

ROMÂNIA
MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE

BULETINUL

UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

„CAROL I”

3

iulie
septembrie

2013

PUBlicaȚIE ȘTIINȚIFICĂ
CU PRESTIGIU RECUNOSCUT DE CONSILIUL NAȚIONAL DE ATESTARE
A TITLURILOR, DIPLOMELOR ȘI CERTIFICATELOR UNIVERSITARE

PUBlicaȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1937

*Responsabilitatea privind conținutul articolelor
revine în totalitate autorilor.*

BULETINUL UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

CUPRINS

Implementarea conceptului de suport logistic integrat (SLI).....	7
<i>Col.drd.ing. CONSTANTIN NEGREA</i>	
<i>Col. (r) prof.univ.dr.ing. EUGEN SITEANU</i>	
Securitatea și fenomenul globalizării.....	16
<i>Gl.mr.dr. GABRIEL GABOR</i>	
Confruntarea armată viitoare	28
<i>Col.drd. IOAN-MARIAN CRISTUREAN</i>	
Caracterul întrunit și multinațional al acțiunilor militare – necesitate și caracteristici.....	53
<i>Col.dr. DORIN-MARINEL EPARU</i>	
Considerații privind importanța spațiului și timpului în războiul de gherilă în comparație cu războiul convențional.....	63
<i>Col.dr. VALERICĂ CRUCERU</i>	
Efecte ale terorismului și reacții psihice generate de acesta.....	71
<i>Lt.col.drd. IOAN ILUȚAN</i>	
Sistemul radar nord-american de avertizare timpurie.....	76
<i>Col.conf.univ.dr. MARIUS-VICTOR ROȘCA</i>	

Politica externă a statelor. Condiționări, constrângeri.....	84
<i>Gl.mr.dr. GABRIEL GABOR</i>	
<i>Col.dr. DOINA MUREȘAN</i>	
Cauze și motivații care au condus la comiterea actelor de intervenție ilicită în transportul aerian	94
<i>Cpt.drd. MARIAN NICORICI</i>	
<i>Cpt.cdor.drd. PETRICĂ ION HAVRESCIUC</i>	
Raporturile risc – amenințare – vulnerabilitate în domeniul securității.....	101
<i>Mr.drd.TITEL-IULIAN IOVA</i>	
Contribuția României la forța internațională de asistență și securitate din Afghanistan. Analiza SWOT	108
<i>Mr.instr.sup.drd. MARIUS-VALERIU PĂUNESCU</i>	
Concepția NATO de sprijin logistic în operațiile de stabilitate și sprijin	118
<i>Lt.drd. Alin-Bogdan ALEXANDRU</i>	
Evacuarea populației și a bunurilor civile în situații de urgență.....	129
<i>Col. inspector-șef drd. IOAN NIȚICĂ</i>	
Evaluarea mediului de securitate contemporan utilizând procesul de analiză ierarhică.....	139
<i>Col.conf.univ.dr. FILOFTEIA REPEZ</i>	
<i>Cpt.cdor.ing.dr.VICTOR-DANIEL TELEAȘĂ</i>	
Între pacea perpetuă și modelarea neuronală.....	155
<i>Lt. asist. cercetare drd. RĂZVAN GRIGORAȘ</i>	
Asistența psihologică	166
<i>Dr. CARMEN IRIMIA</i>	
Unele aspecte teoretice privind comunicarea, cercetarea, înregistrarea și raportarea evenimentelor legate de muncă	175
<i>Cms.lect.univ.dr. COSMIN CERNAT</i>	
<i>IRINA GAGENEL</i>	

Masa de protocol, instrument mijlocitor al dialogului diplomatic	189
<i>Drd. COSTIN-MĂDĂLIN ZOTOI</i>	
Formele timpului de odihnă, altele decât concediul	198
<i>Cms.lect.univ.dr. COSMIN CERNAT</i>	
Implementarea standardului de control intern „Managementul riscului”	205
<i>Lt.col.drd.ing. MARIAN-ȘTEFAN ZAHARIA</i>	

IMPLEMENTAREA CONCEPTULUI DE SUPT LOGISTIC INTEGRAT (SLI)

IMPLEMENTATION OF THE INTEGRATED LOGISTIC SUPPORT (ILS) CONCEPT

Col.drd.ing. Constantin NEGREA*

Statul Major General

Col.(r) prof.univ.dr.ing. Eugen SITEANU**

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Implementarea suportului logistic integrat are următoarele obiective: identificarea conceptelor de sprijin, cuantificarea restricțiilor, participarea la selectarea resurselor, optimizarea conceptelor de sprijin, schimburile dintre elemente, utilizarea LSA/LSAR, actualizarea estimărilor cu datele din teren.

The integrated logistic support implementation has the following objectives: to identify support concepts, to quantify constraints, to participate in source selection, to optimize support concepts, to perform trade-offs among elements, to utilize logistic support analysis (LSA) / LSA record, to update estimates with field data.

Cuvinte-cheie: implementare; obiective; suport logistic integrat; conceptele de sprijin; analiza sprijinului logistic.

Keywords: *implementation; objectives; integrated logistic support; support concepts; logistic support analysis.*

Pentru implementarea conceptului de Suport Logistic Integrat, Statul Major General a emis, în anul 2012, Dispoziția pentru aprobarea normelor pentru implementarea Suportului Logistic Integrat al echipamentelor militare pe durata ciclului de viață în scopul asigurării unei înalte capacități de susținere logistică și creșterii coeficientului de disponibilitate a echipamentelor/sistemelor militare pe durata ciclului de viață, precum și utilizării eficiente a acestora pe timpul misiunilor unităților (marilor unități). În aceste norme se precizează responsabilitățile

* e-mail: dannegrea@yahoo.com

** e-mail: esiteanu@unap.ro

și instrumentele pentru implementarea Suportului Logistic Integrat al echipamentelor/sistemelor militare.

Conceptul de Suport Logistic Integrat se referă atât la echipamentele (sistemele) militare (E/SM) existente în înzestrarea U(MU), cât și la cele ce vor fi achiziționate sau proiectate și fabricate/produse, denumite în continuare echipamente/sisteme (E/S).

Suportul Logistic Integrat este un proces tehnic și de management pe baza căruia cerințele/nevoile de susținere logistică și financiară ale unui E/S sunt identificate pentru durata ciclului de viață (DCV) al acestuia și integrate în programul de dezvoltare/achiziție pe întregul CV a E/S; prin sintagma „susținere logistică se subînțelege conceptul de suportabilitate, adică „gradul în care toate resursele necesare pentru operarea și menținerea unui sistem pot fi asigurate în cantitatea suficientă și la timpul oportun”¹.

Principalul obiectiv al SLI constă în realizarea disponibilității E/S la un cost minim pe CV, iar celelalte obiective pentru implementarea SLI, prin intermediul unui proces iterativ și bine coordonat, sunt următoarele: considerarea tuturor elementelor SLI ca fiind parametri măsurabili de performanță; definirea și proiectarea sistemului SLI și implementarea acestuia; menținerea/susținerea sistemului SLI pe DCV al echipamentului/sistemului.

Suportul Logistic Integrat are următoarele elemente: 1) planificarea mentenanței; 2) aprovizionarea; 3) personalul; 4) echipamentele de testare și suport; 5) managementul configurației; 6) informațiile și datele tehnice; 7) instruirea și susținerea instruirii; 8) facilitățile și infrastructura; 9) împachetarea, mânuirea, paletizarea, depozitarea și transportul.² Noi considerăm că în afară de acestea mai trebuie avute în vedere: standardizarea și operabilitatea; sprijinul cu resurse informatice; influența proiectării.

Pentru planificarea mentenanței se întocmește planul mentenanței în care se descrie modalitatea în care se poate susține un echipament/element, conceptul de mentenanță care se aplică acelui echipament/element, frecvența lucrărilor de mentenanță, preventivă și corectivă și localizarea sau nivelul de reparație la care se exercită lucrările de mentenanță.

Planul mentenanței conține, în general, descrierea procedurilor de mentenanță, metodele utilizate pentru identificarea defectelor, proceduri de mentenanță, preventivă, procedurile de mentenanță corectivă și cerințele de performanță. Acest plan se aplică fie susținerii echipamentului în integralitatea sa, fie infrastructurii de reparație sau activităților. Planul se realizează și se exploatează pentru planificarea, calcularea costurilor și

¹ *Allied Reliability and Maintainability Publication 7 (ARMP-7)*, Editura 2, 2008, pp. 28-29.

² *Norme pentru implementarea SLI al echipamentelor militare pe DCV*, SMG, București, 2012, pp. 28-29.

procurarea susținerii cerute pentru un echipament nou sau pentru o aplicație nouă.³

Planificarea mentenanței presupune identificarea echipamentelor de mentenanță, aplicațiilor software, materialelor, facilităților, personalului, procedurilor, proceselor și a altor date și informații necesare în scopul asigurării efectuării acțiunilor/operațiunilor de mentenanță pentru E/S și susținerea/sprijinul acestuia pe DCV. Planificarea mentenanței cuprinde următoarele aspecte esențiale: nivelul de mentenanță; timpii de imobilizare pentru reparare; fiabilitatea, mentenanța și mentenabilitatea E/S; instruirea și susținerea; calificarea și nivelul de specializare a personalului de mentenanță; responsabilitățile cu privire la mentenanță efectuată la nivelul structurilor din organică.⁴

Aprovizionarea reprezintă ansamblul activităților de management, tehnicilor și procedurilor prin care se determină cerințele/necesitățile de achiziție, catalogare, recepție, depozitare, transfer, utilizare și casare a pieselor de schimb și materialelor (p.s.m.), ceea ce presupune asigurarea suportului logistic inițial, achiziția, distribuția și completarea stocurilor conform principiilor managementului lanțului de aprovizionare.

Pentru aprovizionare se folosesc furnizori (organizații externe) care oferă produse, echipamente, componente, piese de schimb și materiale, precum și elemente care alcătuiesc E/S, dar și piese de schimb pentru reparații. Pentru un E/S se pot utiliza mai multe niveluri de furnizori, care se pot găsi în centre geografice de pe întreg globul.

Găsirea variantei optime de alocare a furnizorilor se face prin studii de optimizare.

Pentru proiectanții externi, necesitățile pentru elementele/articolele selectate sunt descrise în Specificațiile de Dezvoltare. Pentru acești proiectanți (furnizori) externi trebuie asigurate anumite informații despre: fiabilitate, mentenabilitate, factori umani, disponibilitate etc., care vor fi aplicate elementelor/echipamentelor sistemului în scopul dezvoltării acestuia. Analiza suportabilității trebuie să includă și măsurile de stabilire a furnizorilor, mai ales pentru elementele mai importante ale E/S.

Achiziția permanentă și suportul logistic pe DCV permite aplicarea tehnologiilor computerizate pe toată plaja de desfășurare a logisticii. Este necesară prelucrarea datelor pentru aprovizionarea pe calculatoarele electronice, în format numeric, în vederea reducerii timpilor de pregătire și prelucrare, a timpilor de achiziție și a costurilor. În era informatizată în

³ Eugen Siteanu, *Managementul logisticii de producție*, Editura ATM, București, 2009, p. 152.

⁴ *Norme pentru implementarea SLI al echipamentelor militare pe DCV*, SMG, București, 2012, pp. 28-29.

care a pășit deja omenirea s-a trecut la automatizarea editării, pregătirea datelor numerice pentru aprovizionarea și procurarea pieselor și subansamblurilor de rezervă pentru reparații și stocarea datelor de proiectare în format electronic.

Personalul, sau conceptul de personal, conține identificarea cerințelor cu privire la necesarul de personal pentru echipamentul respectiv și sistemul de suport/sprijin al acestuia, educația și instruirea personalului (tuturor categoriilor de personal), precum și gestionarea tuturor resurselor umane necesare susținerii E/S pe DCV. Trebuie elaborate specificații cu privire la forța de muncă, personalul și instruirea prin care sunt definite cunoștințele, calificările, competențele, disponibilitatea și instruirea cerute pentru personalul care susține sistemul (echipamentul).

Echipamentele de testare și suport constau în identificarea acestora, planificarea și asigurarea echipamentelor (fixe și mobile), care sunt necesare în scopul susținerii operării/utilizării și mentenanței E/S. Dintre aceste echipamente fac parte cele de măsură și control, de metrologie și calibrare, testere complexe, aparate și dispozitive de diagnosticare etc.

Managementul configurației cuprinde planificarea, organizarea, coordonarea și controlul activităților/funcțiunilor pentru: identificarea elementelor finale care trebuie controlate (prin specificații, desene tehnice, documente de control al interfeței și referențiale ale configurației); controlul tuturor modificărilor tehnice; evidența stării; auditurile configurației.

Datele esențiale pentru managementul configurației trebuie să fie accesibile pe parcursul CV al E/S. În scopul prelucrării, analizării și aprobării schimbărilor/modificărilor tehnice la elementele finale trebuie stabilite și menținute comisii de control al configurației.⁵

Managementul configurației reprezintă o serie de activități coerente din sfera ingineriei sistemelor (IS) și auditului funcțional (configurației) sau configurației funcționale⁶ care sunt menite să influențeze, pe întreaga DCV, dezvoltarea/evoluția sistemului astfel încât acesta să poată fi susținut financiar pe termen lung și să poată fi operat cu ușurință, în condiții de maximă disponibilitate operațională și cu eficiența sporită. Această influențare poate avea loc, fără a fi limitată doar la acestea, prin acționarea asupra următoarelor elemente:

- fiabilitatea, disponibilitatea, mentenabilitatea, capacitatea de susținere și accesibilitatea pentru teste și verificări (Reliability, Availability, Maintainability, Supportability, Testability/RAMST);

⁵ Gavril Maloș, Ion Eftimie Sandu, Vasile Năstăsescu, *Ingineria sistemelor pentru apărare*, Editura ATM, București, 2002, pp. 74-75.

⁶ *Ibidem*, p. 119.

- siguranță în exploatare;
- resursa umană implicată;
- interfețele aplicațiilor software;
- managementul materialelor periculoase;
- standardizarea și interoperabilitatea;
- mediul de operare (analiza poluării fonice, a aerului, apei etc.);
- inspecțiile nondistructive;
- mânuirea și depozitarea.⁷

Informațiile și datele tehnice sunt acele informații necesare pentru operarea, mentenanța, repararea, susținerea pe ciclul de viață a sistemului, precum și scoaterea din serviciu a acestuia. Obiectivul este de a identifica standardele ce trebuie folosite pentru asigurarea datelor, cum ar fi:

- identificarea sistemului și clasificarea;
- descrierea sistemului și operarea;
- documentația tehnică, inclusiv manualele electronice interactive;
- mentenanța sistemului – diagnosticare, întreținere, reparare;
- asigurarea posibilităților de diagnosticare;
- documentația software;
- datele de analiză cu privire la necesitățile de instruire.

Datele referitoare la proiect trebuie colectate și păstrate într-o bază de date integrată (BDI) care reprezintă un depozit pentru dezvoltarea pachetului de date integrat (PDI) și pentru a furniza o sursă de date distribuită pentru schimbul și reutilizarea informațiilor tehnice ale ingineriei sistemelor (IS) și programul detaliat al IS, planuri tehnice; arhitecturi funcționale, fizice și de sistem; argumente pentru deciziile de proiectare; studii comerciale realizate, inclusiv recomandări și influențe; evaluări ale eficacității și rezultatele acestora, evaluări privind riscul și opțiuni de management al riscului; schițe și desene; date privind schimbările tehnice; structuri arborescente ale specificației; specificații și referențiale ale configurației; elemente de structură a costurilor și valori etalon pentru produse, subproduse, procese și tehnici; date referitoare la forța de muncă, personal, instruire, precum și cerințele și specificațiile referitoare la ingineria umană; date arhivate; obiective, cerințe, restricții, interfețe și riscuri din punct de vedere tehnic; structura divizată a sistemului; modele de proiectare; rezultatele testelor; metrice; orice alte date care sprijină trasabilitatea cerințelor prin arhitectura funcțională și arhitectura proiectului.⁸

⁷ *Norme pentru implementarea SLI al echipamentelor militare pe DCV, SMG*, București, 2012, pp. 28-29.

⁸ Gavril Maloș, Ion Eftimie Sandu, Vasile Năstăsescu, *Ingineria sistemelor pentru apărare*, Editura ATM, București, 2002, pp. 25-26.

Pachetul de date integrat (PDI) trebuie să documenteze arhitectura și informațiile proiectului necesare pentru fabricarea E/S și susținerea ciclului de viață.

Conținutul pachetului de date integrat trebuie să fie definit în prima sau a doua fază a ciclului de viață al E/S și ar trebui să fie extins odată cu fiecare aplicare a procesului de ingineria sistemelor pentru a furniza cât mai multe detalii la fiecare nivel de dezvoltare.

În ceea ce privește *Hardware*, pachetul de date integrat cuprinde informații tehnice ale proiectului care susțin fabricarea, asamblarea și integrarea E/S, și anume:

- desenele de montaj care documentează relația dintre subsistemele și componentele principale ale sistemului;
- desenele de ansamblu care documentează relația dintre o combinație de repere și subansambluri cerută pentru a forma următorul nivel superior al sistemului sau echipamentului;
- desenele de conectare care documentează conectările electrice ale unei instalații sau ale dispozitivelor/reperelor componente;
- desenele de construcție care documentează proiectarea clădirilor sau structurilor;
- desenele de produs care documentează configurația și limitările configurației, cerințele de performanță și testare, cerințele de greutate și spațiu, ușurința accesului, legăturile prin țeavă sau cablu, cerințele de suport etc., până la limita necesară ca un element să poată fi dezvoltat sau achiziționat de pe piața comercială pentru a satisface cerințele stabilite;
- desenele de detaliu care documentează cerințele elementului final complet pentru subcomponenta (subcomponentele) descrise în desene;
- desenele de perspectivă care documentează proiecțiile verticale ale construcțiilor și structurilor sau profilurile echipamentului;
- desenele de inginerie care arată, prin intermediul prezentărilor grafice sau textuale sau o combinație a acestora, proiectul și cerințele funcționale ale produsului final sau proiectul unui element;
- desenele de instalare care documentează configurația generală și informațiile complete necesare pentru instalarea unui element în raport cu structura suport sau cu elementele asociate;
- diagramele logice care documentează, prin intermediul simbolurilor grafice sau notațiilor, succesiunea și funcțiunile circuitelor logice și fluxurile secvențelor de operare, mentenanță, testare și reparare;
- desenele controlate prin număr care documentează complet cerințele de proiectare, inginerie funcțională și de produs ale unui element pentru a facilita producția prin mijloace de control pe bandă;

- schemele hidraulice care documentează interconectarea componentelor prin instalație de țevi, conducte sau furtun, precum și fluxul secvențial al fluidelor hidraulice sau a aerului pneumatic în sistem;

- jurnalele de cabluri care documentează un grup de desene format din date structurate tabelar și instrucțiunile necesare pentru a stabili conexiunile de cabluri în cadrul elementelor sau între acestea;

- schemele de conexiuni care documentează, prin intermediul simbolurilor grafice, conectările electrice și funcțiunile unei anumite scheme de circuit;

- desenele de cablaj care documentează traseul unui grup de fire dispuse împreună într-o configurație specifică astfel formată pentru a simplifica instalarea;

- modele, simulări sau baze de date ale proiectului care furnizează o reprezentare fizică, analitică sau digitală a oricăruia dintre elementele prezentate anterior.

Despre *Software*, pachetul de date integrat include informații tehnice ale proiectului care susțin cerințele software, proiectul, codul sursă, verificarea și validarea, instrucțiunile de construire, operarea și mentenanța, și anume: documentația proiectului software care documentează arhitectura elementelor software, cerințele de proiectare, logica implementării și structurile de date; listing-uri de cod; sursa software care documentează instrucțiunile codului sursă care reprezintă implementarea „așa cum este construită”.⁹

Procese din ciclul de viață. Pachetul de date integrat cuprinde informații tehnice ale proiectului pentru procesele din ciclul de viață, precum și specificații și referențiale pentru echipament special, listing-uri de cod software, manuale tehnice, planuri tehnice, desene referitoare la utilități și echipamente speciale pentru fabricare, verificare, distribuire, operare, suport, instruire și scoatere din uz.

Arhitectura proiectului pentru produsul procesului documentează arhitectura proiectului pentru produsele din procesul ciclului de viață referitoare la dezvoltare (ingineria și integrarea sistemelor), fabricare, verificare, distribuire, suport, instruire și scoatere din uz. Produsele includ: echipament, software, procese și servicii integrate într-un proces.

Integrarea factorilor umani. Pachetul de date integrat conține informații care sprijină definirea rolului personalului care susține ciclul de viață a sistemului, după cum urmează:

⁹ Gavril Maloș, Ion Eftimie Sandu, Vasile Năstăsescu, *Ingineria sistemelor pentru apărare*, Editura ATM, București, 2002, pp. 26-27.

- documentația referitoare la forța de muncă, personal și instruire, care documentează cunoștințele, calificările, competențele, cerințele de instruire și disponibilitatea personalului care operează, întreține și susține echipamentul/sistemul pe parcursul ciclului său de viață;

- desene de dispunere a spațiului de lucru care documentează relația între personalul care susține fiecare fază din ciclul de viață și componentele sau subsistemele principale ale sistemului;

- specificații și desene ale proiectului de interfață, care documentează toate interfețele între personalul care susține ciclul de viață al sistemului și orice alt aspect al sistemului, inclusiv interfețele om-om, om-hardware și om-software;

- a) diagrame de secvențe operaționale constând dintr-o reprezentare grafică care documentează interacțiunea între personal și alte subsisteme sau componente ale echipamentului/sistemului pentru a realiza o activitate în timp;

- b) proceduri care documentează acțiunile pe care personalul implicat în susținerea fiecărei faze a ciclului de viață trebuie să le execute pentru a dezvolta, a produce, a testa, a distribui, a opera, a sprijini și a scoate din uz echipamentul/sistemul sau produsele sale sau pentru a instrui personalul în scopul îndeplinirii acestor acțiuni. Aceste proceduri pot fi în formă de diagrame de secvențe operaționale, liste, tabele sau text;

- c) specificații de siguranță, care documentează attributele de proiectare ale echipamentului/sistemului, specificațiile de performanță și instruirea prin care se reduce potențialul de erori umane sau defectări tehnice care cauzează prejudicii, accidente sau deces în limitele restricțiilor privind eficacitatea operațională, timpul și costul pe parcursul ciclului de viață al sistemului/echipamentului.

Structura arborescentă a specificației. Organizația trebuie să elaboreze o structură arborescentă a specificației modelată după arhitectura proiectului la nivelul corespunzător de dezvoltare. Structura arborescentă a specificației este formată din elementele specificației și specificațiile de interfață.

Specificațiile de interfață documentează cerințele de interfață între elementele care interacționează. Specificațiile de interfață ale echipamentului/sistemului definesc interfețele cu sistemele, platformele și produsele externe. Specificațiile de interfață ale subsistemului definesc interfețele între subsisteme.

Structura arborescentă a specificației este dezvoltată de sus în jos. Numărul nivelelor dintr-o structură arborescentă a specificației depinde de faza ciclului de viață. Nivelul cel mai de jos al structurii arborescente a specificației este dependent de complexitatea elementului proiectului și de nivelul la care poate fi luata decizia de realizare, de cumpărare sau de reutilizare a E/S asociat cu specificația.

Concluzii

În general, implementarea suportului logistic integrat are următoarele obiective: identificarea conceptelor de sprijin, cuantificarea restricțiilor, participarea la selectarea resurselor, optimizarea conceptelor de sprijin, schimburi între elemente, utilizarea LSA/LSAR, actualizarea estimărilor cu datele din teren etc.

În particular, Normele pentru implementarea Suportului Logistic Integrat se aplică atât echipamentelor militare care sunt în înzestrarea Armatei României, cât și celor ce urmează să fie achiziționate. Pentru realizarea și menținerea unui coeficient de disponibilitate cât mai mare pe durata ciclului de viață este necesară asigurarea Suportului Logistic Integrat al echipamentelor militare în mod continuu și la cele mai scăzute costuri.

Pentru echipamente/sisteme militare, Suportul Logistic Integrat se planifică înainte de achiziția lor și se asigură permanent pe durata ciclului de viață în scopul utilizării eficiente a echipamentelor militare pe durata ciclului de viață, la un raport optim de performanțe operaționale/costuri și realizării unui echilibru stabil, pe termen lung, între cerințele specifice ale profilului operațional vizat și condiționările pe linia susținerii financiare a programului.

BIBLIOGRAFIE

- Maloș Gavril, Sandu Ion Eftimie, Năstăsescu Vasile, *Ingineria sistemelor pentru apărare*, Editura ATM, București, 2002.
- Siteanu Eugen, *Managementul logisticii de producție*, Editura ATM, București, 2009.
- Allied Reliability and Maintainability Publication 7 (ARMP-7)*, Editura 2, 2008.
- Norme pentru implementarea SLI al echipamentelor militare pe DCV*, SMG, București, 2012.

SECURITATEA ȘI FENOMENUL GLOBALIZĂRII

SECURITY AND THE PHENOMENON OF GLOBALIZATION

Gl.mr. dr. Gabriel GABOR*
Statul Major General

Globalizarea contemporană a fost concepută prin prisma capitalismului care tinde la crearea unor centre de decizie globale în a căror ecuație nu este inclusă majoritatea populației. Globalizarea influențează într-o manieră pronunțată problema securității. Globalizarea nu este un proces static, ci unul foarte dinamic. Se prezintă în mai multe forme și are caracter transfrontalier. Din punct de vedere al politicilor de securitate națională, globalizarea obligă statele să-și integreze elementele militare și nemilitare ale puterii. Cheia unui astfel de efort este coordonarea strânsă a domeniilor politic, militar, economic, ordine publică, servicii de informații, cultură, știință și tehnică. Globalizarea este un factor esențial în asigurarea securității naționale și regionale, însă aceasta trebuie să fie fundamentată prin asigurarea securității globale.

Contemporary globalization has been developed by the capitalism tends to create global centers of decision, in whose equation does not include the majority of population. Globalization influences the security problems. Globalization is not a static, but a very dynamic process. It is presented in many forms, and has borders. From the point of view of national security policy, globalization obliges states to integrate military and non-military elements of power. The key to such an effort is the close coordination of the political, military, economic, public policy, intelligence, culture, science and technology. Globalization is a key factor in ensuring national and regional security, but it needs to be supported by global security.

Cuvinte-cheie: globalizare; securitate; relații internaționale; ordine mondială.

Keywords: globalization; security; international relations; world order.

* e-mail: gaborsmg@yahoo.com

Globalizarea între concept și realitatea desemnată

Cu o origine situată undeva în anii '60, termenul *globalizare* a început să fie uzitat tot mai frecvent la sfârșitul anilor '80, în articolele unor economiști japonezi apărute în Harvard Business review, devenind treptat „conceptul anilor '90”. Similar altor concepte centrale din vocabularul științelor politice, *precum putere, democrație sau autodeterminare națională*, termenul *globalizare* rămâne unul extrem de controversat, neavând o definiție precisă și nici universal (sau măcar majoritar) acceptată.

Pe marginea sa, sfera academică a relațiilor internaționale a consemnat, în ultimii ani, o dezbatere internă ce poate fi structurată de-a lungul următoarelor puncte de discuție: modul de conceptualizare a realității denumite de termen; instrumentele și metodele adecvate de măsurare a fenomenului; încadrarea sa temporală; evaluarea lui normativă; impactul său asupra statelor, iar pe baza celor de mai sus, însăși utilitatea academică a conceptului în a furniza înțelegerea realității internaționale de la început de mileniu.

În cadrul contemporan al disciplinei, aceste aspecte trasează linia de demarcație dintre hiperglobaliști (sau radicali), pe de o parte, și sceptici, pe de altă parte, cărora li se alătură așa-zii transformaționaliști, într-o tentativă de combinare și acomodare neutră axiologică a primelor două poziții.

Într-o reproducere extrem de sintetică, cu rol mai degrabă pefațator pentru prezentul articol, diferențele majore dintre cele trei perspective se prezintă astfel: în privința conceptualizării fenomenului, hiperglobaliștii consideră globalizarea o reorganizare fundamentală a cadrului de desfășurare a activităților umane, scepticii iau în considerare doar o internaționalizare și o regionalizare, în timp ce transformaționaliștii se referă rearanjarea relațiilor interregionale; motorul intern al globalizării este identificat în capitalism și tehnologie (hiperglobaliștii), în acțiunile și politicile statelor și în piețe (scepticii) sau în caracteristici ale modernității (transformaționaliștii); ineditul fenomenului contemporan, proclamat de către hiperglobaliști, este contestat de către sceptici, în timp ce transformaționaliștii apreciază ca fără precedent actualul nivel de interconectare globală; ca stare finală, rezultată în urma procesului, hiperglobaliștii anticipează sfârșitul statului-națiune și instaurarea unor forme de guvernare globală într-un mediu economic global, scepticii consideră că statele vor rămâne principalii actori politici și economici, de ale căror interese și acțiuni va depinde în permanență gradul de instituționalizare internațională, în vreme ce transformaționaliștii estimează că arena internațională va consemna desfășurarea simultană a globalizării și fragmentării, fenomene opuse.

În concluzie, făcând în mod repetat recurs la această dezbatere, în cele ce urmează, construirea unei înțelegeri a fenomenului va porni de la operaționalizarea conceptului în diferite dimensiuni, menite să ofere, totodată, fundamentul necesar clarificării, reinterpretării și acomodării pozițiilor teoretice opozante din dezbaterea asupra globalizării. În acest scop, reprezentarea care fundamentează demersul prezentului articol ca proces multidimensional, deopotrivă intensiv și extensiv, propagat diferit în diversele sale dimensiuni (sectoare, paliere) și însoțit de un proces opus, este *localizarea* (numită și *fragmentare*).

Astfel, împrumutând din instrumentarul științelor exacte, fenomenul globalizării poate fi caracterizat prin două mărimi – intensitate (pentru latura sa intensivă) și amplitudine (pentru latura sa extensivă). O atare abordare conjugală a celor două mărimi permite ameliorarea unei prime diferențe recognoscibile în literatura de specialitate, aceea dintre două macrotipuri de definire a fenomenului globalizării: unul care focalizează.

Globalizarea și noua ordine mondială

Istoria universală a secolului al XX-lea se încheie cu profunde prefaceri de ordin politic, național și internațional, „contabilizând” transformări cantitative și calitative al căror bilanț rămâne însă dificil de întocmit cu exactitate. Se pronostichează că la începutul secolului al XXI-lea, când geopolitic și cronopolitic se vor putea confirma și accepta schimbări de substanță în fizionomia spațiilor politice, iar acumulările succesive. În timp vor fi fost mai concret percepute, analizele obiective vor consemna concludente situații politice de fapt și de drept, integrate unei noi ordini internaționale.

Analiza obiectivă a evenimentelor produse sau tendințelor incontestabile duc la constatarea unui proces de derulare sau stări noi a lumii descrise a fi mondializate sau globalizate, ceea ce aduce, chiar dacă destul de vag, cu internaționalismul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea. Considerată ca o situație de fapt înainte de a-și fi dezvăluit pe deplin un sens, globalizarea este descrisă ca o necesitate sau obligație mai mult sau mai puțin răsplătită (cucerirea de piețe), ca un proces mai mult sau mai puțin oportun (accesul la bunuri culturale importante etc.), în fața căruia statele, ca și cetățeni se trezesc dezorientați, fiind dificil a stabili dacă și pentru cine mondializarea reprezintă un avantaj sau un dezavantaj.

În termeni formali se poate spune că globalizarea „deposedează în bună parte statul național de puterea de obiectivizare față de realitatea socială mondială” a noului model mondial de după sfârșitul Războiului Rece. Cu alte cuvinte, pe ordinea de zi a istoriei au intrat, mai imperios ca

oricând, problemele unei gestiuni globale a prezentului și a viitorului lumii, deși conștiința acestei tendințe este difuză individual și colectiv. Apelurile la conștientizarea mondializării problemelor cad din ce în ce mai mult în van dacă, de fiecare dată când sunt lansate, nu propun și mijloace instituționale sau sociale capabile a le concretiza. Vor trebui astfel găsite unități de sens și de capacitate care să asigure legăturile dintre universal și particular, între nevoia de schimbare accelerată și nevoia de securitate.

Din această perspectivă, arena politică mondială se confruntă cu cel puțin trei obstacole fundamentale în calea satisfacerii armonioase a intereselor individuale și colective, naționale și mondiale:

1. hegemonia economică, socială și culturală a logicii pieței;
2. situarea „în față” a „urgentei” drept categorie centrală a politicii;
3. delegitimarea fără precedent a termenilor și soluțiilor susceptibile să constituie puncte de plecare spre acțiuni colective¹.

Așa cum remarcă autorii de specialitate a analizei schimbărilor lumii în secolul XX: toate epocile pot revendica epitetul de perioade ale schimbării și prefacerilor, dar un secol care începe cu 50 de state independente și se termină cu 200, trebuie să recunoaștem, deține recordul pe planul schimbării. Noii actori pe harta mondială au apărut în a doua jumătate a veacului cunoscând maxima viteză a transformărilor în ultimii ani. Sfârșitul a două războaie mondiale, unul cald și altul rece, a dat un impuls nebănuit destrămării imperiilor și apariției unor noi entități. La ONU votează Marea Britanie, dar și Burkina Faso, Brunei Darussalam sau Vanuatu. Până și numele unor țări cunoscute se schimbă. Alături de actori consacrați ai vieții internaționale, au apărut alții noi, în diverse zone și subzone, precum și un număr impresionant de organisme guvernamentale, ce se lasă greu de identificat în lista nesfârșită de acronime, iar lumea acestui sfârșit de secol și de mileniu este dramatic marcată de două curente simultane: al fragmentării și al integrării. În acest sens, primul se bazează pe căutarea unei identități culturale, ce subliniază diferențele de limbă, credințe și tradiții, al doilea este determinat de interese economice și politice².

În același timp, este de reținut că, pornind de la adevărul că omenirea trebuie să înfrunte mereu problematica epocii sale, implicit sau explicit, procesele noi ale schimbării se află în fața unei problematice noi, ale cărei rădăcini cauzale venind din trecut, explică prezentul și condiționează viitorul. Este situația problemelor globale ale omenirii,

¹ Ion Mitran, *Națiune și naționalism în era globalizării*, Editura Fundația România de Măine, Spiru Haret, București, 2000, pp. 205-206.

² Mircea Malița, *Cuvânt înainte la Statele lumii. Mică enciclopedie* (coordonator Horia C. Matei), București, Editura Merona, 1995, pp. 9-10.

generatoare de macropolitici, de opțiuni mondialiste și strategii globale care, în funcție de diverse orientări ideologico-politice, promovează diferite soluții fie strict organizaționale (mergând chiar până la ideea nerealistă a unui guvern mondial), fie sub aspectul regândirii ordinii mondiale, a relațiilor independență – interdependență, cu accent pe una sau alta dintre aceste componente ori considerate în echilibru; după cum există și puncte de vedere care apreciază ca fiind anacronice principii cum sunt independența națională și suveranitatea³.

Teoria relațiilor internaționale s-a ocupat foarte puțin și nesistematizat de problematica aspectelor globale, de incidența lor asupra politicilor naționale și mondiale, de ceea ce unii numesc macropolitică, în cadrul politicilor cu impact global, planetar. Este însă de semnalat că, apărute pe ordinea de zi a reflecțiilor politice și științifice din ultimele 4-5 decenii, problemele globale încarcă agenda prezentă și viitoare a politicii și analizelor politice.

Însă, orice încercare de a analiza problemele globale ale omenirii, aceea care solicită contribuția și ansamblul, a statelor și a comunității mondiale, arată că aceste probleme sunt de natură: economică (adică resursele și prelucrarea lor tehnologică); antropologică (demografie, nivel de instruire, speranța de viață); ecologică (starea mediului) și social-politică (sistem democratic, drepturi și libertăți, inițiativă socială).

În cazul primelor trei categorii ar fi greu de concretizat chiar și un simplu inventar de probleme, date fiind evoluția dinamică a realităților, intercondiționarea proceselor și consecințele previzibile, dar mai ales imprevizibile ale unei soluții sau alteia. În același timp, este de semnalat că între problemele globale ale omenirii se situează și nivelul înarmărilor, inclusiv în ceea ce privește pericolul nuclear (arme de distrugere în masă), precum și aspecte importante privind securitatea statelor, asigurarea unei noi ordini economice internaționale. Asemenea probleme au constituit teme centrale ale unor dezbateri și tratative internaționale, încheiate cu un mare număr de acorduri, convenții și înțelegeri, devenite mai mult surse de referință bibliografică decât programe de acțiune reală⁴.

În acest sens, unul dintre rapoartele Clubului de la Roma arată că, dincolo de resursele materiale ale mediului, problemele globale ale omenirii sunt strâns legate și de factorii subiectivi, cum sunt: guvernarea și capacitatea de a guverna, sistemul de învățământ, valorile și religiile împărtășite, mass-media.⁵

³ Ion Mitran, *op. cit.*, p. 206.

⁴ *Ibidem*, p. 207.

⁵ Alexander King, Bertrand Schnelder, *Prima revoluție globală. O strategie pentru supraviețuirea lumii*, București, Editura Tehnică, 1993, p. XXIII.

Pe de altă parte, pornind de la analiza din perspectiva globală a lumii, a statelor, o teză mai recentă a filosofiei politice înclinată spre realism susține că „nevoia de dușmani” pare să fie un factor istoric comun, din moment ce multe state s-au zbatut să-și depășească eșecurile și contradicțiile interne prin căutarea de adversari externi. Această metodă unește națiunea divizată, punându-i în față inamicul extern fie că e real, fie că e inventat. Cu toate acestea, noii adversari ai omenirii pot fi de altă natură, aflându-se în cu totul altă parte. Ei amenință deja specia umană prin: poluare, penurie de apă, foamete, malnutriție, analfabetism, șomaj etc. Însă conștiința existenței acestor dușmani nu este, deocamdată, suficientă pentru a naște coeziunea mondială și solidaritatea necesară luptei.

De aceea, pe măsură ce lumea s-a apropiat de încheierea secolului XX și începutul secolului XXI, s-au înmulțit și preocupările oamenilor de știință, ale analiștilor vieții social-economice în legătură cu viitorul. O bună parte a acestor preocupări, luând în considerare lumea în ansamblu, sunt totuși focalizate asupra rolului marilor puteri. Încă din 1993, istoricul american de origine engleză, Paul Kennedy, publica, la New York, *Preparing for The Twenty-First Century*, abordând, într-un capitol special, ceea ce numește „dilema americană”, reamintind pătimășele dezbateri pe teme cum au fost sfârșitul secolului american, în spatele hegemoniei americane sau SUA – o putere comună. După opinia sa, în fața unei analize concrete, obiective, SUA, dorind a se păstra ca lider mondial, nu poate să apară ca „pierzător” în contextul schimbărilor globale⁶.

Stimulată de modernizare, politica globală a fost – conform americanului Samuel Huntington – reconfigurată de-a lungul liniilor culturale. Astfel, popoarele și țările având culturi similare se apropie, iar alinierile definite de ideologie și relații între superputeri sunt înlocuite de alinierile definite de civilizație. Frontierele politice sunt refăcute astfel încât să coincidă cu cele culturale (etnice, religioase și civilizaționale). Comunitățile culturale înlocuiesc blocurile din timpul Războiului Rece și liniile de falie între civilizații devin liniile directoare ale politicii globale conflictuale.⁷

Prăbușirea URSS și dezintegrarea acesteia la sfârșitul anului 1991 a adus SUA într-o situație unică, devenind simultan prima și unica putere cu adevărat mondială. Conform lui Zbigniew Brzezinski, deși hegemonia s-a născut odată cu omenirea, actuala supremație a SUA este distinctă prin rapiditatea apariției, anvergura mondială și modul de exercitare. În decursul unui singur secol, SUA s-au transformat – și au fost transformate

⁶ Ion Mitran, *op. cit.*, pp. 221-212.

⁷ Samuel P. Huntington, *Ciocrnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Oradea, Editura Antet, 1998, p. 179.

de către dinamica internațională – într-o putere de o bogăție și o forță de dominație fără precedent în istoria omenirii⁸.

După încheierea Războiului Rece, postura SUA nu a produs publicului american prea multă bucurie, ci mai degrabă a scos la iveală o înclinare spre definirea mai limitată a responsabilităților sale în străinătate. Sondajele de opinie efectuate între 1995 și 1996 au arătat că publicul are o preferință generală pentru „împărțirea” responsabilității mondiale cu alții, mai degrabă decât pentru exercitarea ei monopolistă.

Din cauza acestor factori interni, sistemul mondial american pune accent pe tehnica cooperării (ca în cazul rivalilor învinși – Germania, Japonia și, mai târziu, chiar Rusia) în mult mai mare măsură decât au făcut-o sistemele imperiale precedente. Ca și acestea, el se sprijină puternic pe exercitarea unei influențe indirecte asupra elitelor din țările dependente și, în același timp, profită foarte mult de atracția exercitată de principiile și instituțiile sale democratice. Toate aceste aspecte sunt întărite de impactul masiv, dar invizibil al predominanței americane în domeniile comunicației mondiale, al spectacolului pop și al culturii comerciale și prin potențialul evident american în ceea ce privește tehnica de vârf și capacitatea de a acționa militar pe tot globul.

Dominația culturală a fost o fațetă subapreciată a puterii mondiale americane. Indiferent cum sunt considerat criteriile sale estetice, cultura comercială a SUA exercită o atracție magnetică, în special asupra tineretului lumii. Această atracție ar putea decurge din aspectul hedonistic al stilului de viață pe care îl înfățișează, dar succesul său mondial nu poate fi negat. Filmele și emisiunile americane acoperă trei sferturi din piața mondială. Limba folosită pe Internet este engleza, iar o proporție copleșitoare a conversațiilor prin computer au, de asemenea, ca țară de origine SUA, influențând astfel conținutul conversației mondiale. SUA a devenit o Mecca pentru cei care caută un învățământ avansat, aproximativ o jumătate de milion de studenți străini se îndreaptă aici – dintre care mulți foarte dotați nu se mai întorc acasă niciodată. Absolvenți ai universităților americane pot fi găsiți în aproape fiecare guvern de pe oricare continent.⁹

Idealurile democratice, asociate cu tradiția politică americană, întăresc și mai mult ceea ce unii consideră a fi „imperialismul cultural” american. În epoca celei mai ample răspândiri a democrației ca formă de guvernământ, experiența politică americană tinde să servească drept standard pentru imitație. Accentul sporit, în lumea întreagă, pe rolul central

⁸ Zbigniew Brzezinski *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000, p. 13.

⁹ *Ibidem*, pp. 36-37.

al Constituției și pe supremația legii asupra intereselor politice – indiferent cum se traduce în practică – se datorează forței constituționalismului american.

Atracția și impactul sistemului politic democratic american au fost însoțite și de atracția crescândă exercitată de modelul economic antreprenorial american care pune accentul pe comerțul liber mondial și pe competiția neîngrădită.

Răspândindu-se treptat în lume, imitarea stilului american creează un mediu mai favorabil exercitării hegemoniei americane, indirectă și, se pare, consimțită. Și, ca în cazul sistemului american intern, această hegemonie presupune o structură complexă de instituții și proceduri, legate între ele, proiectate în așa fel încât să genereze consens și influență, și să acopere asimetriile puterii. Supremația mondială americană este astfel sprijinită de un complicat sistem de alianțe și coaliții care acoperă literalmente scena mondială.

Alianța Atlantică, reprezentată din punct de vedere instituțional de către NATO, leagă cele mai dezvoltate și mai influente state din Europa și America, făcând din SUA un participant-cheie chiar și în chestiuni intraeuropene. Relațiile bilaterale, politice și militare, cu Japonia leagă cea mai puternică economie asiatică de SUA, Japonia rămânând (cel puțin pentru moment), în esență, un protectorat american.

În plus, rețeaua mondială de organizații specializate, mai ales instituțiile financiare „internaționale”, trebuie considerate ca făcând parte din sistemul global american. Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială pot fi considerate ca reprezentând interesele „mondiale”, iar clientela lor ca fiind lumea întreagă. În realitate, ele sunt sub puternica dominație americană, iar originile lor se află în inițiative americane, mai ales Conferința de la Bretton Woods din 1944¹⁰.

În acest context, pentru o perioadă de timp destul de lungă, statutul SUA de prima putere a lumii este puțin probabil să fie contestat de vreo putere individuală. Este mai mult decât sigur că nici un stat-națiune nu va egala SUA în cele patru aspecte esențiale ale puterii (militar, economic, tehnologic și- cultural) care produc, prin cumulare, o influență, politică mondială decisivă. În cazul unei abdicări deliberate sau neintenționate a SUA, singura alternativă reală la supremația sa mondială, în viitorul previzibil, este anarhia internațională. În această privință, este corectă afirmația președintelui Bill Clinton că SUA a devenit o națiune indispensabilă lumii¹¹.

¹⁰ Zbigniew Brzezinski *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000, pp. 37-39.

¹¹ *Ibidem*, p. 216.

Însă, argumentele diverșilor analiști privind forța și capacitatea SUA de a conduce lumea sunt puse sub semnul îndoielii de multitudinea unor îngrijorătoare dileme sau probleme de rezolvat. Astfel, același Zbigniew Brzezinski inventariază nu mai puțin de douăzeci de dileme fundamentale care, în anumite grade, „constituie în fapt agenda pentru o SUA renăscută și pentru efectivă reafirmare a capacității sale de a exercita o susținută conducere globală. Printre aceste dileme sunt amintite: o uriașă datorie ce apasă, an de an, bugetul național, creșterea deficitului comercial, rata scăzută de economisire și investiții, necompetitivitatea industrială, slaba educație secundară (care a dus la situația ca aproape 23 de milioane de americani să fie analfabeți), infrastructură socială în curs de deteriorare, cu o răspândită decădere urbană, o clasă socială bogată lacomă, care acumulează o parte a veniturilor, o adevărată obsesie parazitară de a câștiga bani pe calea proceselor judiciare (mai mult de o treime din avocații existenți în lume aparțin SUA), masiva propagare a corupției morale, declinul conștiinței civice, pericolul unei potențiale divizări multiculturale, blocajul sistemului politic etc.

Analistul susține că abordarea sa nu este o previziune, ci un avertisment de urgență privind condițiile politicii globale, azi și în viitor, un semnal de alarmă asupra a ceea ce se poate întâmpla la începutul acestui secol și ceea ce nu trebuie permis să se întâmple.

Evident, nu poate și nu trebuie permisă revenirea, fie ea și deghizată, a anomaliilor secolului al XX-lea, dar cum schimbările globale au ieșit de sub control, trebuie întreprins ceva. Ce anume, nu se poate spune precis, dar discutându-se perspectiva conturării a cel puțin trei centre de mare putere economică (Japonia, Uniunea Europeană, SUA), în spatele cărora se află noi pretendenți (China, Rusia, și poate chiar India), este relevantă inconfundabila concurență dintre acestea, implicit perspectiva unei noi fizionomii a ordinii internaționale prin apropierea ruso-chineză¹².

Un alt analist, Samuel Huntington, consideră că, în lumea pe care se naște, relațiile dintre state și grupări din civilizații diferite nu vor fi apropiate, ci vor fi adesea antagoniste. În prezent, unele relații intercivilizatoare sunt mai predispuse la conflicte decât altele. La nivel micro, cele mai violente linii de fovie sunt între Islam și vecinii săi ortodocși, hinduși, africani și creștini occidentali. La nivel macro, diviziunea dominantă este între „Occident și restul”, cele mai intense conflicte având loc între societăți musulmane și asiatice, pe de o parte, și Occident, pe de altă parte. Este posibil ca cele mai periculoase ciocniri ale viitorului să apară din interacțiunea aroganței occidentale, intoleranței islamice și a afirmării asiatice.

¹² Ion Mitran, *op. cit.*, p. 212.

Singur între civilizații, Occidentul a avut un impact major și, uneori, devastator asupra oricărei alte civilizații. Relația între puterea și cultura Occidentului și puterea și culturile altor civilizații este, în consecință, cea mai pătrunzătoare caracteristică a lumii civilizațiilor. Cum puterile relative din alte civilizații sunt în creștere, atracția culturii occidentale scade și popoarele nonoccidentale au din ce în ce mai mult încredere în culturile lor indigene. Problema centrală, în relațiile dintre Occident și restul lumii este, prin urmare, discordanța între eforturile Occidentului, în special ale SUA, de a promova o cultură occidentală universală și capacitatea sa în declin de a face un asemenea lucru.

Colapsul comunismului a exacerbat această discordanță prin faptul că a reîntărit în Occident punctul de vedere potrivit căruia ideologia sa și liberalismul democratic au triumfat la nivel global și deci au fost universal valide.

Occidentul, în special SUA, care întotdeauna au fost o națiune misionară, crede că popoarele nonoccidentale ar trebui să se supună valorilor occidentale ale democrației, pieței libere, guvernării limitate, drepturilor omului, individualismul, domniei legii și ar trebui să includă aceste valori în instituțiile lor. Minoritățile din cadrul altor civilizații îmbrățișează și promovează aceste valori, însă atitudinile dominante în legătură cu acestea în culturile nonoccidentale se întind de la un scepticism general la o opoziție intensă. Astfel, ceea ce este universalism pentru Occident este imperialism pentru restul.

Occidentul încearcă și va continua să încerce să-și susțină poziția sa predominantă și să-și apere interesele prin definirea lor ca interese ale comunității mondiale. Această formulă a devenit substantivul colectiv eufemistic, pentru a da legitimare globală acțiunilor reflectând interesele SUA și ale altor puteri occidentale. Pentru moment, Occidentul încearcă să integreze economiile societăților nonoccidentale într-un sistem economic global pe care îl domină¹³.

Aspirațiile universale ale civilizației occidentale și afirmarea culturală în creștere a altor civilizații asigură relații în general dificile între Occident și restul. Natura acestor relații și gradul în care ele sunt antagoniste variază totuși considerabil și se înscrie în trei categorii. Este posibil ca Occidentul să aibă relații încordate și deseori extrem de dure cu civilizațiile provocatoare ale Islamului și ale Chinei. Relațiile sale cu America Latină și Africa, civilizații slabe care au fost într-o oarecare măsură dependente față de Occident, vor implica niveluri mult mai scăzute de conflict, în special cu America Latină. Este posibil ca relațiile

¹³ Samuel P. Huntington, *op. cit.*, pp. 265-266.

Occidentului cu Rusia, Japonia și India să intre într-o categorie intermediară față de cele avute cu celelalte două grupări. Implicând elemente de cooperare și de conflict, după cum aceste trei state de nucleu se aliniază uneori cu civilizațiile provocatoare sau se află uneori de partea Occidentului. Ele sunt civilizații „balansate” între Occident, pe de o parte, și civilizațiile islamice și sinice, pe de altă parte.

Teoria realistă a relațiilor internaționale prezice faptul că statele de nucleu ale civilizațiilor nonoccidentale se vor uni pentru a echilibra puterea dominantă a Occidentului. În unele domenii, acest lucru s-a și întâmplat. Totuși o coaliție generală antioccidentală pare imposibilă în viitorul imediat. Civilizațiile islamică și sinică diferă fundamental în ceea ce privește religia, cultura, structura socială, tradițiile, politica și presuposițiile de bază ce stau la rădăcina modului lor de viață. Fiecare dintre ele are, în mod inerent, probabil, mai puțin în comun cu cealaltă decât au ele în comun cu civilizația occidentală. În situația islamului, deoarece îi lipsește un stat de nucleu, relațiile sale cu Occidentul variază foarte mult de la țară la țară.¹⁴ Problemele ridicate de aceste conflicte sunt cele clasice ale politicii internaționale, incluzând:

1) influența relativă în modelarea evenimentelor globale și acțiunile organizațiilor internaționale globale de tipul ONU, FMI și Banca Mondială;

2) puterea militară relativă care se manifestă în controversele asupra non/proliferării, controlul armelor și cursei înarmărilor;

3) bunăstarea și puterea economică manifestată în disputele asupra comerțului investițiilor și a altor probleme;

4) persoane, implicând eforturi făcute de statul unei civilizații pentru a proteja înruderile sale cu alte civilizații, pentru a discrimina persoane dintr-o altă civilizație sau pentru a exclude de pe teritoriul său persoane dintr-o altă civilizație;

5) valori și cultură, asupra cărora apar conflicte când un stat încearcă să-și încurajeze sau să-și impună valorile asupra unui popor dintr-o altă civilizație;

6) ocazional, teritoriul în care statele de nucleu devin participanții din linia întâi în conflictele liniilor de falie.

Desigur, aceste probleme au fost surse de conflict de-a lungul istoriei. Totuși, când statele din diferite civilizații sunt implicate, diferențele culturale înăspresc conflictul. În competiția lor reciprocă, statele din nucleu încearcă să-și ralieze semenii civilizaționali, să primească sprijin de la statele din terțe civilizații, să încurajeze divizarea din interiorul civilizațiilor opuse și defecțiunile dintre acestea și să

¹⁴ Samuel P. Huntington, *Ciocrnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Oradea, Editura Antet, 1998, pp. 268-269.

folosească un amestec specific de acțiuni diplomatice, politice, economice și secrete, de stimulente propagandistice și de constrângeri pentru a-și realiza obiectivele¹⁵.

În concluzie, putem afirma faptul că diverși analiști sau oameni politici occidentali au argumentat faptul că Occidentul nu trebuie să aibă probleme cu Islamul, ci doar cu islamiștii extremiști violenți. Însă, conform sublinierii lui Samuel Huntington, patrusprezece secole de istorie demonstrează contrariul. Relațiile dintre islam și creștinism, deopotrivă ortodox și occidental, au fost deseori furtunoase. Fiecare a fost celălalt al celuilalt.

Conflictul din secolul XX dintre democrația liberală și marxism-leninism este doar un fenomen istoric de mică adâncime și superficial, în comparație cu relația în mod continuu adânc conflictuală între islam și creștinism. Uneori, conviețuirea pașnică a prelevat; mult mai des, relația a fost una de intensă rivalitate și de război înfocat de diferite grade¹⁶.

BIBLIOGRAFIE

- Brzezinski Zbigniew, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice*, București, Editura Univers Enciclopedie, 2000.
- Huntington Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacearea ordinii mondiale*, Oradea, Editura Antet, 1998.
- King Alexander, Schnelder Bertrand, *Prima revoluție globală. O strategie pentru supraviețuirea lumii*, București, Editura Tehnică, 1993.
- Securitate și cooperare în Europa. Documente (1992-1994)*, ediție îngrijită de Anda Filip și Valentin Lipatti, București, Editura Fundației România de Măine, 1996.
- Dicționar diplomatic*, București, Editura Politică, 1979.
- Centrul de Studii Strategice de Securitate, *Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist, războiul împotriva terorismului*, Editura AISM, București, 2004.
- <http://www.lefigaro.fr/debats/20051215.FIG0100.html?072146>,
Alexandre Adler, Le Moyen-Orient et son point omega.

¹⁵ Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacearea ordinii mondiale*, Oradea, Editura Antet, 1998, pp. 305 - 306.

¹⁶ *Ibidem*, p. 307.

CONFRUNTAREA ARMATĂ VIITOARE

THE FUTURE MILITARY CONFRONTATION

Col.drd. Ioan-Marian CRISTUREAN*

U.M. 02565, Cluj-Napoca

Confruntarea militară viitoare reprezintă o îngrijorare pentru specialiștii militari, de la apariția conflictelor și până în prezent.

În acest context, în era dezvoltării tehnologiei și a dinamismului social, fenomenul militar, implicit, are aceeași evoluție. Am considerat necesară o abordare a acestei probleme, încercând să ajung la fizionomia operațiilor viitorului.

Future military confrontation has represented a concern of the military specialists, from the occurrence of war to the present.

In this context, in an era of a high developed technology and of an extremely dynamic evolution of the society and implicitly of the military phenomenon, I have considered necessary a short approach to this issue starting with present military operation, possible future military confrontations and ending with the physiognomy of the future military operations.

Cuvinte-cheie: confruntare armată; tehnologie; fenomen militar; fizionomia acțiunilor militare.

Keywords: *military confrontation; technology; military phenomenon; physiognomy of the military operations.*

Operațiile militare – în prezent

Pentru abordarea acestui subiect am considerat necesar ca înainte de a trata problematica fizionomiei operațiilor militare viitoare să tratăm, într-o primă fază, operațiile militare prezente pentru a avea o bază de plecare comună în abordarea acestui subiect.

În această idee voi aborda, în continuare, principalele problematice referitoare la etapă, fază și obiectiv, ca elemente principale a operațiilor militare.

* e-mail: cristureanioanmarian@yahoo.com

Etapă, ca termen militar general, se definește ca fiind un stadiu, sau interval de timp în desfășurarea unei acțiuni¹, caracterizat de obicei prin evenimente deosebite, cum ar fi distanța străbătută de o unitate militară în marș într-un anumit timp. Există și alte definiții în unele dicționare cum ar fi: „fază, stadiu”; „distanță parcursă într-un timp dat”; „parte dintr-o competiție eșalonată în timp” respectiv „parte superioară a crizei”.

Analizând aceste definiții se poate menționa că etapa reprezintă o acțiune încadrată în timp și spațiu cu un conținut și o durată care depind de mai mulți factori și cuprind ansamblul activităților și acțiunilor executate de către comandant, statul major, unitate, într-un anumit stadiu în vederea îndeplinirii misiunii.

Triada lui Clausewitz – știință, voință, putință – reprezintă o sinteză care va domina arta războiului în toate etapele sale, ele fiind principii ale acțiunii umane, valabile oricând și oriunde, dar cu o valoare deosebită în război, întrucât acesta este un mijloc de realizare a unui obiectiv politic².

Etapă se regăsește în evoluția omenirii, dar nu în trepte ale păcii, ci în reconfigurarea războiului. Un exemplu edificator în acest context este cel referitor la perioada care a urmat după cel de-al Doilea Război Mondial, care a fost formată practic din patru etape și anume:

- etapa haosului strategic (1945-1949), prin care s-au reconfigurat, pe noi coordonate, principalele direcții și obiective ale Războiului Rece;
- etapa Războiului Rece (1950-1990);
- etapa dezechilibrului strategic post-Război Rece (1991-2001);
- etapa războiului continuu, a războiului înalt tehnologizat, a ripostei și acțiunilor violente asimetrice (2001)³.

În ceea ce privește ansamblul activităților și acțiunilor executate de către comandant, statul major și unitate, într-un anumit stadiu în vederea îndeplinirii misiunii, etapa se regăsește în toate activitățile și acțiunile desfășurării operațiilor și constă în:

- pregătirea operației;
- executarea operației;
- încheierea operației;
- evaluarea operației.

Principalele activități care se desfășoară pentru pregătirea operației sunt: planificarea operației, organizarea, coordonarea și controlul.

¹ *Dicționar al limbii române contemporane de uz curent*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 191.

² Gl.dr. Mircea Mureșan, gl.bg. (r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 66.

³ *Ibidem*, p. 59.

Organizarea operației are două etape distincte, respectiv transmiterea misiunilor la subordonați și realizarea măsurilor care să ducă la îndeplinirea prevederilor din plan.

Coordonarea operației cuprinde patru etape care constau în: sincronizarea acțiunilor, corelarea efortului, armonizarea diferențelor și informarea reciprocă.

Controlul este definit de două etape, respectiv: controlul pe durata pregătirii operației și controlul pe timpul desfășurării acesteia.

Etapile acțiunii militare pot fi identificate folosind criterii diferite. Criteriul intensității violenței luptei armate este cel mai reprezentativ în descrierea fizionomiei acestui domeniu. De-a lungul timpului, ele au evoluat de la înfruntarea directă între două armate, ca bătălie decisivă, la campanii militare și acțiuni complexe desfășurate timp îndelungat pe spații imense, pe mai multe teatre de operații până la complexe de acțiuni informaționale, politice, diplomatice, economice și, în ultimă instanță, militare. Această ultimă configurație este un însoțitor permanent și necesar al societății omenesti pe care îl putem numi război continuu. El este confruntarea dusă la limită prin toate mijloacele posibile, pentru fiecare etapă fiind selectate acțiunile cele mai eficiente, pe criteriul costuri-efecte⁴.

În acest context distingem următoarele etape:

- etapa pregătitoare, în care violența armată este o excepție;
- etapa decisivă, dominată de violența armată, aplicată selective și însoțită de demonstrații, care să convingă că ceea ce va urma va fi mai grav;
- etapa de stabilizare, în care violența se va exercita mai mult ca reacție sau acțiune preventivă pentru situațiile când există informații certe că se pregătesc acțiuni destabilizatoare.

Lupta armată specifică acestui început de mileniu își păstrează, adâncește și extinde atributul de modernă, ține pasul permanent cu realizările din domeniile gândirii și practicii umane și posedă disponibilitățile necesare adaptării la cerințele viitoare.

Caracteristicile luptei armate reprezintă trăsăturile distinctive care o diferențiază în sfera confruntărilor impuse de război, iar cerințele evidențiază nevoile, pretențiile și exigențele acesteia pentru a dobândi atributul de modernă. Primele reliefează tendința de evoluție, iar următoarele marchează principiile pentru menținerea luptei armate în sfera actualului și pentru adaptarea ei în viitor.

În consecință, caracteristicile luptei armate se prezintă sub forma schimbărilor bruște ale situațiilor datorate realizării și exploatării

⁴ *Ibidem*, p. 75.

surprinderii în acțiunile principale, iar cerințele se raportează la exercitarea conducerii într-o deplină cunoștință de cauză, timp real, și prospective, respective evitarea surprinderii.

Dezvăluirea caracteristicilor și descifrarea cerințelor luptei armate moderne asigură identificarea permanentă a mutațiilor din conținutul și fizionomia acestuia ceea ce va duce la perfecționarea formelor și procedeele de desfășurare ale acțiunilor militare viitoare.

Faza – ca definire conceptuală în unele dicționare, reprezintă fiecare dintre etapele succesive din evoluția unui fenomen din dezvoltarea unui proces; fiecare dintre stările succesive ale unei transformări⁵; etapă, stadiu; moment succesiv al unei transformări; fiecare dintre aspectele succesive ale unei planete în timpul mișcării de revoluție; mărime ce caracterizează starea și evoluția unui sistem fizic la un moment dat.

Unii specialiști militari înclină tot mai mult spre a înlocui concepția de etapă cu acela de fază, atribuindu-i acesteia statutul de sinonim, deși termenul de fază nu se regăsește în lexiconul militar fiind mai degrabă un neologism în domeniu.

Analizând definiția fazei se observă că de fapt aceasta înseamnă detalierea etapei fiind într-o succesiune temporală permanent, putând fi o etapă distinctă în evoluția unui fenomen, proces, operații tehnologice, ca definiție a războiului cu cele patru dimensiuni complementare, care se condiționează reciproc și dau flexibilitate și integralitate acțiunilor, continuitate, simetrie, asimetrie și violență⁶.

Faza se regăsește în toate activitățile privind pregătirea, dar mai ales executarea operației ca o derulare corespunzătoare a acțiunilor, ca o capacitate a războiului față de care acesta nu are sens. În una dintre principalele activități ale pregătirii operației, respectiv planificarea operației, faza se identifică cu fiecare succesiune a etapelor acesteia și prin derularea ei fiecare activitate dedusă din aceasta are drept rezultat finalitatea etapei respective.

Subdiviziunea fazei este *subfaza*, noțiune care nu este definită nici în lexiconul militar și nici în alte dicționare, dar care este acceptată și utilizată ca un termen de diviziune a fazei atunci când aceasta necesită a fi detaliată, iar activitățile desfășurate se definesc ca o serie de factori consecutivi. Sinonimul acestui cuvânt este pasul, care poate fi găsit în planificarea operațiilor și reprezintă algoritmul activităților desfășurate pentru planificare.

⁵ *Dicționar al limbii române contemporane de uz curent*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 204.

⁶ Gl.dr. Mircea Mureșan, gl.bg.dr. Gheorghe Văduva, *op.cit.*, p. 39.

În ceea ce privește *secvența* aceasta este definită în unele dicționare ca fiind o „serie de fapte sau de scene consecutive, șir de imagini, sau de scene care formează o unitate într-un film”⁷. Folosirea acestui termen se va face atunci când se va menționa despre desfășurarea operațiilor. Având în vedere cele două definiții cred că este greșită folosirea unui termen sau a celuilalt. Unii specialiști militari încearcă să argumenteze că pasul (secvența) este o componentă a subfazei, căutând să-i dea fiecărei succesiuni a acțiunilor câte o diviziune, transformând prin aceasta activitățile minore în probleme majore.

Menționez că subfaza și pasul definesc același lucru, deci sunt noțiuni sinonime. Defalcarea binomului, etapă (fază) – subfază (pas, secvență) se desfășoară într-o succesiune temporală și este întâlnită în documentele de planificare atât pentru pregătirea acțiunii, cât și pentru desfășurarea acesteia.

În concluzie, faza poate fi definită ca un sinonim al etapei, ca o desfășurare continuă a activităților privind pregătirea operației și ducerea acesteia, bazată pe misiuni, sau ca o înlănțuire logică a acțiunilor și în acest caz nu vom folosi sintagma etapă. Cea de-a doua situație și către care opinez este aceea potrivit căreia faza este un element constitutiv al etapei. În această situație etapa ar avea o durată mai mare și se poate descrie ușor prin faze ca poziții componente.

Obiectivul – ca termen militar definește puncte, raioane, aliniamente din teren care trebuie cucerite sau apărate de trupe, ori ținte reprezentând forțe și mijloace ale inamicului care fac obiectul tragerilor cu diferite categorii de armament⁸. Putem defini obiectivul ca țel, scop, punct cheie prin care se ajunge la centrele de greutate.

În acest context, se disting:

- obiective de importanță strategică (tactică) ce se definesc ca zone din teren care prezintă interes din punct de vedere militar cum sunt: noduri de comunicații, localități, centre industriale, porturi, raioane fortificate etc.;
- obiective operative ce se prezintă ca scopuri militare care trebuie îndeplinite în campanie;
- obiective pentru trageri, ca fiind ținte punctuale, liniare sau zonale, asupra cărora urmează a se executa tragerea cu armamentul de infanterie cu guri de foc, rachete bombe sau torpile;
- obiective de atac, puncte sau raioane unde sunt dispuse forțe sau mijloace de foc inamice care constituie ținta atacului, fiind înglobate în conținutul misiunii de luptă;

⁷ FM.-101-5, p. 60.

⁸ *Lexicon military*, Ediția a II-a , revăzută, Editura Saka, Chișinău, 1994, p. 230.

- obiective de cercetare, punct sau raion din teren care trebuie cercetat în scopul procurării de informații despre inamic;
- obiectiv fals, lucrare genistică imitând organe de foc sau lucrări genistice reale utilizată în cadrul măsurilor de mascare pentru înșelarea inamicului;
- obiectiv de apărare antiaeriană, totalitatea instalațiilor și complexelor industriale, instituțiilor politico-administrative și unităților militare situate într-un raion cu raza de cel mult 3 km, care necesită a fi apărate împotriva atacurilor inamicului aerian (când raza este mai mare se numește centru de obiective);
- obiectiv de intervenție, loc pe care se află clădiri, instalații industriale, adăposturi sau alte construcții, comunicații, distruse sau blocate și unde se execută misiuni de intervenții în diferite situații;
- obiectiv politic ce se definește ca voința națiunii sau ca mod de realizare a războiului;
- centru de greutate⁹ ce se definește ca parte a puterii inamicului care dacă este neutralizată va conduce la înfrângerea sa inevitabilă;
- puncte decisive¹⁰, ce sunt caracterizate prin acțiuni a căror îndeplinire cu succes constituie o precondiție pentru eliminarea efectivă a centrului de greutate a inamicului.

Nivelul unei operații executate de către forțele terestre este dat în principal de consecințele militare și/sau politice ale îndeplinirii obiectivelor militare stabilită acestei categorii de forțe. Nivelul conducerii, forțele și resursele angajate, precum și spațiul în care se desfășoară operația nu sunt, întotdeauna, determinante în stabilirea nivelului operației.

Operațiile Forțelor Terestre vizează obiectivele militare naționale sau ale alianței/coaliției, în operațiile multinaționale. Operațiile de nivel operativ ale forțelor terestre vizează îndeplinirea obiectivelor militare stabilite pentru o anumită zonă de operații, care conduc nemijlocit la atingerea obiectivelor strategice. Pentru îndeplinirea obiectivelor de nivel operativ Forțele Terestre desfășoară operații de tip bătălie.

Operațiile de nivel tactic ale Forțelor Terestre vizează, în principal, planificarea și executarea manevrei și focului unităților pentru atingerea acelor obiective militare a căror însumare duce la îndeplinirea obiectivelor

⁹ S.M.O. 50014, *Doctrina tactică a unităților operaționale ale trupelor de uscat pentru acțiuni militare combinate(multinaționale)*, 1999, p. 9.

¹⁰ *Ibidem*, p. 9.

militare operative. Pentru îndeplinirea obiectivelor tactice, unitățile din compunerea Forțelor Terestre desfășoară operații de tip lupte și ciocniri.

În concluzie putem afirma că termenii etapă, fază și obiectiv sunt un rezultat al mutațiilor produse în arta militară. Abordând subiectul „lecții învățate” și studiind cele mai importante războaie locale ale sfârșitului mileniului II și începutul mileniului III vom observa că acestea au reflectat importante mutații în teoria artei militare ce s-au manifestat în cadrul funcțiilor și principiilor strategice, componentelor domeniilor operativ și tactic.

Istoria sugerează că, prin obiectivele lor, operațiile de la începutul secolului al XXI-lea prezintă multe noutăți, dar și continuități în procesul schimbării, iar fascinația actuală față de impactul lor de netăgăduit asupra pregătirii și ducerii acțiunilor militare ne împiedică adesea să vedem alte dimensiuni ale acestuia ¹¹.

Câmpul de luptă al viitorului va fi cu totul altul decât până acum. Concepției tradiționale potrivit căreia există un front și o adâncime îi va urma un câmp de luptă extins, adică tridimensional, în care nicio zonă nu va fi ferită de atacurile precise și nimicitoare.

Posibile conflicte armate viitoare

În opinia unor specialiști, războiul, privit prin prisma confruntării militare în forma sa pură, pare tot mai îndepărtat în viitorul previzibil lăsând spațiu de manevră confruntării în alte domenii cum ar fi cel cibernetic, economic, mediatic, cosmic, cultural, geofizic etc.

Din această perspectivă, datorită complexității viitoarelor confruntări, războiul va deveni din ce în ce mai mult un fenomen controlat de comunitatea internațională și nu o fractură socială. Forțele armate vor fi întrebuințate cu rol de prevenție, de dezamorsare rapidă a crizei având un singur obiectiv strategic politico-militar: preservarea păcii.

Desigur dacă privim modul de desfășurare al conflictelor din ultimii 15 ani putem să fim într-un total de acord cu cele prezentate mai sus, însă dacă privim conflictele desfășurate în ultimii 100 sau chiar 50 de ani realitatea ne îndeamnă să nu acceptăm pe de-a întregul această teorie și să acceptăm că cel puțin în următorii 50 de ani războiul în forma sa pură își va păstra locul și modul de manifestare. Totuși nu putem ignora faptul că cele arătate la început sunt lucruri care mai devreme, sau mai târziu, și aici mă refer la timpul istoric, vor deveni o realitate efectivă, care va domina spectrul conflictelor.

¹¹ Mircea Mureșan, *Reflecții despre fenomenul militar*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 29.

În prezent există mai multe puncte de vedere în ceea ce privește definirea și cuprinderea *spectrului conflictelor armate*, în funcție de școala strategică și de doctrina statelor.

Specialiștii militari americani, de exemplu, împart spectrul conflictelor armate în trei mari categorii:

- conflictul major convențional;
- conflictul de joasă intensitate;
- operații de stabilitate și sprijin.

În continuare, voi încerca să menționez, fără însă a detalia, câteva dintre caracteristicile fiecărui tip enumerat mai sus, cu un accent suplimentar pe conflictul de joasă intensitate, întrucât consider că acest tip de conflicte vor fi cele mai des întâlnite în următoarea perioadă având în vedere cadrul politico-militar, de securitate, dar, nu în ultimul rând, cel economic, factor care a fost, este și va fi cel care determină hotărâtor modul de abordare și manifestare a celorlalți factori.

Conflictul major convențional poate avea loc în regiuni cu infrastructură moderată către bine dezvoltată (căi de comunicații rutiere și feroviare, teren complex și puternic urbanizat, diverse climate). Acțiunea în cadrul acestui tip de conflict, ca de altfel și în cazul celorlalte două categorii, poate fi complicată de o serie de factori cum ar fi: problemele umanitare (suprapopularea), resursele limitate, producerea unor dezastre naturale combinată cu existența unor posibilități limitate de intervenție locale și regionale.

Amenințările militare în acest mediu vor fi create de forțe caracteristice erei industriale îmbunătățite tehnologic, având în compunere blindate, forțe mecanizate și de infanterie ușoară. Ele vor fi echipate cu tancuri și mașini de luptă ale infanteriei de generație nouă și cu un număr semnificativ de mijloace antitanc, piese de artilerie și mine. Vor dispune de sisteme de ripostă antiaeriană integrate, de capacități de comunicații civile și militare robuste precum și de aeronave moderne. Marea majoritate a acestor potențiali inamici vor poseda capacități de dezvoltare a armelor de distrugere în masă.

Din punct de vedere funcțional aceste forțe vor fi capabile să execute operații de nivel brigadă/divizie pe termen lung și într-un ritm ridicat. De asemenea, ele vor avea capacitatea de a executa operații neconvenționale. Un aspect demn de menționat la acest punct este capacitatea în creștere a potențialilor adversari de a executa operații informaționale. Actualele și viitoarele tendințe indică faptul că, pe plan mondial, a sporit și va spori achiziționarea de tehnologie de vârf.

În ceea ce privește *operațiile de stabilitate și sprijin* nu am putut identifica, în literatura studiată, o definiție unanim acceptată, probabil și datorită faptului că acțiunile care sunt incluse sub termenul generic de operații

de stabilitate și sprijin sunt foarte diferite ca scopuri și modalități de execuție. În doctrina americană, de exemplu, conceptul a evoluat prin extindere de la operații altele decât războiul la operații de stabilitate și sprijin. Doctrina pentru operații a Forțelor Terestre SUA nu propune o definiție a sintagmei, ci doar reliefează anumite caracteristici ale acestora¹², și anume:

- mediul în care se desfășoară este foarte dinamic;
- de regulă, sunt neliniare;
- de regulă, se desfășoară în zone de operații discontinue;
- au un caracter intens din punctul de vedere al resurselor umane și al timpului;
- sunt extrem de complexe și implică o mare răspundere la nivelul structurilor de nivel tactic;
- necesită o mare flexibilitate din partea comandanților de la toate nivelurile;
- au ca scop principal restaurarea legii și ordinii în zonele de criză;
- se desfășoară în context multinațional, cu implicarea unui număr variabil de organizații guvernamentale și nonguvernamentale, organizații de voluntari și alte organizații internaționale.

Forțele terestre pot desfășura operații de stabilitate înainte de declanșarea ostilităților, pe timpul crizelor și după încetarea lor. Înainte de declanșarea ostilităților, operațiile de stabilitate au ca scop descurajarea și prevenirea conflictului.

În timpul unei crize, ele pot soluționa un potențial conflict sau să prevină escaladarea situației. Pe timpul desfășurării ostilităților, ele pot ajuta la prevenirea extinderii unui conflict armat, pot fi menite să acorde asistență și să susțină partenerii. După încheierea ostilităților, operațiile de stabilitate pot asigura un mediu sigur, care să permită autorităților civile să reia controlul.

Conflictul de joasă intensitate a fost definit de către doctrina americană ca fiind „o confruntare politico-militară între state sau grupuri rivale aflată la intensitate sub nivelul unui conflict clasic, dar deasupra a ceea ce înseamnă competiția pașnică, obișnuită dintre state”¹³.

Ultimele conflicte de acest tip (Panama, Haiti, Kosovo, Irak, Afghanistan) au avut loc în regiuni cu infrastructura slab dezvoltată (în special, șosele, căi ferate și poduri), cu teren complex și largi zone urbane în climate diferite.

Amenințările militare în acest tip de mediu vor fi create de forțe aflate la începutul sau mijlocul erei industriale, având blindate mai puține (tancuri și mașini de luptă a infanteriei de generații mai vechi), forțe mecanizate și motorizate. În schimb, aici operează frecvent guerilele,

¹² FM 3.0 Operations, 2001, pp. 9-1 la 9-6.

¹³ FM 100-20 Military operations in low intensity conflict, 1990, p. 1-1.

forțele teroriste și paramilitare, cele cu destinație specială și milițiile. Ele sunt dotate cu armament ușor de infanterie, mijloace antitanc, aruncătoare, mine și mijloace explozive improvizate. Pot avea mijloace aeriene în număr limitat, dar datorită accesibilității tehnologiei informației pot dispune și de mijloace moderne de comunicații militare și comerciale (telefoane mobile, stații radio cu salt de frecvență etc.).

Majoritatea acestor forțe nu sunt capabile să execute acțiuni militare de durată, într-un ritm susținut. Ele pot executa acțiuni limitate ca timp și scop, de nivel brigadă/divizie (distrugerea unei forțe inferioare, cucerirea unei zone, regiuni sau centru urban) în teren frământat. De asemenea, pot executa acțiuni defensive, în special în teren complex și mediu urban. Deși nu au capacitatea de a acționa pe termen lung în mod convențional, aceste forțe pot executa acțiuni de gherilă, teroriste și neconvenționale în acest mediu.

Actualele și viitoarele tendințe indică posibilitatea prezenței unor tehnologii moderne (sisteme C3 mai performante și mai sigure), folosirea terenului puternic urbanizat ca bază de operații și refugiu și adoptarea ambuscadei ca procedeu de bază.

În ceea ce privește puterea de foc, potențialul distructiv, pregătirea de luptă a personalului și nivelul tehnologic al forțelor militare implicate în acest tip de conflict, ele sunt subordonate atât conducerii, cât și condițiilor politice ceea ce impune modificarea regulilor tradiționale ale conflictelor clasice.

În contrapartidă, accentul se va pune pe influențarea comportamentului și sistemului de valori ale populației civile, ca parte a eforturilor de instaurare a democrației și libertății.

Din această perspectivă, consider că acțiunile vor avea un caracter preponderent neconvențional cu o puternică latură socio-politică, cu limite relative în care se va aplica, mai mult ca oricând, principiul concentrării forțelor. Pentru acțiunea în aceste condiții se impune întrebuintarea unor forțe ușoare, mobile, flexibile, descentralizate și pregătite să angajeze o mare varietate de mijloace prin care să influențeze evoluția unei situații, în cooperare cu alte instrumente ale puterii naționale.

Pe lângă principiile și legile care guvernează lupta armată au fost identificate și câteva principii specifice acestui tip de conflict, prin respectarea cărora, pe timpul procesului de planificare și în executarea operațiilor se poate obține succesul, astfel:

- dominația politică, care se referă la faptul că, în conflictele de joasă intensitate, obiectivele politice stabilesc deciziile militare la toate nivelurile, de la cel strategic la cel tactic. Toți comandanții și statele majore trebuie să înțeleagă în profunzime aceste obiective politice și impactul pe care acțiunile structurilor lor îl pot avea în îndeplinirea acestora. Ei trebuie

să selecteze acele cursuri de acțiune care să ducă la atingerea acestor obiective chiar dacă, la prima vedere, ele par „neortodoxe” sau departe de doctrina consacrată;

- unitatea de efort, conform căruia liderii militari trebuie să-și integreze eforturile cu cele ale altor structuri guvernamentale pentru soluționarea cu succes a conflictului în avantajul tuturor părților implicate. Planificatorii militari trebuie să ia în considerare modul în care acțiunile militare contribuie la inițiative de natură politică, economică și psihologică. Unitatea de efort presupune integrarea interdepartamentală și măsurile eficiente de coordonare a acțiunilor. Comandanții pot să răspundă în fața unor șefi civili sau pot să apeleze la resursele unor organizații civile;

- adaptabilitatea, care reprezintă capacitatea și dorința de a schimba sau de a modifica structuri sau metode pentru a face față schimbărilor de situație. Necesită o analiză atentă a misiunii, înțelegerea detaliată a situației și cunoașterea mediului operațional. Executarea cu succes a acțiunilor militare în conflictele de joasă intensitate va necesita din partea forțelor armate nu numai schimbarea metodelor și structurilor, dar și elaborarea unor noi, corespunzătoare fiecărei situații în parte;

- legitimitatea, semnificând acceptarea conștientă a dreptului unui guvern de a guverna sau a unui grup/organizație de a lua și de a implementa decizii. Legitimitatea nu este nici palpabilă și nici ușor de cuantificat. Votul popular nu conferă și nici nu reflectă întotdeauna legitimitate. Ea derivă din percepția autorității ca fiind cea eficientă și din folosirea instrumentelor statului în scopuri rezonabile. Nici un grup și nici o forță nu se poate auto-legitima da poate să susțină legitimitatea acțiunilor sale. Legitimitatea reprezintă preocuparea majoră a tuturor părților implicate în conflict și este la fel de importantă și pentru acei actori care pot fi implicați indirect;

- perseverența se referă, în acest context, la urmărirea cu răbdare și hotărâre a scopurilor atât timp cât este nevoie pentru a le îndeplini. Ea nu impune cu necesitate acțiunile decisive, dar necesită analize atente și detaliate în selectarea timpului și locului respectivei acțiuni. Deși obținerea succesului este importantă, este la fel de important să admiți că în conflictele de joasă intensitate acesta nu va fi obținut rapid sau ușor. Perseverența va permite comandanților să elimine obținerea succeselor pe termen scurt în favoarea acțiunilor care să ducă la atingerea obiectivelor pe termen lung. Specialiștii militari americani identifică, printre cauzele acestor conflicte de joasă intensitate, următoarele¹⁴:

¹⁴ Lt.col. Alexandru Rizescu, *Conflicte armate de mică intensitate la frontiera dintre milenii în Armata României la început de secol*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2001, p. 168.

- apariția de contradicții/diferende între state, legate de pretenții teritoriale;
- nemulțumirea unei părți a populației, sărăcia, violența și instabilitatea;
- tendința unor state (coaliții) de a instaura regimuri dictatoriale în zona de criză și participarea cu mijloace militare la extinderea situației conflictuale;
- promovarea formațiunilor politice radicale la nivelurile superioare ale conducerii statelor, a partidelor și mișcărilor naționalist-etnice și religioase; Samuel Huntigton apreciază că acesta este unul dintre motivele care a stat la baza conflictului din fosta Iugoslavie;
- nerespectarea drepturilor fundamentale ale omului;
- extinderea pericolului terorismului internațional, răspândirea ADM și a vectorilor de transport a acestora;
- schimbările sociale și politice prin mijloace violente, ca urmare a unor nedreptăți, când grupările politice cu scopuri autoritare, totalitare stârnesc schimbările revoluționare și exploatează instabilitatea.

În concepția analiștilor politici și militari din statele interesate, în contracararea fenomenelor sociale cu efect negativ asupra societății internaționale, conflictul de joasă intensitate combină diverse concepte politico-militare și nonmilitare, având ca finalitate întrebuințarea efectivă a instrumentelor menite să ducă la soluționarea sa în locurile, unde situația o cere, pentru a implementa ideile și stările de pace, și înțelegerile conforme intereselor comunității internaționale.

După ce am analizat pe rând conceptul, caracteristicile, principiile specifice și cauzele conflictelor de joasă intensitate, voi analiza una dintre caracteristicile acestui tip de conflict, care este definitorie pentru înțelegerea sa: *asimetria*.

Conflictele sfârșitului de secol XX și începutului de secol XXI au fost în marea lor majoritate conflicte de joasă intensitate, care au opus o coalitie de forțe caracterizată de un înalt nivel tehnologic și un adversar inferior din punctul de vedere al mijloacelor de ducere a luptei armate. Conform părerii majorității specialiștilor ele au fost conflicte disimetrice, deoarece au opus forțe disproporționate din punct de vedere tehnologic și asimetrice, deoarece partea inferioară tehnologică a încercat să exploateze în favoarea sa vulnerabilitățile adversarului.

Dar pentru a înțelege de ce aceste conflicte au fost asimetrice să vedem întâi ce este asimetria. Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române ea este „lipsa de simetrie”¹⁵. Vom remarca imediat că definirea

¹⁵ *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 64.

termenului se realizează prin antonimul său deci este necesară definirea simetriei. Conform aceluiași dicționar, simetria este: „Proprietatea unui ansamblu spațial de a fi alcătuit din elemente reciproc corespondente și de a prezenta, pe această bază, anumite regularități; proporționalitate, concordanță, armonie între părțile unui tot, între elementele unui ansamblu etc.”¹⁶

În dicționarul American”Webster” asimetria este definită drept „corespondență a părților opuse în ceea ce privește mărimea, forma și poziția”¹⁷, iar în Nouveau Petit Larousse se arată că simetria este „corespondența poziției, formei, măsurii în raport cu un ax, între elementele unui ansamblu sau între mai multe ansambluri”¹⁸.

Corelând ultimele două definiții vom putea observa că asimetria reprezintă absența proporționalității, a armoniei între elementele unui ansamblu. Pentru a servi scopului prezentei lucrări am încercat să vedem ce înseamnă asimetria din punct de vedere militar. În enciclopedia doctrinelor întrunite SUA se explică faptul că „un sistem întrunit, intercategoriai de forțe își manifestă puterea într-un atac asimetric, amenințând inamicul dintr-o multitudine de direcții, cu o mare varietate de sisteme de armament”.

În opinia unui autor francez, „asimetria descrie situația în care una din părți dispune de superioritate politică, economică, socială și militară, iar cealaltă parte încearcă să-și aproprie victoria în ciuda superiorității oponentului prin descoperirea punctelor slabe ale acestuia și exploatarea vulnerabilităților sale.”¹⁹

Analizând punctul de vedere anterior enunțat, se poate afirma că asimetria reprezintă acceptarea conștientă a confruntării în condițiile superiorității acționale, tehnice, tehnologice și informaționale a adversarului prin plasarea loviturilor proprii în exclusivitate asupra punctelor sale vulnerabile, indiferent unde sunt acestea, vizând efecte directe sau indirecte asupra inițiativei, libertății de acțiune și voinței conducerii forțelor.

Majoritatea analiștilor de politică externă și militarii sunt de acord că asimetria va caracteriza conflictele viitorului. Ea nu va avea consecințe doar asupra viitoarelor structuri și instruirii forțelor armate, ci și asupra războiului în ansamblul său, precum și asupra politicilor de apărare și securitate, în general.

¹⁶ *Ibidem*, p. 988.

¹⁷ *Nouveau Petit Larousse*, ediția 1972, p. 992.

¹⁸ *Joint Doctrine Encyclopedia*, citată de gl.lt.dr. Eugen Bădălan și gl.bg.dr. Teodor Frunzeti în *Asimetria și idiosincrasia în acțiunile militare*, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2004, p. 14.

¹⁹ Ivan Arreguin-Toft, *How the Weak Win Wars in International security* Nr. 1, 2001, pp. 93-128, citat de lt.col. dr. Josef Schröfl.

Astfel, asimetria tinde să devină un fenomen al politicii internaționale în care o parte este organizată ca stat cu tot ceea ce presupune aceasta, iar pe de altă parte, oponentul este un actor nonstatal care nu dispune de mijloace militare puternice și care va încerca să surprindă prin folosirea unor mijloace neconvenționale.

Asimetria ca metodă de acțiune nu reprezintă ceva nou. Istoria universală și cea națională sunt pline de exemple de conflicte în care partea mai slabă a încercat să-și apropie victoria prin acțiuni asimetrice, prin surprinderea adversarului mai puternic. În viziunea unor specialiști militari, asimetria reprezintă un fel de adaptare la situația concretă, pornind de la condițiile inițiale, conjugându-le cu cele prezente și exploatând, în mod direct și indirect, vulnerabilitățile celuilalt²⁰.

Aceasta presupune identificarea, stimularea sau chiar producerea lor, realizarea unor divisiuni de toate tipurile și menținerea unui spațiu confuz imposibil de cuantificat și de gestionat, care să permită fiecareia dintre părți, după condițiile pe care și le creează, lovirea punctelor sensibile ale celeilalte părți cu mijloacele de care dispune. Din acest motiv, așa cum am arătat anterior, mediul operațional devine fluid, frontul este pretutindeni și nicăieri, iar confruntarea față în față se disipează.

Dintr-o altă perspectivă²¹, operațiile asimetrice ating eficacitatea maximă atunci când sunt desfășurate nu împotriva forțelor adversarului pregătit pentru luptă, ci împotriva acelor care se află în deplasare, se mobilizează, sunt în refacere sau pe timpul pregătirii. Asimetria nu este un factor de succes în sine, ea producând efecte doar dacă poate genera surprinderea.

Indiferent dacă asimetria este văzută ca fenomen, metodă sau amplificator de forță, ea va caracteriza evoluția operațiilor militare viitoare, cu precădere a celor executate în cadrul conflictelor de joasă intensitate. Din punct de vedere al domeniului de manifestare asimetria poate fi: politico-strategică, tehnologică, militară sau pur și simplu asimetrie care înglobează toate domeniile vieții sociale. Asimetria politică și cea economică sunt extrem de importante și au un rol hotărâtor prin faptul că utilizează mijloace nemilitare pentru atingerea scopurilor și crearea de avantaje. Consecința directă a acestor tipuri este asimetria socială.

Asimetria tehnologică este evidentă, îndeosebi la nivelul marilor puteri, manifestându-se în mod direct pe plan militar și declanșând serioase dezechilibre. În acest moment se vorbește tot mai pregnant de adâncirea decalajelor tehnologice chiar între țări puternic dezvoltate și care au făcut pași importanți în tranziția către o societate de tip informațional.

²⁰ Gl.bg.(r) Gheorghe Văduva, *Războiul bazat pe rețea în fizionomia noilor conflicte militare*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005, p. 10.

²¹ Gl.lt.dr. Eugen Bădălan, gl.bg.dr. Teodor Frunzeti, *op.cit.*, p. 15.

Asimetria militară reprezintă ansamblul acțional, organizatoric, cognitiv diferit de cel al adversarului, aplicat în scopul maximizării propriilor avantaje, al exploatării slăbiciunilor potențialilor inamici, al obținerii inițiativei sau al câștigării libertății de acțiune.

Din punctul de vedere al raportului de forțe pe care-l realizează asimetria militară poate fi:

- pozitivă – atunci când deosebirile sunt folosite pentru obținerea de avantaje, deosebiri date de valoarea comandanților, calitatea tehnicii din dotare, nivelul de instruire;
- negativă – atunci când apare ca urmare a exploatării de către adversar a vulnerabilităților proprii și care generează o deosebire, o diferență; poate reprezenta un risc la adresa securității.

După modalitatea de manifestare, asimetria poate fi:

- programată/deliberată/planificată – când slăbiciunile adversarului sunt căutate, folosite, controlate și exploatare în scopul menținerii libertății de acțiune;
- întâmplătoare – când apare ca rezultat al hazardului, esențială fiind exploatarea oportunității create.

După riscurile și amenințările produse:

- asimetrii care produc amenințări și riscuri – terorismul;
- asimetrii care nu produc amenințări și riscuri.

După natura acumulărilor:

- asimetrie materială – are în vedere partea cantitativă, fizică;
- asimetria psihologică – se referă la aspectul calitativ, moral²².

Unele lucrări de specialitate²³ operează cu trei termeni atunci când abordează caracterul confruntărilor armate. În opinia autorilor lor confruntările pot fi:

- *simetrice* – atunci când sunt în opoziție două entități asemănătoare ca organizare, economie, doctrină și mod de acțiune; este specifică războaielor trecutului și prezentului într-o oarecare măsură, opunând forțe aparținând unor structuri statale care întrebuintează pentru obținerea victoriei mijloace convenționale, față în față; acest tip de confruntare va putea fi întâlnită și în viitor, dar mai rar, deoarece nu toate statele lumii au făcut sau vor face în viitorul previzibil, saltul de la societatea de tip industrial la cea de tip informațional; într-o anumită măsură, acest tip de confruntare poate fi caracteristică și conflictelor de joasă intensitate;

²² Gl.bg.dr. Vasile Paul, *Asimetria strategică, riscuri, amenințări și conflicte asimetrice*, Editura DBH, București, 2001, p. 21.

²³ Gl.dr. Mircea Mureșan, gl.bg.(r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, pp. 49-50.

- *disimetrice, nonsimetrice, disproporționate* – deși termenul de disimetrie este definit în Dicționarul Explicativ al Limbii Române ca „lipsa desimetrie”²⁴ în lucrarea citată ea este văzută ca disproporționalitate; forțele care se confruntă sunt inegale din punct de vedere organizatoric, al puterii economice, doctrinar și ca mod de operare; deși nu este nouă (războaiele coloniale), acest gen de confruntare a caracterizat ultimele conflicte majore ale sfârșitului de secol XX și începutul secolului XXI (Iugoslavia, Afghanistan și Irak). Din punctul nostru de vedere, disimetria este o caracteristică de bază a conflictului de joasă intensitate atunci când un participant secundar sau terțiar intră în conflict pentru a-l soluționa rapid și a nu-l lăsa să degenereze și consider că ea va caracteriza în mare măsură confruntările armate viitoare; de altfel, unul dintre principiile enunțate de SUA este cel de întrebuințare a celor mai noi mijloace militare convenționale împotriva oricărui potențial adversar; într-o lume unipolară, cu SUA în rol de pacificator;

- *asimetrice* – presupune o exploatare reciprocă a disproporționalității, a vulnerabilităților și slăbiciunilor și proliferarea violenței; se pare că este modalitatea preferată de forțele contestatoare a rolului SUA în confruntarea cu acest gigant tehnologic și militar; realitatea ne-a demonstrat că, pe termen lung, cei care întrebuințează mijloacele asimetrice pot să-și apropie victoria (Vietnam, Afghanistan – invazia sovietică); majoritatea specialiștilor militari apreciază că un conflict major convențional este puțin probabil considerând că asimetria va caracteriza conflictele de joasă intensitate ale viitorului.

Dintre cele arătate până acum, se poate concluziona faptul că fizionomia acțiunilor militare este în continuă schimbare, progresele tehnologice impun schimbări conceptuale, doctrinare și acționale. Realitățile lumii contemporane, în plin proces de globalizare, scot la iveală tehnici de contracarare a decalajelor acoperite de „praful” istoriei.

Posibile operații militare viitoare

Revoluția militară – un nou concept

Conceptul de „război nou”, a generat, în ultimul timp, o cantitate impresionantă de literatură, în mare parte aparținând comentatorilor radicali și de stânga. Aceștia consideră, de exemplu, că Bosnia și Kosovo sunt exemple de cauză justă pentru intervenția umanitară. Nici alte războaie nu sunt atât de „noi” pe cât ar părea, primul război din Golf fiind declanșat de aplicarea unei politici clasice de agresiune interstatală.

²⁴ *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, p. 64.

Deznodământul rapid și foarte dezichilibrat s-ar fi datorat numai parțial tehnologiei avansate, în principal fiind cauzat de strategia slabă, de lipsa componentei operaționale și de moralul scăzut al trupelor irakiene. Războiul de 6 zile din 1967 s-a încheiat cu o victorie la fel de uimitoare, cu pierderi extrem de disproporționate, chiar dacă israelienii nu aveau senzori de înaltă tehnologie sau rachete cu ghidaje de precizie.

În primul război din Golf, printre erorile strategice comise de către Saddam Hussein s-a numărat și aceea că nu a așteptat până ce avea să dispună de un stoc adecvat de arme de distrugere în masă și că a rămas pasiv în Kuweit în timp ce coaliția aliată se mobiliza. Ne-am putea întreba la ce s-ar fi ajuns dacă arsenalul irakian ar fi fost la îndemâna unui expert militar de talia lui Ariel Sharon aflat la comanda unei armate motivate. Poate că acesta ar fi continuat atacul, îndreptându-se către capitala Arabiei Saudite.

Cazul conflictului din Kosovo demonstrează că armatele avansate nu vor distruge întotdeauna cu ușurință forțele militare, chiar dacă există o superioritate aeriană copleșitoare. Forțele bine camuflate și apărute au fost greu de distrus sau nu au fost distruse.

În era informațională, în primul plan se situează exploatarea tehnologiei informației pentru a utiliza potențialul exploziv al răspândirii și al prelucrării rapide a acestuia. La rândul lor acestea revoluționează modul în care interacționează actorii statali și nonstatali, schimbă radical principiile tradiționale ale managementului și organizării. În mod evident, tehnologia erei informaționale și noile idei ale managementului au o mare influență asupra structurilor militare în ceea ce privește organizarea, compunerea, dotarea, instruirea, ducerea luptei și modulul în care participă la acțiunile militare.

Implicațiile militare ale noii științe care studiază comparativ modelele operațiilor militare sunt încă în studiu și putem să ne punem întrebarea: De ce vorbim despre operațiile viitoare?

Menționez despre acest lucru, pe de o parte, deoarece evoluția fără precedent în domeniul armamentului va duce la noi concepte strategice și operative, iar pe de altă parte datorită faptului că ne aflăm în mijlocul unei revoluții în domeniul militar.

Dacă la războaiele noi, ne îndreptăm atenția asupra noilor arme, tema centrală a discuției referitoare la forțele militare de după încheierea Războiului Rece a fost „Revoluția în domeniul militar” (RMA). Dezbaterea despre RMA s-a desfășurat la nivel înalt, în Statele Unite, concentrându-se asupra strategiei viitoare, organizării militare și direcției spre care se vor orienta cercetările științifice și investițiile din domeniu. Ipoteza principală de la care s-a plecat este că forțele existente sunt în mare parte perimate, iar armata americană este organizată în jurul unor platforme; avioane, vase militare și tancuri, dar cu toate acestea, deocamdată platformele sunt utile în culegerea de informații,

asigurând comunicațiile între componentele forței și lovesc adversarul cu sistemele de armament cu ghidaj de mare precizie dispuse pe ele. Susținătorii cei mai proeminenți ai RMA afirmă că sistemele C4I (comandă, control, comunicații, calculator, informații) sunt capabile de o dezvoltare atât de rapidă, încât vor risipi ceața de pe câmpul de luptă, permițând comandanților de rang inferior să ordone lansarea unor arme complexe.

Revoluția în domeniul militar constituie un proces și nu un obiectiv și este un punct de plecare fundamental cu privire la modul de folosire a puterii militare, atributele și capacitățile acesteia.

Fazele RMA, în concepția lui Martin Libicki, sunt în număr de trei:

- operațiile tip surpriză;
- rețeaua;
- operațiile tip furnică ucigașă.

În prima etapă, totul se bazează pe avioanele invizibile și senzori, forțele proprii aflându-se în spatele unui ecran de protecție în timp ce acelea ale inamicului sunt identificate și lovite cu arme de precizie.

În cea de-a doua etapă, culegerea integrată a informațiilor și capacitățile de prelucrare se combină într-o rețea capabilă de identificarea forțelor inamicului și dirijarea unor arme economice de precizie împotriva lor. În acest caz unele forțe relative mici pot avea capacități de distrugere considerabile.

În cea de-a treia etapă, senzorii și armele capătă o utilizare concertată. Platformele trec pe planul al doilea. Spațiul de luptă va fi semănat cu mici senzori inteligenți dotați cu muniții având capacitatea de a funcționa ca o rețea de culegere a informațiilor, nivelul înalt de redundanță permițând compensarea pierderilor.

Dacă ne ghidăm după această clasificare, înseamnă că RMA-ul abia a început, perspectivele acestuia, până în anul 2020, referindu-se la faptul că nu se vor putea obține rapid multe dintre realizările tehnice necesare. Astfel nu va fi posibil niciodată să se culeagă toate informațiile de pe câmpul de luptă prin intermediul senzorilor.

Domeniile pe care le vizează RMA sunt²⁵:

- domeniul tehnologic – integrarea noilor tehnologii de informații în sisteme de arme și integrarea sistemului C4ISR (comandă, control, comunicații, calculator, informații, supraveghere, recunoaștere);
- domeniul doctrinal și operațional – experimentarea tehnologiei și transpunerea efectelor ei în concepte, teorii și acțiuni;

²⁵ Articolul apărut în „Disarmament Forum de l'UNIDIR” 4-eme trimestre 2001, intitulat *La Revolution dans les affaires militaires at la „course aux capacites”*, de Sdda Bedar, versiunea engleză: <http://www.unog.ch/unidir/e-dfl-4.html>, apud gl.dr. Mircea Mureșan, gl.bg.(r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura UNAp, București, 2004, p. 224.

- domeniul organizațional – integrarea interarme, integrarea civilo-militară, instituțională etc.

Esența RMA este integrarea sistemelor, iar efectul sinergic este dat de superioritatea informațională a sistemului de sisteme, adică a acțiunii integrate care se bazează pe cunoașterea permanentă a situației în teatru și în lume, datorită rețelei informaționale, vitezei și sincronizării acțiunii și reacției necesare neutralizării rapide a crizelor și a conflictelor, numită „precluziune.”

Precluziunea este de fapt o comprimare a timpului de acțiune pentru neutralizarea crizelor, iar acest lucru nu poate fi posibil dacă nu ai la dispoziție rețele de informații sinergice și perfect integrate cu sisteme de arme pe măsură²⁶.

Aceasta este o realitate și nu doar una americană. Chiar dacă între Uniunea Europeană și Statele Unite există unele incompatibilități și unele divergențe în ceea ce privește cheltuielile militare și aici mă refer la achiziționarea și fabricarea sistemelor de arme, îndeosebi a mijloacelor de transport rapid la distanță, Europa nefiind strict interesată în astfel de investiții, aceasta este de acord cu impactul tehnologiei, informației și tehnologiei informaționale asupra tuturor domeniilor, inclusiv asupra artei militare.

Determinări ale operațiilor viitoare

Principalele determinări ale operațiilor viitoare sunt cele politice, economice, tehnologice și imagologice. Desigur acțiunea militară nu se poate sustrage celorlalte determinări, cum ar fi cele sociopsihice, demografice, geografice etc., dar cele enumerate mai sus sunt determinante și omniprezente, indiferent la ce timp istoric ne referim, adică cel trecut, prezent sau viitor.

Politice

Înmulțirea, diversificarea riscurilor și amenințărilor la adresa stabilității și păcii, difuzia acestora în profunzimea comunităților sociale și diseminarea lor pe spații largi, supun decizia politică – de recurgere la violența armată – unor teste dure, provocate îndeosebi de diferențele de cultură politică în asumarea responsabilităților și consecințelor. Regulile de angajare, cursurile și intensitatea acțiunii, până și unele momente „strict tehnice”, cum sunt planificarea, selectarea țintelor, alegerea momentelor, întrebuințarea forțelor, vor avea o puternică încărcătură politică, chiar dacă raționamente de operaționalizare și eficiență ar impune ca aceasta să fie ignorată.

²⁶ Gl.dr. Mircea Mureșan, gl.bg. (r) Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura UNAp, București, 2004, p. 224.

Economice

Acțiunea militară devine un domeniu organizat și planificat, precum o afacere economică, o investiție în adevăratul sens al cuvântului, în care, cu cheltuieli și resurse minime să se obțină câștiguri maxime, un consorțiu care să aducă profituri timp îndelungat. Ca urmare, comandanții și statele lor majore vor fi obligați să aibă în vedere și asemenea considerente, precum:

- identificarea și analizarea centrelor de greutate ale adversarului, nu doar din motive ce țin de arta militară, ci și pentru a-și modela comportamentul și intensitatea violenței armate în funcție de realitățile economice stricte ale acestora;
- identificarea și intervenția în circuitele financiare ale adversarului;
- planificarea întrebuințării în acțiune a armamentului și tehnicii de luptă din înzestrare și din depozite în funcție de exigențele operaționale, performanțe, dar și de vechime, termene de garanție și expirare, gradul de încărcare a depozitelor, eliberarea spațiilor și capacităților logistice, bugetele viitoare;
- estimarea dezvoltărilor economice postconflict.

Tehnologice

Revoluția provocată cu câțiva ani în urmă de armamentele de înaltă precizie, muniția inteligentă, explozivii puternici, programele cosmice este desăvârșită astăzi de infinitele deschideri provocate de computere în domeniul nanotehnologiilor, comunicațiilor, culegerii și transmiterii datelor și informațiilor, în știință și în economie. S-a creat astfel posibilitatea asocierii produselor letale cu destinație militară, supuse, de regulă, unor restricții pentru mediile nonmilitare, cu tehnologiile de vârf, ușor accesibile. De această combinație pot beneficia nu numai structurile militare, dar și teroriștii, grupurile insurgente paramilitare, o parte a liderilor politico (religioși)-militari locali, care vor dispune de posibilitățile de protecție și de coordonare a acțiunilor la nivel global, de lărgire a spectrului acțiunilor, de a se transforma, astfel, într-un adversar capabil să lovească oriunde și oricând. În aceste condiții acțiunile militare vor fi influențate progresiv de noile realități:

- supremația dominației informaționale în spațiul de luptă;
- exercitarea comenzii-controlului și luarea deciziei în condițiile circulației fluxurilor de informații în timp real;
- necesitatea realizării C2 în condițiile în care fluxurile de informații sunt întrerupte.

Imagologice

Acțiunile militare în care violența armată este exagerată pot duce la pierderea sprijinului public mondial sau național, chiar dacă rațiunile politico-militare o justifică. De asemenea, pierderile în rândurile trupelor proprii, situațiile umilitoare temporare, pot ridica întrebări asupra legitimității acțiunii și războiului în ansamblul său, dar și întărirea spiritului combativ ori fanatismului adversarului. Iată de ce, nu întotdeauna cursurile acțiunilor care duc la atingerea rapidă a scopului acțiunii militare pot fi adoptate fără riscuri.

Progresiv, ponderea acțiunilor militare se va accentua pentru controlul orașelor și a căilor de comunicații, având în vedere că aproximativ jumătate din populația lumii trăiește în orașe, iar în viitor aceasta va fi și mai numeroasă.

Aglomerările urbane avantajează structurile mai puțin manevriere și ușor înarmate cum sunt cele teroriste, paramilitare, de gherilă, insurgente.

Efectele de imagine și de război informațional ale unor acțiuni întreprinse de acestea în mediul urban le vor fi disproporționat defavorabile. Iată de ce vor căuta asemenea medii, iar această realitate va impune noi exigențe pentru planificarea și desfășurarea acțiunilor, structurilor militare astfel încât potențialul distructiv de care ele dispun să nu se întoarcă împotriva lor.

Caracteristici ale operațiilor viitoare

Cerințele operațiilor viitoare se bazează pe următoarele postulate:

- interconectarea robustă a componentelor forței determină perfecționarea schimbului de informații;
- schimbul de informații și colaborarea determină perfecționarea calitativă a informațiilor și a distribuției avertizărilor privind situația;
- distribuția avertizărilor privind situația facilitează colaborarea și autosincronizarea determinând creșterea viabilității și a vitezei de comandă, acest lucru evidențiind rolul de multiplicator al forței.

Aceste postulate determină, la rândul lor, creșterea exponențială a eficacității misiunii.

Pentru a prezenta cât mai simplu rolul și scopul acestui nou mod de abordare recurgem la o interpretare militară, care face apel la ciclul de elaborare al deciziei: Observare, Orientare, Decizie, Acțiune (OODA). Aceasta intersectează domeniul cognitiv, specific uman, cu cel informațional și cu cel fizic al infrastructurii rețelei în care observăm, înțelegem, decidem și acționăm.

Amplificând aceste patru secvențe, este necesar:

- să vedem mai mult decât potențialul inamic și să vedem primii, pentru dobândirea superiorității informaționale;

- să înțelegem mai bine intențiile acestuia și mai repede, inclusiv situația proprie, pentru realizarea superiorității cunoașterii;
- să decidem mai repede și mai bine, pentru realizarea superiorității decizionale;
- pentru obținerea unor efecte superioare prin aplicarea principiilor operațiilor bazate pe efecte, să acționăm decisiv.

Ciclul OODA ne ajută să aflăm încotro se îndreaptă modul de ducere a războiului viitorului.

Războaiele moderne sunt împărțite în patru generații²⁷:

Fiecare generație de război a tins, practic, să pătrundă mai adânc în ciclul OODA, al inamicului.

În prezent, o serie de specialiști militari încearcă să proiecteze războiul de generația a cincea, afirmând că acesta va însemna lichidarea sistematică a rețelelor inamicului și a simpatizanților acestora. În mod esențial, acesta va reprezenta un război total, dus împotriva unei societăți sau a unei părți a acesteia.

În multitudinea căutărilor și transformărilor suportate de acțiunea militară există câteva caracteristici care ies în evidență, se vor accentua, iar în timp o vor domina, și anume:

- caracter expediționar;
- caracter întrunit;
- caracter multinațional;
- caracter de continuitate.

Caracterul expediționar

În viziunea comandanților strategici NATO (The Military Challenge) se apreciază că viitoarele operații ale alianței vor expediționare și vor angaja toate dimensiunile spațiului de luptă cu o orientare profundă spre efecte, deoarece schimbările strategice intervenite pe continentul european, lărgirea spațiului de apărare al Alianței și asumarea de misiuni în afara zonei de operații a acesteia fac puțin probabilă, în Europa, atacurile armate ale unui stat împotriva altui stat. În același timp, se mențin zone de instabilitate în unele regiuni din vecinătatea Europei, ori în spații din alte continente, dar cu efecte directe și indirecte asupra securității statelor europene.

În aceste condiții, problema apărării colective, respectiv naționale, capătă noi valențe, eforturile concentrându-se asupra prevenirii situațiilor destabilizatoare și apărării valorilor comune. Printre măsurile politice, economice și militare întreprinse în acest scop iese în evidență necesitatea desfășurării unor intervenții militare la distanțe mari de teritoriul Alianței și

²⁷ www.strategicstudiesinstitute.army.mil/conf/strat/Panel5-wilcox.pdf

implicit național, adică a unor acțiuni cu caracter expediționar. Aceste acțiuni vor fi în mod cert întrunite și multinaționale.

De remarcat faptul că dintre datele făcute publice despre acțiunile teroriste ori desfășurate de organizații paramilitare, a reieșit că și în cazul lor se practică proiecție de forțe, mijloace și resurse la mari distanțe pentru a îndeplini misiuni, societatea modernă facilitându-le acest lucru.

Caracterul întrunit

Caracterul întrunit al acțiunilor militare este obținut prin combinarea acțiunilor celor patru componente, terestră, aeriană, navală și specială pentru îndeplinirea aceluiași misiuni²⁸. Acest caracter se manifestă deja de mult timp la eşaloanele înalte ale artei militare, dar începe să se generalizeze și către nivelul inferior al eşalonului tactic. Este posibil ca în viitor acțiunile întrunite să se realizeze în binomul aparat de zbor – echipaj/ grupă.

Perspectivile oferite de tehnologiile înalte acțiunilor întrunite permit reducerea considerabilă a pierderilor și distrugerilor în rândul trupelor proprii, dar maximizează impactul psihologic prin realizarea surprinderii, prin precizie, manevrabilitate, viteză de acțiune și reacție, flexibilitate și un grad sporit de libertate, în exercitarea comenzii și controlului.

Caracterul multinațional de instruire - standardizare

Este posibil să apară modificări de substanță în structura organizatorică a unităților componente terestre. Pentru o mai mare mobilitate și autonomie, constituirea unităților mixte – *task force* – va deveni principiu al teoriei organizării militare. Într-o entitate organizatorică, tancurile grele, transportoarele blindate, mașinile de luptă ale infanteriei cu diferite destinații, elicopterele și fregatele, vor fi regăsite în cadrul aceleiași mari unități.

Standardizarea instrucției la nivel NATO a devenit și se va menține în continuare ca o acțiune prioritară, care se va rezolva prin adoptarea de standarde la condițiile specifice fizionomiei operațiilor viitoare.

Caracterul de continuitate

Deoarece forțele tind să acționeze ziua și noaptea în orice condiții de teren, climă și starea vremii și în funcție de timpul la dispoziție ne face să afirmăm că acțiunea tuturor componentelor grupării de forțe întrunite se va face 24 de ore pe zi, 7 zile pe săptămână.

Pornind de la o maximă celebră „Timpul costă bani”, opinez că operațiile viitoare se vor desfășura într-un timp relativ scurt, deoarece

²⁸ S.M.G./P.F.-3, *Doctrina pentru operații întrunite ale forțelor armate*, București, 2003, art. 0106.

resursele financiare ale oricărui stat sunt alocate în mod special pentru dezvoltarea economică proprie și nu pentru cheltuirea lor în scopuri militare, fapt ce argumentează caracterul nonstop al fizionomiei acțiunilor viitoare, iar facilitatea de rețea asigurând rolul de multiplicator al forței și determinând reducerea costurilor individuale și globale.

BIBLIOGRAFIE

- Carta Albă a Securității și Apărării Naționale*, 2004.
- Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2007.
- Doctrina Armatei României*, București, 2007.
- Bejinariu Petru, *Evoluția riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale*, Editura Axioma Print, București, 2005.
- Brezinschi Zbigniew, *Marea tablă de șah*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
- Duță Paul Dănuț, Lupu Grațian, *Politici de integrare și cooperare în spațiul European*, Editura Techno Media, Sibiu, 2006.
- Duțu Petre, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007.
- Frigioiu Nicolae, *Social democrația europeană în secolul al XX-lea*, Editura Institutului de Teorie Socială, București, 1998.
- Frunzeti Teodor, Dulea Gabriel, *Raționalizare și eficiență în acțiunea militară: elemente de logică proxiologie*, Editura Militară, București, 2009.
- Frunzeti Teodor, Mureșan Mircea, Văduva Gheorghe, *Război și haos*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009.
- Frunzeti Teodor, Zodian Vladimir, *Lumea 2007: Enciclopedie politică și militară. Studii strategice și de securitate*, Editura CTEA, București, 2005, 2007, 2009.
- Hlihor Constantin, *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane: considerații teoretice și metodologice*, Editura UNAp, București, 2005.
- Lupu Corvin, *Aspecte privind Europa în sistemul relațiilor internaționale*, Editura Tehno Media, Sibiu, 2005.
- Mureșan Mircea, Văduva Gheorghe, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
- Parag Khanna, *Lumea a doua. Imperii și influență în noua ordine globală*, Editura Polirom, București, 2008.

Petrescu Stan, *Apărarea și securitatea europeană*, Editura Militară, București, 2006.

Stănescu Vasile, *Globalizarea: spre o nouă treaptă de civilizație*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2009.

Troncotă Cristian, *Neliniștile insecurității*, Editura Tritonic, Cluj-Napoca, 2005.

CARACTERUL ÎNTRUNIT ȘI MULTINAȚIONAL AL ACȚIUNILOR MILITARE – NECESITATE ȘI CARACTERISTICI

JOINT AND MULTINATIONAL CHARACTER OF MILITARY ACTIONS – NECESSITY AND CHARACTERISTICS

Col.dr. Dorin-Marinel EPARU*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Mediul operațional actual este complex. Planificarea tuturor acțiunilor militare trebuie să fie corelată cu alte inițiative nonmilitare, potențial multinaționale și nonguvernamentale menite să stabilizeze și să creeze un mediu de securitate autosustenabil. Astfel, un răspuns militar trebuie să fie integrat într-un cadru general mai larg sau într-o abordare comprehensivă. Armatele statelor puternic dezvoltate economic și cu democrații consolidate sunt în măsură să facă față unei game diversificate de provocări asimetrice, dar care necesită schimbări doctrinare specifice pentru a putea fi contracarate cu succes.

The current operational environment is complex. The planning of all military actions must be coupled with other non-military, potential multinational and non-governmental initiatives intended to stabilize and create a self-sustainable security environment. Thus, a military response must be integrated into a broader framework or a comprehensive approach. The Armed Forces of economically powerful states and democracies are able to cope with a wide variety of asymmetric challenges, but require specific doctrinal changes in order to be successfully countered.

Cuvinte-cheie: acțiuni militare; caracter întrunit; mediu multinațional; caracteristicile operațiilor militare.

Keywords: *military action; joint character; the multinational environment; military operations characteristics.*

În ultima perioadă s-a produs o schimbare importantă în sfera confruntărilor. „Riscurile și problematica amenințărilor asimetrice nu mai pot fi abordate cu actualele doctrine și strategii politico-militare”¹. Astăzi,

* e-mail: dorineparu@gmail.com

¹ Teodor Funzeti, Vladimir Zodian, *Lumea 2011*, Enciclopedie Politică și Militară (Studii strategice și de securitate), Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011, p. 158.

orice analiză a unei organizații militare se va încheia cu concluzia că eficacitatea nu este posibilă fără schimburi semnificative în domeniul structural și în cel al conceptelor operaționale.

Necesitatea caracterului întrunit al acțiunilor militare

Dintre conceptele operaționale existente în doctrina NATO, un loc important îl reprezintă conceptul de operație întrunită multinațională, care reflectă natura stilului de luptă modern și aplică principiile războiului și fundamentele „războiului integrat”. Este demonstrat faptul că multe dintre operațiile integrate de astăzi depășesc operațiile militare convenționale.

În secolul XXI, în opinia multor specialiști militari², operațiile nu vor mai putea fi decât întrinite și multinaționale, în cea mai mare parte din situații. Felul în care vom răspunde evoluțiilor dinamice legate de potențialii adversari, progresele tehnologice și implicațiile lor, precum și importanța din ce în ce mai mare a superiorității informaționale vor influența mereu posibilitatea forțelor armate de a-și îndeplini misiunile în următorii ani.

Forțele terestre, aeriene și navale aparținând diferitelor state și coaliții, concepute inițial pentru a fi întrebuințate într-o confruntare clasică, tradițională, simetrică, pentru a face față acțiunii unui adversar ipotetic, tind să desfășoare tot mai mult acțiuni asimetrice în cadrul unor scenarii foarte diferite. Aceste scenarii necesită folosirea întrunită a acestor forțe dotate cu tehnică din ce în ce mai performantă.

Analiza și evaluarea conflictelor militare contemporane a scos în evidență faptul că noile concepte, privind desfășurarea acțiunilor militare, se aplică și sunt caracterizate prin complexitate, mobilitate, putere de foc și protecție, fapt ce necesită o sporire considerabilă a caracterului întrunit, complex al acțiunilor militare. Dealtfel, experiența războaielor și conflictelor militare recente au demonstrat că victoria se poate obține numai prin efortul tuturor categoriilor de forțe ale armatei și genurilor de arme, printr-o conducere și o cooperare perfectă a tuturor forțelor participante. A apărut astfel necesitatea dezvoltării unor noi concepte doctrinare privind folosirea întrunită a tuturor categoriilor de forțe armate.

În acest context, lucrările de specialitate definesc *acțiunea militară întrunită* ca fiind „concepută, planificată și desfășurată în comun de două sau mai multe categorii de forțe ale armatei, într-o zonă de operații, în vederea atingerii aceluiași scop”³. Evoluția acestor concepte a scos în evidență necesitatea elaborării de doctrine pentru a direcționa planificarea și desfășurarea întrunită a operațiilor.

² Lucian Stăncilă, *Tendențe în evoluția teoriei și practicii războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.

³ SMG/P.F.-3 *Doctrina pentru operații întrinite ale forțelor armate*, București, 2003, p. 79.

Operația întrunită este definită ca reprezentând „totalitatea acțiunilor terestre, aeriene și navale duse de o grupare constituită din forțe/elemente și mijloace aparținând mai multor categorii de forțe ale armatei, în mediul corespunzător specific fiecăreia dintre ele, într-o zonă geografică determinată, într-o perioadă de timp precizată, într-o concepție unitară și sub o comandă unică exercitată de un comandament operațional întrunit în scopul îndeplinirii unor obiective tactice/operative/strategice”^{4, 5}.

Indiferent de cât de actual sau la „modă” ar fi primatul operațional al unei categorii de forțe (aeriene, terestre, navale), viitorul aparține operațiilor întrunite, desfășurate într-un spațiu de luptă multidimensional și în cadrul multinațional. Această orientare este pusă în evidență, din ce în ce mai mult, de explozia tehnologică care se manifestă în ultima perioadă de timp și care a impus o revizuire fundamentală a doctrinelor de întrebuințare a categoriilor de forțe într-o concepție unitară, întrunit, în scopul înfrângerii voinței adversarului de a lupta. În acest context vor fi avantajate structurile suple și deosebit de mobile, care dispun de posibilități de reacție ridicate, precum și de capacitatea de a fi dislocate rapid și la distanțe mari, peste obstacole și în teren impropriu, beneficiind de avantajul surprinderii și al extinderii zonei de operații în regiuni în care să nu poată fi localizate imediat de către adversar.

Referitor la fizionomia operației întrunite, specialiștii militari consideră că trebuie făcute referiri cel puțin la următoarele aspecte: managementul operației întrunite; formele și procedeele de acțiune; scopurile și obiectivele ce pot ține de aceasta; modalitățile de manifestare a elementelor ce compun operația întrunită. Între laturile constitutive ale fizionomiei operației întrunite există o legătură organică, indisolubilă ce face ca fenomenul în sine (operația întrunită) să poată fi o entitate în abordarea teoretică și în practică. În același timp, când vorbim de structura operației întrunite, trebuie să înțelegem că ne referim nemijlocit la conținutul și fizionomia domeniului, a acțiunii în sine, pentru orice nivel de abordare. La modul concret, atunci când discutăm despre conținutul operației întrunite ne referim la: contextul problematicei; scopurile și obiectivele vizate; forțele și mijloacele implicate; acțiunea propriu-zisă; resurse, rezultate, consecințe.

Ținând cont de aceste aspecte referitoare la operația întrunită multinațională se poate concluziona că aceasta permite concentrarea simultană sau succesivă a eforturilor, în cele trei medii de acțiune (aeriană,

⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁵ Actul de naștere al operației de tip întrunit l-a constituit *Operațiunea Overlord* – debarcarea din Normandia a aliaților, la 6 iunie 1944, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

terestră și maritimă), pe baza aceleiași concepții de acțiune, eliminând elementele de comandament intermediar, consumatoare de resurse și timp, oferind forțelor alianței posibilitatea de a reacționa rapid și eficient.

O operație întrunită constă în executarea coordonată a acțiunilor terestre, aeriene, maritime, de *intelligence* și speciale⁶.

Aspectul de „întrunit” al operației este dat, în principal, de:

- ponderea diferită a naturii și valorii grupărilor (structurilor) din categoriile de forțe armate participante;
- necesitatea coordonării permanente a acțiunilor între aceste grupări (structuri) de forțe, în vederea îndeplinirii scopului stabilit;
- conducerea exercitată în mod continuu de către un comandament întrunit;
- asigurarea logisticii pentru operațiile întrinite.

Referitor la aspectul „multinațional”, trebuie subliniat faptul că structurile militare aparținând categoriilor de forțe armate ale statelor alianței, vor fi angrenate într-un sistem integrat, combinat acțional, ce va impune optimizarea permanentă a raportului de forțe și mijloace, corelarea acestora cu scopurile și obiectivele de îndeplinit, căutarea soluțiilor de fructificare a situațiilor critice și defavorizarea adversarului, ieșirea în timp scurt din momentele grele, echilibrarea luptei cel puțin pe direcții și zone și redimensionarea rapidă a posibilităților de acțiune în timp și în spațiu.

Principalele caracteristici ale operației militare de tip întrunit și multinaționale

Operația întrunită va fi concepută, planificată, desfășurată și condusă în folosul grupării de forțe de nivel operativ / strategic, care are rolul determinant în atingerea scopului final, scop stabilit de către națiunea conducătoare, aceasta consfințindu-se în centrul de gravitație a acțiunilor tuturor mijloacelor de lovire terestre, aeriene, navale și nu numai, participante la operație. Pentru atingerea acestui scop, acțiunile militare distincte, din compunerea cărora ia naștere operația întrunită, se vor desfășura pe baza unei concepții unitare, întrebuintând forțele și mijloacele din compunerea forțelor aeriene și navale, care sprijină acțiunea principală, în funcție de posibilitățile reale ale acestora.

Operația de tip întrunit este cea mai potrivită operație de conducere a forțelor pe câmpul de luptă, deoarece ea presupune folosirea într-un sistem acțional unitar a tuturor categoriilor de forțe⁷.

⁶ Costică Țenu, Lucian Stăncilă, Constantin Popescu, Cursul „Probleme fundamentale ale științei militare. Studii strategice”, Editura UNAp „Carol I”, București, 2010, p. 68.

⁷ Mircea Mureșan, Costică Țenu, Lucian Stăncilă, *Operațiile întrinite în Războiul Viitorului*, Editura UNAp, București, 2005, p. 28.

În urma analizării fenomenului militar contemporan, specialiștii militari apreciază că fizionomia războiului modern și-a configurat deja, ca principală trăsătură, posibilitatea desfășurării operațiilor într-un sistem integrator și întrunit terestru-aero-naval, cu un puternic și permanent sprijin multinațional conferit de mijloacele amplasate la înălțimi mai mult decât stratosferice.

Practic, niciun obiectiv, indiferent de mediul în care este amplasat, nu mai poate fi protejat cu o certitudine care să-i ofere supraviețuirea și funcționalitatea după prima lovitură aplicată asupra sa.

În acest cadru, războiul tinde să atingă limite distructive imposibil de evaluat. S-a ajuns la acest stadiu de dezvoltare a sistemelor datorită evoluției permanente a tehnicii militare și armamentelor de înaltă precizie, precum și a extinderii, aproape nelimitate, a câmpului de luptă actual.

Pentru a determina cele mai importante caracteristici ale operației întrunit multinaționale este necesar să analizăm următoarele elemente:

- folosirea categoriilor de forțe aflate la dispoziția comandamentului aliat pentru atingerea unor obiective comune;
- operația terestră trebuie să fie conjugată cu cea aeriană și navală;
- tehnica de luptă și armamentul forțelor aliate participante, toate capacitățile și posibilitățile acestora sunt considerate ca un ansamblu unitar care, prin exploatarea calităților complementare conduc la obținerea unor efecte cumulative asupra dispozitivului adversarului;
- comandamentul care planifică și conduce o astfel de operație trebuie să cunoască foarte bine caracteristicile de bază ale fiecărei arme și efectele complementare ale armelor combinate;
- același comandament trebuie să coordoneze acțiunile tuturor unităților din categoriile de forțe armate astfel încât, efectul cumulat obținut asupra dispozitivului adversarului să fie mai mare decât suma rezultatelor unor operații desfășurate independent și distinct în cele trei medii.

Obiectivele țintă din adâncimea operativ-strategică a dispozitivului adversarului, cât și mijloacele aeriene de atac și cercetare ale acestuia vor fi lovite de către aviația aparținând Forțelor Aeriene, care va acționa conjugat cu Forțele Terestre, în cadrul aceluiași sistem de luptă întrunit.

În esență, operația întrunită permite concentrarea simultană, sau succesivă a eforturilor grupării de forțe de nivel operativ, în cele trei medii de acțiune, pe baza aceleiași concepții a acțiunilor militare, eliminând elementele de comandament intermediare, mari consumatoare de resurse și timp, oferind comandantului acestor forțe posibilitatea de a acționa rapid și eficient. Principalele caracteristici ale operației întrunit sunt:

- amploarea spațial-temporală a operațiilor;
- desfășurarea operațiilor simultan în cele trei medii:

- terestru;
- aerian;
- naval;
- ritmul operațiilor militare.

Amploarea spațială a acțiunilor în operația întrunită se referă la faptul că operațiile vor fi planificate și se vor desfășura pe întreaga adâncime a dispozitivelor forțelor militare implicate și în întreg spațiul aerian corespunzător acestora.

Amploarea temporală a operațiilor înseamnă că operația întrunită se declanșează simultan odată cu aplicarea primelor lovituri aeriene executate de către Forțele Aeriene proprii și se finalizează concomitent cu îndeplinirea obiectivelor planificate. Operațiile aeriene le pot preceda însă pe cele terestre și navale cu un interval de timp variabil. Simultaneitatea operațiilor terestre și navale oferă posibilitatea lovirii selective a țintelor, concomitent din aer, de la sol, sau de pe apă, în scopul izolării raioanelor de luptă și interdicției manevrei forțelor din eșalonul doi, sau ale rezervelor adversarului.

Având în vedere acestea, precum și alți factori care influențează o acțiune militară întrunită, se remarcă deja că „nu este nicio diferență fundamentală în planificarea și execuția vreunui anume tip de operație, în comparație cu altul din întreaga gamă a celor executate NATO”⁸.

Ritmul operațiilor vizează în mod deosebit viteza de înaintare spre obiectivele, aliniamentele, sau etapele planificate prin planul operației. Ritmul este determinat de mai mulți factori. Experiența conflictelor militare recente evidențiază faptul că, în principiu, viteza de înaintare a forțelor a fost de 10 -15 km pe zi, mai redus (când acțiunile s-au desfășurat în localități, în teren muntos-împădurit, sau în teren cu lucrări de hidroameliorații, ori pe timpul forțării unor cursuri de apă importante) sau mai mare (Irak).

Într-o perspectivă apropiată, fizionomia operației întrunite va avea o seamă de caracteristici precum:

- • managementul operației întrunite multinaționale va fi decis de către factorul politic, comandamentele aliate fiind „liantul” uneori chiar până la nivelul tactic;
- • comandanții vor avea libertatea de a acționa independent, dar în contextul planului general și al deciziei politice.

Războiul actual, ca și cel de perspectivă, are în mod cert un caracter integrator, în sensul participării la conflict a tuturor categoriilor de forțe ale unei armate, inclusiv a celor cosmice de observare, dirijare, lovire și comunicație. Acest caracter este în concordanță cu noile concepte de ducere a acțiunilor militare moderne.

⁸ *AJP-01(D)* – Allied Joint Doctrine – 2010.

Statutul țării noastre de stat membru al NATO impune ca Armata României să fie în măsură să ia parte la operații întrunite multinaționale, în teatre de operații dispuse în afara teritoriului național.

Operațiile multinaționale întrunite, ca parte a unei alianțe sau coaliții, necesită o strânsă cooperare între toate forțele și servesc la concentrarea eforturilor, reducerea punctelor vulnerabile și asigură legitimitatea operației.

Fiind planificate și executate eficient, operațiile multinaționale facilitează unitatea de efort, fără a diminua libertatea de acțiune, păstrând integritatea unității și sprijinul neîntrerupt al acesteia.

Urmărirea obiectivelor, contribuția proprie și sprijinirea acțiunilor reprezintă roluri importante în alianțele sau coalițiile multinaționale, adesea la fel de importante ca și conducerea. În acest context, liderii militari ai națiunilor membre pun accent pe obiectivele comune, ca și pe sprijinul și respectul reciproc. Motivațiile națiunilor membre pot varia, dar obiectivele multinaționale trebuie să fie realizabile, clar definite de comandant sau structura de conducere a forței multinaționale și sprijinite de fiecare stat membru.

Alianțele și coalițiile trebuie să creeze un cadru propice soluționării nevoilor fiecărei națiuni participante, să țină cont de realitățile diplomatice, constrângerile și obiectivele țărilor participante. În același timp însă, analiza conflictelor militare din ultimele decenii a evidențiat cu o deosebită claritate că, deși durata acțiunilor desfășurate de forțele terestre a scăzut foarte mult comparativ cu ultimul război mondial, totuși, acestea au configurat victoria finală în operațiile în care au fost angajate.

În cadrul operațiilor întrunite NATO executate în cadru multinațional, acțiunile se desfășoară în mediul terestru, aerian, cât și în cel naval și includ:

- *acțiuni terestre* – care pot fi fundamentale (vizează controlul spațiului terestru propriu și cel al forțelor terestre inamice și se execută sincronizat cu acțiunile componentei aeriene și navale), decisive (concepute și executate întrunit cu componenta aeriană și navală în care sunt combinate loviturile la contact cu cele în adâncimea dispozitivului inamicului), de mediatizare și de mediu;

- *acțiuni aeriene* – care vizează culegerea de informații strategice și operative, realizarea superiorității aeriene și câștigarea supremației aeriene, interdicție aeriană și sprijin aerian;

- *acțiuni navale* – care reprezintă principalul mijloc tehnic de impunere a unor sancțiuni economice, de tăiere a liniilor de sprijin logistic navale, precum și de sprijin pentru forțele terestre implicate în operația întrunită multinațională;

- *acțiuni speciale* – executate de structuri militare cu pregătire specială și structuri informative, care au drept scop influențarea situației politice, economice, diplomatice, militare sau de altă natură; acestea sunt duse independent sau în completarea altor acțiuni și sunt conduse într-o manieră discretă.

În ceea ce privește cadrul operațional al unei operații întrunite multinaționale, devine din ce în ce mai evident că planificarea și desfășurarea acesteia într-un spațiu tridimensional impune desfășurarea, simultan și strâns integrată a operațiilor.

Concluzionând, putem afirma că, în viitor, acțiunile întrunite se vor executa cu preponderență în mediu multinațional, la toate nivelurile de ducere a luptei armate, ca formă eficientă de contracarare a riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale a statelor, dar și la adresa celei regionale sau chiar globale.

Mediul de securitate actual este complet diferit față de cel din anii războiului rece. Pericolul unei amenințări militare majore împotriva statelor europene, inclusiv la adresa României, s-a diminuat, dar asistăm la amplificarea riscurilor de natură nemilitară la adresa stabilității și securității naționale, regionale și globale. Marea majoritate a noilor riscuri și amenințări sunt de natură asimetrică.

De regulă, promotorii acestora sunt actori nonstatali (grupări și rețele teroriste, de crima organizată internațională și transnațională, insurgenți etc.).

Noul mediu de securitate influențează și procesul de evoluție a Alianței îndeosebi în plan doctrinar, în cel al generării forței întrunite, a regulilor de angajare a acesteia, dar și a diversificării tehnicilor, tacticilor și procedurilor. De altfel, în opinia noastră mediul de securitate, existența unui anumit tip sau altuia de amenințare influențează celelalte dimensiuni ale mediului operațional întrunit cu implicații asupra laturii pur militare a acțiunilor NATO / multinațional.

În mediul operațional întrunit actual, spațiul de luptă se află într-o continuă expansiune devenind tot mai fluid, dispersat și nonlinear. În acest context, delimitările spațiale ale celor trei tipuri de operații (în adâncime, la contact și în spate) sunt tot mai greu de identificat, urmărindu-se tot mai mult integrarea efectelor acestora în efortul general al forței întrunite.

Fizionomia războiului modern are, deja ca trăsătură principală, necesitatea desfășurării acțiunilor într-un sistem integrat, aeroterestru, aeronaual, precum și în alte dimensiuni ale mediului de confruntare.

Acțiunile militare întrunite permit concentrarea simultană sau succesivă a eforturilor, în toate dimensiunile mediului operațional întrunit

pe baza aceleiași concepții de acțiune și sub o comandă unitară, eliminând elementele de comandament intermediare, mari consumatoare de resurse și timp, oferind forțelor proprii posibilitatea de a reacționa rapid și eficient. În plus, este posibil ca ulterior acțiunilor militare, eforturile de stabilizare și reconstrucție să fie necesare în toate fazele crizei.

Armata României trebuie să aibă capacitatea de a participa la planificarea, pregătirea și desfășurarea operațiilor militare întrunite, dar și a activităților de reconstrucție și stabilizare, având asigurate resursele necesare.

Este probabil ca operațiile conduse de NATO să includă contribuții de la parteneri sau de la alte națiuni care nu sunt membre NATO, acestea putând avea o mare valoare din punct de vedere militar, politic și economic. Astfel este nevoie de o întărire a cooperării cu partenerii și cu alte națiuni din afara Alianței, în scopul creșterii abilității acestora de a participa la operații de răspuns la criză conduse de NATO și de a le facilita procesul de luare a deciziei privind contribuțiile la operații.

Planificarea într-un mediu multidimensional generează provocări particulare atât pentru actorii militari cât și pentru cei civili. În acest context, provocarea comandamentelor românești este aceea de a înțelege și a anticipa nevoile și obiectivele celorlalți participanți la operație, permițându-se astfel coordonarea și colaborarea pentru obținerea succesului.

Consider că au fost parcurși pași importanți în integrarea operațională totală în structurile nord atlantice, dar în opinia mea este necesară integrarea totală în domeniile: conceptual (prin adoptarea tuturor conceptelor noi ale NATO), cognitiv (prin înțelegerea de către comandanți a modului de conducere specific managementului organizației) și acțional (prin participarea la exerciții multinaționale).

BIBLIOGRAFIE

Strategia de securitate a României, 2010.

Legea 121/2011 Lege privind participarea forțelor armate la misiuni și operații în afara teritoriului statului român, Monitorul Oficial nr. 427 din 17.06.2011.

Doctrina Armatei României, 2012.

Bădălan Eugen, Frunzeti Teodor, *Asimetria și idiosincrasia în acțiunile militare*, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2004.

Frunzeti Teodor, *Paradigme militare în schimbare*, Editura Militară, București 2005.

Frunzeti Teodor, Zodian Vladimir, *Lumea 2007, 2011 și 2013 Enciclopedie Politică și Militară (Studii strategice*

- și de securitate), Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București.
- Ghica-Radu Dan, Tonea Adrian, *Influența mediului operațional asupra modalităților de utilizare a puterii militare pentru gestionarea conflictelor emergente*, București, 2009.
- Kriendler John, *Conflict Prevention: Is the European Union Ready?*, George C. Marshall European Center for Security Studies, 2003.
- Mureșan Mircea, Văduva Gheorghe, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
- Mureșan Mircea, Țenu Costică, Stăncilă Lucian, *Operațiile întrunite în Războiul Viitorului*, Editura UNAp, București, 2005.
- Nelson C. Richard, Hunter, Robert, *New Capabilities: Transforming NATO Forces*, The Atlantic Council of US, „Policy Paper”, September 2002.
- Nicolaescu Gheorghe, *Geopolitica securității*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010.
- Stăncilă Lucian, *Tendințe în evoluția teoriei și practicii războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.
- Țenu Costică, Stăncilă Lucian, Popescu Constantin, *Probleme fundamentale ale științei militare. Studii strategice*, București, 2010.
- <http://europa.eu.int/comm/development/prevention/definition.htm>;
- www.osce.org;
- <http://www.usosce.rpo.at/>;
- <http://www.mapn.ro/mapn/strategiamilitara>
- <http://www.mae.ro/>, *Participarea României la operațiunile și misiunile Alianței.*

CONSIDERAȚII PRIVIND IMPORTANȚA SPAȚIULUI ȘI TIMPULUI ÎN RĂZBOIUL DE GHERILĂ ÎN COMPARAȚIE CU RĂZBOIUL CONVENȚIONAL

THOUGHTS ON THE IMPORTANCE OF SPACE AND TIME IN GUERRILLA WARFARE IN COMPARISON WITH CONVENTIONAL WARFARE

Col.dr. Valerică CRUCERU*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Războiul de gherilă are o dialectică diferită de cel convențional, bazată pe o altă manifestare a relației dintre spațiu și timp. În timp ce forțele regulate care acționează pe precepte convenționale se raportează la spațiu prin ocuparea unor raioane sau cucerirea unor alinamente, urmând succesiunea unor etape bine delimitate, formațiunile de gherilă nu urmăresc să controleze spațiul, ci să îi folosească particularitățile, pentru a supraviețui și a opera în clandestinitate. În privința timpului, forțele regulate doresc încheierea rapidă a războiului, prin atingerea obiectivelor strategice, în timp ce gherilele încearcă prelungirea la nesfârșit a conflictului, în scopul obosirii adversarului și degradării potențialului acestuia.

Guerrilla warfare has different dialectics than the conventional one, based on other manifestation of the relation between space and time. While the regular forces operating on conventional precepts relate to space by occupying some areas or battle alignments, following the succession of some well defined stages, guerrilla formations do not look for the control of the space, but for the use of its peculiarities in order to survive and operate in a clandestine way. Talking about time, the regular forces want a rapid conclusion of war, by the fulfillment of the strategical goals, while guerrillas try to prolong the war forever, with the purpose of wearing down the adversary and degrading his potential.

Cuvinte-cheie: război de gherilă; conflict convențional; spațiu; timp; operații.

Keywords: guerrilla warfare; conventional conflict; space; time; operations.

* e-mail: valcruc1@gmail.com

După ce am expus într-un articol anterior elementele de artă militară specifice războiului de gherilă, continuăm demersul științific pe linia confruntării neregulate, prin expunerea unor considerații referitoare la manifestarea particulară a spațiului și a timpului, în cadrul acestui fenomen, în comparație cu războiul convențional.

Războiul de gherilă are o dialectică diferită de cel convențional, cu spațiul și timpul materializând atipic una dintre formele sociale ale mișcării unor grupuri de oameni. Menționez astfel despre o altă manifestare a relației dintre timp și spațiu în cadrul confruntării armate.

Spațiul și timpul sunt concepte care exprimă întinderea, respectiv durata ca elemente esențiale de referință ale existenței.

Spațiul reprezintă cadrul geofizic al pregătirii și al desfășurării operațiilor și este, în același timp, expresia culturală și existențială a unei națiuni, a unui popor sau a unei civilizații.¹ Abordând aspectul spațiului din punct de vedere al scopului militar, problema este foarte simplă; grupările convenționale se raportează de regulă la ocuparea unor raioane sau cucerirea unor aliniamente, urmând succesiunea unor etape operative sau chiar strategice, în timp ce formațiunile de gherilă nu urmăresc să controleze spațiul, ci să îi folosească particularitățile, pentru a supraviețui și a opera în clandestinitate.

În privința *timpului/duratei*, cei care declanșează războiul (perceput corect ca fenomenul politico-militar cu cel mai mare impact social și economic) doresc ca acesta să se încheie cât mai repede posibil, prin atingerea obiectivelor militare și politice strategice. Nu același lucru se poate spune despre beligerantul care este slab în mijloace militare convenționale; acesta încearcă prelungirea la nesfârșit a conflictului, în scopul obosirii adversarului. Cum forțele regulate nu sunt făcute să opereze la nesfârșit, cu consumuri uriașe de resurse, prelungirea conflictului duce inevitabil la uzură fizică și morală, cu efecte dezastruoase în planul potențialului operațional al acestora.

Pentru operațiile convenționale contemporane spațiul și timpul reprezintă elemente de cuantificare a reacției și a posibilităților unui sistem organizat și structurat pentru a opera rapid și cu maximă eficiență, pe spații din ce în ce în ce mai mari. Prin eforturile de dotare și de instruire a forțelor regulate se urmărește de fapt ca acestea să fie conduse mai bine, să poată intra în operație în timp scurt, indiferent de natura amenințării, să poată să opereze pe diverse spații într-un ritm tactic-operativ ridicat, cu consumuri/pierderi minime.

¹ Col. Marin Vasile, *Spațiul în apărarea armată*, teză de doctorat, Academia de Înalte Studii Militare, București, 2000, p. 11.

Noile tehnologii implementate în domeniul militar, în ultimele decenii, au dus la comprimarea virtuală a spațiului de angajare și la reducerea reală a timpului de reacție. La începutul secolului XXI, forțele armate regulate ale statelor dezvoltate sunt în măsură să descopere, să angajeze și să înfrângă un adversar convențional într-o perioadă scurtă de timp, indiferent de localizarea pe glob a teatrului de operații. Conflictele din Irak (1991 și 2003) au dovedit cu prisosință acest lucru!

Exemplele istorice recente au demonstrat însă că dacă angajarea migrează strategic de la forma convențională, către cea neconvențională, superioritatea în forțe și mijloace a unui beligerant, precum și spațiul ocupat de acesta, nu mai au aceeași relevanță. Conflictul nu se poate încheia rapid, ci se poate întinde pe o lungă perioadă de timp, uneori fără rezultate concrete.

Se consideră de către unii specialiști că determinările pe care le exercită spațiul asupra operațiilor militare sunt o consecință a relației care există între armamentul, tehnica și echipamentul de care dispune o armată și mediul natural în care acționează aceasta.² În cazul abordării neconvenționale a conflictului armat dotarea tehnică a beligeranților nu mai are o importanță atât de mare, esențială fiind în acest caz capacitatea beligerantului slab de a genera forță, prin sustragerea din fața angajării directe. Un oponent care nu se vede, cunoscut ca fiind slab, poate provoca beligerantului puternic mari neajunsuri, prin acțiuni fizice de mare impact asupra stării morale a acestuia.

Istoria națională a românilor este plină de evenimente majore, descrise ca bătălii epice, definitorii pentru existența neamului. În marea majoritate a cazurilor, bătăliile majore au reprezentat doar una dintre componentele ripostei împotriva agresorilor, deoarece forțele noastre nu au fost niciodată numeroase. Alte componente au fost eliminarea sistematică a tuturor resurselor care ar fi putut fi întrebuințate de către invadator, pe direcțiile de înaintare în interiorul țării, precum și acțiunile de uzură și hărțuire continuă a forțelor acestuia, în corelație directă cu caracteristicile terenului.

În legătură cu importanța utilizării la potențial maxim a caracteristicilor spațiului de angajare, marele Bălcescu sublinia: „Munții și stufoasele păduri erau cetățile favorite ale românului și el știa bine să le apere pe acestea. Armata țării este ascunsă în păduri, ferindu-se de a se măsura în bătălia generală cu gloanțele vrăjmașilor, mulțumindu-se a le hărțui, a le tăia liniile de comunicație, a le cuprinde proviziile, a le aduce

² Col.conf.univ.dr. Ion Irimia, *Aspecte ale dialecticii raportului spațiu-timp în lupta armată modernă*, în Comunicări științifice susținute în Catedra de strategie militară, în anul universitar 2000-2001, Editura AISM, București, 2000, p. 11.

prin urmare foamete și a le sili să părăsească țara fără de ispravă sau a le trage în locuri grele și necunoscute de dânsule, unde plăteau scump, îndrăzneala ce au avut de a călca pământul românesc.”³

Dacă se face o comparație succintă a dimensiunilor spațiale și temporale ale angajării, vom constata diferențe esențiale între operațiile convenționale și cele de gherilă. În ambele situații beligeranții doresc să folosească spațiul și timpul, precum și condițiile hidrometeorologice, pentru a-și atinge scopurile propuse. În acest sens, beligeranții gândesc și acționează pentru a utiliza spațiul și timpul în favoarea lor, maximizând avantajele și minimizând dezavantajele.

Diferențele apar atunci când descoperim expresia reală la nivel operațional:

a. *operațiile convenționale* înseamnă descoperirea grupărilor de forțe ale oponentului și angajarea decisivă a acestora printr-o combinație letală de manevră și foc, în vederea neutralizării/nimicirii lor în timp scurt, în timp ce *operațiile de gherilă* înseamnă clandestinitate, evitarea confruntării directe, durată îndelungată, acțiuni violente punctuale, acțiuni multiple de uzură și hărțuire, executate în primul rând pentru afectarea stării morale a oponentului și apoi pentru diminuarea potențialului operațional al acestuia;

b. *operațiile convenționale* sunt decisive, planificate și executate cu strictețe, urmând repere bine stabilite în timp și spațiu, dar operațiile de gherilă au un caracter neregulat, nu pot fi încadrate în tipare operaționale de timp și spațiu, nu sunt decisive, au alte obiective și un alt mod de manifestare.

O mare importanță trebuie acordată înțelegerii diferenței dintre *spațiul ocupat/cucerit și spațiul controlat*. Nu este important ce cucerești, ci ce controlezi, pentru că în domeniul militar, rezultatul puterii aplicate pe un anumit spațiu, la un moment dat este irelevant în lipsa controlului ulterior. În acest sens, caracteristicile unui spațiu de confruntare pot avea efecte diferite, pentru același beligerant, pe timpul etapelor de desfășurare a conflictului.

În urma unei scurte analize a reperelor istorice contemporane, rezultă că, de regulă, ceea ce constituie avantaje pentru trupele regulate ale agresorului, pe timpul etapei de desfășurare a operației ofensive împotriva forțelor noastre, pe teritoriul național, devin dezavantaje pe timpul etapei de consolidare, astfel:

- existența unui spațiu larg și a unei infrastructuri dezvoltate dă posibilitatea grupărilor de forțe ale agresorului de a executa cu ușurință

³ Col. (r) Mihai Cucu, *Factorul geografic în acțiunile militare*, Editura Militară, București, 1981, p. 158.

manevre și a poziționa gradual elementele de dispozitiv. Ulterior însă, spațiul cucerit poate fi atât de mare, încât o monitorizare atentă este imposibilă, iar elementele de dispozitiv devin expuse atacurilor prin surprindere ale formațiunilor de gherilă;

- deși prezența unor anumite zone de teren greu accesibil (munți, păduri, cursuri de apă, lucrări de hidroameliorații), poate părea un impediment, permite agresorului să își concentreze eforturile pe anumite direcții (culoare de mobilitate) și limitează capacitatea apărătorului de a executa riposte ofensive de amploare, agresorul avansând într-un tempo ridicat, cu flancurile protejate de forțe puține. Agresorul poate evita aceste zone prin executarea unor manevre pe verticală în adâncimea tactică a apărătorului, cu trupe aeromobile și /sau aeropurtate. După încheierea campaniei ofensive (oprirea acesteia de către apărător) situația se schimbă, deoarece tocmai zonele de teren greu accesibil devin focare de rezistență ale apărătorului, unde acesta supraviețuiește, constituie baze de dispunere, înființează formațiuni de gherilă, se dezvoltă, se pregătește și de unde pleacă la acțiune împotriva forțelor/instalațiilor agresorului.

Agresorul trebuie deci să își reconfigureze parțial dispozitivul, să alocе forțe și mijloace pentru misiuni de pază, protecție și intervenție rapidă, diminuând potențialul operațional al grupărilor de la contact și al rezervelor.

În privința timpului, diferența se menține. Orice comandant al unei grupări regulate dorește să-și îndeplinească misiunea într-un timp scurt. Pentru ca acest lucru să se întâmple trebuie ca planificarea operației să prevadă termene adecvate specificului misiunii, exercitarea actului de comandă și control să se facă corect, iar performanța operațională a trupelor în teren trebuie să fie optimă. Îndeplinirea misiunilor în timp scurt și cu pierderi minime înseamnă performanță operațională ridicată !

Ce se întâmplă însă ulterior etapei de ducere a ofensivei, când acțiunile se stabilizează pe un aliniament, iar ofensiva nu mai poate fi reluată ? Cu siguranță agresorul se va gândi să se protejeze pe timpul cât își reface forțele, pregătește o altă campanie ofensivă sau consolidează aliniamentul atins/trece la apărare pentru menținerea teritoriului cucerit. Pentru agresor apare un dezavantaj major, acela de a opera pentru un timp îndelungat, într-o postură alta decât cea ofensivă. Pentru acesta este important să se mențină, să nu consume inutil resurse, să nu sufere pierderi.

Din fericire pentru noi, agresorul va fi nevoit să întrebuițeze o parte dintre forțele și mijloacele sale, pe baze permanente, pentru a se asigura că nu este atacat prin surprindere de detașamentele de acțiuni speciale, formațiunile de gherilă, trupele noastre regulate care execută raiduri și incursiuni, precum și desantări prin debarcare/ parașutare.

Pentru formațiunile de gherilă timpul reprezintă un aliat. Acestea nu au capacitatea de a angaja decisiv agresorul, de a acționa cu rapiditate în orice zonă, sau de a-și reface stocul logistic în timp scurt. Gherilele au nevoie de un timp îndelungat pentru a obține informații, a pregăti acțiunile și a lovi agresorul, când nu se așteaptă și unde nu se așteaptă.

În prima etapă de existență a unei rezistențe armate, aceasta este preocupată de supraviețuire și de crearea unui sistem eficient de informații. Nu putem menționa astfel despre o exprimare operațională vizibilă, deoarece gherilele nu au cum să preia inițiativa imediat, din cauza posturii strategice defensive. Abia în etapele de consolidare a rezistenței armate se smulge oponentului inițiativa, se asigură o mare libertate de mișcare elementelor mișcării, concomitent cu mărirea intensității acțiunilor, respectându-se însă principiul economiei forțelor și mijloacelor.

Detașamentele de gherilă trebuie să evite confruntarea cu un inamic regulat, pregătit și alert, pentru că nu îl pot devansa pe acesta în reacții. Din acest motiv acțiunile trebuie pregătite din timp, fără grabă și pe baza unor date și informații certe, despre localizarea și postura elementelor inamicului.

Diferențe majore privind desfășurarea operațiilor în spațiu și timp

Operațiile desfășurate pe timpul unui război reprezintă manifestarea organizată a luptei armate, iar analiza acesteia aduce în prim-plan câteva elemente caracteristice: un scop – învingerea adversarului; atac și apărare, apoi ripostă; întrebuintarea de către beligeranți a unui anumit registru tactic, metodă, mijloc, pentru a-și atinge scopul, adecvat la posibilitățile proprii și la cele ale adversarului.⁴ În relație directă cu cele de mai sus, operațiile au fost deja clasificate ca fiind de natură convențională și/sau neconvențională.

În cadrul operațiilor convenționale ale forțelor regulate amprenta fizică are o mare amploare, căpătând formă prin ocuparea graduală a unor poziții în teren, de unde începe interacțiunea elementelor de dispozitiv. Poziționarea în teren are un grad redus de flexibilitate, în raport cu funcțiunile tactice ale fiecărui element, urmând ordinea firească de articulare a unui sistem unitar.

Acțiunile militare se desfășoară respectând de regulă o succesiune clară a întrebuintării forțelor și mijloacelor, în funcție de binomul *acțiuni ale trupelor proprii – reacții ale adversarului*, pe etapele angajării. Elementele de dispozitiv ale grupărilor de forțe regulate nu își pot permite luxul de a schimba fără aprobare raionul de dispunere, a manevra independent sau a nu respecta succesiunea acțiunilor, deoarece astfel s-ar crea haos în sistemul de comandă și control, ceea ce ar duce la eșecul unei operații.

⁴ Gl. A. Beaufre, *Introducere în strategie*, Editura Militară, București, 1974, pp. 24 - 25.

Se menționează astfel despre derularea acțiunilor tactice din cadrul operației, într-un anumit ritm și cu o anumită intensitate, care să ducă la parcurgerea eficientă a etapelor prevăzute prin concepție. În unele situații apare necesitatea ca elementele să acționeze simultan, în conformitate cu un plan dinainte stabilit.

Comparativ, în cadrul operațiilor de gherilă nu există un aranjament spațial prestabilit, iar dispozitivul de angajare are o formă rudimentară, simplă după preceptele artei militare. Nu există multe elemente de dispozitiv care să interacționeze, iar cele existente nu au funcțiuni specifice de mare complexitate.

În cazul operațiilor de gherilă, formațiunile care pleacă la acțiune urmăresc, în primul rând, să își asigure propria securitate și, în al doilea rând, să execute acțiuni de lovire. Gradul de independență al elementelor este foarte mare, deoarece nu există flancuri și/sau spate. Acțiunile nu respectă un ritm și nu au o intensitate prestabilită, deoarece cantitatea și calitatea forțelor întrebuințate depind de oportunitățile de moment apărute într-un anumit loc. Există totuși și situații în care acțiunile trebuie executate simultan, pentru a mări șansele de succes ale unor atacuri.

În concluzie, relația specifică dintre spațiu și timp în cadrul confruntării de gherilă are o importanță majoră în ecuația conflictelor. Dialectica operațiilor convenționale este marcată de forță întrebuințată în mod ordonat, pe un anumit spațiu, într-o anumită viteză, precum și de simultaneitate, care capătă expresie fizică prin executarea concomitentă a manevrei de forțe și mijloace, sau de foc. În același timp, în operațiile de gherilă este importantă capacitatea beligerantului slab de a genera forță, prin sustragerea din fața angajării directe și de a acționa în clandestinitate, prin tactici specifice, în întreg spațiul de confruntare.

Gherilele folosesc particularitățile spațiului de angajare și timpul pentru o abordare indirectă a adversarului, încercând în același timp să supraviețuiască și să afecteze potențialul operațional fizic și starea morală al acestuia. Fiind slabe în mijloace militare convenționale gherilele adoptă tactici specifice, lungind la nesfârșit conflictul, încercând oarecum să îl transforme într-o stare permanentă, greu de suportat de către forțele regulate ale adversarului, care nu sunt proiectate pentru așa ceva.

BIBLIOGRAFIE

Gl. Beaufre A., *Introducere în strategie*, Editura Militară, București, 1974.

Cruceru Valerică, *Theory and Practice in Modern Guerrilla Warfare* (Short Review), Editura UNAp „Carol I”, București, 2013.

- Col. (r) Cucu Mihai, *Factorul geografic în acțiunile militare*, Editura Militară, București, 1981.
- Col.conf.univ.dr. Irimia Ion, *Aspecte ale dialecticii raportului spațiu-timp în lupta armată modernă*, în Comunicări științifice susținute în Catedra de strategie militară în anul universitar 2000-2001, Editura AISM, București, 2000.
- Laqueur Walter, *Guerrilla: A Historical and Critical Study*, Boston: Little, Brown and Company, 1976.
- Col. Marin Vasile, *Spațiul în apărarea armată*, teză de doctorat, Academia de Înalte Studii Militare, București, 2000.
- Taber Robert, *War of the flea. The Classic Study of Guerrilla Warfare*, Washington D.C., Brassey's Inc., 2002.
- Tse-tung Mao, *On Guerrilla Warfare*, 1937, translated by Samuel B. Griffith II, University of Illinois Press, 2000.

EFECTE ALE TERORISMULUI ȘI REACȚII PSIHICE GENERATE DE ACESTA

SIDE EFFECTS AND PSYCHOLOGICAL REACTIONS GENERATED BY TERRORISM

Lt.col.drd. Ioan ILUȚAN*
U.M. 0315, București

Atentatele care au zguduit întreaga lume prin violența și amploarea lor continuă să nască bilanțuri dramatice. Evaluările atentatelor amintesc despre pagubele de miliarde de dolari, iar statisticile adaugă în permanență alte victime la numărul, deja uriaș, de morți și răniți. Victime ale atentatelor de la World Trade Center, Pentagon sau Londra, au trăit teroarea și îi vor simți gustul încă multă vreme de acum înainte. Nu există unități de măsură a durerii și nu s-au inventat încă firme de asigurări care să despăgubească victimele terorismului pentru insomnii, coșmaruri ori lacrimi de neputință.

Terorismul are consecințe pe termen lung, uneori întinse pe mai multe generații, iar implicarea într-un asemenea episod traumatic provoacă răni care nu se vor vindeca niciodată, va naște serioase schimbări psihice, transformări psihologice, ce conduc deseori la boli mentale grave.

The terrorist attacks that have shaken the whole world through their amplitude and violence, continue to bear dramatic repercussions. The statistics present billions of dollars of damage while continuously adding other victims to the already huge number of dead or wounded. Victims of the attacks on the World Trade Center, Pentagon and London, experienced terror and will feel its taste for a long time to come. There are no parameters to quantify the pain and no insurance companies have been created so far to compensate victims of terrorism for their insomnia, nightmares or tears of helplessness.

Terrorism has long term consequences, sometimes spread over several generations, while engaging in such a traumatic episode causes wounds that will never heal, and involves bearing serious mental and psychological changes that often lead to serious mental disorders.

Cuvinte-cheie: atacuri teroriste; teroriști; victime; psihopatologie.

Keywords: terrorist attack; terrorist; victims; pshychopathology.

* e-mail: ioanilutan@yahoo.com

Dimensiuni și categorii de victime ale terorismului

Există întotdeauna trei dimensiuni ale fenomenului terorist; drama, provocată de acțiunea distructivă ce afectează în principal victimele, teama, generată de desfășurarea iraționalității, nerespectarea valorilor, negarea justiției, înfrângerea raționalității și misterul, alimentat de necunoașterea resorturilor organizației care a provocat dezastrul, a protagoniștilor atentatului, precum și a motivației și consecințelor acestor acțiuni.

Terorismul are ceva din romanele thriller, de suspans, componentă care, de altfel, animă pe mulți dintre cei ce se implică în asemenea acțiuni și care sporește dramatic audiența atentatelor. De asemenea, există o amplă constelație a victimelor terorismului care pot fi împărțite în două mari categorii: victimele propriu-zise, cei care au fost afectați direct, fizic sau psihic de atentate sau victime adiacente, grup din care fac parte martorii, rudele și prietenii victimelor, autoritățile responsabile, agenți de ordine publică, forțe de salvare etc. Victimologia, o ramură a științelor penale și a criminologiei, studiază relația interpersonală existentă anterior între criminal și victimă, *ajutând astfel la înlesnirea înțelegerii anumitor aspecte legate de geneza și execuția actelor criminale*.¹

În linii mari, victimologia încearcă să prevină delictul prin identificarea profilelor de personalitate cel mai probabil convertibile în victime. De obicei este vorba despre persoane nesigure, masochiste sau cu un sentiment de vinovăție pe care încearcă să-l alunge. Victimologia, ca știință bine conturată nu ne poate ajuta, totuși, la înțelegerea pe deplin a efectelor pe termen lung pe care terorismul le lasă asupra victimelor sale. Aceasta deoarece victimele atentatelor teroriste nu prezintă niciuna dintre caracteristicile arătate anterior, ci sunt victime complet inocente, lipsite total de rol activ în geneza actelor criminale. Unele dintre ele reprezintă anumiți factori extrapersonali, de profesie, obiceiuri de viață, reședință etc., care îi pun în situații de risc mai mult decât pe alții. Trebuie precizat că aici, în această categorie intră, așa cum am arătat anterior, în cazul atentatelor din SUA, Rusia sau Londra, în special polițiști, pompieri, agenți de ordine publică, ofițeri de protecție și pază care prin natura meseriei lor înfruntă riscurile agresiunilor teroriste. Marea majoritate a victimelor acțiunilor teroriste sunt perfect inocente, fără cea mai mică relație psihică cu agresorii teroriști. Prin ei, *tactica teroristă poate fi definită ca un proces care încearcă victimizarea celor inocenți*.²

¹ B. Mendelsohn, *The origin of the doctrine of the victimology*, Excerpt. Crimin, 1963, p. 244.

² *Ibidem*.

Fazele reacțiilor pe care le generează trăirea unui atentat terorist

Reacțiile victimelor, indiferent de categoria din care fac parte, se distribuie în patru faze. Ordinea acestora este întotdeauna aceeași, dar intensitatea și durata fiecăruia variază mult, în funcție de fiecare personalitate în parte și în funcție de existența unui contact psihologic între victimă și criminal și de natura acestui contact.

Toate victimele unui acțiuni criminale violente, subite, neașteptate, răspund inițial printr-un șoc însoțit de senzația de irealitate și incredulitate. Această primă fază include negarea. Aceasta este o reacție la pericolul extern care echivalează cu mecanismele de reprimare utilizate față de un pericol intern repetat, de exemplu, de un puternic stimul intelectual. În această fază mecanismele de apărare ale subiectului sunt paralizate. Când este vorba despre o persoană amenințată care este pusă în gardă, apărarea se poate produce cu mai multă repeziciune, iar salvarea poate interveni printr-o reacție promptă de fugă sau de atac asupra agresorului, născută dintr-o conștientizare prealabilă.

În cea de-a doua fază, negarea este înlocuită de teroare, o reacție care include frică, teamă, groază, panică sau oroare. Acestei faze îi corespund o serie de reacții polimorfe însoțite de conștiință crepusculară, caracterizată printr-un câmp mental mai îngust și mai întunecat decât cel obișnuit. După o perioadă de timp ce variază mult, în funcție de personalitatea victimei, urmează cea de-a treia fază, în care comportamentul este influențat de depresia posttraumatică, sub formă de apatie, refuz, iritabilitate, insomnii, coșmaruri, tendință de autoacuzare, elaborarea de incidente traumatice prin fantezie.

În final, cea de-a patra fază sau faza de rezolvare a conflictului și de reintegrare psihică, implică o atitudine conștientă și utilizarea mijloacelor psihice pertinente pentru micșorarea consecințelor și prevenirea situațiilor de victimizare. În această fază apar revizuri valorice ale unor atitudini prealabile și schimbări afective care oscilează între sentimente de furie și nedreptate și cereri de răzbunare și reparații morale.

Tulburări și boli psihice produse de terorism

Acțiunile teroriste produc dereglări psihice în 90% dintre cazurile celor atacați sau implicați direct. Unul dintre specialiștii care s-au ocupat de acest domeniu, încercând să stabilească care sunt cele mai frecvente maladii și tulburări provocate de terorism, este psihiatrul Francisco Alonso-Fernandez, care pornind de la numeroase victime ale terorismului basc și ajungând la exemple internaționale, a elaborat numeroase lucrări pe această temă. Cea mai des întâlnită situație psihopatologică între victimele

terorismului este anxietatea. Odată depășit momentul de negație, victima se simte complet lipsită de apărare față de pericolul iminent și în imposibilitatea de a se salva. *Reacțiile acute de anxietate facilitează apoi apariția elementelor halucinatorii și delirante de tip paranoid de pe urma cărora victima poate rămâne cu o nevroză traumatică pe termen lung*³ cunoscută mai ales sub denumirea de *sindrom de stres posttraumatic*.

Acest sindrom generează un stadiu psihovegetativ în care apar transformări afective bruște, iritabilitate, schimbări de dispoziție bruște și nejustificate, fobii, lipsă de concentrare, pierderi de memorie, simptome somatice neurastenice (dureri în diverse părți ale corpului, amețeli, zgomote în urechi) și transformări vegetative care afectează somnul, alimentația și sexualitatea. Diferențele specifice dintre nevroza traumatică și modificările comune ale nevrozelor uzuale, în care conflictul psihic care a generat situația clinică a fost reprimat în inconștient, se nasc din faptul că experiența traumatică se menține în plan conștient. Peste zi, trauma revine prin gânduri, temeri, fantasme, uneori într-o formă directă ca o repetiție a momentelor de groază trăite în atentat, fenomen numit *retrăire*. Peste noapte, imensa trăire emoțională acumulată prin traumă împiedică relaxarea prin somn sau provoacă somn discontinuu, iar alte ori se manifestă prin coșmaruri. Acestea prezintă totuși avantajul, dacă putem spune așa, că permit somnul, în ciuda unei încărcări emoționale intense.

Nevroza traumatică generează, așadar, un tablou clinic anxios, dominat de teama traumatică rămasă în prim-plan al conștiinței și acompaniată de o serie de simptome psihice și somatice funcționale care apar și în nevrozele comune.

Subiectul care a trecut printr-un episod de teroare manifestă o restrângere a personalității în 20% dintre cazuri. Este vorba de *schimbări reductive apărute în viața psihică, traduse prin rigiditate afectivă, disocieri între acte și emoții și tendința de izolare socială*⁴. Acesta nu realizează aceste transformări, spre deosebire de cei din jurul său, iar de aici rezultă multe probleme sociale și de familie, dereglări în relațiile interpersonale care merg de la pierderea prietenilor până la cea a partenerului de viață, probleme la serviciu care duc de la insatisfacții profesionale până la pierderea locului de muncă.

Transformările psihosomatice cele mai des apărute se localizează asupra aparatului digestiv, ulcer stomacal sau duodenal, colon spastic sau iritabil ori asupra sistemului circulator, boli coronariene reale sau aparente

³ F. Alonso-Fernandez, *Psihologia del terrorismo*, Ediciones Cientificas y Technicas, Barcelona, 1997, p. 87.

⁴ J. Horgan, *Terrorists, Victims and Society. Psychological Perspectives on Terrorism and its Consequences*, editată de Andrew Silke, John Wiley & Sons, 2003, p. 167.

și hipertensiune arterială. Există multe alte transformări psihosomatice care pot fi generate de experiențe terifiante, dintre care, mai frecvente sunt alergiile, sau migrenele repetate. Vârsta infantilă constituie perioada cea mai propice pentru ca experiențele de teroare să producă efecte devastatoare și permanente. Asupra copiilor au influență nu doar cele trăite de ei, ci și acelea cărora le-au căzut victime părinții lor. Cele mai mari deviații de personalitate induse de traume apar în copilărie. Violența suferită de cei mici poate reprezenta pentru ei punctul de pornire înspre un comportament cinic și manipulator, uneori chiar cu porniri criminale.

Se poate vorbi despre o a doua generație de victime care îi include pe copiii supraviețuitorilor unor atacuri teroriste sau a celor care au pierit în timpul unor astfel de atacuri. Copiii celor care au supraviețuit și au fost afectați se supraidentifică cu părinții lor, simt nevoia de a-i supraproteja ca și cum ar intra în responsabilitatea lor ocrotirea acestora.

De asemenea, între victimele celei de-a doua generații afectate de terorism intră și personalitățile predispuse la depresie, care dezvoltă un acut sentiment de culpă. Culpabilizarea se naște și atunci când nu reușesc în viață, pentru că simt că nu au împlinit așteptările părinților, dar și atunci când au succes pentru că sunt contrastul față de părintele traumatizat și marginalizat.

Concluzii

Efectele pe termen lung ale actelor teroriste sunt, așadar, imprevizibile și cu consecințe dramatice. Ele lasă urme adânci în viețile oamenilor, punându-și amprenta în mod dramatic asupra comportamentului individului trecut printr-o astfel de experiență, uneori cu efecte ireversibile.

BIBLIOGRAFIE

- Alonso-Fernandez F., *Psihologia del terrorismo*, Ediciones Cientificas y Técnicas, Barcelona, 1997.
- Horgan J., *Terorists, Victims and Society. Psychological Perspectives on Terrorism and its Consequences*, Edited by Andrew Silke, John Wiley & Sons, 2003.
- Mendelsohn B., *The origin of the doctrine of the victimology*, Excerpt. Crimin., 1963.
- Mitrofan N., Zdrengea V., Butoi T., *Psihologie judiciară*, Editura Șansa, București, 1992.
- Radu I.T., *Eul, imaginea de sine și comportamentul în luptă*, Editura AISM, 1999.

SISTEMUL RADAR NORD-AMERICAN DE AVERTIZARE TIMPURIE

THE NORTH AMERICAN EARLY WARNING SYSTEM

Col.conf.univ.dr. Marius-Victor ROȘCA*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Amenințarea din spațiul aerian și cosmic a apărut în urmă cu aproximativ jumătate de secol, dar a constituit o problemă tratată cu maximă seriozitate și responsabilitate încă de la apariția ei.

Articolul de față are ca scop popularizarea preocupărilor unuia dintre actorii importanți ai lumii în ceea ce privește realizarea și modernizarea continuă a unui sistem de supraveghere și avertizare timpurie bazat pe radar.

The threat against airspace appeared about half a century ago but it has been a problem treated with utmost seriousness and responsibility from the beginning.

The present paper's aim is to popularize the concerns of one of the key players in the world, in terms of development and continuous modernization of surveillance and early warning systems based on radar.

Cuvinte-cheie: avertizare timpurie; radar; sistem de supraveghere.

Keywords: *early warning; radar; surveillance system.*

Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a însemnat debutul unei competiții acerbe, între SUA și URSS, pentru câștigarea celui mai bun loc pe podiumul descurajării. Fiecare succes al unuia dintre competitori a însemnat alocarea de resurse importante de cealaltă parte pentru a compensa sau a depăși realizarea acestuia.

Domeniul de vârf al competiției a fost cel al spațiului aerian și cosmic, a treia dimensiune, care a câștigat în importanță odată cu dezvoltarea aviației și a rachetelor sol-sol în perioada celui de-al Doilea Război Mondial.

* e-mail: rosca.marius@unap.ro

O importanță deosebită în acest domeniu a fost acordată *avertizării timpurii* despre atacurile din aer și din spațiul cosmic asupra teritoriului nord-american, fapt dovedit de hotărârea PJBD¹ din anul 1946 privind crearea unui astfel de sistem.

Implicațiile bugetare au fost evidente și greu de surmontat, dar știrea despre testarea cu succes a bombei atomice de către URSS a determinat alocarea, în anul 1949, a unui buget de 161 de milioane \$² pentru programul de realizare a unui sistem de supraveghere prin radiolocație a spațiului aerian situat deasupra teritoriilor nord-americane.

Programul s-a finalizat prin realizarea aliniamentului de radare cunoscut sub numele *Pinetree Line*, care cuprindea un număr de 51 de poziții radar dispuse între paralelele 50° și 63° (de la vestul spre estul continentului), pe teritoriul Canadei. Acesta a devenit operațional începând cu anul 1951, iar ultimele poziții au fost dezafectate în anul 1991. Finanțarea realizării dispozitivului a fost comună (22 de radare de descoperire la distanță mare și toate radarele de descoperire la înălțimi mici finanțate de USAF³ și 11 radare de descoperire la distanță mare finanțate de RCAF⁴), iar din anul 1955 sistemul a intrat în responsabilitatea Canadei.

Radarele utilizate erau de tipurile AN/FPS-3, AN/FPS-7, având distanța de descoperire de 300 km și înălțimea maximă de descoperire de 15.000 m⁵.

Din analiza datelor disponibile despre acest prim sistem de supraveghere și avertizare timpurie se pot trage câteva concluzii:

- folosirea unui sistem de radare interconectate (erau interconectate și cu *sistemul radar permanent* al SUA, care asigura un timp de avertizare de șase ore);
- realizarea unui dispozitiv de luptă care asigura un aliniament de descoperire determinat de amenințarea constituită de aeronave de bombardament cu viteze reduse, timpul de avertizare fiind de două ore;
- realizarea unui aliniament de descoperire dispus deasupra teritoriului Canadei, conform parametrilor tehnici ai radarelor, care asigura descoperirea oportună a amenințării la adresa SUA și a celei îndreptate spre obiective dispuse în proximitatea unor localități importante din Canada;

¹ *Permanent Joint Board on Defense – Comitetul Întrunit Permanent de Apărare*, structură consultativă în domeniul apărării înființată la 17 august 1940 de către Franklin D. Roosevelt, președintele SUA și William Lyon Mackenzie King, prim-ministrul Canadei.

² <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/347478>, consultat la data de 23.08.2013.

³ *United States Air Force* (n.a.).

⁴ *Royal Canadian Air Force* (n.a.).

⁵ http://www.alternatewars.com/BBOW/Radar/FPS_Series.htm, consultat la data de 23.08.2013.

- realizarea unei limite inferioare a zonei de supraveghere în spațiul aerian canadian care nu asigura descoperirea aeronavelor ce ar fi evoluat la înălțimi mici către obiective (astfel reducându-se timpul la dispoziție pentru reacție);
- folosirea specializată a radarelor: 60% pentru avertizare timpurie și 40% pentru dirijarea aeronavelor din zonele de responsabilitate;
- folosirea de radare non-doppler (nu dispuneau de metode tehnice pentru selecția țintelor mobile) și care nu dispuneau de protecție la bruijaj pasiv;
- dispunerea în proximitatea unor localități nu oferea întotdeauna timpul de alarmare necesar (având în vedere că viteza aeronavelor de bombardament era în creștere).

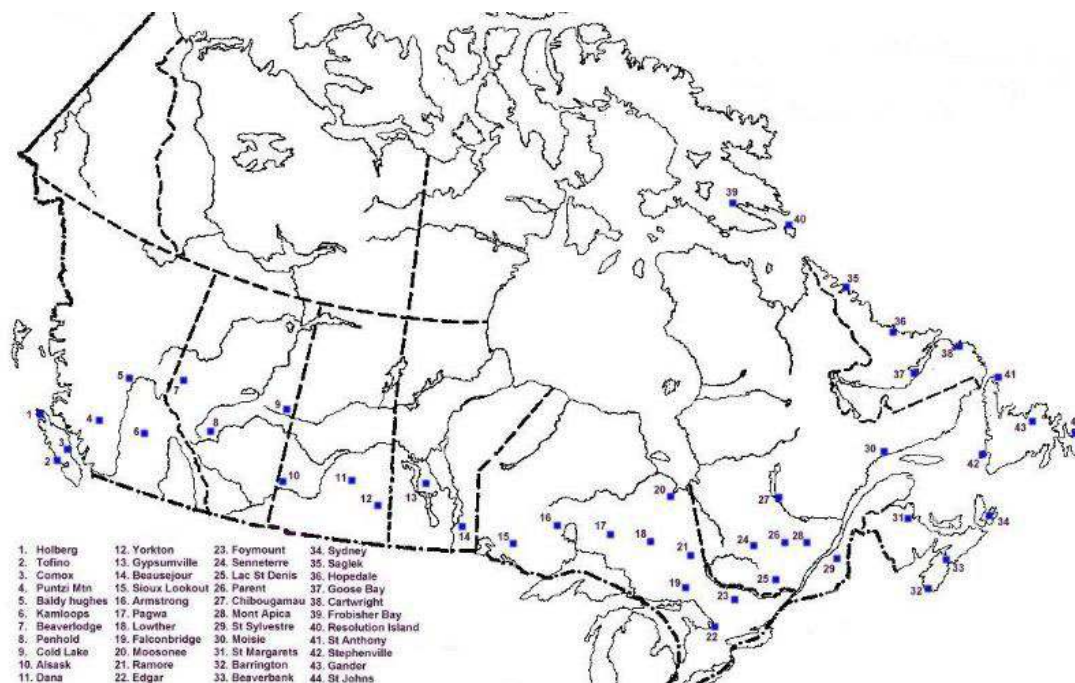

Fig. 1 *Pinetree Line*⁶

Limitările acestui sistem de supraveghere și avertizare timpurie, precum și faptul că URSS experimenta o nouă generație de aeronave (Tu-95 a executat primul zbor, în anul 1952), au determinat continuarea demersurilor pentru contracararea amenințării aeriene posibile din direcția nord.

Direcțiile de dezvoltare au vizat îmbunătățirea tehnologică prin introducerea de radare cu performanțe mai bune, precum și măsuri organizatorice și s-au concretizat în realizarea unui al doilea aliniament radar, orientat spre nord, cunoscut sub numele de *Mid-Canada Line*.

⁶ http://www.hubertbrooks.com/photos/photo15/image150151_PinetreeLine.jpg, consultat la data de 25.08.2013.

Acesta a devenit operațional în anul 1958, a funcționat până în anul 1965 și a necesitat un buget de 224.566.830 \$⁷.

Îmbunătățirile aduse prin operaționalizarea *Mid-Canada Line* au fost:

- introducerea de noi tipuri de radare (90 de radare doppler și radare bistatice) dispuse pe două aliniamente situate la distanță de 8 – 16 km⁸, cu intervale de până la 100 de km⁹ între radarele doppler;
- creșterea distanței aliniamentului de avertizare pe baza datelor radar și scăderea înălțimii maxime a limitei inferioare a zonei de supraveghere la 100 m pentru aeronavele care puteau evolua cu viteze mai mari (aproximativ 900 km/h);
- adoptarea de noi structuri organizatorice: 8 sectoare de control cu funcții de centralizare a datelor radar de la 12 – 15 radare, prelucrare secundară a informațiilor, recunoașterea mijloacelor aeriene, managementul sistemelor de arme și dirijarea aviației de vânătoare;
- timpul de avertizare realizat de cele două sisteme era aproximativ 3 ore, pentru viteze ale aeronavelor de până la 750 km/h;
- dezvoltarea unui sistem de comunicații specializat și dedicat misiunilor de apărare aeriană, care asigura legătura cu *Pinetree Line* și cu *Distant Early Warning Line*.

Fig. 2 Sectoarele de control al spațiului aerian aparținând *Mid-Canada Line*¹⁰

⁷ <http://www.canadianwings.com/Archives/archivesDetail.php?The-Mid-Canada-Line-22>, consultat la data de 23.08.2012.

⁸ <http://secretsofcoldwarradar.omeka.net/exhibits/show/canada-s-radar-chains/mid-canada-line>, consultat la data de 23.08.2012.

⁹ <http://67.69.104.76:84/Pinetreeline/articles/resartg.html>, consultat la data de 24.08.2013.

¹⁰ <http://www.vonbaeyer.net/sites/vonbaeyer.net/hansjakob/images/midcanadaline.jpg>, consultat la data de 23.08.2012.

Eficacitatea acestui aliniament, exprimată prin valoarea timpului de avertizare asigurat, a scăzut la mijlocul anilor '60, odată cu introducerea în exploatare a aeronavelor cu reacție, fiind sub 15 minute.

Măsurile de îmbunătățire a parametrilor au fost gândite începând cu anul 1954, când a demarat programul de realizare a unui nou aliniament radar – *Distance Early Warning Line* (DEW Line). Acesta a fost dispus la aproximativ 100 km nord și a fost interconectat cu sistemul NATO de supraveghere și avertizare timpurie. A devenit operațional în anul 1957 și a fost dezafectat în anul 1988.

Distance Early Warning Line a adus următoarele îmbunătățiri sistemului de avertizare timpurie:

- micșorarea intervalelor pentru radarele doppler la 80 km, ceea ce a determinat creșterea distanței minime a aliniamentului de avertizare cu date radar și scăderea limitei maxime a înălțimii inferioare a zonei de supraveghere;
- cuprindea poziții pentru radare de descoperire la distanțe mari la intervale de 160 km și 6 poziții principale la intervale de 800 km¹¹, ceea ce asigura acoperirea zonelor necercetate („conurilor moarte”);
- pe fiecare poziție era realizată afișarea tuturor informațiilor radar pe un singur ecran, ceea ce înlesnea interpretarea situației aeriene (identificarea traiectelor se făcea mai repede și fără erori umane);
- asigura un timp de avertizare de 4 ore, ceea ce permitea ca 70% din resursa de aviație de vânătoare să fie în aer înainte de declanșarea unui atac asupra teritoriului SUA¹²;
- a fost folosit pentru prima dată radomul din polistiren pentru protecția antenelor.

Fig. 3 *Distance Early Warning Line*¹³

¹¹ <http://secretsofcoldwarradar.omeka.net/exhibits/show/canada-s-radar-chains/the-dew-line>, consultat la data de 24.08.2013.

¹² *Ibidem*.

¹³ <http://www.journal.forces.gc.ca/vo8/no2/images/Laj5.jpg>, consultat la data de 24.08.2013.

În afara acestor sisteme, cu întindere pe toată lățimea părții nordice a continentului nord-american, a mai funcționat un sistem destinat să completeze informațiile în spațiul aerian situat deasupra Strâmătorii Bering și zona adiacentă (deasupra URSS). Acest dispozitiv operativ, realizat în Alaska, a fost cunoscut sub denumirea de *North Warning System*, a devenit operațional în anul 1987 și cuprindea 13 poziții radar pe care erau dispuse radare de tip AN/FPS-117 și 36 de poziții cu radare pentru completarea informațiilor la înălțimi mici. Radarele din acest dispozitiv asigurau descoperirea amenințării aeriene la distanțe de 3.000 – 4.000 km față de obiective importante de pe teritoriul SUA și Canada, inclusiv descoperirea rachetelor balistice¹⁴ și au fost interconectate cu DEW Line, înlocuindu-l pe acesta din urmă.

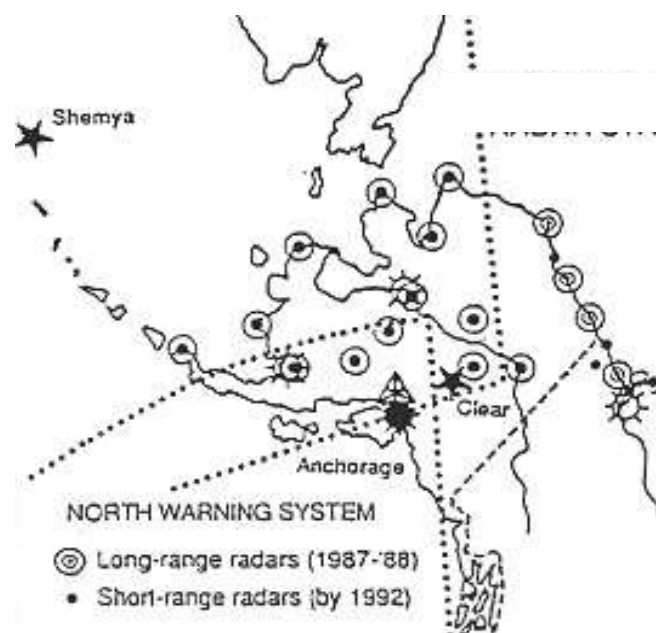

Fig. 4 *North Warning System*¹⁵

Toate aceste sisteme au reprezentat etape ale evoluției către *sistemul de avertizare timpurie despre atacul cu rachete balistice* (BMEWS). Este cunoscut faptul că radarul clasic are limitări în descoperire determinate de dimensiunea țintelor aeriene. Știrea că în anul 1957 a fost testată prima rachetă balistică de către URSS¹⁶ a determinat modificarea concepției de supraveghere și avertizare timpurie pentru soluționarea problemei avertizării despre întrebuințarea acestor vectori.

¹⁴ <http://secretsofcoldwarradar.omeka.net/exhibits/show/canada-s-radar-chains/north-warning-system>, consultat la data de 28.08.2013.

¹⁵ <http://67.69.104.76:84/Pinetreeline/articles/figure8.jpg>, consultat la data de 28.08.2013.

¹⁶ *R-7 Semyorka*, care nu a devenit operațională niciodată (n.a.).

Conform unor surse, BMEWS a fost primul sistem de supraveghere și avertizare timpurie operațional care asigură descoperirea rachetelor balistice¹⁷.

Sistemul cuprindea radare dislocate pe trei poziții:

- Thule, Groenlanda, AN/FPS-50 (bază USAF);
- Clear, Alaska, AN/FPS-50 (bază USAF);
- Fylingdales, Marea Britanie, radar AESA¹⁸ cu trei antene montate pe cele trei fețe ale unei piramide triunghiulare, ceea ce-l făcea unic în acea perioadă (bază RAF).

În prezent, pe cele trei poziții sunt în funcțiune radare cu capabilități antibalistice. Acestora li s-au adăugat încă două poziții pe care sunt dislocate radare de tipul Pave Paws (Beale, Cape Cod), care completează cerințele actuale privind avertizarea timpurie.

Fig. 5 *Ballistic Missile Early Warning System*¹⁹

Mai trebuie subliniat faptul că, din anul 1958, completarea informațiilor radar de avertizare timpurie s-a făcut și prin supraveghere aeriană cu ajutorul aeronavelor Lockheed Constellation din compunerea Command Airborne Early Warning Wing Pacific (COMAEWINGPAC), cunoscut și sub denumirea de Pacific Barrier.

¹⁷ <http://www.globalsecurity.org/space/systems/bmews.htm>, consultat la data de 28.08.2013.

¹⁸ *Active Electronically Scanned Array* – antenă fazată activă cu baleiaj electronic (n.a.).

¹⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Ballistic_Missile_Early_Warning_System, consultat la data de 28.08.2013.

Evoluția sistemului de supraveghere și avertizare timpurie de pe continentul nord-american este ilustrarea cerinței ca un asemenea sistem să fie deschis, precum și a celei de a fi corelat cu evoluția mijloacelor de atac aerian ale adversarului posibil.

Dezvoltarea acestui sistem s-a făcut progresiv, fiind înlocuite numai acele elemente pentru care s-au găsit rezolvări tehnologice și numai atunci când soluția a fost disponibilă, exclusiv pe baza cercetării-dezvoltării desfășurate în SUA și în Canada.

Un motiv de îngrijorare manifestat a fost pierderea unor elemente ale suveranității Canadei, pe fondul finanțării și deservirii de către SUA a elementelor din sistemele de supraveghere și avertizare timpurie. Acest lucru nu s-a întâmplat, chiar mai mult SUA, după operaționalizarea dispozitivelor de luptă, a transferat autoritatea asupra acestora către Canada.

BIBLIOGRAFIE

<http://67.69.104.76:84/Pinetreeline/homepage.html>
<http://www.fas.org/nuke/guide/usa/airdef/annexf.htm>
<http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/>
<http://www.canadianwings.com/Archives/archivesDetail.php?The-Mid-Canada-Line-22>
<http://secretsofcoldwarradar.omeka.net/exhibits/show/canada-s-radar-chains/mid-canada-line>
<http://www.globalsecurity.org/space/systems/bmews.htm>

POLITICA EXTERNĂ A STATELOR. CONDIȚIONĂRI, CONSTRÂNGERI

STATES FOREIGN POLICY. CONDITIONING, COERCION

Gl.mr. dr. Gabriel GABOR*

Statul Major General

Col.dr. Doina MUREȘAN**

Direcția Management Resurse Umane

Globalizarea este susținută prin statul național și, prin urmare își extrage din acesta sensul și existența. Argumentele globalizării economice, cu imaginea lor despre o economie mondială lipsită de granițe, au neglijat unele procese mai profunde prin care statele puternice însele au modificat regulile jocului, inclusiv în ceea ce privește apărarea națională și securitatea internațională. Statele națiuni prezintă o adaptabilitate și o varietate considerabilă – atât în ce privește reacțiile la schimbare, cât și în privința capacității de a media și de a coordona legături internaționale și interne.

Globalization is supported by the nation state from which it derives its meaning and existence. Arguments of economic globalization, with their image of a border-free world economy, have neglected some deeper processes by which powerful states have changed themselves the rules of the game, including the national defense and security. Member nations have a considerable variety and adaptability - both regarding the reaction to changes and the ability to mediate and coordinate domestic and international connections.

Cuvinte-cheie: politică; globalizare; state; politică externă; epoca globalizării.

Keywords: policy; globalization; states; foreign policy; globalization era.

Globalizarea și democrația – limitări ale statului-națiune

Ideea dominantă a democrației moderne a fost legată de statul-națiune. Așadar, pentru a examina statutul actual al democrației trebuie să ne uităm mai întâi la schimbările ce afectează puterea și rolul

* e-mail: gaborsmg@yahoo.com

** e-mail: doinydz@yahoo.com

statului-națiune. Printre teoreticieni, mulți susțin și mulți contestă că diversele fenomene grupate sub numele de „globalizare” ar eroda sau ar nega atribuțiile statului-națiune¹. Mult prea des, însă, acest lucru este afirmat sub forma unei propuneri de tipul ori-ori: fie statele-națiune sunt încă importante, fie există o nouă ordine mondială. De fapt, ambele sunt adevărate. Epoca globalizării n-a adus sfârșitul statului-națiune, statele-națiune încă îndeplinesc funcții extrem de importante în stabilirea și în reglementarea normelor economice, politice și culturale, însă el a fost fără îndoială destituit din poziția sa de autoritate suverană.

Trebuie accentuat că asta reprezintă o mutație istorică majoră numai din perspectiva statelor-națiune dominante. Națiunile subordonate n-au fost niciodată cu adevărat suverane. Intrarea în modernitate a însemnat, pentru multe state-națiune, intrarea în relații de subordonare economică și politică, relații ce subminau orice suveranitate pe care și-ar fi putut-o revendica o națiune².

Statul națiune în schimbare

Cedarea de suveranitate în procesul integrării, descentralizarea crescândă și transferul de atribuții către organele locale, pierderea controlului asupra economiei globalizate, acceptarea armonizării legislației cu aceea a altor state, dependența de deciziile și recomandările marilor organisme financiare și bancare sunt tot atâtea manifestări ale apariției unor noi funcții ale statului.

Există un spectru larg de poziții, de la apărarea rolului și funcțiilor statului până la profetia sumbră a dispariției sale și preluarea funcțiilor de apărare și securitate internațională de alte structuri politice și organizatorice. Având o poziție moderată, Paul Kennedy considera că „pe total, chiar dacă autonomia și funcțiile statului au fost erodate de tendințele transnaționale, nu a apărut nici un substitut adecvat care să-l înlocuiască în a răspunde schimbării globale”³ și a asigura ordinea și securitatea planetară.

Unii specialiști, cum sunt Hirst și Thompson, susțin că anumite puteri tradiționale ale statului sunt în declin: „puterea statului-național – privit ca agent administrativ și politic – se află în declin”, în timp ce rolul statului ca manager economic se diminuează. Abordarea trebuie însă nuanțată, insistându-se asupra importanței persistente a statului-național,

¹ Cel mai detaliat și mai influent argument conform căruia globalizarea nu a compromis atribuțiile statului-națiune și că globalizarea este, în acest sens, un mit este prezentat de către Paul Hirst și Graham Thompson în lucrarea *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*.

² Michael Hardt, Antonio Negri, *Revista IDEA arta+societate*, nr. 19/2004.

³ Paul Kennedy, *Preparing for the twenty first century*, Vintage Books, New York, 1993.

nu în termeni tradiționali, precum putere suverană sau manager economic, ci ca sursă-cheie a legitimității și a delegării autorității către centre de putere la nivel sub și supranațional. „Statele-naționale – susțin autorii respectivi – sunt acum pur și simplu o categorie de agenți politici și de putere, într-un sistem complex al puterii, de la nivel mondial până la niveluri locale”⁴.

Un punct de vedere original și interesant susține Linda Weiss⁵. În lucrarea sa, cu titlul „Mitul statului lipsit de putere”, ea consideră că, deși volumul total al fluxurilor internaționale de produse, oameni, capital este greu de ignorat, noutatea, magnitudinea și tipul schimbării din economia mondială nu sunt suficiente pentru susținerea ideii de piață transnațională sau globală, în care constrângerile locaționale și instituționale nu mai au importanță.

Transformările sunt în acord cu o economie extrem de internaționalizată, în care integrarea economică este promovată nu doar de companii, ci și de guvernele naționale. Consideră greșite viziunile asupra modurilor în care evoluează puterea statului, pentru că ignoră varietatea statelor și adaptarea acestora. Schimbarea nu este ceva nou pentru stat, este chiar esența statului modern, în virtutea faptului că este implicat într-un sistem economic și interstatal dinamic (chiar și evoluția formelor de război trebuie inclusă în acest sistem).

Linda Weiss susține că statul-națiune va avea în continuare o importanță sporită și că, în consecință, aceasta va contribui la avansarea și nu la încetinirea economiei mondiale. Sunt de așteptat adaptarea statului și a funcțiilor sale, nu declinul funcțiilor sale. Statele puternice sunt mai degrabă „moașe” ale globalizării, nu victime ale acesteia. Apariția statelor „catalitice”, care consolidează rețelele naționale și regionale de comerț și investiții, este deja evidentă. Capacitatea statelor-națiune de a se adapta la globalizare va continua să se mărească, mai degrabă decât să diminueze diferențele între puterile statelor, la fel ca și avantajele coordonării economice naționale.

Globalizarea este susținută prin statul național și, prin urmare, își extrage din acesta sensul și existența. Argumentele globalizării economice, cu imaginea lor despre o economie mondială lipsită de granițe, au neglijat unele procese mai profunde prin care statele puternice însele au modificat regulile jocului, inclusiv în ceea ce privește apărarea națională și securitatea internațională. Statele-națiune prezintă o adaptabilitate și o varietate considerabilă – atât în ce privește reacțiile la schimbare, cât și în privința capacității de a media și coordona legături internaționale și interne.

⁴ Hirst Paul, Thompson, *Globalization and the future of the Nation State*, Cambridge University Press, 1996.

⁵ Linda Weiss, *Mitul statului lipsit de putere*, Editura Trei, 2002, p. 26.

Slăbirea puterii statului- națiune

Statele-națiune continuă să fie elementul de bază al sistemului mondial. Deși declinul naționalismului marilor puteri și slăbirea ideologiei au redus conținutul emoțional al politicii mondiale – în timp ce armele nucleare au introdus restricții majore în folosirea forței – competiția bazată pe criteriul teritoriilor domină încă în chestiunile mondiale, chiar dacă formele sale tind, în prezent, să fie mai pașnice. În această competiție, așezarea geografică încă este punctul de plecare în definirea priorităților externe ale unui stat-națiune, iar mărimea teritoriului național rămâne, de asemenea, unul dintre criteriile majore de stabilire a statutului și puterii. Cu toate acestea, pentru majoritatea statelor-națiune, chestiunea stăpânirii de teritorii pierde din importanță, în ultima perioadă. În măsura în care disputele teritoriale sunt încă importante în formularea politicii externe a unor state, ele sunt mai mult o chestiune de resentiment din cauza negării dreptului la autodeterminare pentru „rudele” lor etnice, despre care se consideră că sunt lipsite de dreptul de a se uni cu „patria-mamă”, sau o nemulțumire în legătură cu așa-zisul tratament al minorităților naționale de către un stat vecin, decât o chestiune de dobândire a unui stat național mai important prin extindere teritorială⁶.

Toate studiile și cărțile închinat fenomenului globalizării amintesc de slăbirea puterii statului-națiune sau difuziunea autorității statului, dar aproape niciunul/niciuna nu explicitează acest lucru. Slăbirea autorității tuturor guvernelor pe care o resimțim în prezent se datorează schimburilor tehnologice și financiare și integrării accelerate a economiilor naționale într-o singură economie de piață globală (aceștia fiind factorii fundamentali ai globalizării). Dar, de fapt, înainte de aceasta, tocmai nereușita guvernelor a fost cauza liberalizării piețelor. Voit sau nu, guvernele care eșuaseră în încercarea de a guverna economia națională, de a menține scăzută rata șomajului și de a susține creșterea economică, de a reduce deficitul în balanțele de plăți cu alte state, de a controla rata dobânzii sau cursurile de schimb valutar, și-au deschis piețele naționale, cedând astfel presiunilor făcute de către organisme financiare internaționale.

Nu întâmplător, unul dintre cei mai buni analiști ai fenomenului globalizării, britanica Susan Strange, și-a intitulat una dintre ultimele cărți *Retragerea statului*. Statul, practic, asigură un cadru de drepturi și îndatoriri legale, înăuntrul cărora însă alții influențează, din ce în ce mai mult, rezultatele. Sau, cum foarte plastic și semnificativ spune aceeași Susan Strange: „Statele pot să fie, foarte bine, arena, scena sau cupola cercului sub care se joacă, dar asta nu înseamnă că ele mai sunt și actori principali”.

⁶ Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de șah*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 50.

În concluzie, statele nu mai sunt singurii „actori” pe scena relațiilor internaționale și, uneori, nici măcar cei mai importanți. Statele nu mai sunt nici actori omogeni. Ele nu mai reprezintă, de cele mai multe ori, un front unit, bazat pe un consens în cadrul interesului național. Ele negociază cu alte guverne și, în același timp, sau mai ales, pe plan intern, cu constituenții lor sociali, pentru a rămâne la putere. Ca urmare, guvernele care au poziție internă slabă nu pot acționa la fel de decisiv, pe plan extern, precum un guvern solid. Pozițiile statelor în negocierile internaționale pot fi determinate, în mare măsură, de echilibrul forțelor politice din interiorul țării.

Faptul că autoritatea statului trece printr-o perioadă de difuziune nu este o noutate. Să nu uităm că natura statului a fost supusă schimbării cu ocazia marilor revoluții sociale sau a războaielor, de exemplu. Elementul de noutate este acela că, într-o perioadă relativ scurtă de timp (20-30 de ani), majoritatea covârșitoare a statelor trece, în același timp, prin același fel de schimbări substanțiale.

Susan Strange⁷ a identificat patru ipoteze majore care susțin afirmația că STN⁸-urile și nu statele au ajuns să joace rolul principal în determinarea a *cine-ia-ce* în sistemul mondial. *Who-gets-what*, în limba engleză (*cine-ia-ce*, în limba română), este echivalentul modului în care se produce și se repartizează/distribuie bogăția.

Prima ipoteză: statele și-au retras, în mod colectiv, trecuta lor participare la proprietatea și la controlul asupra industriei, serviciilor și comerțului, și chiar asupra îndrumării cercetării și inovației în tehnologie. Decizia în legătură cu ce este produs, cum, de către cine și unde, se îndepărtează tot mai mult de stat, apropiindu-se de STN (Notă: să ne amintim că aceste prerogative erau caracteristice statului comunist, ba chiar exacerbate).

A doua ipoteză, privitor la rolul semnificativ jucat de către companiile transnaționale în structurile de putere, spune că investițiile făcute de ele au contribuit mai mult decât programele organizațiilor internaționale (finanțate de state) la integrarea economiilor țărilor (în curs) de dezvoltare în rețeaua economiei mondiale, la dezvoltarea acestor state și la creșterea nivelului de trai al locuitorilor lor. Și aceasta grație, în primul rând, ISD-urilor (Investițiilor Străine Directe). Exemplul cel mai grăitor îl constituie spectaculoasa creștere economică a țărilor din Asia de Sud-Est („tigrii” și „leii” asiatici). Așadar, rolul benefic pentru economiile-gazdă. Muncitorul de azi din Malaysia, de pildă, o duce mult mai bine și are

⁷ Susan Strange, *Retragerea statului. Difuziunea puterii în economia mondială*, Editura Trei, București, 2002.

⁸ *Societăți Transnaționale*.

perspective mai bune de viitor decât părinții săi. Lui și, mai ales, copiilor săi le sunt deschise noi perspective profesionale.

A treia ipoteză: în extrem de importanta zonă a relațiilor management – angajați, STN-urile au ajuns să preia de la guverne rolul principal în rezolvarea sau cel puțin supravegherea conflictelor de interese. Se impune, aici, o nuanțare. Mult timp, în țările occidentale se considera că protecția muncitorilor (a angajaților) în fața patronilor este o responsabilitate principală a statului modern. Să ne amintim, în acest context, de politica New Deal, lansată de către președintele american Roosevelt, care a dus la reglementări naționale stricte, garantând drepturile muncitorilor de a se organiza în scopul apărării intereselor lor și a veniturilor. De asemenea, în Japonia și în multe țări occidentale, statul a inițiat și a supervizat înțelegeri de tip corporatist, prin care interesele muncitorilor (angajaților) erau reconciliate cu cele ale patronatului și ale investitorilor și cu strategiile generale ale guvernului. Astăzi situația s-a schimbat. Din ce în ce mai multe înțelegeri în această direcție se fac în interiorul firmei. Statul, practic, și dacă ar vrea, nu prea mai poate rezolva mare lucru (Notă: la noi, oamenii încă mai cred că Președintele ori Guvernul trebuie să intervină oricum și oricând în conflictele de muncă).

A patra ipoteză: firmele transnaționale, prin internalizarea pieței, escamotează politicile de impozitare, precum și de altă natură ale statelor. Or, după cum se știe, impozitarea este punctul cel mai direct de intervenție dintre guvern și cetățeni, dintre stat și economie. De altfel, încă din cele mai vechi timpuri, conducătorii (guvernării) au căutat modalități prin care să-i facă pe cetățeni să plătească pentru costurile guvernării, iar aceștia, la rândul lor, au încercat – și nu de puține ori au și reușit! – să evite să fie impozitați. La fel și STN-urile.

Puterea companiilor transnaționale s-a limitat la acțiuni indirecte, informale, discrete. În ultimul timp, influența lor se instituționalizează prin legitimare oficială sau se exercită, tot mai mult, în sfera acțiunii directe, deschise. Americanii au fost primii care, în delegațiile guvernamentale pentru negocierile purtate în cadrul GATT (Acordul General pentru Tarife și Comerț) și al succesorului său, OMC (Organizația Mondială a Comerțului, 1995), apoi și în alte cazuri, au inclus reprezentanți ai marilor corporații.

Statul-națiune și structurile euroatlantice

Încercăm, în cele ce urmează, să prezentăm, pe scurt, „soarta” statului-națiune în două dintre cele mai reprezentative blocuri: militar (NATO) și economic (Uniunea Europeană) din lume, în prezent, cu relevarea perspectivelor pe termen scurt și mediu.

Statul-națiune și Uniunea Europeană

Integrarea europeană, proces cu o dinamică specifică, nu poate fi disociat de fenomene mai cuprinzătoare, între care, în primul rând, globalizarea: intensificarea competiției între industrii, între servicii, mondializarea schimburilor, globalizarea rețelelor financiare etc. În acest mediu, în continuă schimbare, procesul integraționist european poate fi considerat ca o adoptare a statelor membre la o nouă realitate: acceptarea punerii în comun a suveranității pentru a atinge, la un nivel superior – cel al Uniunii – o mai mare independență și o marjă mai largă de acțiune. Construcția europeană nu desființează statul-națiune, dar cere din partea acestuia o examinare în profunzime a statutului și rolului său. Pentru statele-națiune europene, aceasta este o încercare dificilă, care pune în discuție toate echilibrele: între interior și exterior, între centru și periferie, între stat și societate.

Uniunea Europeană a dobândit un potențial considerabil. Cu o populație de circa 380 de milioane de locuitori, este, în prezent, cea mai mare putere comercială a lumii și a doua mare putere industrială și ca volum total al PIB-ului, după SUA. Deține peste 20% din comerțul mondial, exportă cu 60% mai mult decât SUA și de două ori mai mult decât Japonia (aceasta ocupând locul 2 pe Glob ca volum al PIB-ului). Importul se situează la același nivel cu SUA și este de trei ori mai mare ca al Japoniei.

Cu toate că trece printr-o criză economică puternică, și nu s-au găsit, încă, soluții asupra multor probleme de natură economică și socială sau în materie de apărare, politică externă și de securitate comună, UE poate fi considerată un model de cooperare între state, o organizație în care interesul național se îmbină armonios cu interesul comunitar, un model de sistem democratic internațional „autotransformabil”, un model economic și politic deschis, care și-a demonstrat capacitatea de a furniza stabilitate social-politică și resurse pentru a asigura cetățenilor europeni un standard de viață civilizat.

În Europa se observă două megatendințe contradictorii: pe de o parte, o aprofundare a integrării, determinată tocmai de fenomenul globalizării și, în special, de integrarea piețelor financiare, iar pe de altă parte, o accentuare a promovării intereselor naționale.

Dacă integrarea piețelor, dimensiunea economico-financiară care diluează semnificativ suveranitățile, este mai ușor digerabilă, în schimb renunțarea, chiar și parțială, la deciziile naționale privind securitatea și politica externă, sunt mult mai greu de acceptat. Acest fapt creează, de altfel, dificultăți suplimentare în realizarea unei politici de apărare și securitate comune.

Făcând speculații, am putea spune că și acesta este tot un efect al globalizării: fiind încă percepută la nivel economic, aceasta a impus sau a accelerat concertarea forțelor economice. Din punct de vedere metodologic, în trecerea analizei de la economia națională la economia globală, pentru a micșora această distanță este nevoie de un element intermediar. Economia națională, deși rămâne unitatea clasică de analiză a economiei politice, nu mai este pe deplin relevantă atunci când lucrurile sunt privite în context regional. Piețele olandeză, daneză – și enumerările ar putea continua – nu mai au relevanță ca unități de analiză economică dacă nu sunt integrate „pieței europene”. Piețele daneză, olandeză nu (mai) există. Există doar piața unică europeană! De aceea, apreciază specialiștii, „între economia națională și economia globală elementul (veriga) de analiză intermediară îl (o) constituie uniunea comercială (blocul comercial), care realizează o integrare la nivel regional a economiilor naționale dintr-o anumită arie. Piața globală este constituită din agregatul blocurilor comerciale (piețele regionale). Uniunea Europeană, ASEAN, NAFTA sunt câteva exemple de astfel de blocuri comerciale, cu un grad mai ridicat sau mai scăzut de integrare regională”⁹. Realizarea unor asocieri regionale din rațiuni economico-comerciale este specifică anilor ’60-’70 (crearea Pieței Comune) în Europa și anilor ’80 în Asia de Sud-Est („tigrii” și „leii” asiatici).

După încetarea Războiului Rece, în Europa, tendința este aceea a depășirii stadiului integrării pe baze pur comerciale și trecerea la crearea unui fundament politic pentru întocmirile cu bază economică de până acum. Tratatul de la Maastricht este acela care încearcă să creeze puntea de legătură între Europa economică (reală) și Europa politică (virtuală). La mijloc se află statul național. Economic, condițiile pentru a lărgi și a adânci integrarea sunt dintre cele mai propice. Cultural, însă, națiunile europene își reafirmă identitatea. Competiția economică globală – mereu ajungem la globalizare! – presează asupra unificării europene. Ca urmare, politic, elitele naționale europene sunt puse în fața unei mari provocări. Și aceasta, deoarece aspectele politice sunt cel mai dificil de gestionat, întrucât aduc atingere noțiunilor de stat, suveranitate, reprezentativitate etc. Din punct de vedere politic, pe fondul procesului de integrare, statul național este supus unor presiuni crescânde, el se redefineste, Europa luând din nou inițiativa în acest sens. Expresia tuturor acestor tensiuni și tendințe este, de fapt, transferată proceselor de regionalizare.

⁹ Ionel-Nicu Sava, *Globalizare și regionalizare în Europa. Europa Centrală în procesul integrării europene*, în volumul „Geopolitica Uniunii Europene”, Universitatea București, 2003.

Statul-națiune și NATO

Ca și Uniunea Europeană a avut, mai întâi, rețineri, după evenimentele din Europa Centrală și de Est de la granița ultimelor decenii ale secolului XX. A cunoscut o extindere limitată abia în 1997, cu ocazia Summitului de la Madrid, când au fost invitate să se alăture Alianței trei state: Cehia, Polonia și Ungaria. În schimb, cinci ani mai târziu (Summitul de la Praga din noiembrie 2002), în ciuda vehiculării (mai ales în perioada 1997-2001), a ideii de extindere tot limitată, NATO a cunoscut cea mai substanțială lărgire, fiind invitate nu mai puțin de șapte state: România (pe care analiștii o lăsau, de regulă, în afara Alianței, în perioada amintită), trei state foste membre ale Uniunii Sovietice (Estonia, Letonia și Lituania) – o premieră în domeniu – Bulgaria, Slovacia și Slovenia. „Putem spune cu deplină convingere – a declarat, cu această ocazie, lordul George Robertson, secretarul general NATO – că va crește puterea, coeziunea și vitalitatea NATO și că nu este îndreptată împotriva nici unui interes al țărilor partenere. Este o decizie crucială și importantă, la care aliații au ajuns în ultimele luni”. Lordul Robertson se referea, de fapt, la Rusia, când vorbea despre „țările partenere”, cu care NATO are unele structuri comune.

Menținerea NATO – apreciază cunoscutul analist politic Zbigniew Brzezinski¹⁰ – este vitală pentru conexiunea transatlantică, dar, în același timp, un rol mai mare de decizie și implicare acordat statelor europene și în special Franței ar sluji mai bine scopului de autodefinire a Europei; deși aceste considerații au fost făcute în urmă cu șase ani, spinoasa problemă „Franța” a rămas nerezolvată. „În ceea ce privește Franța – își continuă demonstrația Brzezinski – dilema centrală a politicii americane va continua să fie cum va fi momită aceasta să se integreze mai profund politic și militar fără a compromite prin aceasta legătura americano-germană, iar în ceea ce privește Germania, dilema constă în aceea cum poate fi exploatată încrederea SUA în rolul conducător al Germaniei într-o Europă atlanticistă fără a trezi neliniște în Franța, în Marea Britanie, ca și în alte state europene”. Aparent aceste lucruri nu au legătură cu tema în dezbatere. Să nu uităm însă că, dincolo de apartenența celor trei țări menționate (Germania, Franța, Marea Britanie) atât la Uniunea Europeană, cât și la NATO, ele se înscriu între cele mai dezvoltate state ale lumii și sunt locul de domiciliere a unora dintre cele mai importante societăți transnaționale și, totodată, au viziuni diferite privind viitorul Uniunii Europene și NATO, viziuni ce derivă și din modul în care văd păstrarea rolului statului-națiune.

¹⁰ Zbigniew Brzezinski, *op. cit.*, p. 76.

BIBLIOGRAFIE

- Albrow Martin, *The global age: State and society beyond modernity*, Standford University Press, 2006.
- Brzezinski Zbigniew, *Marea tablă de șah*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
- Giddens Anthony, *Consecințele modernității*, București, Univers, 2002.
- Giddens Anthony, *The progressive manifesto: New ideas for the center-left*, Policy network, 2004.
- Kennedy Paul, *Preparing for the twenty first century*, Vintage Books, New York, 1993.
- Scholte Jan Aart, *Globalization a critical introduction*, London, Macmillan, 2000.
- Strange Susan, *Retragerea statului. Difuziunea puterii în economia mondială*, Editura Trei, București, 2002.
- Uhlmann Richard D., *Redefinirea securității*, International security, 1983.
- Weiss Linda, *Mitul statului lipsit de putere*, Editura Trei, București, 2002.
- Wolfers Arnold, *Discord and collaboration*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1962.

CAUZE ȘI MOTIVAȚII CARE AU CONDUS LA COMITEREA ACTELOR DE INTERVENȚIE ILICITĂ ÎN TRANSPORTUL AERIAN

CAUSES AND REASONS WHICH LEAD TO COMMITTING ILLICIT INTERVENTION ACTS IN AIR TRANSPORTATION

Cpt.drd. Marian NICORICI*

Serviciul Român de Informații

Cpt.cdor.drd. Petrică Ion HAVRESCIUC**

Flotila 95 Aeriană „Erou Șerbănescu”, Bacău

În prezent, aviația civilă este cel mai sigur mijloc de transport, dar până a se ajunge în acest stadiu comunitatea internațională de aviație civilă a depus o serie de demersuri atât legislative, cât și tehnice.

Principala determinare a celor care au perturbat desfășurarea operațiunilor de aviație civilă a fost de ordin politic, iar motivul pentru care aviația civilă a fost aleasă drept țintă în scopul soluționării „propriilor interese” a fost slaba implicare a organizațiilor internaționale interguvernamentale și interne cu atribuții în domeniul securității aeronautice.

Nowadays the civil aviation is the safest transportation means, but to reach this stage the international civil aviation community has made a series of efforts both legal and technical.

The main aim of those who disturbed the civil aviation operations was political and the reason for which the civil aviation was chosen as a target to reach their “own interests” was the poor involvement of the international intergovernmental organizations and national institutions responsible for aeronautics security.

Cuvinte-cheie: aviație civilă; acte de intervenție ilicită; cauze; motivații; scop.

Keywords: civil aviation; illicit intervention acts; causes, motivations; aim.

* e-mail: nicoricimarian@yahoo.com

** e-mail: havresciucp@yahoo.com

Dezvoltarea segmentului de transport aerian a atras după sine atenția unor persoane și grupuri care pentru soluționarea propriilor interese au încercat în diferite moduri să perturbe buna desfășurare a operațiunilor de aviație civilă, la această stratagemă recurgând inclusiv grupările teroriste, acțiunile acestora din urmă fiind și cele mai sângeroase din istoria aviației civile. Actele prin care s-a perturbat activitatea operațiunilor de aviație civilă au fost denumite de către Organizația Aviației Civile Internaționale *acte de intervenție ilicită*.

Actul de intervenție ilicită care a fost săvârșit cel mai des în decursul timpurilor a fost deturnarea de aeronave, primul din această categorie fiind produs pe 22 februarie 1931. În unele situații, motivul pentru care s-a ajuns la comiterea unui asemenea act nu a fost ușor de identificat, aceasta datorându-se de cele mai multe ori insuficienței informațiilor disponibile necesare efectuării unor analize aprofundate pentru identificarea scopului piraților aerului, multe deturnări fiind comise de persoane cu probleme psihice, revendicările acestora fiind neclare și, de foarte multe ori, chiar iraționale. Cu toate acestea vom încerca o abordare analitică a motivațiilor și obiectivelor „piraților aerului”. Pentru a înțelege motivele pentru care au fost săvârșite actele de intervenție ilicită, vom încerca o analiză a cauzelor care au stat la baza acestora și au condus către materializarea ilegalităților la care facem referință.

Principală cauză care a generat noi și noi acte de intervenție ilicită, în opinia noastră, a fost marcată și influențată de situația existentă pe scena politică internațională în timpul Războiului Rece. Aceasta a condus la divizarea în două mari sfere de influență atât cooperarea internațională în acest domeniu, cât și unificarea efortului internațional în prevenirea unor astfel de acte, fapte care au condus în multe situații, către blocarea și împiedicarea respectării cadrului legal din perspectiva internaționalizării aspectelor de prevenire și combatere a manifestării actelor de intervenție ilicită. Tot în acest context, o serie de alte situații geopolitice au permis crearea unor condiții favorabile care în ultimă instanță au condus către escaladarea în plan internațional a actelor de intervenție ilicită. Printre acestea avem în vedere și următoarele aspecte:

- instalarea la conducerea Cubei a regimului Fidel Castro, care a condus în numeroase situații, la deturnări săvârșite de către militanți cubanezi nostalgici sau simpatizanți ai revoluției, scopul declarat de multe ori fiind acela de revenire în țara de origine, Cuba;
- disputa din Orientul Mijlociu, dintre statul Israel și țările arabe, soldată cu înfrângerea acestora din urmă și care a condus la comiterea de deturnări de aeronave având ca motivație efectuarea unor schimburi între

pasagerii reținuți și prizonierii palestinieni deținuți de Israel. De foarte multe ori, banii din răscumpărări puteau fi un important mijloc de finanțare pentru următoarele acte teroriste;

- prezența trupelor americane în zona Orientului Mijlociu pentru asigurarea „securității” în zonă, motivație și argumente aduse în dese cazuri de teroriștii implicați în unele cazuri de deturnări ale aeronavelor civile;

- eșuarea guvernelor în urgentarea soluționării problemelor internaționale și în adoptarea de norme juridice internaționale prin care să se prevină, inclusiv, subminarea regimului aviației civile internaționale și al securității acesteia;

Persoane, grupuri de persoane și grupări teroriste au ales aviația civilă ca mijloc de rezolvare a propriilor interese sau ale unor comunități, aceasta datorându-se, în principal, unor aspecte favorizante avute în vedere referitoare la oportunitatea formulării unor cereri ultimative și accesibilitatea la obiectivele urmărite. În acest sens, teroriștii au profitat de unele elemente contextuale, așa cum sunt cele prezentate în continuare:

- securității aeroporturilor nu i s-a acordat multă importanță¹;
- evidentele vulnerabilități ale sistemelor de securitate ale transportului aerian de pasageri permiteau ajungerea cu ușurință la aeronavele de pasageri cu arme de foc sau alte articole care puteau fi folosite pentru intimidarea echipajului în scopul deturnării;

- valoarea simbolică ridicată a companiilor aeriene, a transporturilor aeriene în general, cu precădere a aeronavelor de pasageri, în special, în contextul globalizării și mobilităților crescute ale populației pe mapamond, (compania El Al este transportator aerian „național”, la fel ca Air France, Air India, American Airlines, Canadian Airlines, British Airways etc.);

- ușurința cu care un avion poate fi deturnat, spațiul limitat și restrâns care poate fi ușor de controlat, ostacii care pot fi ușor intimidați și dirijați, precum și atenția acordată de mass-media pentru o aeronavă deturnată;

- reușita acțiunilor precedente în funcție de eventualele negocieri eșuate și amplificarea publicității la nivel global a unor astfel de acțiuni care poate încuraja perpetuarea comiterii deturnărilor de aeronave;

- aducerea în prim-plan a unor deturnări care au fost comise la un moment dat de către cetățeni din țările Europei de Est care, într-un anumit context, încercau să treacă în Vest în vederea obținerii azilului politic;

- existența unei îndelungi și foarte bune pregătiri a unor astfel de acte în care teroriștii sunt pregătiți să piloteze avioanele pe care le

¹ Jean-Luc Marret, *Tehnicile terorismului*, Editura Corint, București, 2002, p. 138.

deturnează, cunosc aeroporturile în care acționează, resursele umane și materiale precum și mijloacele aeroportuare de control (aparatele de control cu raze X) și în aceste condiții pot încerca cu succes să ascundă diverse mijloace interzise la bord (ex. arme de foc, substanțe interzise etc.) fără să fie identificați;

- deturnările de avioane erau mediatizate atât la nivelul statului în care era înregistrată aeronava, dar și în țările ai căror pasageri se aflau la bordul aeronavelor respective, iar din această perspectivă, George Habache conchidea că „deturnările de avioane ar trebui să se deruleze în Europa, căci aici presa ar fi mai «liberă» decât în Israel și deci mai capabilă să repercuteze la acțiunile sale”²;

- avioanele sunt relativ fragile, construite din materiale ușoare, fiind nevoie de o mică cantitate de explozibil bine plasat pentru a le distruge;

- un avion distrus deasupra mării sau a unui ocean lasă puține urme acuzatoare, reziduurile explozive se dizolvă practic în apă.

În urma analizei principalelor cauze și motivații enumerate anterior am împărțit aceste acte de intervenție ilicite în șase categorii prin intermediul cărora s-a încercat atingerea „obiectivelor”, astfel:

- deturnarea aeronavei pentru reținerea pasagerilor în schimbul eliberării teroriștilor reținuți;

- deturnarea aeronavei pentru deplasarea teroriștilor sau a celor care au comis actul ilicit într-o altă zonă geografică, alta decât cea prestabilită;

- deturnarea aeronavei în vederea distrugerii acesteia;

- acțiunea directă împotriva aeronavei;

- acțiunea directă împotriva infrastructurii de la sol;

- alte categorii de acțiuni periferice.

În cadrul fiecărei categorii de amenințare, ținta și obiectul acesteia pot fi diferite de la caz la caz, dar pot exista și asemănări:

*Deturnarea aeronavei în vederea reținerii pasagerilor
și folosirea acestora ca monedă de schimb pentru eliberarea
teroriștilor reținuți*

„Elementele cheie” ale acestei categorii de acțiuni sunt pasagerii zborurilor respective. Aceste acțiuni sunt săvârșite din motive politice, efectuarea de propagandă, pentru a crea stări de panică asupra pasagerilor, dar și pentru a pune presiune pe guverne și mass-media în vederea rezolvării revendicărilor solicitate (prin săvârșirea acestor acte se intenționează să se pună presiune pe structurile statului și opinia publică, să

² Jean-Luc Marret, *Tehnicile terorismului*, Editura Corint, București, 2002, p. 139.

se atragă atenția asupra revendicărilor și condițiilor impuse). În urma săvârșirii unui asemenea „act clasic” de terorism, statul este pus într-o mare dilemă. Pe de-o parte, încearcă să combată terorismul și, pe de altă parte, trebuie să salveze ostaticii. Cu aceste mijloace de presiune, teroriștii sunt într-o poziție în care își pot atinge scopul. Sunt cunoscute zeci de deturnări de aeronave de pasageri pentru motivele menționate anterior.

Deturnarea pentru deplasarea teroriștilor sau a celor care au comis actul ilicit într-o altă zonă geografică, alta decât cea prestabilită

Ținta principală a acestei categorii de acțiuni ilegale este aeronava, iar pasagerii reprezintă factorul de siguranță. Scopul acestei categorii de acțiuni este deplasarea teroriștilor dintr-o zonă geografică în alta. În unele țări, această categorie de acțiuni este folosită în continuare pentru migrația ilegală.

Deturnarea aeronavei în vederea distrugerii acesteia

Obiectul acestei categorii de acțiuni este aeronava care este folosită ca o armă pentru lovirea unei ținte dinainte stabilite, pasagerii reprezentând un factor suplimentar de siguranță pentru atingerea rezultatului scontat. Ținta este provocarea de pagube materiale și umane adversarului și implicit provocarea de tensiuni politice și crearea unui puternic impact psihologic. Această categorie de acțiuni este atribuită direct parametrilor războiului asimetric. Primul act de acest gen a avut loc în decembrie 1994, când un terorist înarmat al organizației teroriste algeriene Grupul Ismalic Armat a capturat un Airbus A-300 al companiei Air France cu 240 de oameni la bord și a încercat să detoneze încărcătura în timp ce avionul se afla deasupra Parisului. La un punct intermediar de aterizare a avut loc o operațiune de salvare desfășurată de către o echipă SWAT care a ajutat la evitarea potențialelor consecințe. Totul a culminat cu megaatacul terorist, din 11 septembrie 2001, în care cele patru aeronave au fost transformate în rachete împotriva țintelor din Washington și New York.

Acțiunea directă împotriva aeronavei

Țintele acestei categorii de atac sunt atât aeronava, cât și pasagerii/echipajul de la bord, care vizează distrugerea aeronavei când este în zbor și uciderea oamenilor de la bord.

Acțiunea directă împotriva infrastructurii de la sol

Ținta acestei categorii de atacuri este infrastructura de sprijin de la sol a aviației civile. Scopul este producerea de pagube materiale, de a crea instabilitate politică și psihologică. Dintr-o perspectivă statistică,

infrastructura (terminalele de pasageri și cargo, hangarele, depozitele de combustibil, radarul de trafic aerian și alte facilități), precum și aeronava la sol rămân țintele vulnerabile de atac cu scopul de a prelua controlul sau de a le distruge. Acest element al amenințării teroriste este larg răspândit.

Categorii periferice

Într-o suficient de mare măsură, țintele acestei categorii de acte ilicite sunt, în primul rând, aeronavele și mai puțin pasagerii, echipajul și infrastructura de la sol a aviației civile. Scopurile actelor teroriste pot fi diferite: folosirea aviației civile de către bande ale crimei organizate în diverse acțiuni ale acestora; acțiuni de forță la bordul aeronavelor pe baza deviațiilor comportamentului psihic a unor pasageri sau grupuri de pasageri etc.

Aviația civilă este unul dintre cele mai rapide mijloace de transport utilizat la momentul actual în gama tuturor distanțelor: mari, medii și scurte. În sfera amenințărilor indirecte la adresa securității aeronautice, convergența actuală dintre terorismul internațional și crima organizată transnațională poate fi percepută ca fiind un factor relativ nou. Trebuie reținut faptul că aviația civilă se află în sfera obiectivă de interes a entităților criminale angajate în activități de migrație ilegală, trafic de droguri, spălare de bani, contrabanda cu arme, muniții etc. O parte dintre aceste „bunuri” ale organizațiilor criminale sunt transportate în mod regulat de către pasageri și pot fi expediate la distanță prin intermediul trimerelor cargo sub acoperirea documentelor aparent legale.

Comportamentul deviant social al unor indivizi sau grupuri de la bordul aeronavelor pot fi circumstanțele care pot sta la baza unui dezastru aviatic sau care să amenințe siguranța zborului și chiar viața pasagerilor. Acestea sunt acte de huliganism și care pot fi cauzate de excesul de alcool sau de intoxicații cu substanțe narcotice. Alte *categorii speciale* de pasageri sunt reprezentate de către fani ai echipelor de fotbal sau de către formații de muzică, dar și de către grupurile turistice de tineri, în anumite circumstanțe pot să reprezinte surse ridicate de pericol. Multe asemenea cazuri s-au petrecut când pasagerii se aflau sub influența alcoolului, de exemplu, 300 de cazuri de huliganism au fost înregistrate numai de compania British Airways și 126 de cazuri de Aeroflot, în 2003³.

Acțiunile de la bordul aeronavei a pasagerilor cu probleme psihice pot pune, în unele situații, în pericol viața pasagerilor. Într-o astfel de situație un italian cu probleme psihice, Stefano Sabarini s-a autoproclamat fondatorul unei noi religii, a fost capturat în martie 1999, la bordul unui Airbus A-320 al companiei Air France, care efectua o cursă de la Paris la

³ Ziarul Izvestia, 27 aprilie, 2004,

Marsilia, și, din nou, în noiembrie 2002 la bordul unui Airbus A-320 al companiei Alitalia pe ruta Paris - Bologna. Aceste fapte demonstrează incapacitatea extraordinară, uneori, a ineficienței serviciilor de securitate europene din domeniul securității aeronautice și care eșuează uneori în capacitatea de a acționa preventiv mai ales atunci când persoanele care au fost larg cunoscute ca fiind periculoase reușesc să repete unele acțiuni ilicite. În noiembrie 2002, un cetățean israelian, Taufik Al-Furka, a încercat să deturneze un avion al companiei El Al la Istanbul, acțiunea sa eșuând din cauza agenților de securitate de la bordul aeronavei. În martie 2003, Ozgur Gekaslan, cetățean turc, a deturnat un zbor al companiei Turkish Airlines la Atena. Din investigațiile și examinarea medicală a reieșit că în ambele cazuri pasagerii sufereau de tulburări mintale.

În concluzie putem afirma că aspectele menționate anterior constituie primejdii pentru aviația civilă și este un bun motiv pentru a clasifica amenințările periferice în sfera terorismului.

BIBLIOGRAFIE

- Aust Ștefan, *11 Septembrie 2001*, Editura Runa, București, 2002.
 Harrison John, *International Aviation and Terrorism*, 2008.
 Marret Jean-Luc, *Tehnicile terorismului*, Editura Corint, București, 2002.
 Voicu Costică, *Terorismul aerian*, Editura Pro Universitaria, București, 2006.
 Wilkinson Paul, *Aviation Terrorism and security*, 2000.
 Ziarul *Izvestia*, 27 April, 2004.

RAPORTURILE RISC – AMENINȚARE – VULNERABILITATE ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII

RISK – THREAT VULNERABILITY REPORTS IN SECURITY AREA

Mr.drd. Titel-Iulian IOVA*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Studiile de securitate operează cu termeni dedicați, folosiți în diversele lucrări și documente programatice de securitate. Interdeterminările acestor concepte reliefează mecanismul intim al proceselor de securitate. În același timp, folosirea excesivă și nediscriminatorie a termenilor de risc, amenințare și vulnerabilitate poate produce confuzii majore. Ca exemplu, presa anilor 2010 și 2011 a dezbătut intens una dintre vulnerabilitățile surprinse de Proiectul Strategiei Naționale de Apărare și anume campaniile mediatice împotriva statului. Dezbaterea a prezentat această vulnerabilitate ca fiind o amenințare, chiar dacă sensul acesteia din urmă este total diferit. Cauzele erorilor de acest gen sunt diverse, plecând de la ignoranță și până la intenție ascunsă.

Security studies operate with dedicated speciality terms, which are found in various studies and in programmatic documentation of national security. Mutual determination between those dedicated concepts are revealing the intimate mechanism of security processes. The excessive use of the concepts of risk, threat and vulnerability out of their relevant meaning may produce major confusions. As for example, there was an intense debate in Romanian media of 2010 and 2011 on one of the vulnerabilities emphasized by The Project of National Defense Strategy – the possibility of vicious media campaigns against the state. This debate presented this vulnerability as threat, even if the last one's meaning is totally different. The causes of this misleading are complex ranging from ignorance to targeted intention.

Cuvinte-cheie: risc; amenințare; vulnerabilitate; globalizare.

Keywords: risk; threat; vulnerability; globalisation.

În literatura de specialitate, amenințările și riscurile nu au valoare universală. Astfel, pentru unii actori statali sau nonstatali principala amenințare o reprezintă războiul, iar pentru alții, pe scara potențialității este

* e-mail: iovatitel@yahoo.com

mai importantă abordarea încălzirii globale sau a capacității de susținere a unei prosperități ridicate pentru membrii societății. În același timp, conceptul de risc are valori și sensuri accentuat diferite decât conceptul de amenințare.

Noțiunea de amenințare este individualizată de existența unui autor care o proferează, având un scop și un obiectiv pe care îl urmărește¹. Interesant este că statele care își declară apartenența la o formă politico-economică sau militară suprastatală de genul UE, sau NATO, preiau ca amenințări asupra securității proprii și pericolele percepute la nivel regional, deși nu sunt vizate direct sau măcar în viitorul apropiat, ceea ce ne duce la concluzia că, odată cu beneficiile integrării într-o astfel de structură, statele își asumă și noi riscuri și amenințări.

Conform lui Richard Ullman, „o amenințare la adresa securității naționale este o acțiune sau o secvență de evenimente care amenință sever sau un timp relativ scurt să ducă la degradarea calității vieții locuitorilor statului, sau amenință semnificativ să restrângă evantaiul opțiunilor politice disponibile guvernului unui stat sau ale unor entități private, neguvernamentale (persoane, grupuri, corporații) din interiorul statului²”.

Amenințările sunt analizate prin prisma tendințelor geopolitice, în scheme care evidențiază raporturi de putere, valorile și interesele de protejat și scopurile propuse. Diferențele dintre amenințări și riscuri sunt de natură subtilă și controversată. Un important curent de opinie este reprezentat prin faptul că riscurile reprezintă „posibilitatea de manifestare a unor primejdii, a unor pericole, care rămân însă la stadiul virtual, nenominalizate și cu un actor (sau agresor) nenominalizat. Amenințările au însă în vedere pericole concrete și identificate, care pot fi asociate cu autori concreți³”. Considerăm că problematica amenințărilor poate fi aprofundată și interpretată din alt unghi, în care amenințările reprezintă măsura gradată, potențatoare, de manifestare a riscurilor.

Amenințarea vizând securitatea națională implică existența factorilor de risc și, într-o anumită măsură, dezechilibrul acestora (stare de pericol), dar mai ales ceea ce îi este caracteristic acestei situații – exprimarea intenției sau voinței de acțiune a unui instrument de forță pentru intimidarea adversarului sau satisfacerea unor interese proprii pe seama acestuia.

Actualul registru al amenințărilor la adresa securității naționale, așa cum reiese din documentele programatice ale securității statului, a impus dezvoltarea capacității operaționale de cercetare, dezvoltarea cunoașterii, prevenire, contracarare și gestionare, precum și adaptarea acesteia la

¹ Grigore Alexandrescu, *Amenințări la adresa securității*, Editura UNAp, București, 2004, p. 8.

² Richard H. Ullman, *Redefinirea securității*, International Security 8, 1983, p. 133.

³ Teodor Frunzeti, *Geostrategie*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2009, p. 377.

cerințele impuse de evoluția previzibilă a factorilor cu potențial de risc pentru securitatea națională.

Apreciem că riscul și amenințarea reprezintă denumirea limitelor specifice producerii unor acțiuni ce vizează securitatea unei entități. Pe o scară a evoluției în timp, ordinea și intensitatea producerii este: pericol posibil (risc) – pericol – provocare (sfidare) – amenințare. Una dintre diferențele cele mai importante este dată de specificitatea sursei de pericol. Nivelul de specificitate și de definire clară a sursei pericolului crește gradual, de la neclar, difuz, în cazul riscului, până la definirea clară a factorului generator de pericol și a modului de acțiune, în cazul amenințării.

În cazul pericolului posibil, între actorii implicați nu există relații directe de determinare, ceea ce a impus ca, în limbaj diplomatic, să se vorbească despre riscuri și, destul de recent, despre factori de risc sub forma cauzelor apariției pericolului posibil.

Conceptele de pericol și de provocare reprezintă paliere individualizate pe scara potențialității și impactului riscurilor, fiind plasate în plan superior, adiacent amenințării. Pericolul, provocarea (sfidarea) și amenințarea în mediul de securitate constituie forme de manifestare concretă a relațiilor existente, în mod real, la un moment dat, între două entități: state, alianțe și coaliții de state, între diferite socio-grupuri din interiorul acestora. Spre deosebire de pericol, provocarea (sfidarea) și amenințarea indică nu numai posibilitatea potențială, ci și intenția manifestată de una dintre părți de a acționa împotriva intereselor oponentului, iar amenințarea reprezintă nivelul cel mai înalt al escaladării relațiilor tensionate dintre subiecți.

Ceea ce este specific amenințărilor și riscurilor contemporane la adresa securității este manifestarea acestora într-un mediu globalizant⁴. Globalizarea reprezintă atât mediul de manifestare, cât și sursa amenințărilor contemporane. Beneficiile și costurile globalizării sunt împărțite inegal, ceea ce face, în multe situații, ca amenințările să traverseze granițele statelor să afecteze mai multe domenii ale securității în același timp.

Pentru realizarea unei analize pertinente a raportului risc – vulnerabilitate, consider necesară efectuarea unei investigații a conceptului de vulnerabilitate. Vulnerabilitățile sunt definite ca stări de lucruri, procese sau fenomene din viața internă, care diminuează capacitatea de reacție la riscurile existente ori potențiale care favorizează apariția și dezvoltarea acestora.

⁴ Constantin Hlihor, *Politici de securitate în mediul internațional contemporan*, volumul 1, *Domeniul energetic*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007, p. 180.

Factorii de risc la adresa securității naționale pot fi analizați din perspectiva disfuncțiilor manifestate în cadrul instituțiilor statului și a relațiilor dintre ele. Astfel se realizează o legătură directă între vulnerabilitățile statului și riscurile asociate sistemului de securitate.

Vulnerabilitățile actuale sunt asociate cu procesele economico-sociale în derulare sau potențiale, cu resursele materiale existente, condițiile ecologice, precum și cu multiplele ipostaze ale comportamentului actorilor statali și nonstatali⁵.

Legătura directă dintre riscuri și vulnerabilități creează premisele evoluției pericolului la pragul amenințărilor, amenințări a căror gestionare este întotdeauna mai costisitoare și mai dificilă decât tratarea celorlalte două concepte.

În același timp, vulnerabilitățile specifice pot determina apariția sau agravarea unor riscuri în alte domenii (criza economică duce la criza finanțării sistemului de securitate, ceea ce diminuează capacitatea de apărare a statului).

Literatura de specialitate identifică vulnerabilități asociate sistemului de securitate pe domeniile fundamentale ale acesteia. În domeniul politic intern, se disting două vulnerabilități a căror consistență nu a fost diminuată în timp: criza de autoritate a instituțiilor puterii și a consensului politic asupra problemelor majore ale României. În același domeniu, acoperind sfera externă a politicii, remarcăm: existența în apropierea granițelor naționale a unor zone de gravă instabilitate politică, socială și militară, a unor conflicte potențiale sau actuale, exercitarea de presiuni externe și imixtiuni în procesul decizional pentru acceptarea unor acorduri în contradicție cu obiectivele securității naționale, reacțiile politice lipsite de realism la situațiile de criză, subiectivismul aprecierii contextului politic subregional, regional și mondial și luarea unor decizii care ar putea leza interese ale altor state de către autoritatea statală.

Specific vulnerabilităților, în comparație cu riscurile, este manifestarea acestora ca vulnerabilități de sistem, cum sunt cele din domeniul informațional-comunicațional: slăbiciuni în gestionarea optimă a comunicării în situații de criză, exercitarea, pe fundalul neinformării corecte a opiniei publice, a unor acțiuni manipulatorii asupra populației de către grupuri de interese (și de presiune) care controlează cele mai importante mijloace de informare în masă, neacordarea de către instanțele puterii a atenției cuvenite problemei imaginii adecvate a României în străinătate, încercarea de exercitare a controlului, de către forțe ostile României, asupra mijloacelor de informare în masă din țară, alimentarea imaginii deformate și

⁵ Teodor Frunzeti, *Geostrategie*, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009, p. 79.

nefavorabile a României în străinătate, defavorizarea României în privința accesului la informația vehiculată în mediile internaționale⁶.

În plan subiectiv, vulnerabilitățile acoperă o serie de domenii funcționale ale statului. Astfel, în domeniul psihologic, în plan intern, sunt consemnate: slăbirea coeziunii psihice a societății românești ca urmare a consumării energiilor în preocuparea de adaptare la procesele tranzitorii în desfășurare, scăderea încrederii populației în unele instituții ale statului, insuficienta preocupare pentru cunoașterea și valorificarea potențialului psihic al poporului în depășirea dificultăților perioadei pe care o parcurgem, menținerea în stare tensionată a climatului intern. Pe planul extern al domeniului psihologic⁷, sunt înregistrate următoarele vulnerabilități aferente domeniului psihologic: instrumentarea unor acțiuni psihologice agresive prin care se urmărește slăbirea rezistenței psihice a populației prin dezinformare sau punerea în circulație a unor zvonuri, exercitarea de presiuni psihologice prin crearea în opinia publică a unor trebuințe false sau exagerate pe care statul român nu le poate satisface, în scopul alimentării unor stări de nemulțumire și insatisfacție, discreditarea unor personalități aflate în fruntea unor organe importante ale statului pentru slăbirea acestora și facilitarea dezvoltării ulterioare a unor scenarii agresive.

Din analiza vulnerabilităților specifice domeniului securității, se observă că deși la nivel conceptual există o delimitare clară de riscuri, în literatura de specialitate și în documentele programatice ale securității această înțelegere este superficială.

Caracteristicile care apropie conceptual amenințările de riscuri se remarcă în următoarele puncte de referință⁸: origine (internă și externă); natură (politică, economică, socială, militară, informațională, ecologică etc.), caracter (direct și indirect). Catalizatorul⁹ acestor trăsături îl constituie „circumstanțele istorice¹⁰” și modul sau gradul în care acestea sunt exploatate, precum și prin mecanismul de funcționare.

Pericolele asociate riscurilor, deși sunt latente, scăpând de multe ori de sub atenția noastră pot genera stări de insecuritate cu urmări grave. Chiar dacă nu sunt explicite, ele generează amenințări mult mai difuze și deci mai dificile de localizat și de combătut cu mijloace tradiționale. Astfel, amenințările nu mai pot fi analizate numai din perspectivă geografică ci, în primul rând, din perspectivă funcțională. Fiind îndeobște

⁶ Dorin Eparu, *Riscurile, amenințările și crizele – Factori de instabilitate ai începutului de secol*, Buletinul UNAp „Carol I” nr. 4/2011, p. 7.

⁷ Daniel-Florin Mustățea, *Factori de risc și amenințări posibile la adresa securității naționale a României*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007, p. 185.

⁸ Mircea-Dănuț Chiriac, Ion Emil, Ion Irimia, *Curs de doctrine politico-militare*, Partea a VI-a, Securitate națională și euroatlantică, Editura UNAp, București, 2004, p. 42.

⁹ Daniel-Florin Mustățea, *op.cit.*, p. 103.

¹⁰ Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000, pp. 142, 145.

de natură transnațională nu pot fi gestionate de o singură țară sau numai de un grup restrâns de țări.

Deosebiriile dintre conceptele analizate sunt reliefate combinat de genul proxim și diferența specifică care dezvăluie caracteristicile esențiale ale fiecăruia. Acestea dau imaginea complexității lor, în care elementele de specificitate se combină cu ipostazele multiple în care este folosit de către specialiștii în domeniu și nu numai.

Amenințările sunt aplicate asupra uneia sau mai multor vulnerabilități și reprezintă mecanismul interacțiunii agresive în domeniul securității. În același timp, vulnerabilitățile potențate de riscuri specifice duc la un grad mare de probabilitate a apariției amenințărilor. Astfel, există o relație duală de determinare a celor două concepte, relație în care conceptul activ este dat de amenințare, iar cel pasiv este dat de vulnerabilitate.

Analiza conceptelor specifice relevă aspecte interesante privind gradualitatea, diferențele și relațiile dintre acestea. Astfel, riscul este asociat unei acțiuni cu grad de probabilitate redus, cu sursă și căi generale, care nu sunt precis determinate. Amenințarea se suprapune riscului, dar are un grad de determinare mai ridicat, sursa pericolului este identificată, metodele și impactul acesteia este determinat. Vulnerabilitatea reprezintă o caracteristică a sistemului de securitate vizat. Riscurile vizează posibilitatea alterării vulnerabilităților sistemului, iar amenințările, pentru a fi eficiente, vizează acțiunea directă sau indirectă asupra vulnerabilităților. Dacă riscurile și amenințările reprezintă capacități, concepte cu valoare acțională, vulnerabilitățile descriu stări asupra cărora este posibilă acțiunea. Identificarea și cuantificarea vulnerabilităților sistemului reprezintă o acțiune deosebit de importantă a actorului de pe scena relațiilor internaționale. Aceasta se realizează având în vedere starea generală a mediului intern și extern, analiza riscurilor de pe „piață”, raportată la construcția sistemului de securitate. În acest stadiu, capacitatea anticipativă a sistemului reduce vulnerabilitățile. Odată cu concretizarea riscurilor în amenințări, capacitatea adaptivă devine proeminentă, modul de răspuns și gestionarea consecințelor agresiunii determinând măsura eficienței sistemului de securitate.

BIBLIOGRAFIE

Alexandrescu Grigore, *Amenințări la adresa securității*, Editura UNAp, București, 2004.

Buzan Barry, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000.

- Chiriac Mircea-Dănuț, Ion Emil, Irimia Ion, *Curs de doctrine politico-militare*, Partea a VI-a, Securitate națională și euroatlantică, Editura UNAp, București, 2004.
- Eparu Dorin, *Riscurile, amenințările și crizele – factori de instabilitate ai începutului de secol*, Buletinul UNAp Nr. 4/2011.
- Frunzeti Teodor, *Geostrategie*, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009.
- Hlihor Constantin, *Politici de securitate în mediul internațional contemporan*, Volumul 1, *Domeniul energetic*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007.
- Mustăța Daniel Florin, *Factori de risc și amenințări posibile la adresa securității naționale a României*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007.
- Richard H. Ullman, *Redefinirea securității*, International Security 8, New York, 1983.

CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA FORȚA INTERNAȚIONALĂ DE ASISTENȚĂ ȘI SECURITATE DIN AFGHANISTAN. ANALIZA SWOT

THE ROMANIAN CONTRIBUTION TO INTERNATIONAL SECURITY ASSISTANCE FORCE IN AFGHANISTAN. SWOT ANALYSIS

Mr.instr.sup.drd. Marius-Valeriu PĂUNESCU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Prezentul studiu își propune să examineze modul în care România a reușit să înțeleagă și să pună în practică obiectivele planului de operații ISAF, corespunzătoare perioadei de timp iulie 2006 – septembrie 2009, atunci când țara noastră a deținut statutul de națiune lider pentru provincia Zabul – Afghanistan. Prin aplicarea instrumentului de analiză SWOT, studiul încearcă să reliefeze câteva aspecte privind punctele tari, punctele de slăbiciune, oportunitățile și amenințările ce au caracterizat TFZ pe timpul desfășurării operațiilor de sprijinire a obiectivelor de campanie NATO.

This study aims to examine how Romania has managed to understand and implement the ISAF campaign plan objectives corresponding to the time period July 2006 – September 2009, when our country has held the status of lead-nation for Zabul province – Afghanistan. By applying the SWOT analysis tool, the study highlights some strengths, weaknesses, opportunities and threats that characterized TFZ during conducting its operations in support of NATO's campaign objectives.

Cuvinte-cheie: ISAF; TFZ; SWOT; NATO; România; Afghanistan.
Keywords: ISAF; TFZ; SWOT; NATO; Romania; Afghanistan.

Sfârșitul anului 2014 va marca încheierea oficială a misiunii Forței Internaționale de Asistență și Securitate (*International Security Assistance Force – ISAF*). La acel moment, se vor împlini 13 ani de când primele elemente multinaționale aflate sub mandatul Organizației Națiunilor Unite

* e-mail: paunescu.marius@unap.ro

(*United Nations – UN*)¹, debarcau pe aeroportul internațional de la Kabul pentru a sprijini implementarea înțelegerilor convenite pe timpul Conferinței de la Bonn (2001)².

Din punctul de vedere al timpului petrecut în Afghanistan, România reprezintă unul dintre statele care își poate compara calendarul acțiunilor proprii cu cel al misiunii ISAF, însă sub aspectul implementării tuturor obiectivelor de campanie ale ISAF, țara noastră a jucat un rol cu adevărat important odată cu preluarea responsabilităților de securitate a provinciei Zabul (august 2006), prin constituirea Task Force Zabul – TFZ (compunere: un batalionul de manevră românesc întărit cu o campanie de manevră americană) și subordonarea acestei forțe Comandamentului regional de sud (*Regional Command South – RCS*)³.

Preluarea responsabilităților ISAF în provincia Zabul de către forțele românești a reprezentat o particularitate în cadrul procesului de extindere a operației ISAF pentru faptul că TFZ nu avea în compunerea sa elementul de sprijin fundamental – Echipa de Reconstrucție Provincială (*Provincial Reconstruction Team*⁴ – PRT). Cum PRT-ul, având ca misiune „acordarea de asistență Republicii Islamice a Afghanistanului în extinderea autorității sale, în scopul facilitării dezvoltării unui mediu stabil și sigur în zonele de operații stabilite, creării posibilităților de reformare a structurilor de securitate (*Security Sector Reform – SSR*) și sprijinirii eforturilor de

¹ United Nations, Security Council, *Resolution 1386 (2001)*, Adopted by the Security Council at its 4443rd meeting, on 20 December 2001, p. 2.

² *Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions*, Bonn, Germany, December 2001.

³ În perioada decembrie 2003 – noiembrie 2006, ISAF a planificat și a executat misiuni în sprijinul extinderii autorității sale asupra întregului teritoriu al Afghanistanului. Această activitate a cuprins patru etape majore: etapa I – extinderea către zona de nord a Afghanistanului (constituirea Comandamentului regional de nord (*Regional Command North – RCN*)); etapa a II-a – extinderea către zona de vest (constituirea Comandamentului regional de vest (*Regional Command West*)); etapa a III-a – extinderea către zona de sud (constituirea Comandamentului regional de sud (*Regional Command South – RCS*)); și etapa a IV-a – extinderea către zona de est (constituirea Comandamentului regional de est (*Regional Command East – RCE*)). În cadrul fazei a treia, a extinderii, ISAF întrunea sub comanda RCS următoarele Task Forces: TF Helmand (națiune lider – UK), TF Kandahar (națiune lider – Canada), TF Uruzgan (națiune lider – Olanda) și TF Zabul (națiune lider – România).

⁴ Conform ISAF Provincial Reconstruction Team (PRT) Handbook, Revision 4, Public Intelligence, PRT (în forma inițială) s-a numit CELULA DE LEGĂTURĂ A COALIȚIEI PE PROBLEME UMANITARE. Aceasta era compusă din 10 la 12 persoane (civili și militari) care ofereau informații de natură umanitară comandanților structurilor militare ale SUA, în scopul dezvoltării unor proiecte de mici dimensiuni în folosul populației locale afectate. Scopul urmărit: întărirea și câștigarea sprijinului populației locale de partea acțiunilor forțele de coaliție.

reconstrucție”⁵, a reprezentat structura funcțională de bază pe timpul fazei de extindere ISAF, iar ulterior a constituit și instrumentul de acțiune principal pentru aplicarea obiectivelor de campanie a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (*North Atlantic Treaty Organization – NATO*) în Afghanistan, situația și-a găsit rezolvarea prin menținerea PRT-ului SUA în provincia Zabul.

Astfel, TFZ-ROU, alături de PRT-SUA urmau să-și coordoneze foarte strâns acțiunile, în cadrul operației ISAF, pentru aplicarea integrată a măsurile necesare îndeplinirii obiectivelor corespunzătoare planului de operații pentru provincia Zabul.

Planul de operații ISAF și obiectivele de campanie

De la momentul încheierii procesului de extindere (sfârșitul anului 2006), concepția de operații ISAF a fost permanent dezvoltată în concordanță cu strategiile și planurile emise de Guvernul Republicii Islamice a Afghanistanului (*Government of the Islamic Republic of Afghanistan – GIRoA*), principalele documente ce au stat la bază fiind: *Afghanistan Millennium Development Goals Country Report 2005 – Vision 2020* (2004 – 2005), *The Afghanistan Compact* (2006), *Afghanistan National Development Strategy 2008 – 2013* (2008).

Potrivit acestor documente programatice, ISAF a desfășurat o acțiune continuă de sprijinire a următoarelor direcții:⁶

1. *Securitate*: stabilizare la nivel național, consolidarea capacității instituționale de aplicare a legii și îmbunătățirea securității pentru fiecare afghan;

2. *Guvernare, stat de drept și drepturile omului*: consolidarea instituțiilor și practicilor democratice, drepturile omului, statul de drept, servicii publice și responsabilitate guvernamentală;

3. *Dezvoltare economică și socială*: reducerea sărăciei, asigurarea dezvoltării durabile prin stimularea sectorului privat și a economiei de piață și realizarea de progrese semnificative în direcția Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului⁷.

⁵ *ISAF Provincial Reconstruction Team (PRT) Handbook*, Revision 4, Public Intelligence, p. 2.

⁶ *Afghanistan National Development Strategy, Executive Summary 1387-1391 (2008-2013), A strategy for Security, Governance, Economic Growth and Poverty Reduction*, Islamic Republic of Afghanistan, 2007, p. i.

⁷ *United Nations Millenium Declaration*, 08 September 2000, United Nations Headquarters in New York; Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului sunt: reducerea sărăciei severe; realizarea accesului universal la educația primară; promovarea egalității între sexe și afirmarea femeilor; reducerea mortalității infantile; îmbunătățirea sănătății materne; combaterea HIV/SIDA, malariei și a altor boli; asigurarea sustenabilității mediului; crearea de parteneriate globale pentru dezvoltare.

Indicatorii de apreciere a gradului de reușită a misiunilor ISAF în sprijinul acestor direcții de acțiune sunt corelați în planul efectelor cu atingerea următoarelor *end-state-uri*:⁸

1. *Pilonul – securitate:*

a. Starea de securitate a populației: afghanii nu se mai simt amenințați de insurgenți, criminali, teroriști; sunt încrezători în capacitatea Forțelor Naționale Afghe de Securitate (*Afghan National Security Forces – ANSF*) de a le asigura protecția; opun rezistență acțiunilor insurgente și sprijină GIRoA.

b. Acțiunea împotriva ireconciliabililor: liderii insurgenți ireconciliabili și rețelele lor sunt înfrânți. Aceștia sunt respinși de populația afghană și nu mai aduc atingeri securității Afghanistanului și legitimității GIRoA. Al-Qaeda se află în situația de a nu mai putea folosi teritoriul Afghanistanului pentru lansarea de atacuri teroriste internaționale.

c. Contracararea legăturii între insurgență, narcotice, corupție și criminalitate: punctele nodale principale ale rețelelor ilegale care își sprijină acțiunile pe relația criminalitate – narcotice – finanțare ilegală – corupția oficialităților guvernamentale („motorul” care susține insurgența) sunt identificate, lovite și dezasamblate într-o asemenea măsură încât costurile și riscurile de continuare a acțiunilor acestora devin nesustenabile.

2. *Pilonul – guvernare, stat de drept și drepturile omului:*

a. Alegerile și continuitatea guvernamentală: alegerile sunt credibile, cuprinzătoare și fără incidente majore care să asigure transferul puterii pe timpul proceselor postelectorale în mod democratic.

b. Guvernarea responsabilă și transparentă: extinderea continuă a capacității guvernamentale de a asigura într-o manieră receptivă și responsabilă serviciile necesare populației.

c. Accesul la justiție: cetățeanul afgan are acces la justiție în mod corect, transparent și eficient.

d. Susținerea inițiativelor de informare și comunicare publică: guvernul și liderii comunităților afgane comunică cu populația afghană având o viziune comună privind progresul și binele general.

e. Reconcilierea guvernamentală: susținătorii activi ai cauzei insurgente, care nu au provocat pagube majore procesului de reconciliere națională afghană după căderea guvernului Taliban, sunt reintegrați în societatea afghană.

3. *Pilonul – dezvoltare economică și socială:*

a. Crearea de locuri de muncă durabile pentru populația din centrele urbane și coridoarele de legătură: întreprinderile mici și mijlocii creează

⁸ *Afghanistan PRT Handbook*, Center for Army Lessons Learned, Public Release, 2011, pp. 17-18

locuri de muncă și asigură veniturile necesare populației din centrele urbane și coridoarele de legătură facilitând încurajarea mediului de afaceri să dezvolte proiecte de mai mare amploare și investiții care să creeze oportunități și pentru populația aflată în mediul rural.

b. Oportunitățile în agricultură și pe piață de desfacere: agricultură viabilă care să sprijine creșterea numărului de persoane ocupate în domeniul activităților licite, ca alternativă la producția de narcotice.

c. Activitățile de comerț la granițe: cetățenii afghani controlează parteneriatele regionale privind activitățile de comerț exterior; comerțul ilicit favorabil insurgenței este redus.

Anii corespunzători perioadei iulie 2006 – septembrie 2009 au reprezentat anii în care România a deținut statutul de națiune lider la nivelul ISAF pentru provincia Zabul. În cadrul Comandamentului regional de sud (RCS) existau încă trei națiuni care exercitau comanda ISAF pentru provinciile de sud ale Afghanistanului: Canada – provincia Kandahar (PRT-Kandahar), Marea Britanie – provincia Helmand (PRT-Lashkar Gah) și Olanda – provincia Uruzgan (PRT-Tarin Kowt). România s-a aflat astfel în cercul restrâns al statelor membre NATO care luaseră decizia de a acționa în una dintre zonele cele mai dificile de pe teritoriul Afghanistanului, preluând responsabilitatea implementării obiectivelor campaniei ISAF la nivel regional.

Acțiunile TFZ din perioada iulie 2006 – septembrie 2009.

Analiza SWOT

Deoarece, în perioadă de timp iulie 2006 – septembrie 2009, Task Force Zabul (TFZ) a reprezentat structura organizatorică și instrumentul funcțional cheie pentru România în ceea ce privește politicile și strategiile naționale de sprijinire a acțiunilor NATO în Afghanistan, am considerat necesar să efectuăm o analiză SWOT (*Strengts, Weaknesses, Opportunities, Threats*/ Punte forte, Puncte de slăbiciune, Oportunități, Amenințări) cu privire la modul în care TFZ a contribuit la atingerea obiectivelor campaniei ISAF pe cele trei direcții: *securitate, guvernare și dezvoltare economică*.

Punctele forte ale TFZ (capacitățile, resursele, avantajele, competențele distinctive):

- sistemele de comandă, control și comunicații (C3) sunt bine structurate și capabile să asigure stabilitatea și securitatea fluxurilor de informații atât pe verticală (de sus în jos și de jos în sus), cât și pe orizontală (de la stânga la dreapta și de la dreapta la stânga), în întreg spectrul interacțiunilor civil-militare la nivelul provinciei Zabul;
- subunitățile aflate sub comanda TFZ dispun de personal militar profesionist și experimentat;
- întregul personal TFZ se bucură de efectul aplicării unui leadership performant, bazat pe valori și standarde morale înalte;

- cultura organizațională a TFZ asigură motivația necesară desfășurării de operații militare într-un mediu de securitate instabil;
- comandanții unităților și subunităților TFZ au acces la produsele *intelligence* care asigură înțelegerea și vizualizarea mediului de operații;
- sprijinul logistic este bine structurat și asigură la timp nevoile de consum necesare bunei funcționări a TFZ;
- diferențele de ordin cultural și religios ce caracterizează interacțiunea român – afghan nu reprezintă o piedică în modul de a gândi, a fi și a acționa pentru militarul român.

Punctele de slăbiciune ale TFZ (ariile de vulnerabilitate, zonele de resurse sărace, condiționările negative):

- structura de organizare a TFZ nu deține personal civil specializat și consilieri pentru domeniile de acțiune: *guvernare* (1. Justiție; 2. Administrație publică; 3. Drepturile omului⁹) și *dezvoltare economică și socială* (1. Infrastructură & Resurse naturale: energie, transporturi, managementul resurselor de apă, tehnologia comunicațiilor și informaticii, dezvoltare urbană, minerit; 2. Educație & Cultură; 3. Sănătate & Nutriție; 4. Agricultură & Dezvoltare rurală; 5. Protecție socială: protecție socială și refugiați, repatriați, persoane strămutate; 6. Guvernare economică și dezvoltarea sectorului privat¹⁰), care să permită integrarea în planurile de operații a tuturor acțiunilor civil-militare ce trebuie desfășurate în vederea atingerii *end-state*-urilor campaniei ISAF;
- structura de organizare a TFZ este alcătuită în majoritatea ei din subunități de infanterie (*combat/ subunități de luptă*), fără a avea în compunere cel puțin subunități de geniu (*combat support/ subunități de sprijin de luptă*) care să asigure mijlocele necesare îndeplinirii celor două misiuni principale: *mobilitate* și *contramobilitate*. Acest fapt afectează capacitatea TFZ de a îndeplini în condiții optime misiune cea mai importantă din provincia Zabul – asigurarea securității și libertății de mișcare pe principala arteră de comunicație care asigură legătura între Kabul și Kandahar (Autostrada 1 – A01, fig. 1);
- tehnica auto militară este insuficient adaptată la condițiile mediului de operare atât din punctul de vedere al protecției (Blindajul *Transportoarele Amfibii Blindate – TAB* nu deține rezistența necesară

⁹ *Afghanistan National Development Strategy – Executive Summary 1387-1391 (2008-2013), A Strategy for Security, Governance, Economic Growth and Poverty Reduction*, Islamic Republic of Afghanistan, 2008, p. 5.

¹⁰ *Ibidem*, p. 5.

contracării efectelor dispozitivelor explozive improvizate, principala amenințare la adresa forțelor angajate în teatrul de operații (*IED – Improvised Explosive Devices*)), cât și din punctul de vedere al condițiilor de operare în sprijinul îndeplinirii misiunilor (condiții de asigurare a observării circulare, manevrabilitate, viteză de deplasare, habitacul etc.);

- inexistența mijloacelor de transport aerian proprii care să asigure posibilități securizate de manevră în conformitate cu misiunea, concepția de operații și limitările naționale (*caveats*) ale forțelor românești aflate în provincia Zabul;

- lipsa resurselor financiare la dispoziția TFZ care să sprijine acțiunile civil-militare desfășurate în sprijinul obiectivelor de campanie;

- posibilități reduse de stabilire a unor relații de cooperare continue cu autoritățile afgheane la nivelul provinciei Zabul din cauza neajunsurilor de ordin calitativ și cantitativ privind lucrul cu interpreții, instabilității pe funcții a reprezentanților autorităților locale afgheane, perioadei scurte de misiune a detașamentelor ce încadrează TFZ-ROU (6 luni) etc.;

- procesul de luare a deciziilor este focusat pe găsirea cursurilor de acțiune optime în sprijinul pilonului securitate;

- tehnici, tactici și proceduri de operare focusate pe activitățile de asigurare a securității și protecției forțelor proprii, în detrimentul celor care se concentrează pe protejarea populației locale.

Oportunități (căile prin care sunt exploatate liniile de forță și eliminate punctele vulnerabile):

- cooperarea TF-ROU Zabul – PRT-SUA Zabul în sprijinul campaniei ISAF (PRT-SUA asigură personalul specializat și fondurile necesare desfășurării de acțiuni în sprijinul pilonilor *guvernare, stat de drept și drepturile omului* (prin intermediul reprezentantului Departamentului de Stat/ Department of State – DoS la nivelul provinciei Zabul) și *dezvoltare economică și socială* (prin intermediul reprezentantului Agenției SUA pentru Dezvoltare Internațională/ United States Agency for International Development – USAID și reprezentantului Departamentului SUA pentru Agricultură/ United States Department of Agriculture – USDA); TF-ROU Zabul asigură securitatea căilor de comunicații în vederea facilitării deplasărilor în siguranță a personalului PRT și a autorităților locale afgheane în zona de operații; TF-ROU Zabul sprijină cu personal specializat (echipe CIMIC, PSYOPS) capacitățile PRT-SUA pentru desfășurarea de proiecte în folosul misiunii ISAF);

- utilizarea elementelor de sprijin logistic ale partenerului american;

- utilizarea forțelor de sprijin luptă aflate la dispoziția RCS (subunități de geniu, subunități de aviație) pentru îndeplinirea misiunilor ISAF.

Amenințări (condiționările externe):

- provincia Zabul, reprezentând una dintre cele mai sărace provincii ale Afghanistanului, este puțin atractivă în ceea ce privește aplicarea programelor strategice de stabilitate, specifice domeniilor guvernare și dezvoltare social-economică atât la nivelul GIROA, cât și la nivelul comunității internaționale (un exemplu concludent în acest sens: în anul 2009, în provincia Zabul numai două organizații neguvernamentale își desfășurau activitatea: *IbnSina Public Health Programme for Afghanistan (IbnSina-PHPA)* și *Basic Education for Afghans-BEA*¹¹);

- GIROA și autoritățile locale afgane nu reușesc să asigure serviciile esențiale de bază populației locale. Din această cauză, ele nu beneficiază de sprijin și susținere din partea populației locale;

- ISAF este percepută în mentalul colectiv al locuitorilor acestei provincii ca fiind forță militară de ocupație. Accesul limitat la programele de educație și instruire (peste 85% din populația locală nu știe să scrie și să citească), coroborat cu lipsa unor surse de informare publică constante îngreunează procesul de informare desfășurat de GIROA – ISAF, dând posibilitatea forțelor antiguvernamentale să-și folosească instrumentele de propagandă care sprijină insurgența;

- provincia Zabul, fiind una dintre provinciile de graniță ale Afghanistanului cu Pakistanul, reprezintă o zonă activă a acțiunilor insurgente desfășurate în sprijinul acțiunilor comerciale ilicite de pe coridorul de sud, sud-est;

- menținerea libertății de mișcare pe autostrada 1 (A01), care face legătura între Kandahar și Kabul, determină o concentrare mai mare a resurselor ISAF în cele trei districte aflate de-a lungul acestei comunicații (TARNAK WA JALDAK, QALAT, SHAH JOY), în detrimentul celorlalte opt districte ale provinciei Zabul (MIZAN, ARGHANDAB, DAYCHAPAN, KAKAR, SHINKAY, NAW BAHAR, ATGHAR, SHARNALZAI). Acest fapt poate constitui sursă posibilă de tensiuni pentru autoritățile și populația din zonă (Fig. 1).

¹¹ *The A to Z Guide to Afghanistan Assistance 2009 – Seventh Edition*, Afghanistan Research and Evaluation Unit (AREU), Improving Afghan Lives Through Research, 2009, p. 257.

Fig. 1 Districtele provinciei Zabul - Afghanistan

Concluzii

Rezultatele obținute în urma aplicării analizei SWOT evidențiază faptul că TFZ a reușit să contribuie la îndeplinirea obiectivelor de campanie ISAF prin întrebuițarea la maximum a capabilităților operaționale ale partenerului american. Cele mai importante capabilități SUA utilizate de TFZ au fost: 1. unitățile militare și contractorii civili care au asigurat sprijinul logistic în teatrul de operații Afghanistan; 2. capabilitățile PRT-SUA alături de celelalte elemente angrenate în activitățile acestei echipe de reconstrucție provincială; 3. unitățile SUA de sprijin de luptă (în mod particular, forțele aeriene de transport și forțele de geniu).

Decizia României de implicare a structurilor militare românești, alături de cele ale SUA, în cadrul Comandamentului regional de sud al misiunii ISAF s-a dovedit una pragmatică cel puțin pentru atingerea următoarelor obiective: sprijinirea eforturilor naționale în demersul de câștigare a statutului de actor credibil și furnizor de securitate în sistemul internațional; continuarea procesului de transformare a forțelor armate românești pentru aplicarea standardelor operaționale specifice NATO; creșterea nivelului de profesionalism al corpului de cadre militare implicat în procesul de planificare, pregătire, conducere și executare a acțiunilor militare în mediul multinațional.

Deși, sub aspectul angajamentului de natură militară, contribuția românească la ISAF a urmat o traiectorie constant ascendentă din punct de vedere valoric, fapt ce a contribuit la aprecierile pozitive din mediul internațional, totuși, sub aspectul procedurilor și mijloacelor de aplicare a

strategiilor comprehensive ale NATO în vederea îndeplinirea misiunilor de stabilizare și securitate în zonele de conflict, încă mai sunt multe lucruri de pus la punct pentru atingerea obiectivelor privind „[...] creșterea capacității de acțiune a instituțiilor care au responsabilități în domeniul securității naționale; consolidarea rolului României în cadrul NATO și al UE, concomitent cu întărirea capacității țării noastre de a acționa ca vector dinamic al politicilor vizând securitatea euroatlantică”¹².

BIBLIOGRAFIE

- Afghanistan National Development Strategy, Executive Summary 1387-1391 (2008-2013), A strategy for Security, Governance, Economic Growth and Poverty Reduction, Islamic Republic of Afghanistan, 2007.*
- Afghanistan PRT Handbook, Center for Army Lessons Lerved, Public Release, 2011.*
- Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions, Bonn, Germany, December 2001.*
- ISAF Provincial Reconstruction Team (PRT) Handbook, Revision 4, Public Intelligence.*
- Strategia de Securitate Națională a României, București, 2007.*
- The A to Z Guide to Afghanistan Assistance 2009 – Seventh Edition, Afghanistan Research and Evaluation Unit (AREU), Improving Afghan Lives Through Research, 2009.*
- United Nations Millenium Declaration, 8 September 2000.*
- United Nations, Security Council, *Resolution 1386 (2001)*, Adopted by the Security Council at its 4443rd meeting, on 20 December 2001.

¹² *Strategia de Securitate Națională a României, București, 2007, p. 18.*

CONCEPȚIA NATO DE SPRIJIN LOGISTIC ÎN OPERAȚIILE DE STABILITATE ȘI SPRIJIN

NATO LOGISTICS SUPPORT IN THE CONCEPT OF STABILITY AND SUPPORT OPERATIONS

Lt.drd. Alin-Bogdan ALEXANDRU*
Comandamentul Logistic Întrunit

Operațiile de stabilitate și sprijin, în curs de conceptualizare în NATO sub titulatura stabilizare și reconstrucție, presupun desfășurarea, de către o forță națională, a unei întregi tipologii de operații, misiuni și activități menite să realizeze, într-o abordare cuprinzătoare, de cooperare inter-agenții, cu autorități și organizații civile, trecerea unui anumit stat sau zone de la starea conflictuală la cea de pace, propice dezvoltării de lungă durată a societății și consolidării drepturilor legitime ale individului.

Sprijinul logistic al NATO pentru operațiile de stabilizare și reconstrucție pornește de la o abordare integrată a eforturilor naționale și multinaționale dezvoltate în contextul adaptării la realizarea fluxului logistic la distanțe strategice de teritoriul național.

The concept of stability and security operations, under the conceptual development of NATO as stabilization and reconstruction, involves the conduct by a multinational force of a series of operations, missions and activities through a comprehensive approach, envisaging inter-agency cooperation with civilian authorities and organizations in order to accomplish the transit of a state or a certain area from the end of the conflict to peace, a stage favoring long term development of the entire society and the consolidation of the legitimate right of the individual.

The NATO logistic support for stabilization and reconstruction operations starts from an integrated approach of the national and multinational efforts developed in the context of the adaptation of the logistic flow to the strategic distances from the domestic territories.

Cuvinte-cheie: NATO; operație; misiune; stabilitate; reconstrucție; sprijin logistic; aprovizionare.

Keywords: NATO; operation; stability; support; reconstruction; logistic support; supply.

* e-mail: alynalexandru@gmail.com

Mediul de securitate, la începutul acestui mileniu, este caracterizat prin dinamicitate și frământări, cu accentuări dramatice, reflectate prin mai multe situații și stări conflictuale, dintre care cele mai marcante au fost reprezentate de conflictele din Irak și Afghanistan.

Aceste provocări din mediul de securitate s-au reflectat și asupra misiunilor și modului de acțiune a forțelor implicate în aceste conflicte, în special cele ale Alianței Nord-Atlantice, până la dezvoltarea unor noi tipologii de operații sau manifestarea într-o manieră diferită a altora definite deja, așa cum este cazul celor de contrainsurgență sau de stabilitate și sprijin.

Ca și în alte domenii de preocupare în cadrul NATO, SUA au preluat rolul de lider în identificarea, definirea și conceptualizarea acestui nou fel de operații. Astfel, în manualul american FM 3-07 „Stability Operations and Support Operations”, elaborat în 2003, sunt definite și descrise ambele concepte. Operația de sprijin implică acțiunea forțelor armate în „... asistența acordată autorităților civile naționale sau străine pentru a răspunde la crize sau pentru alinarea suferinței”¹, deci includ operații de asistență a autorităților civile și de ajutor umanitar. Operațiile de stabilitate erau definite ca „... influențând dimensiunile amenințărilor, politice și informaționale ale mediului operațional prin combinații de activități de cooperare și dezvoltare a păcii și acțiuni coercitive de răspuns la crize”².

Cu toate că folosește termenul de activități de stabilizare și reconstrucție, Ghidul politic al NATO privind implicarea Alianței în stabilizare și reconstrucție, definește aproximativ aceleași componente ca și cele ale operațiilor de stabilitate și sprijin: „... stabilirea unui mediu sigur și securizat și a libertății de mișcare; ajutor la restabilirea siguranței publice; ajutor în restabilirea utilităților de bază; facilitarea sprijinului pentru ajutorul umanitar; ajutor pentru stabilirea condițiilor pentru realizarea nevoilor pe termen lung cu privire la guvernare și dezvoltare, în particular în ceea ce privește reforma din sistemul de securitate”³.

Dintre cele prezentate mai sus, am stabilit că aceleași acțiuni militare pot fi identificate sub diferite denumiri; având în vedere abordările cele mai des întâlnite, precum și cele naționale, pe parcursul acestei lucrări vom folosi termenul de operații de stabilitate și sprijin.

Menționez că starea finală a operațiilor de stabilitate și sprijin este constituită de instalarea păcii și a condițiilor de menținere de lungă durată a

¹ FM 3-07 *Stability Operations and Support Operations*, Headquarters Department of the Army, October 2003, p. 3.

² *Ibidem*.

³ *Political Guidance on Ways to Improve NATO's Involvement in Stabilization and Reconstruction*, NATO Public Diplomacy Division, 2011, p. 3

acesteia, iar derularea acțiunilor presupune o cooperare permanentă, interagenții, între forța militară și structurile civile prezente în teatrul de operații – organizații internaționale, agenții și organizații naționale, organizații nonprofit etc.

Conform celor studiate și prezentate, rezultă că operațiile de stabilitate și de sprijin includ următoarea tipologie:

- operațiile de pace:
 - impunerea păcii/*peace enforcement*;
 - menținerea păcii/*peacekeeping*;
 - construcția păcii/*peace building*;
 - realizarea păcii/*peacemaking*;
 - prevenirea conflictelor/*conflict prevention*;
 - sprijinul umanitar/*humanitarian relief*.
- operațiile de contrainsurgență;
- operațiile de evacuare a noncombatanților;
- operațiile umanitare;
- operațiile împotriva terorismului;
- demonstrațiile de forță;
- controlul armamentelor.

Concluzionând, se poate afirma că operațiile de stabilitate și sprijin presupun desfășurarea, de către o forță națională, a unei întregi tipologii de operații, misiuni și activități menite să realizeze, într-o abordare cuprinzătoare, de cooperare interagenții, cu autorități și organizații civile, trecerea unui anumit stat sau zone de la starea conflictuală la cea de pace, propice dezvoltării de lungă durată a societății și consolidării drepturilor legitime ale individului.

În conformitate cu Manualul Logistic al NATO, logistica reprezintă „Știința planificării și executării mișcării și întreținerii forțelor”⁴. În sensul cel mai cuprinzător al operațiilor militare, logistica se ocupă cu⁵:

- proiectarea și dezvoltarea, achiziția, depozitarea, transportul, distribuția, mentenanța, evacuarea și casarea materialelor;
- transportul personalului;
- achiziția sau construcția, întreținerea, operarea și scoaterea din funcțiune a facilităților;
- achiziția și furnizarea serviciilor;
- sprijinul medical și serviciile sanitare.

⁴ *NATO Logistics Handbook, SNLC Secretariat, International Staff, Defence Policy and Planning Division, Logistics, NATO HQ, Brussels, April 2007, p. 4.*

⁵ *Ibidem*, p. 6.

Sprijinul logistic al operațiilor de stabilitate și sprijin are la bază principiile statuate în doctrinele aliate⁶:

- responsabilitatea – atât statele membre, cât și Alianța au responsabilitate în ceea ce privește sprijinul logistic al operațiilor;
- autoritatea – comandantii NATO trebuie să dețină autoritatea asupra folosirii resurselor pe timpul ducerii operațiilor, în conformitate cu cele stabilite, prin autoritatea de comandă acordată, pe timpul planificării; trebuie să existe un echilibru optim între autoritate și responsabilitate;
- primatul operațiilor – sprijinul desfășurării operațiilor are prioritate în fața suportului pentru alte activități; pentru comandantul militar, este foarte important, indiferent de complexitatea activităților desfășurate în paralel și în cooperare cu agențiile civile, să-și concentreze resursele logistice pentru bunul mers al operațiilor în desfășurare;
- cooperarea – pentru realizarea sprijinului logistic și evitarea risipei materiale, autoritățile NATO vor coopera cu cele naționale și ale organizațiilor internaționale civile prezente în zonă, precum și cu cele aparținând națiunii gazdă, după ce acestea din urmă sunt puse/reinstalate în activitate;
- coordonarea – este esențială atât coordonarea între autoritățile aliate și cele naționale, în folosirea resurselor, cât și între comandantii NATO și celelalte agenții acționând în zona de operații a forțelor;
- suficiența – forța aflată sub comanda aliată trebuie să aibă suficiente resurse pentru ducerea cu succes a operației;
- eficacitatea – resursele trebuie utilizate pentru a genera maximul de succes în folosirea lor;
- flexibilitatea – comandantul și planificatorii logisticii trebuie să poată adapta fluxul logistic la situația din aprovizionare și la cea cauzată de evoluțiile din cadrul operațiilor;
- vizibilitatea și transparența – atât autoritățile naționale, cât și structurile de sprijin ale NATO trebuie să permită comandantului să aibă vizibilitate asupra nivelului resurselor și fluxului de sprijin;
- simplitatea – sistemul de sprijin logistic, chiar și în condițiile complexe ale operațiilor de stabilitate și sprijin, trebuie organizat cât mai simplu posibil;
- multinaționalitatea – din perspectiva noastră, în operațiile de stabilitate și sprijin, folosirea soluțiilor multinaționale reprezintă o soluție, acolo unde este posibil – „... cu toate că furnizarea sprijinului logistic pentru forțele naționale este, în primă instanță, responsabilitatea statelor furnizoare ale acelor forțe, aranjamentele privind sprijinul logistic

⁶ *AJP – 4 (B), Allied Joint Doctrine for Logistics*, pp. 2-1 – 2-3.

multinațional trebuie folosite cât mai mult pentru a economisi personal și bani și a reduce volumul logisticii în teatru”⁷;

- asigurarea sprijinului în conformitate cu dimensiunea forțelor sprijinite – acest principiu, deși nu este înscris în AJP -4, rezidă din lecțiile identificate din modul în care sistemele logistice au fost negociate, planificate și organizate, în operațiile din Afghanistan și Irak; înseamnă că un stat participant nu trebuie însărcinat, în afara sprijinului prin Elementul de Sprijin Național (NSE), cu sarcini de sprijin caracteristice unui eșalon deasupra celui la nivelul căruia se situează contribuția națională. Astfel, dacă un stat contribuie cu forțe de dimensiunea batalion, el nu trebuie însărcinat cu furnizarea sprijinului de linia a doua, deși, în virtutea principiului cooperării, poate contribui la acesta.

Organizarea sistemului de sprijin logistic în operațiile de stabilitate și sprijin depinde de o serie de factori, dintre care amintim:

- caracteristicile teatrului de operații – dacă acesta are sau nu are ieșire la mare, tipologia reliefului, calitatea infrastructurii etc.;
- numărul de puncte de intrare/debarcare în teatrul de operații;
- faza desfășurării operațiilor – exemplificând, în faza/activitățile de reconstrucție, în operațiile de construcție a păcii, importanța și ponderea unităților de geniu de sprijin pentru logistică/ infrastructură engineering units va fi mai mare decât în cazul operațiilor de impunere a păcii sau de menținere a păcii;
- mediul operațional – amenințările care se manifestă într-o zonă de operații pot determina o anumită tipologie a lanțului de aprovizionare, în special a transporturilor;
- concentrarea teritorială a forțelor;
- existența sprijinului națiunii gazdă;
- sarcinile de sprijin logistic pentru anumite organizații civile sau de activități care nu se află, de obicei, în sarcinile de zi cu zi a unităților sau marilor unități, cum ar fi construirea unor școli sau spitale, adăposturi pentru refugiați etc.

De regulă, în operațiile de stabilitate și sprijin, sistemul de sprijin logistic se așează în rețea, cu centre și zone înaintate, de tip „butuc și spițe”/hub and spoke, cu centrele conectate între ele sau la două – trei puncte centrale, care constituie, de regulă și principalele puncte de intrare în teatru pentru resursele logistice.

Resursele sunt proiectate pe fluxul: bază națională – zone de recepție și tranzit (în aeroporturile/porturile de intrare în TO) – element de sprijin național (de regulă, în baze/centre logistice multinaționale) –

⁷ AJP – 3.4.1 – *Peace Support Operations*, 2001, pp. 5-6.

depozitele aparținând marilor unități și unităților din organica forței multinaționale (amplasate, de regulă, în baze) – formațiunile de sprijin logistic înaintat, care însoțesc subunitățile aflate în poziții înaintate (în baze/tabere temporare). Sistemul de aprovizionare este de tip spre înainte/push, regula fiind ca eșaloanele superioare să organizeze și să execute aprovizionarea structurilor subordonate.

Din punctul meu de vedere, componentele sistemului de sprijin logistic includ atât elemente care se găsesc pe teritoriul național, aflate în afara autorității comandanților NATO, cât și cele din teatrul de operații, după cum urmează:

- bazele logistice de pe teritoriul național;
- capacitățile de transport strategic;
- structurile de recepție, staționare și mișcare spre înainte a forțelor/reception, staging and ongoing movement (RSOM);
- elementele de sprijin naționale;
- structurile logistice din organica marilor unități și unităților de luptă și sprijin luptă componente ale forței multinaționale;
- structurile multinaționale;
- elementele aparținând agențiilor NATO, așa cum este cazul Agenției NATO de Sprijin/NATO Support Agency;
- structurile de conducere logistice aliate;
- contractori.

Modalitățile de sprijin logistic multinațional care pot fi folosite în operațiile de stabilitate și sprijin sunt:

- națiunea lider – care furnizează întregul sprijin logistic sau o porțiune a sa pentru întregul TO sau o zonă de operații;
- națiunea cu rol specializat – care furnizează un anumit produs sau serviciu pentru forțele aparținând mai multor națiuni pentru întregul TO sau o zonă de operații;
- unitățile logistice multinaționale integrate/ Multinational Integrated Logistic Units (MILU), sau unitățile medicale multinaționale integrate/ Multinational Integrated Medical Units (MIMU);
- aranjamente multinaționale sau bilaterale, între statele componente ale forței, privind sprijinul unor unități sau componentelor naționale, pe întregul teatru de operații.

În operațiile desfășurate în ultimii zece ani, am observat folosirea întregului spectru de astfel de modalități de sprijin multinațional, cu excepția MILUs, semn că în NATO mai există suficiente eforturi de făcut, în ceea ce privește cooperarea în formarea și în utilizarea capacităților logistice comune.

Conducerea sprijinului logistic se realizează de către autoritățile naționale și comandanții NATO. Pe baza autorității încredințate, aceștia exercită, pentru anumite situații, clar delimitate și comanda asupra elementelor de sprijin național.

Comanda asupra sprijinului operațiilor se realizează, pe eșaloane ierarhice, de către comandantul suprem al Forțelor Aliate din Europa/Supreme Allied Commander European Forces (SACEUR), comandantul comandamentului aliat însărcinat cu conducerea operației la nivel operativ, comandantul forței, iar, la nivel tactic, de către comandanții marilor unități și unităților de luptă și sprijin luptă, precum și de către cei ai structurilor logistice aflate în organica MU și U sau în afara lor. Starea de comandă încredințată de către națiuni comandanților NATO pentru a fi exercitată asupra contingentelor naționale este, de regulă, comanda operațională (OPCON).

Coordonarea și controlul sprijinului logistic se realizează de către comandanții menționați mai sus prin intermediul comandamentelor proprii, în special prin structurile logistice din statul major, dar și prin elementele NATO special create, în acest scop. Astfel, deși nu permanent, în operațiile din Afghanistan, comandanții NATO au folosit, un centru logistic multinațional întrunit/Multinational Joint Logistic Centre (MJLC) pentru coordonarea eforturilor de sprijin logistic.

În ceea ce privește planificarea sprijinului logistic pentru operațiile de stabilitate și sprijin, responsabilitatea elaborării concepției, la nivel strategic, va reveni Comandamentului Aliat pentru Operații/Allied Command Operations (ACO), în coordonare cu autoritățile naționale, iar, la nivel operativ, comandamentului întrunit al NATO și celui al forțelor, situat în teatru.

Din perspectiva managementului informațiilor logistice, având în vedere distanțele mari între pozițiile forțelor, comandanții aliați și autoritățile naționale au nevoie de informarea din timp pentru realizarea re aprovizionării și completării stocurilor. De asemenea, comandanții marilor unități și unităților vor lua măsuri pentru a se informa asupra nevoii de sprijin a organizațiilor civile prezente în zona de operații din responsabilitate.

Pentru implementarea acestor deziderate, va trebui conceput un sistem unitar de informare în domeniul logistic folosind sistemul informatic specializat al NATO – Logistics Functional Area Service (LOGFAS).

Studiind doctrinele și procedurile aliate în domeniul sprijinului logistic, precum și modul de realizare a acestuia în operațiile de stabilitate și sprijin conduse de NATO la începutul acestui mileniu, am observat o serie de particularități, pe care le voi prezenta, sintetic, pe principalele domenii ale sprijinului logistic, astfel:

a) Aprovizionarea

Principalele particularități care privesc aprovizionarea în operațiile de stabilitate și sprijin constau în:

- folosirea națiunii lider sau cu rol specializat în aprovizionarea cu produse proaspete, în special a acelora de clasa I, care se aduc de la distanțe mari;
- folosirea națiunii lider, al cărui rol poate fi realizat și de structuri NATO, pentru contractarea de produse sau servicii pe plan local pentru a evita creșterea artificială a prețurilor;
- crearea de puncte mobile de aprovizionare;
- crearea de puncte înaintate de aprovizionare – pentru subunitățile care acționează în poziții înaintate, dar și pentru unitățile care se găsesc la distanțe mari de depozitele marilor unități sau de ENS-uri;
- realizarea rezervei de materiale, nu în funcție de norme, ci de condițiile specifice zonei de operații și celor de mediu;
- realizarea stocurilor suplimentare – comandanții trebuie să aibă în vedere realizarea unor stocuri tampon/suplimentare pentru sprijinul, în situații de urgență sau regulat (dacă se ordonă) a agențiilor civile acționând în zona lor de responsabilitate și, la nevoie, pentru refugiați, precum și pentru susținerea acțiunilor din domeniul CIMIC.

b) Mișcarea și transporturile

Dintre cele observate din studiul documentelor aliate, dar și a desfășurării ISAF, se poate afirma că transporturile în operațiile de stabilitate și sprijin pot fi afectate de:

- infrastructura de slabă calitate;
- distanțele mari dintre punctele ce asigură nivelul de securitate dorit pentru convoi, datorită acțiunii și amenințării reale a elementelor insurgente sau teroriste;
- imposibilitatea evitării zonelor urbane sau punctelor obligatorii de trecere favorabile ambuscadelor;
- capacitatea redusă de comunicare din cauza lipsei rețelelor specifice.

Particularitățile, în acest caz, cer renunțarea, în virtutea principiului flexibilității, la normele impuse de regulamentele naționale și NATO și privesc:

- organizarea de coloane de mari dimensiuni;
- renunțarea la haltele intermediare și staționarea doar dacă este strict necesar;
- deplasarea coloanelor cu viteză suficient de mică pentru a folosi un pichet de cap având însărcinarea de a realiza cercetarea de geniu;

- schimbarea deasă a rutelor de transport, chiar prin realizarea transportului pe drumuri neamenajate, atunci când terenul o permite;
- folosirea cu preponderență, în transportul personalului, a mijloacelor tactice de transport aerian;
- folosirea contractorilor civili ori de câte ori este posibil.

Controlul mișcării se va realiza, pe cât posibil, din baze staționare, iar folosirea echipelor pe teren se va mărgini la situațiile absolut necesare.

c) Mentenanța

Echipamentele folosite în teatrele de operații pot fi cele din dotarea obișnuită/standard a forțelor naționale participante, dar și specifice, caracteristice doar aceluia mediu operațional, care aparțin unui anume stat și sunt date în folosință mai multor contingente naționale. De aceea, specialiștii în mentenanță de la toate nivelurile ierarhice trebuie să fie pregătiți pentru realizarea lucrărilor de întreținere și reparații la acest tip nou de tehnică. Statul care pune la dispoziție echipamentele își va asuma rolul de națiune lider în mentenanța acestora și pregătirea specialiștilor celorlalte țări.

În planificarea sprijinului logistic, la nivel tactic, se va avea în vedere realizarea unor echipe de mentenanță care să fie pregătite de realizarea lucrărilor de reparații, pe itinerarii sau arii, pe loc.

d) Sprijinul medical

Dezvoltarea modalității de sprijin medical va diferi, de la fază la fază, a operațiilor de stabilitate și sprijin, astfel că vor exista, de exemplu, diferențe între evacuarea medicală pe timpul operațiilor de contrainsurgență sau de impunere a păcii (chiar și a celorlalte componente, atunci când elementul insurgent sau terorist este prezent) și cea care va avea loc pe durata activităților de reconstrucție.

Tipologia rănilor și agresiunii mijloacelor explozive improvizate asupra corpului uman cer realizarea unor capacități medicale de rol 1, 2 și 3 extrem de bine echipate și încadrate cu personal de excelentă calitate. Organizarea rețelei de sprijin medical va avea în vedere alocarea clasică de facilități medicale, cu cele de rol 2 la nivelul brigăzilor, dar respectând principiul ca acestea să fie prezente în fiecare bază importantă.

De asemenea, este necesară configurarea, încă din faza de planificare, și închegarea unor echipe medicale care să însoțească subunitățile, indiferent de dimensiunea lor, în acțiunile din teren. În cadrul acestor echipe, trebuie să existe personal specializat apt să asigure primele elemente de stabilizare pentru tipologia de rană cauzată de mijlocul de atac cel mai des folosit de către insurgenți.

e) Serviciile de campanie

Asigurarea serviciilor de campanie se va realiza prin forțe proprii, contractorii naționali, dar și prin folosirea experților din cadrul Agenției de Sprijin a NATO, fără a conta, decât într-o minimă măsură, pe sprijinul națiunii gazdă.

f) Folosirea contractorilor

Folosirea contractorilor în sprijinul logistic în operațiile de stabilitate și sprijin suscită atenția logisticienilor atât în faza de planificare, cât și în cea de execuție.

În faza de planificare, în elaborarea CONOPS și a planurilor operaționale (OPLAN) sau de sprijin (SUPLAN), autoritățile Alianței trebuie să furnizeze îndrumări privind folosirea contractorilor naționali. De asemenea, „... în timpul procesului de generare a forței, națiunile ar trebui să declare până la ce dimensiuni vor să folosească sistemele de contractori pentru a sprijini contingentele naționale. Ele ar trebui, de asemenea, să fie invitate să declare dacă sunt pregătite sau nu să extindă aceste sisteme naționale pentru a sprijin și alte elemente ale Forței NATO”⁸.

Folosirea contractorilor pe timpul operațiilor de stabilitate și sprijin depinde de o serie de condiții, dintre care enumerăm: intensitatea luptei armate; capacitatea financiară a statelor participante la misiune; tradiția națională în utilizarea acestui gen de sprijin; legislația națională; dimensiunea contingentului național; misiunile ENS etc.

Este de menționat că utilizarea contractorilor în acest tip de operații este mai mare decât în cele combative, ajungând până la folosirea companiilor pentru furnizarea de servicii de securitate.

În ceea ce privește zona sprijinului logistic, folosirea contractorilor se face pentru o multitudine de domenii, dintre care amintim:

- realizarea de servicii de transport strategic și tactic;
- realizarea de lucrări de construcții și infrastructură;
- asigurarea serviciilor de companie și furnizarea materialelor din clasa I, III și IV;
- în faza de reconstrucție, realizarea lucrărilor de distrugere a surplusului de muniție;
- asigurarea unor servicii din cadrul sprijinului medical, cum ar fi evacuarea medicală strategică etc.

În concluzie, doresc să subliniez că realizarea sprijinului logistic în operațiile de stabilitate și sprijin constituie un domeniu încă incomplet explorat și conceptualizat la nivelul Alianței. De asemenea, cuprinde un ansamblu complex de componente, care nu poate fi examinat exhaustiv într-un articol de dimensiunea celui de față.

⁸ AJP-4.9, *Modes of Multinational Logistic Support*, p. 5-4.

BIBLIOGRAFIE

- AJP-01 (D), Allied Joint Doctrine*, December 2010.
- AJP-3 (B), Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*, March 2011.
- AJP-3.4 (A), Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crises Response Operations*.
- AJP 3.4.1. – Peace Support Operations*, NATO, 2001.
- AJP - 4 (B), Allied Joint Doctrine for Logistics*.
- AJP- 4.9, Modes of Multinational Logistic Support*, 2005.
- Joint Publication 3 -07.3, Peace Operations*, Joint Chiefs of Staff, September 2007.
- FM 3-07 Stability Operations*, Headquarters Department of the Army, October 2008.
- Political Guidance on Ways to Improve NATO's Involvement in Stabilization and Reconstruction*, NATO Public Diplomacy Division, 2011.
- Nelson R. C. și colectiv, *How Should NATO Handle Stabilization Operations and Reconstruction Efforts*, Policy Public, NATO, septembrie 2006.
- Stăncilă L., Helman Fl., *Probleme generale privind operațiunile militare postconflict*, Gândirea Militară Românească, nr. 2/martie-aprilie 2012, București.

EVACUAREA POPULAȚIEI ȘI A BUNURILOR CIVILE ÎN SITUAȚII DE URGENȚĂ

EVACUATION OF CIVILIAN POPULATION AND GOODS IN EMERGENCY SITUATIONS

Col. inspector-șef drd. Ioan NIȚICĂ*

Inspectoratul pentru Situații de Urgență „Petrodava”,
Județul Neamț

Indivizii au desfășurat, dintotdeauna, la nivel intuitiv, diverse activități de protecție civilă pentru a-și apăra viața și bunurile față de urgia războaielor sau efectele dezastrelor naturale. Cea mai veche activitate de protecție civilă este cu siguranță evacuarea, însoțită de înștiințare și alertare. Astfel, evacuarea, ca acțiune prin care populația și bunurile posibil a fi afectate de o calamitate naturală sau produsă de către om sunt mutate – provizoriu sau permanent – în zone în care li se poate oferi protecție fizică, reprezintă o etapă esențială a tipului de activitate desfășurat în situații de urgență iminentă.

Individuals have always undergone on an intuitive level different activities of civilian protection in order to protect their own lives and goods from wars or natural disasters effects. Certainly, the oldest activity of civilian protection is the evacuation together with the warning and alert. Thus, evacuation, as an action by which the population and goods likely to be damaged by a natural or human caused calamity are moved – temporarily or permanently – in areas wherein physical protection could be provided to them, represents core phase of the type of activity undergone in imminent emergency situations.

Cuvinte-cheie: protecție civilă; evacuare; situații de urgență.

Keywords: civilian protection; evacuation; emergency situations.

Conform reglementărilor naționale¹ și internaționale², între modalitățile prin care protecția civilă asigură protecția populației și

* e-mail: ioan.nitica@ijsunt.ro

¹ Legea privind protecția civilă nr. 481/2004 și Ordinul ministrului administrației și internelor nr. 1184/06.02.2006 pentru aprobarea Normelor privind organizarea și asigurarea activității de evacuare în situații de urgență.

bunurilor materiale în situații de urgență se regăsește și evacuarea. În sens larg, noțiunea de evacuare desemnează acțiunea de a părăsi în masă un imobil, o localitate, o regiune³.

Ordinul ministrului administrației și internelor nr. 1184/06.02.2006 pentru aprobarea Normelor privind organizarea și asigurarea activității de evacuare în situații de urgență definește evacuarea ca „măsura de protecție civilă luată înainte, pe timpul sau după producerea unei situații de urgență, la declararea stării de alertă, care constă în scoaterea din zonele afectate sau potențial a fi afectate, în mod organizat, a populației, a unor instituții publice, operatori economici, animalelor, bunurilor materiale și în dispunerea lor în zone sau localități care asigură condiții de protecție și supraviețuire”.

Acțiunile de evacuare în situații de urgență se planifică, se organizează și se execută în funcție de tipurile de risc⁴, avându-se în vedere parametrii specifici ce caracterizează evoluția și amploarea consecințelor acestora, din:

a) localitățile prevăzute în hotărârea Comitetului Național pentru Situații de Urgență;

b) localitățile dispuse în zonele de planificare de urgență, de accident chimic sau în aval de construcțiile hidrotehnice, în cazul producerii unor dezastre;

c) alte localități/zone/obiective în care viața și sănătatea locuitorilor și a animalelor sau/și siguranța bunurilor materiale sunt puse în pericol în cazul unor situații de urgență.

Executarea acțiunilor de evacuare trebuie să permită funcționarea instituțiilor statului, menținerea ordinii publice și desfășurarea activităților sociale vitale în situații de urgență.

Localitățile în care se execută evacuarea trebuie să asigure legături de comunicații, condiții de cazare, hrănire și asistență medicală, precum și pentru continuarea activităților social-economice, funcționarea instituțiilor și desfășurarea procesului de învățământ etc.

În funcție de evoluția situației de urgență și de gradul de asigurare cu mijloace de transport, evacuarea dintr-o zonă/localitate se poate efectua în totalitate sau parțial, simultan ori succesiv.

În toate situațiile se va avea în vedere și posibilitatea autoevacuării, caz în care organele specializate ale statului trebuie să asigure evitarea

² Protocolul adițional I la Convențiile I-IV de la Geneva, cap. IV, art. 61.

³ Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 352.

⁴ Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 21 din 15.04.2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență, art. 2, lit. j).

confuziei, panicii, aglomerației și blocajelor pe căile de comunicații, precum și a dezordinii și actelor antisociale.

Evacuarea se execută, de regulă, pe teritoriul aceluiași județ. Prin excepție, evacuarea din municipiul București se poate executa și pe teritoriul altor unități administrativ-teritoriale.

Localitățile/zonele din/în care se execută evacuarea în situații de urgență se stabilesc de comitetele pentru situații de urgență județene și locale, cu avizul șefului inspectoratului pentru situații de urgență județean.

Localitățile/zonele limitrofe municipiului București în care se face evacuarea se stabilesc de Comitetul Național pentru Situații de Urgență, la propunerea Comitetului pentru Situații de Urgență al Municipiului București.

Organizarea acțiunilor de evacuare

Organizarea, conducerea și asigurarea acțiunilor de evacuare în situații de urgență au la bază planurile de evacuare. Pentru întocmirea acestora, structurile responsabile, împreună cu specialiști din cadrul inspectoratelor pentru situații de urgență județene/al municipiului București, stabilesc localitățile, instituțiile, operatorii economici, precum și numărul și structura populației/ salariaților care se evacuează, stabilesc natura și cantitatea bunurilor ce urmează a fi evacuate, stabilesc zonele și localitățile în care se execută evacuarea, stabilesc gradul de urgență și eșalonarea evacuării, precum și mijloacele de transport și itinerarele pe care se execută evacuarea. De asemenea, execută recunoașterea zonelor și a localităților în care se dispune evacuarea, analizează posibilitățile de cazare, de aprovizionare și hrănire a evacuaților, de depozitare a bunurilor și de funcționare a instituțiilor și identifică posibilitățile de asigurare a acțiunilor de evacuare.

În funcție de manifestările posibile ale diferitelor tipuri de risc, planurile de evacuare cuprind: scopul acțiunilor de evacuare; concepția acțiunilor de evacuare (localitățile din și în care se planifică evacuarea, instituțiile publice, operatorii economici, populația și bunurile care se evacuează, itinerarele de evacuare, modalitățile de executare a evacuării); concepția organizării și asigurării activității de readucere a populației și a bunurilor materiale evacuate la restabilirea stării de normalitate în localitățile care au făcut obiectul măsurilor de protecție prin evacuare; măsurile de asigurare a acțiunilor de evacuare (asigurarea mijloacelor de transport, protecția personalului, paza bunurilor, logistica evacuării); organizarea conducerii și a cooperării (centre de coordonare, căi și mijloace de legătură, instituții cu care se cooperează, modalități de realizare a cooperării, cereri și rapoarte).

Organizarea⁵ acțiunilor de evacuare presupune întrunirea comitetelor pentru situații de urgență, analiza situației de urgență, prognozarea evoluției acesteia, determinarea efectelor dezastrelor asupra populației și bunurilor materiale, stabilirea măsurilor de primă urgență, recunoașterea itinerarelor și localităților/ zonelor în care se execută evacuarea, actualizarea planului de evacuare și elaborarea și transmiterea ordinului/ dispoziției de evacuare pentru punerea în aplicare a acestuia.

Conducerea acțiunilor de evacuare

În situațiile de trecere de la starea de normalitate la starea de alertă sau urgență, succesiunea activităților și conducerea acțiunilor de evacuare la nivel național se realizează de Comitetul Național pentru Situații de Urgență.

În teritoriu, conducerea nemijlocită a acțiunilor de evacuare se exercită de către comitetele pentru situații de urgență județene/locale/a municipiului București, corespunzător situației de urgență produse.

Ministerele și celelalte organe de specialitate ale administrației publice centrale execută activități de coordonare a evacuării, prin centrele operative proprii.

Instituțiile din sistemul de apărare, ordine publică și siguranță națională își organizează și execută evacuarea personalului și a bunurilor materiale pe baza planurilor proprii, potrivit ordinelor și dispozițiilor specifice emise de conducătorii acestora.

Comitetele pentru situații de urgență județene, locale și a municipiului București trebuie să asigure coordonarea pregătirii populației pe localități, cartiere, instituții publice și operatori economici, în vederea organizării și desfășurării acțiunilor de evacuare și/sau de primire/repartiție. De asemenea, trebuie să organizeze și să asigure funcționarea sistemului informațional-decizional.

La elaborarea planurilor de evacuare și/sau de primire proprii, precum și la avizarea celor ale structurilor subordonate, comitetele pentru situații de urgență județene, locale și a municipiului București trebuie să aibă în vedere asigurarea necesarului de mijloace de comunicații pentru conducerea și coordonarea evacuării/primirii populației și bunurilor materiale, precum și constituirea rezervelor de strictă necesitate destinate persoanelor evacuate.

Pentru furnizarea de informații privind persoanele evacuate, se vor organiza puncte de informare.

⁵ Ordinul ministrului administrației și internelor nr. 1184/06.02.2006 pentru aprobarea Normelor privind organizarea și asigurarea activității de evacuare în situații de urgență, art. 11.

Executarea acțiunilor de evacuare

Trecerea la executarea evacuării se face la ordin. Ordinul de evacuare în cazul situațiilor de urgență se emite de către președintele Comitetului Național pentru Situații de Urgență. În temeiul ordinului de evacuare, comitetele pentru situații de urgență ministeriale și județene emit ordine de evacuare și/sau de primire/repartiție la propunerea centrelor operative și operaționale pentru situații de urgență.

Comitetele pentru situații de urgență locale, instituțiile și operatorii economici emit decizii de evacuare sau de primire/repartiție către structurile subordonate, respectiv centrele operative cu activitate temporară/celulele de urgență.

În funcție de situație, ordinul/dispoziția de evacuare și/sau de primire/ repartiție se poate transmite prin telefon/fax, prin mijloace radio, prin corespondență specială sau prin curieri. De asemenea, în situațiile stabilite de Comitetul Național pentru Situații de Urgență, ordinul/dispoziția de evacuare poate fi transmis/transmisă și prin intermediul posturilor de radio și de televiziune.

La primirea ordinului/dispoziției de evacuare se verifică autenticitatea și după confirmare se analizează situația generală și cea din zona de responsabilitate, se stabilesc măsurile de primă urgență și se transmit dispoziții preliminare, trecându-se de îndată la elaborarea propriei dispoziții de evacuare.

Ordinul/dispoziția de evacuare cuprinde, în principiu, următoarele:

- a) concepția acțiunilor de evacuare;
- b) organizarea conducerii acțiunilor de evacuare;
- c) măsurile de cooperare pe timpul executării evacuării;
- d) măsurile de asigurare a evacuării.

Pentru executarea acțiunilor de evacuare se realizează dispozitivul de evacuare, care cuprinde: centre de conducere și coordonare a evacuării; posturi de observare și posturi de înștiințare și alarmare; puncte de adunare a populației și de depozitare a bunurilor care se evacuează; puncte de îmbarcare și puncte de debarcare; puncte de primire/repartiție a populației și a bunurilor evacuate.

Centrul de conducere și coordonare a evacuării își desfășoară activitatea într-un loc special amenajat din care comitetul pentru situații de urgență conduce în mod unitar acțiunile de evacuare.

Punctele de adunare, îmbarcare, debarcare și primire-repartiție se stabilesc din timp de normalitate de către comitetele pentru situații de urgență, la propunerea inspectoratelor pentru situații de urgență.

Punctele de adunare trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- a) să fie situate în apropierea căilor de acces spre localitățile/zonele în care se execută evacuarea;
- b) să poată fi identificate și recunoscute cu ușurință;
- c) să asigure posibilități pentru protecția populației și a bunurilor în situații de urgență;
- d) să asigure condiții de desfășurare a activităților specifice.

Stabilirea și pregătirea punctelor de îmbarcare a evacuaților din zonele afectate se realizează în termen de două ore de la primirea ordinului/deciziei de evacuare.

În funcție de amploarea acțiunilor de evacuare și de condițiile specifice, punctele de adunare se încadrează cu personal în număr variabil, de regulă, în următoarea structură:

- a) șeful punctului de adunare;
- b) înlocuitorul șefului punctului de adunare;
- c) grupa pentru constituirea eșaloanelor/indicativelor de evacuare, evidența populației și a bunurilor care se evacuează;
- d) personal pentru îndrumarea și fluidizarea circulației;
- e) grupa medicală;
- f) personal pentru ordine și siguranță publică;
- g) grupa logistică.

Punctele de îmbarcare/debarcare se organizează în gări C.F.R., autogări, gări fluviale/maritime și aerogări, precum și în triaje C.F.R., pe linii ferate uzinale sau portuare. Când situația permite, acestea se organizează în cadrul sau în apropierea punctelor de adunare și primire/repartiție.

În cazul evacuării populației sau a bunurilor materiale cu mijloace de transport feroviare, aeriene sau navale, punctele de îmbarcare/debarcare se centralizează de inspectoratele pentru situații de urgență județene/a municipiului București, care întocmesc și Planul de transport.

Punctele de primire/repartiție se organizează în zonele/localitățile de afluire a populației evacuate, pentru luarea în evidență și repartizarea pe spații de cazare. Acestea se organizează pe localități/cartiere, în localuri publice.

Asigurarea acțiunilor de evacuare

Măsurile de asigurare a acțiunilor de evacuare se stabilesc din timp de normalitate, se înscriu în planurile de evacuare și se actualizează ori de câte ori apar modificări, dar și prin ordinul/dispoziția de evacuare și cuprind cercetarea, ordinea și siguranța și asigurarea psihologică.

Cercetarea se execută în scopul procurării și valorificării informațiilor necesare executării în siguranță și în mod organizat a acțiunilor de evacuare, cum ar fi: evoluția și consecințele situației de

urgență asupra populației și bunurilor materiale; starea căilor de comunicații; situația contaminării nucleare, chimice, biologice și starea sanitar-epidemiologică; condițiile geoclimatice la zi și cele prognozate etc. Datele cercetării trebuie să fie veridice, oportune și complete. Cercetarea se organizează continuu și unitar, se execută din timp de normalitate și se intensifică în caz de situații de urgență.

În mod centralizat, datele cercetării se asigură de instituțiile și agențiile specializate, dispeceratele cu activitate permanentă din cadrul ministerelor cu atribuții în domeniul managementului situațiilor de urgență, puncte de monitorizare a factorilor de risc, Centrul Operațional Național din cadrul Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, centrele operaționale din cadrul inspectoratelor pentru situații de urgență județene/al municipiului București, centrele operative, precum și structurile Ministerului Afacerilor Interne.

Cercetarea nemijlocită se execută și de către unitățile Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, care participă la executarea evacuării.

Datele cercetării centralizate și nemijlocite se completează cu informații obținute pe linie de cooperare de la alte structuri cu atribuții în domeniu.

Precizarea/actualizarea datelor cercetării se face cu ocazia recunoașterilor care se execută premergător elaborării planului de evacuare și la primirea ordinului/dispoziției de evacuare.

Executarea recunoașterii căilor de comunicații și a localităților unde se organizează evacuarea se realizează de reprezentanți ai inspectoratelor pentru situații de urgență județene/a municipiului București și ai autorității publice locale.

Măsurile de ordine și siguranță publică, paza bunurilor, evidența populației și fluidizarea circulației pe timpul evacuării se realizează de structurile Ministerului Afacerilor Interne, pe baza planurilor de cooperare întocmite din timp de normalitate.

În funcție de evoluția situației de urgență, pentru misiuni de siguranță și ordine, precum și pentru misiuni de salvare, transporturi speciale, aprovizionare etc., comitetele pentru situații de urgență pot solicita, cu respectarea prevederilor legale, sprijinul unităților militare din zonă.

Măsurile de asigurare a evacuării Administrației Prezidențiale, Parlamentului și Guvernului se realizează de Serviciul de Protecție și Pază și Serviciul Român de Informații în cooperare cu Ministerul Afacerilor Interne.

Asigurarea psihologică a populației pe timpul evacuării reprezintă ansamblul acțiunilor întreprinse de personalul forțelor de intervenție în scopul evitării producerii panicii sau combaterii acesteia în cazul în care s-a produs.

Concluzii rezultate din desfășurarea acțiunilor de evacuare în situații de urgență

În procesul gestionării situațiilor de urgență produse pe teritoriul județului Neamț în perioada 2005-2012, au fost numeroase situații în care s-a impus executarea acțiunii de evacuare a populației și bunurilor materiale, de fiecare dată datorită pericolului reprezentat de inundații.

Dacă în ceea ce privește inundațiile provocate de cursurile mari de apă, precum Siretul, se poate prognoza cu destul de mare precizie producerea inundațiilor, în ceea ce privește cursurile mici de apă sau cu regim torențial acest lucru nu este posibil, atenționările și avertizările hidrologice indicând doar posibilitatea depășirii cotelor de apărare pe acestea, cu referire la bazinele cursurilor mari de apă.

În cazul inundațiilor produse de cursurile de apă mici sau cu regim torențial, populația, fiind avertizată asupra riscului producerii acestora ca urmare a precipitațiilor abundente, se autoevacuează sau este evacuată din locuințele expuse atunci când debitele încep să crească și revine la locuințe în scurt timp, după trecerea viiturii, sau, în situația distrugerii locuințelor, devine sinistrată și rămâne evacuată, fiind cazată în funcție de solicitări și posibilitățile proprii sau ale autorităților responsabile. La prognozarea unor astfel de situații, este esențială cunoașterea precisă a persoanelor care nu se pot deplasa singure, din motive de boală sau datorită vârstei înaintate, sau care au nevoie de supraveghere, ca în cazul copiilor sau al persoanelor cu dizabilități, pentru a fi evacuate dacă evoluția situațiilor de urgență indică un pericol pentru viața acestora. De regulă, în astfel de situații, din cauza timpului scurt la dispoziție nu este posibilă evacuarea bunurilor, eforturile fiind concentrate pe protecția prin evacuare a oamenilor și animalelor, populația fiind sfătuită să ia din locuințe doar actele, banii și bunurile cu valoare mare ce pot fi ușor transportate, fără a împiedica propria evacuare.

În cazul inundațiilor produse de cursurile mari de apă, evacuarea capătă un caracter mult mai organizat, dar se și produce pentru un interval mai mare de timp și implică un număr mult mai mare de oameni, ca urmare a ariei afectate mult mai mari. Cu toate acestea, chiar în condițiile instituirii stării de alertă, o parte dintre cetățeni refuză evacuarea, expunându-se pericolelor. În tabelul următor este prezentată situația evacuării persoanelor afectate de inundațiile produse de râul Siret, în anul 2008.

Nr. crt.	Localitatea de unde au fost evacuate persoanele		Locul de evacuare	Număr de persoane pe locații
1.	Comuna Ion Creangă		Școala Recea	32
			La rude	300
2.	Comuna Gîdinți		Școala Gîdinți	30
			La rude	80
3.	Comuna Tămășeni		Școala Adjudei	200
			Școala Tămășeni	200
			Grădinița Tămășeni	200
			Biserica Adjudei	200
			Seminarul Franciscan	100
			Sala de Sport Săbăoani	100
			Biserica Săbăoani	200
			La rude	3.032
4.	Comuna Doljești		Școala Doljești	85
			Școala Buhonca	
			Primăria Doljești	
			Biserica Buruienești	200
			Mănăstirea Buruienești	
			La rude	2.915
5.	Comuna Horia		Grădinița Cotu Vameș	8
6.	Comuna Sagna		Școala Sagna	18
			Sala Polivalentă Roman	11
			Tabără de corturi	147
			La rude	359
7.	Municipiul Roman		Școala generală nr. 6	45
			Școala generală nr. 7	11
			Liceul nr. 2	30
			Liceul sportiv	8
			Școala Generală nr. 1	39
			La rude	1.115
TOTAL JUDEȚ NEAMȚ		7 localități	23 de locații	9.665 (9.348 evacuate și 317 salvate)

Fig. 1 Situația evacuării persoanelor afectate de inundațiile produse de râul Siret, în anul 2008

Se observă faptul că 317 persoane (aprox. 3%) au refuzat evacuarea, fiind salvate de echipele de intervenție, cu bărcile. De asemenea, se observă că 7.801 persoane (aprox. 80%) s-au evacuat la rude, diferența fiind cazată prin efortul autorităților și al bisericii. O situație specială s-a

înregistrat în comuna Tămășeni care a fost inundată ca urmare a cedării unui dig în amonte, în județul Iași, apa provenind din râul Siret inundând localitatea prin spatele digului. Până s-au convins „cu ochii lor” că localitatea va fi inundată, preoții Bisericii romano-catolice din comună au acționat împotriva ordinului de evacuare dat de prefectul județului, crescând riscurile pentru populație, dar, după producerea inundației, aceștia au cooperat cu membrii Comitetului județean și forțele de intervenție.

O atenție deosebită a fost acordată pazei bunurilor rămase în zona afectată de inundații, forțele de jandarmi și poliție asigurând controlul intrărilor și ieșirilor până la revenirea populației la propriile gospodării.

În final, se poate menționa că, din punct de vedere a protecției civile, evacuarea în situații de urgență reprezintă una din modalitățile prin care, în situația în care apar pericole majore, populația, bunurile indispensabile supraviețuirii, valorile de patrimoniu și instituțiile fundamentale ale statului sunt deplasate, din zonele expuse riscului, în zone sigure.

BIBLIOGRAFIE

Legea privind protecția civilă nr. 481/2004.

Protocolul adițional I la Convențiile I-IV de la Geneva, Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 21 din 15.04.2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență.

Ordinul ministrului administrației și internelor nr. 1184/06.02.2006 pentru aprobarea Normelor privind organizarea și asigurarea activității de evacuare în situații de urgență.

Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996.

EVALUAREA MEDIULUI DE SECURITATE CONTEMPORAN UTILIZÂND PROCESUL DE ANALIZĂ IERARHICĂ

THE ASSESSMENT OF THE CONTEMPORARY SECURITY ENVIRONMENT BY USING THE HIERARCHICAL ANALYSIS PROCESS

Col.conf.univ.dr. Filofteia REPEZ*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Cpt.cdor.ing.dr. Victor-Daniel TELEAȘ**

Comandamentul Logistic Întrunit

Mediul de securitate actual se află într-o complexă și continuă dinamică, determinată atât de multiplele procese globale, cât și de amplificarea și diversificarea factorilor de influență, îndeosebi de natură asimetrică, ce se manifestă sub formă de riscuri, amenințări și vulnerabilități și care impun identificarea și implementarea unor direcții de acțiune flexibile și eficiente, în scopul diminuării și/sau eliminării consecințelor negative ale acțiunii acestora.

The current security environment is in a complex and continuous dynamics determined by multiple global processes as well as by the amplification and diversification of influence factors particularly asymmetrical in nature, manifesting as risks, threats and vulnerabilities asserting the identification and implementation of new flexible and efficient means of action in order to diminish and/or eliminate the negative consequences of their actions.

Cuvinte-cheie: securitate; mediu de securitate; evaluare; modalitate; analiză ierarhică.

Keywords: security; security environment; assessment; means; hierarchical analysis.

* e-mail: filofteiarepez@yahoo.com

** e-mail: victorteleasa@yahoo.com

Aprecieri privind mediul de securitate contemporan

La nivel global se manifestă pe scară largă atât riscuri convenționale, cât și riscuri neconvenționale, care determină noi tipuri de provocări la adresa mediului de securitate. Cunoașterea tipologiei riscurilor și amenințărilor la adresa securității, a capacității de materializare a acestora, identificarea și aplicarea măsurilor și direcțiilor de acțiune pentru diminuarea și mai ales eliminarea efectelor lor asupra mediului de securitate, reprezintă un deziderat extrem de important al prezentului.

Globalizarea a determinat estomparea granițelor dintre state și a permis ca tot mai multe procese să aibă un caracter transfrontalier, astfel încât statelor le este dificil, dacă nu imposibil, să reglementeze acele procese cu impact negativ asupra tuturor domeniilor vieții economico-sociale și politice. Globalizarea se remarcă prin răspândirea rapidă în toată lumea a producției, consumului, investițiilor, serviciilor, tehnologiei și capitalului, determinând creșterea numărului și importanței acordurilor internaționale, precum și stabilirea regulilor jocului pentru un număr mare de actori. Astăzi, globalizarea economică nu mai este o simplă tendință trecătoare este deja un sistem internațional care reflectă mondializarea comerțului, însemnând de fapt lupta pentru piețe. Tranzacțiile electronice, dezvoltarea companiilor transnaționale și formarea de alianțe strategice depășesc granițele statelor. Cu efecte pozitive și negative, „marea speranță a globalizării constă în faptul că va contribui la creșterea nivelului de trai în întreaga lume: țările sărace vor avea acces la piețele străine pentru a-și vinde produsele, investitorii străini vor putea pătrunde pe piețele lor pentru a facilita obținerea unor produse noi la prețuri mai mici, iar granițele se vor deschide, astfel încât oamenii să poată călători în alte țări pentru a se instrui, pentru a lucra și pentru a trimite acasă banii câștigați, ca să-și ajute familiile și să pună bazele unor noi afaceri”¹. Drept urmare, statele își consolidează o parte din capacitatea de guvernare prin intermediul organismelor suprastatale, instituțiilor politice regionale sau organizațiilor interguvernamentale.

Conflictele contemporane sunt generate, în special, de accesul tot mai restrâns la resurse și la piețe de desfacere, dar și de diferențele de natură etnică, religioasă, culturală sau ideologică. Probabilitatea unui conflict militar de mare amploare este redusă, în timp ce conflictele regionale și cele interne pot fi mai frecvente, iar efectul lor – direct sau cumulat – tinde să devină tot mai greu de controlat.

Mediul de securitate global se află într-o continuă dinamică, anumite evoluții ale acestuia fiind previzibile datorită implementării unor strategii și programe, în timp ce altele au perspective incerte ca natură, amploare și durată.

¹ Joseph Stiglitz, *Globalizare – speranțe și deziluzii*, Editura Economică, București, 2004, p. 20.

Amenințările la adresa securității, așa cum se conturează ele în prezent, precum și procesele integratoare (dintre care extinderea Uniunii Europene și a Alianței Nord-Atlantice), fac să fie cu totul depășite doctrinele tradiționale de purtare a războiului. Apărarea teritorială a devenit o prioritate de plan secund – cel puțin în arealul organizațiilor mai sus menționate –, confruntarea cu amenințările producându-se la locul de origine al acestora.

Apreciem că dinamica mediului de securitate contemporan este determinată de: accelerarea proceselor de globalizare și de integrare regională, în paralel cu tendințele de fragmentare statală; eforturile susținute ale organizațiilor internaționale de a crea o nouă arhitectură de securitate, stabilă și predictibilă, concomitent cu accentuarea tendințelor anarhice din anumite regiuni ale lumii; menținerea și accentuarea influenței unor state în dinamica relațiilor internaționale, în paralel cu diversificarea formelor și creșterea ponderii intervenției actorilor nonstatali în evoluția acestor relații; diferențele privind nivelul de dezvoltare al statelor din unele regiuni; apartenența la organizații economice și de securitate colectivă; gradul diferit de implicare în consolidarea încrederii și cooperării în plan regional și continental; contribuția la elaborarea unor strategii de valorificare a realităților politice la nivel regional și continental; varietatea etnoculturală și politică a zonei; disponibilitățile economice și sociale regionale; existența conflictelor etnice și religioase, precum și de altă natură; gradul de dezvoltare al crimei organizate, cu impact asupra spectrului de vulnerabilități; parametrii corupției la nivel statal și regional; nivelul diferit de respectare a drepturilor omului și de dezvoltare a democrației; diferențele privind modul de promovare a intereselor în zonă etc.

Evaluarea riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților pe care un actor statal sau nonstatal și le asumă atunci când ia decizia de a se implica într-o zonă geopolitică sau în soluționarea unor probleme de securitate este foarte importantă.

Riscurile, amenințările și vulnerabilitățile din mediul de securitate sunt diverse, tipologia acestora stabilindu-se în funcție de mai multe criterii.

Pentru demersul științific propus ne vom opri la criteriul *sursa sau domeniul de referință*, potrivit căruia avem următoarea clasificare:

- riscuri, amenințări și vulnerabilități de natură politică;
- riscuri, amenințări și vulnerabilități de natură economică;
- riscuri, amenințări și vulnerabilități de natură militară;
- riscuri, amenințări și vulnerabilități de natură socioculturală;
- riscuri, amenințări și vulnerabilități de natură ecologică.

Abordarea colaborativă a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților mediului de securitate, corelarea politicilor și strategiilor transfrontaliere, conduc la multiplicarea șanselor de obținere a unor rezultate pozitive, comparativ cu inițiativele singulare lipsite de o viziune cuprinzătoare a contextului geopolitic prezent și de perspectivă.

O analiză mai amplă a mediului de securitate permite cu certitudine, identificarea unei game mai largi de riscuri, amenințări și vulnerabilități la adresa securității, care preocupă atât statele, cât și comunitatea internațională.

Pentru evaluarea mediului de securitate se poate utiliza procesul de analiză ierarhică (piramidală) sau elemente de teoria mulțimilor *fuzzy*. Ne vom axa, în continuare, pe prima modalitate de evaluare a mediului de securitate, respectiv pe procesul de analiză ierarhică.

Considerații teoretice privind procesul de analiză ierarhică (piramidală)

Procesul de analiză ierarhică² reprezintă o metodă de analiză decizională multicriterială elaborată, în anul 1980, de către profesorul american Thomas L. Saaty, deosebit de utilizată la nivel mondial „în multiple domenii cum ar fi: planificarea, selecția celei mai bune alternative, alocarea resurselor, rezolvarea conflictelor, optimizarea etc.”³. Dintre numeroasele studii științifice având la bază aplicații ale procesului de analiză ierarhică pot fi menționate: modelul decizional destinat managerilor de resurse umane din companiile bancare și de asigurări pentru angajarea în cadrul companiilor lor a celor mai buni tineri absolvenți⁴, modelul de evaluare a programelor informatice de către persoane cu experiență și cunoștințe minime în domeniu⁵, modelul multiatribut de evaluare a soluțiilor de ieșire din criza economică a SUA⁶, modelul de examinare și evaluare a sistemelor de plată electronice aflate în utilizare⁷.

² T.L. Saaty, *The Analytic Hierarchy Process*, McGraw-Hill, New York, 1980.

³ O.S. Vaidya, S. Kumar, *Analytic hierarchy process: An overview of applications*, în: *European Journal of Operational Research*, vol.169, 2006, pp. 1 - 29.

⁴ Fan Chiang Ku, Cheng Shu Wen, *Using Analytic Hierarchy Process Method and Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution to Evaluate Curriculum in Department of Risk Management and Insurance*, în: *Journal of Social Sciences*, vol. 19, nr. 1, pp. 1-8, 2009.

⁵ C. Sanga, I.M. Venter, *Is a Multi-criteria Evaluation Tool Reserved for Experts?*, în: *The Electronic Journal Information Systems Evaluation*, vol. 12, nr. 2, pp. 165-176, 2009.

⁶ E. Rasoulinezhad, *Evaluation of Countries Solution Against The U.S. Economics Crisis Through A Multiple Attribute Decision Model*, în: *Journal of Economics and International Finance*, vol. 4, nr. 1, pp. 9 - 17, 2012.

⁷ S. Zokae et. al., *Electronic Payment Systems Evaluation: A Case Study in Iran*, în: *Information Management and Business Review*, vol. 4, nr. 3, pp. 120-127, 2012.

Procesul de analiză ierarhică se concretizează într-un flux relațional unidirecțional vertical, structurat pe niveluri decizionale, în vârful piramidei situându-se obiectivul global al modelului astfel conceput.

Modelul de evaluare propus în prezenta lucrare reprezintă un instrument flexibil, util specialiștilor din domeniul securității, în rezolvarea problemelor decizionale cu structură complexă. Printr-o astfel de metodă specialiștii în domeniu pot lucra atât cu criterii de natură calitativă, cât și cu criterii de natură cantitativă, analizele fiind efectuate în mod ierarhic într-un cadru de evaluare cu un ridicat nivel de relevanță.

Din perspectiva aspectelor prezentate anterior, putem afirma că factorii de influență ai mediului de securitate prezintă trei caracteristici de bază:

- dețin o anumită *pondere* în cadrul riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților luate per total;
- au o anumită *probabilitate* de materializare/manifestare/apariție sub formă de riscuri, amenințări și vulnerabilități;
- se manifestă cu o anumită *intensitate*.

Algoritmul procesului de analiză ierarhică presupune parcurgerea următoarelor etape:

1. *stabilirea obiectivului de îndeplinit;*
2. *stabilirea criteriilor de evaluare, în funcție de care poate fi îndeplinit obiectivul;*
3. *stabilirea subcriteriilor de evaluare, în funcție de criteriile din etapa precedentă;*
4. *crearea structurii piramidale a modelului de analiză.* Pe primul nivel se situează obiectivul vizat, pe nivelul intermediar se situează criteriile de evaluare, iar pe ultimul nivel subcriteriile decizionale prin care poate fi îndeplinit obiectivul. Elementele de pe un nivel trebuie să fie compatibile între ele și în relație cu anumite elemente aflate pe nivelul imediat superior.

5. *compararea pe perechi a subcriteriilor de evaluare.* În această etapă, prin acordarea unei valori pe o scară de la 1 la 9, conform tabelului 1, se apreciază importanța relativă a subcriteriilor stabilite în raport cu criteriile de la nivelul superior. Evident, comparația inversă dintre perechi va avea ca rezultat valori egale cu inversul comparației directe. Scara de evaluare a importanței criteriilor se prezintă astfel (tabelul nr. 1⁸ – nivelurile intermediare – 2, 4, 6 și 8 – pot fi utilizate pentru a face o distincție în profunzimea a nivelului comparativ):

⁸ T.L. Saaty, *op. cit.*, p. 283.

Tabelul nr. 1

Scara de evaluare a importanței criteriilor

Măsura preferinței	Valoarea importanței
Importanță egală	1
Moderat ca importanță	3
Important	5
Foarte important	7
Deosebit de important	9

6. *compararea pe perechi a criteriilor decizionale.* În această etapă se apreciază importanța relativă a criteriilor decizionale în raport cu obiectivul stabilit, situat la nivelul superior, prin aceeași metodă menționată la etapa precedentă.

Rezultatele obținute în etapele 5 și 6 se vor concretiza în matrici comparative de forma:

$$\mathbf{A} = (a_{ij})_{i,j=1,\overline{n}}$$

7. *determinarea celei mai mari valori proprii a matricei $\mathbf{A}$, $\lambda_{\max}$, rezolvând ecuația caracteristică:*

$$\det(\mathbf{A} - \lambda \mathbf{I}) = 0 \quad (1)$$

în care $\mathbf{I}$ reprezintă matricea unitate, iar 0 este vector nul.

8. *verificarea măsurii în care nivelurile de importanță acordate de către specialiști la compararea pe perechi sunt valide.*

Această verificare se face prin determinarea indicelui de consistență a matricelor, IC , cu relația:

$$IC = \frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1} \quad (2)$$

și a raportului de consistență a evaluării,

$$RCE = \begin{cases} IC, & \text{dacă } n = 1, 2 \\ \frac{IC}{IS}, & \text{dacă } n > 2 \end{cases} \quad (3)$$

unde n reprezintă ordinul matricei, iar IS este indicele stocastic ale cărui valori sunt prezentate în tabelul 2.

$$\text{Dacă } RCE \leq 0,10 \quad (4)$$

atunci matricea poate fi considerată consistentă, respectiv nivelurile ponderii importanței relative au fost apreciate corect. În caz contrar, evaluarea nu este consistentă și se impune reluarea procedurii.

Valorile indicelui stocastic în funcție de ordinul matricei sunt prezentate mai jos (tabelul nr. 2⁹):

Tabelul nr. 2

**Valorile indicelui stocastic
în funcție de ordinul matricei**

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
IA	0,00	0,00	0,52	0,89	1,11	1,25	1,35	1,40	1,45	1,49

9. *normalizarea matricelor comparative obținute*, prin împărțirea fiecărui element component al acestor matrice la suma coloanei din care acesta face parte;

10. *determinarea vectorului propriu normalizat al importanței relative, v_n* , prin efectuarea mediei aritmetice a fiecărei linii din matricea normalizată. Elementele fiecărui vector astfel obținut, arată nivelul de importanță pe care îl are fiecare criteriu, în raport cu obiectivul de îndeplinit, respectiv nivelul de importanță pe care îl are fiecare subcriteriu de evaluare în raport cu criteriile stabilite. Vectorii v , determinați prin această procedură, sunt o aproximare a vectorilor proprii corespunzători celor mai mari valori proprii ale matricei normalizate.

După prezentarea acestor aspecte teoretice ale procesului de analiză ierarhică ne propunem aplicarea practică a etapelor procesului de evaluare.

Evaluarea mediului de securitate folosind procesul de analiză ierarhică

Prin aplicarea algoritmului procesului de analiză ierarhică la mediul de securitate ajungem la următoarele concluzii:

1. obiectivul de îndeplinit: *evaluarea mediului de securitate*;
2. *criterii de evaluare* – nivelul 2 al piramidei procesului de analiză ierarhică este ocupat de elementele care acționează asupra mediului de securitate: *riscuri, amenințări și vulnerabilități*;
3. *subcriterii de evaluare* – nivelul 3 este reprezentat de *factorii de influență – politici, economici, militari, socioculturali și ecologici* – care se pot manifesta sub formă de riscuri, amenințări și vulnerabilități;

⁹ T.L. Saaty, L.G. Vargas, *Models, Methods, Concepts and Applications of the Analytic Hierarchy Process*, Kluwer Academic Publishers, New York, 2000, p. 9.

4. *configurarea structurii piramidale a modelului de evaluare* pe baza considerațiilor prezentate în etapele 1, 2 și 3. Din schema prezentată în figura 1 se poate observa foarte ușor că, elementele aflate pe nivelurile inferioare sunt în relație cu elementele aflate pe nivelul imediat superior.

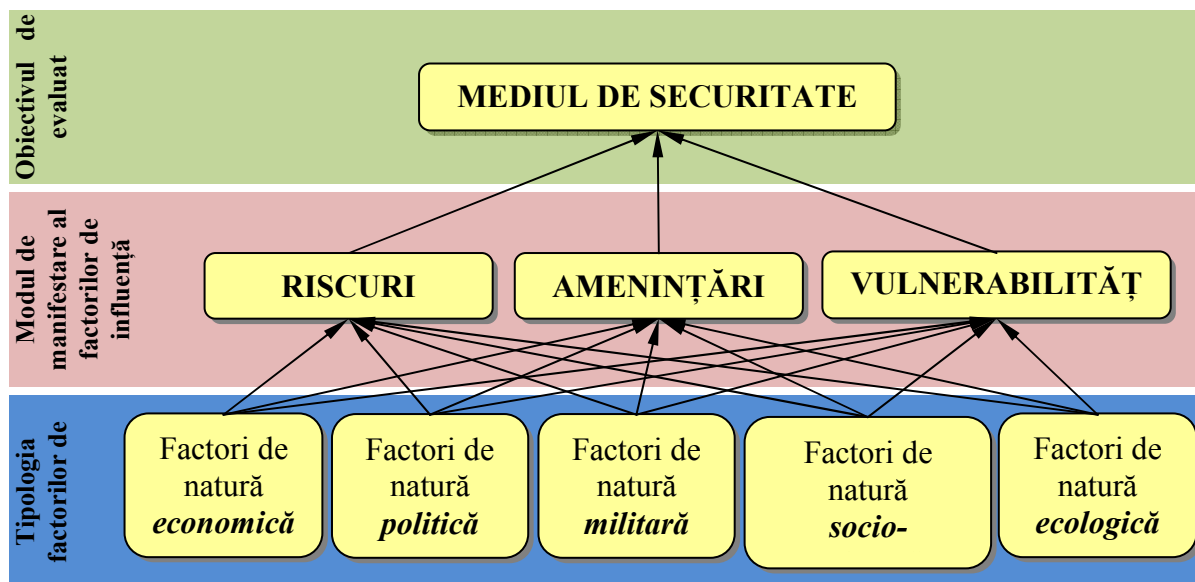

Fig. 1 Modelul de evaluare a mediului de securitate prin metoda procesului de analiză ierarhică

5. *compararea pe perechi a factorilor de influență*

Prin acordarea unei valori pe o scară de la 1 la 9, conform tabelului 1, se apreciază ponderea importanței relative a factorilor de influență, în cadrul riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților.

Rezultatul obținut se concretizează în matrice comparative de forma:

$$\mathbf{A}_* = (a_{ij})_{i,j=1,5}$$

unde: $*$ = r , a , v – indicele acordat riscurilor, amenințărilor, respectiv vulnerabilităților în cadrul cărora sunt comparate, pe perechi, categoriile de factori de influență.

6. *compararea pe perechi a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților*

Prin acordarea unei valori pe o scară de la 1 la 9, conform tabelului 1, se apreciază ponderea importanței relative a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților care se manifestă în mediului de securitate.

Rezultatul obținut se concretizează în matricea comparativă de forma:

$$\mathbf{B} = (b_{ij})_{i,j=1,3}$$

7. *determinarea celei mai mari valori proprii, $\lambda_{\max}$, a matricelor stabilite în etapele 5 și 6, rezolvând ecuația caracteristică (1);*

8. *verificarea măsurii în care nivelurile de importanță acordate de specialiști la compararea pe perechi, sunt valide;*

Pentru aceasta se utilizează relațiile (2), (3) și valorile din tabelul 2, după care se verifică respectarea condiției (4).

9. *normalizarea matricelor comparative obținute, prin împărțirea fiecărui element component al acestor matrice la suma coloanei din care acesta face parte;*

10. *determinarea vectorilor proprii normalizați ai ponderii importanței relative r_n , a_n , v_n , prin efectuarea mediei aritmetice a fiecărei linii din matricele normalizate.* Elementele fiecărui vector astfel obținut, arată ponderea deținută de fiecare factor de influență în cadrul riscurilor, amenințărilor, respectiv vulnerabilităților. Vectorii determinați prin această procedură sunt o aproximare a vectorilor proprii corespunzători celor mai mari valori proprii ale matricelor normalizate. Similar se determină vectorul propriu normalizat al ponderii importanței relative, ξ_n , a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților care acționează asupra mediului de securitate.

Exemplu numeric

Pe baza celor prezentate în modelul de evaluare propus, în continuarea etapelor 1-4 din metodologia de evaluare a mediului de securitate stabilită, se compară pe perechi factorii de influență, în scopul stabilirii ponderii importanței acestora în cadrul riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților. Pentru fiecare matrice determinată se parcurg în continuare etapele 7-10. Rezultatele obținute sunt prezentate în continuare (tabelul nr. 3):

Tabelul nr. 3

Matricea comparativă a ponderii importanței factorilor de influență în cadrul riscurilor ce se manifestă asupra mediului de securitate

Factori de influență	Politici	Economici	Militari	Socio-culturali	Ecologici
Politici	1	1/4	1/3	1/2	3
Economici	4	1	4	5	4
Militari	3	1/4	1	3	3
Socioculturali	2	1/5	1/3	1	3
Ecologici	1/3	1/4	1/3	1/3	1

$$IC = \frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1} = \frac{5,425 - 5}{5 - 1} = 0,106 \quad RCE = \frac{IC}{IS} = \frac{0,106}{1,110} = 0,095$$

Cum $RCE \leq 0,10$, condiția (4) este îndeplinită.

Se trece la realizarea matricei comparative normalizată a ponderii importanței factorilor de influență în cadrul riscurilor ce se manifestă asupra mediului de securitate și vectorul propriu normalizat corespunzător (tabelul nr.4):

Tabelul nr. 4

Matricea comparativă *normalizată* a ponderii importanței factorilor de influență în cadrul riscurilor ce se manifestă asupra mediului de securitate și vectorul propriu normalizat corespunzător

Factori de influență	Politici	Economici	Militari	Socio-culturali	Ecologici	r_n
Politici	0,097	0,128	0,056	0,051	0,214	0,109
Economici	0,387	0,513	0,667	0,508	0,286	0,472
Militari	0,290	0,128	0,167	0,305	0,214	0,221
Socioculturali	0,194	0,103	0,056	0,102	0,214	0,134
Ecologici	0,032	0,128	0,056	0,034	0,071	0,064

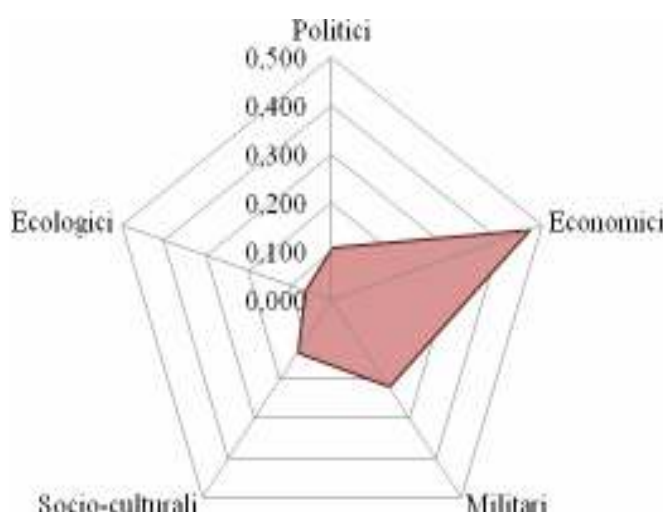

Fig. 2 Graficul ponderii importanței factorilor de influență în cadrul riscurilor

Urmează realizarea matricei comparative a ponderii importanței factorilor de influență în cadrul amenințărilor ce se manifestă asupra mediului de securitate (tabelul nr. 5):

Tabelul nr. 5

**Matricea comparativă a ponderii importanței
factorilor de influență în cadrul amenințărilor ce se manifestă
asupra mediului de securitate**

Factori de influență	Politici	Economici	Militari	Socio- culturali	Ecologici
Politici	1	1/3	1/5	1/4	3
Economici	3	1	1/3	1/4	3
Militari	5	3	1	1/3	4
Socioculturali	4	4	3	1	5
Ecologici	1/3	1/3	1/4	1/5	1

$$IC = \frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1} = \frac{5,405 - 5}{5 - 1} = 0,101 \quad RCE = \frac{IC}{IS} = \frac{0,101}{1,110} = 0,091$$

Cum $RCE \leq 0,10$, condiția (4) este îndeplinită.

Urmând aceeași pași și în cazul amenințărilor obținem (tabelul nr. 6):

Tabelul nr. 6

**Matricea comparativă *normalizată* a ponderii importanței
factorilor de influență în cadrul amenințărilor ce se manifestă
asupra mediului de securitate
și vectorul propriu normalizat corespunzător**

Factori de influență	Politici	Economici	Militari	Socio- culturali	Ecologici	a_n
Politici	0,075	0,038	0,042	0,123	0,188	0,093
Economici	0,225	0,115	0,070	0,123	0,188	0,144
Militari	0,375	0,346	0,209	0,164	0,250	0,269
Socioculturali	0,300	0,462	0,627	0,492	0,313	0,439
Ecologici	0,025	0,038	0,052	0,098	0,063	0,055

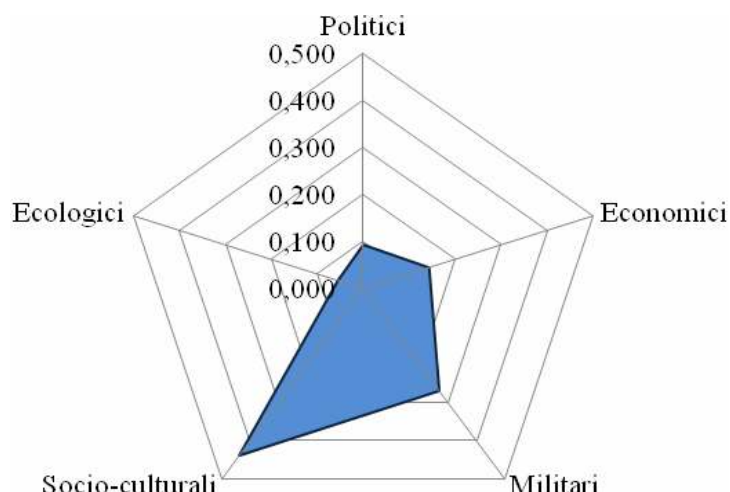

Fig. 3 Graficul ponderii importanței factorilor de influență în cadrul amenințărilor

Pentru vulnerabilități se respectă aceiași pași:

Tabelul nr. 7

Matricea comparativă a ponderii importanței factorilor de influență în cadrul vulnerabilităților ce se manifestă asupra mediului de securitate

Factori de influență	Politici	Economici	Militari	Socio-culturali	Ecologici
Politici	1	4	8	6	7
Economici	1/4	1	7	2	5
Militari	1/8	1/7	1	1/6	1/5
Socio-culturali	1/7	1/2	6	1	3
Ecologici	1/7	1/6	5	1/3	1

$$IC = \frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1} = \frac{5,412 - 5}{5 - 1} = 0,105 \quad RCE = \frac{IC}{IS} = \frac{0,105}{1,110} = 0,094$$

Cum $RCE \leq 0,10$, condiția (4) este îndeplinită.

Tabelul nr. 8

**Matricea comparativă *normalizată* a ponderii importanței
factorilor de influență în cadrul vulnerabilităților
ce se manifestă asupra mediului de securitate
și vectorul propriu normalizat corespunzător**

Factori de influență	Politici	Economici	Militari	Socio- culturali	Ecologici	v_n
Politici	0,602	0,689	0,296	0,632	0,432	0,530
Economici	0,151	0,172	0,259	0,211	0,309	0,220
Militari	0,075	0,025	0,037	0,018	0,012	0,033
Socioculturali	0,086	0,086	0,222	0,105	0,185	0,137
Ecologici	0,086	0,029	0,185	0,035	0,062	0,079

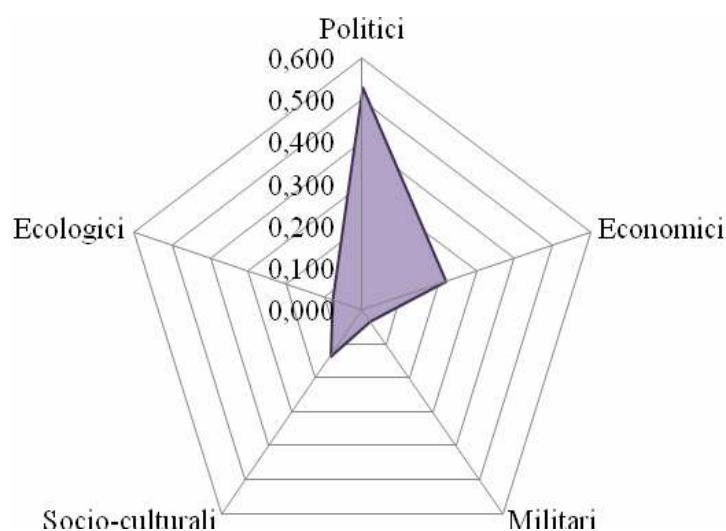

Fig. 4 *Graficul ponderii importanței factorilor de influență
în cadrul vulnerabilităților*

În continuare, se compară, pe perechi, riscurile, amenințările și vulnerabilitățile, în scopul stabilirii ponderii influenței lor asupra mediului de securitate. Pentru aceasta se aplică aceleași proceduri ca și în cazul factorilor de influență. Rezultatele obținute sunt prezentate în continuare.

Tabelul nr. 9

Matricea comparativă a ponderii influenței riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților asupra mediului de securitate

Influențe asupra mediului de securitate	Riscuri	Amenințări	Vulnerabilități
Riscuri	1	1/7	1/6
Amenințări	7	1	3
Vulnerabilități	6	1/3	1

$$IC = \frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1} = \frac{3,101 - 3}{3 - 1} = 0,05 \quad RCE = \frac{IC}{IS} = \frac{0,050}{0,520} = 0,097$$

Cum $RCE \leq 0,10$, condiția (4) este îndeplinită.

Tabelul nr. 10

Matricea comparativă normalizată a ponderii influenței riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților asupra mediului de securitate și vectorul propriu normalizat corespunzător

Influențe asupra mediului de securitate	Riscuri	Amenințări	Vulnerabilități	ξ_n
Riscuri	0,071	0,097	0,040	0,069
Amenințări	0,500	0,677	0,720	0,632
Vulnerabilități	0,429	0,226	0,240	0,298

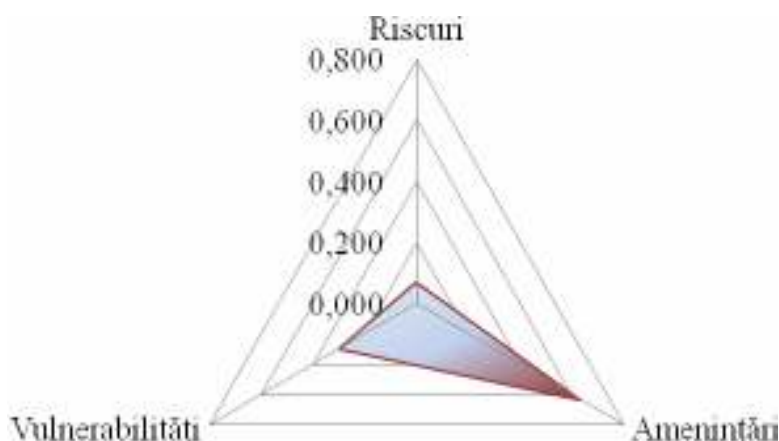

Fig. 5 Graficul ponderii influenței riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților asupra mediului de securitate

După parcurgerea etapelor modelului de evaluare propus, s-au obținut următorii vectori sub formă transpusă:

$$\mathbf{r}_n = {}^t(0,109 \quad 0,472 \quad 0,221 \quad 0,134 \quad 0,064)$$

$$\mathbf{a}_n = {}^t(0,093 \quad 0,144 \quad 0,269 \quad 0,439 \quad 0,055)$$

$$\mathbf{v}_n = {}^t(0,530 \quad 0,220 \quad 0,033 \quad 0,137 \quad 0,079)$$

$$\xi_n = {}^t(0,069 \quad 0,632 \quad 0,298)$$

Concluzii

Analizând rezultatele obținute putem afirma că, asupra mediului de securitate evaluat, circa 7% din factorii de influență se manifestă sub formă de riscuri, 63,2% dintre factorii de influență se manifestă sub formă de amenințări și 29,8% din factorii de influență se manifestă sub formă de vulnerabilități. Ponderea cea mai mare în cadrul riscurilor o dețin factorii de influență de natură economică (47,2%), ponderea cea mai mare în cadrul amenințărilor o dețin factorii de influență de natură socioculturală (43,9%), iar în cadrul vulnerabilităților ponderea cea mai mare o dețin factorii de influență de natură politică (53%). De cealaltă parte, cea mai scăzută pondere în cadrul riscurilor și amenințărilor o au factorii de influență de natură ecologică (6,4%, respectiv 5,5%), iar cea mai scăzută pondere în cadrul vulnerabilităților o au factorii de influență de natură militară (3,3%).

De remarcă este faptul că riscurile, amenințările și vulnerabilitățile nu se manifestă în mod distinct, ci într-o manieră conjugată și sub diverse forme dificil de anticipat, fapt ce le amplifică potențialul de provocare a instabilității mediului de securitate. Relaționarea, interconectarea și interdependența dintre riscuri, amenințări și vulnerabilități implică necesitatea întăririi colaborării dintre actorii statali și nonstatali – NATO, UE, ONU, OSCE și o acțiune integrată și proactivă a acestora în scopul prevenirii, controlului și contracarării influențelor negative ce se manifestă asupra mediului de securitate.

Modelul propus are fundamente științifice și reprezintă doar un punct de plecare în posibilele demersuri viitoare de extindere a metodelor de evaluare a mediului de securitate. Totodată, modelul propus poate fi adaptat la situații concrete, în scopul deschiderii unor noi perspective de analiză și evaluare din domeniul securității și apărării și obținerii de noi rezultate. Totuși, pentru creșterea gradului de stabilitate a mediului de securitate se impune revizuirea, completarea și îmbunătățirea, după caz, a metodelor și mijloacelor întrebuintate pentru prevenirea și/sau diminuarea riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților.

BIBLIOGRAFIE

- Chiriac Mircea-Dănuț, *Riscuri și amenințări la adresa securității României*, în: *Factorii de risc ce pot afecta interesele României în contextul aderării la Uniunea Europeană, Simpozion științific, București, 21 iunie 2007*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.
- Crețu Gheorghe, *Riscuri la adresa securității naționale*, Editura Silvy, București, 2006.
- Duțu Petre, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.
- Rasoulinezhad E., *Evaluation of Countries Solution Against The U.S. Economics Crisis Through A Multiple Attribute Decision Model*, în: *Journal of Economics and International Finance*, vol. 4, nr. 1, 2012.
- Saaty T.L. *Multicriteria Decision Making: The Analytic Hierarchy Process*, RWS Publications, Pittsburgh, 1988.
- Saaty T.L., *The Analytic Hierarchy Process*, McGraw-Hill, New York, 1980.
- Saaty T.L., Vargas L.G., *Models, Methods, Concepts and Applications of the Analytic Hierarchy Process*, Kluwer Academic Publishers, New York, 2000.
- Sanga C., Venter I.M., *Is a Multi-criteria Evaluation Tool Reserved for Experts?*, în: *The Electronic Journal Information Systems Evaluation*, vol. 12, nr. 2, 2009.
- Stiglitz Joseph, *Globalizare – speranțe și deziluzii*, Editura Economică, București, 2004.
- Vaidya O.S., Kumar, S., *Analytic Hierarchy Process: An Overview Of Applications*, în: *European Journal of Operational Research*, vol. 169, 2006.

ÎN TRE PACEA PERPETUĂ ȘI MODELAREA NEURONALĂ

BETWEEN PERPETUAL PEACE AND NEURAL MODELING

Lt. asist. cercetare drd. Răzvan GRIGORAȘ*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Lipsa tiparelor istorice și praxiologice constituie o problemă majoră pentru decidenții din relațiile internaționale ce realizează studii prospective. În cadrul acestui articol am utilizat modelarea neuronală pentru a măsura prezența variabilele kantiene în cadrul relațiilor internaționale și a determina anumite tipare ce pot fi utilizate în cadrul estimării viitorului relațiilor dintre state. Astfel, am operaționalizat, cu ajutorul softului Matlab, Modelul Securității de la Copenhaga printr-o rețea neuronală. Concluzia generală a articolului este că structura rețelei neuronale este capabilă să descopere relații importante între democrație și conflict. De asemenea, cele trei variabile kantiene sunt prezente și astăzi în cadrul relațiilor internaționale, iar creșterea lor în intensitate nu poate avea decât efecte benefice asupra sistemului de relații internaționale.

The lack of historical and praxiological patterns is a major problem for the decision makers of international relations interested in predictions. In this article we used the neural modeling in order to measure the presence of Kantian variables in international relations and to determine certain patterns that can be used in the estimation of future relations between states. Thus, we operationalized, by using the Matlab software, The Copenhagen Security Model through a neural network. The general conclusion of the article is that the structure of the neural network is able to discover important relationships between democracy and conflict. Also, we may conclude that the three Kantian variables are present today in the international relations and their increasing intensity can only have positive effects on international relations.

Cuvinte-cheie: previziune; rețele neuronale; pace kantiană; securitate.
Keywords: prediction; neural networks; Kantian peace; security.

* e-mail: grigorasrazvan@gmail.com

Kant și pacea perpetuă

În lucrarea *Pacea perpetuă. O schiță filosofică*, Immanuel Kant a sugerat că pacea internațională ar putea fi stabilită pe fundamentul a trei elemente majore: constituțiile republicane, „dreptul cosmopolit”, (comerțul liber și interdependența economică) și dreptul internațional, cu organizațiile aferente¹. Consider că aceasta a fost cu adevărat o propunere vizionară, deoarece la nivelul anului 1795 existau foarte puține democrații în lume și nicio organizație internațională nu avea regulile și principiile specifice organizațiilor de azi. Comerțul era definit, dar majoritatea țărilor urmau principiile mercantiliste în domeniu: subordonau comerțul intereselor statului, căutând independența economică atunci când era posibil și urmărind câștiguri economice prin folosirea forței.

În continuare, propun să verificăm dacă există o influență a celor trei variabile kantiene asupra păcii și să observăm forma sub care se regăsesc variabilele prezentate de Kant în relațiile internaționale astăzi. Pentru a materializa acest fapt, se va operaționaliza starea de securitate printr-o rețea neuronală ce ne va ajuta să determinăm care sunt ponderile variabilelor kantiene în cadrul atingerii stării de pace și de securitate.

Prima etapă în realizarea acestui demers o reprezintă analiza cercetărilor existente cu privire la variabilele kantiene. O primă idee ce se desprinde din cadrul acestei analize este faptul că, în ultimii douăzeci de ani, cercetările cu privire la corelațiile privind fenomenul războiului a progresat rapid prin examinarea relațiilor dintre perechile de state (diade) observate în timp². Analiza seriilor de timp diadice marchează un avans important în cercetare fie că discutăm de un nivel global sau de un nivel național. Studiul acestor tipuri de serii de timp aduce răspunsuri la întrebări destul de frecventate de către oamenii de știință, cât și de către factorii de decizie politică. Spre deosebire de investigările națiunilor, realizate la nivel singular, analizele diadice integrează ușor variabilele care relaționează în mod inerent din punct de vedere al caracterului și al balanței de putere al unei alianțe sau a gradului de interdependență specifică unor componente ale statului.

O altă idee ce se desprinde din studiul cercetărilor anterioare este că dorința statelor de a participa într-o organizație internațională este influențată de natura relațiilor stabilite dintre ele. Acestea pot împărtăși calitatea de membru în organizațiile internaționale atunci când împărtășesc și pacea, iar asocierile comune pot să nu aibă vreo influență asupra

¹ I. Kant, *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, The Grotius Society Publications, no. 7. Helen O'Brien, trans. London: Sweet and Maxwell, 1927 [1795], pp. 14-16.

² G. King, L. Zeng, *Explaining Rare Events in International Relations*, International Organization Review, 2001, pp. 693-716.

relațiilor lor viitoare. Problema legăturilor reciproce este foarte evidentă, atunci când luăm în considerare interdependența și pacea³. Într-adevăr, Kant și liberalii clasici s-au așteptat că, din punct de vedere economic, comerțul să constrângă statele să recurgă la forță tocmai pentru că relațiile lor ar fi amenințate.⁴

Mansfield concluzionează că democrația nu crește insecuritatea unui stat sau probabilitatea unui conflict militar⁵, dar nici nu confirmă că așteptările cu privire la interdependențele economice afectează starea de pace⁶. J.R. Onneal a estimat probabilitatea unor dispute diadice pe seturi de date din perioada 1885-1992, în funcție de influența mai multor factori liberali și realiști: caracterul regimurilor politice ale statelor, importanța economică a schimburilor lor bilaterale, numărul de organizații internaționale din care fac parte, indiferent dacă ele au fost state aliate, echilibrul de putere⁷. Pentru a măsura contingența/vecinătatea, cercetătorii au analizat distanța de separare dintre cele două state și dacă diada conține un stat puternic. Probabilitatea anuală a unui litigiu interstatat militarizat scade cu 33%⁸, *ceteris paribus*, în cazul în care nivelul de democrație din statul cel mai puțin democratic din diada are valori mai mari decât media democratică. Probabilitatea unui litigiu scade cu 43% în cazul în care ambele state sunt dependente economic și au relații comerciale comune.

O rețea densă de organizații guvernamentale este asociată cu o reducere de 24 % a stării conflictuale⁹. În cazul în care toate cele trei variabile kantiene sunt majorate simultan, probabilitatea unui litigiu scade cu 71%. Ideea de pace obținută printr-o stare democratică și prin influența constrângătoare a comerțului este destul de perenă în cadrul cercetărilor zilelor noastre. Bennett și Stam oferă o evaluare deosebit de valoroasă, independentă de ideea de pace kantiană.¹⁰ Ei folosesc estimatori alternativi și estimatori de control pentru a caracteriza mult mai multe influențe alte

³ R. Reuveny, *The Trade and Conflict Debate: A Survey of Theory, Evidence and Future Research*. Peace Economics, Peace Science and Public Policy, 2000, pp. 33-49.

⁴ H.D. Lasswell, *op.cit.*, pp. 455-468.

⁵ E. Mansfield, B. Pollins, *The Study of Interdependence and Conflict: Recent Advances, Open Questions, and New Directions for Future Research*. Journal of Conflict Resolution, 2001, pp. 834-859.

⁶ R. Reuveny, *op.cit.*, pp. 33-49.

⁷ J. R. Oneal, B. Russett, *Why „An Identified Systemic Analysis of the Democracy-Peace Nexus” Does Not Persuade*. Peace and Defense Economics, 2000, pp. 1-17.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ D.S. Bennett, A.C. Stam, *When (Seemingly) Innocuous Decisions Matter: Research Design and Estimator Choices in the Analysis of Interstate Dyads*, Journal of Conflict Resolution, 2000, pp. 653-685.

relațiilor diadice. Testele lor includ și indicatori prin care ni se arată cum conflictul este bazat pe modelul de comportament strategic propus de către Bueno de Mesquita și Lalman¹¹, considerat cel mai sofisticat joc de conflict interstatal. Analizele lui Bennett și Stam asupra diadelor susțin pacea prin democrație. Interdependența economică este semnificativ legată de relațiile pașnice în nouă dintre cele doisprezece teste pe care cercetătorii le realizează. Deținerea calității de membru în comun în organizațiile internaționale nu este statistic semnificativă, în orice test, dar există dovezi ale beneficiilor organizațiilor internaționale¹².

Realisti susțin că, în general, politica determină comerțul, altfel spus „comerțul urmează steagul” mai degrabă decât că în particular comerțul afectează politică¹³. Pollins, dar și Gowa și Mansfield consideră că interesele de securitate influențează comerțul.¹⁴ Statele limitează de multe ori comerțul cu potențialii adversari din preocupare pentru câștigurile relevante. Ei nu pot lua în considerare numai beneficiile absolute ale comerțului, deoarece avantajul altui stat poate avea o semnificație militară¹⁵. Prin urmare, guvernele limitează vânzările de bunuri care sunt considerate strategice: de exemplu principalele materii prime sau produse tehnologice cu aplicații militare. Statele Unite ale Americii au impus multe restricții asupra comerțului Est-Vest în timpul Războiului Rece și păstrează limitări semnificative și în ziua de azi. Deși comerțul între state în timp de război nu a fost neîntâlnit în secolele anterioare¹⁶, statele moderne limitează acest tip de activitate. Statele pot acționa, de asemenea, în sensul strângerii legăturilor cu partenerii comerciali cu care au relații politice bune. Mansfield și Bronson consideră că statele realizează comerț cu aliații mai mult decât este necesar din punct de vedere economic¹⁷, dar analizele factorilor determinanți ai comerțului, prezentate de către Morrow, Siverson și Taberes susțin că această relație nu este una robustă¹⁸. În timp ce unele statele sunt reticente în a avea schimburi economice cu o țară care poate deveni un potențial adversar, cele mai multe țări nu reprezintă un element de insecuritate pentru cealaltă.

¹¹ B. Bueno De Mesquita, D. Lalman, *War and Reason*. New Haven, CT: Yale University Press, 1992, pp. 20-29.

¹² D. S. Bennett, A. C. Stam, *op.cit.*, pp. 670.

¹³ J.S. Levy, *War and Peace*, în *Handbook of International Relations*, editat de W. Carlsnaes, T. Risee și B. A. Simmons, 2002, pp. 350-368. London: Sage.

¹⁴ B. Pollins, *Does Trade Still Follow the Flag?*, *American Political Science Review*, 1989, pp. 465-480.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ D.S. Bennett, A.C. Stam, *op.cit.*, pp. 640.

¹⁷ E. Mansfield, *op.cit.*, p. 800.

¹⁸ J. D. Morrow, R. Siverson, T. Taberes, *The Political Determinants of International Trade: The Major Powers, 1907-90*, *American Political Science Review*, 1998, pp. 649-662.

D. Snidal susține că motivația comportamentelor statelor este redată de câștigurile absolute obținute de către partenerii comerciali. Cu toate acestea, stimulentele pentru comerț sunt mai mari pentru țările care se bucură de relații pașnice. Alte studii ulterioare au demonstrat avantajele comerțului din punct de vedere al stării de securitate (cum ar fi lucrările lui J.R. Oneal)¹⁹.

Cadrul de analiză

Concluzionăm că cercetările anterioare în domeniul variabilelor kantiene nu sunt concludente din perspectiva identificării și altor tipuri de influențe în afară de cele de tipul politico-militar. Toate analizele realizate după anul 2000 (a se vedea aici lucrările lui M. Lagazio, ale lui G. King și L. Zeng, Russett și Caudill) arată importanța variabilelor kantiene, dar numai în domeniul politic. Se obțin finalități și posibilități de predicție cu o exactitate ce variază între 60% și 90%, dar numai pentru evenimentele politico-militare. În comparație cu acești cercetători, noi pornim de la premisa că securitatea unui stat este definită de un cadru sistemic care nu cuprinde influențe kantiene numai în domeniul politico-militar, ele apărând și în alte domenii.

Prin urmare propunem un cadru de analiză defalcat pe următoarele trei direcții:

1. Existența următoarei corespondențe între variabilele kantiene descrise în anul 1795 și forma sub care se regăsesc ele în zilele noastre:

Tabelul 1

Forma variabilelor kantiene în zilele noastre

Nr. crt.	Variabile kantiene	Forma variabilelor kantiene în 1795	Forma variabilelor în zilele noastre
1	Constituții republicane	Existența constituțiilor	Existența democrației și constituțiilor
2	Dreptul cosmopolit	Comerț liber	Existența unor piețe de schimb și existența unor schimburi de bunuri,
		Interdependență economică	schimburi de servicii, schimburi de capitaluri și schimburi de resurse umane.

¹⁹ J. R. Oneal, B. Russett, *Modeling Conflict While Studying Dynamics: A Response to Nathaniel Beck*, în *Globalization and Armed Conflict*, editat de G. Schneider, K. Barbieri și N. P. Gleditsch. Boulder, CO: Rowan and Littlefield. Forthcoming, 2003.

Nr. crt.	Variabile kantiene	Forma variabilelor kantiene în 1795	Forma variabilelor în zilele noastre
			Existența unor mecanisme de protecție economică internațională a statelor sau diverșilor actori față de anumite crize sau presiuni (convenții, organizații, tratate, curți de arbitraj).
3	Dreptul internațional	Federalismul statelor libere/Liga națiunilor	Organizații internaționale ce garantează starea de securitate (de exemplu: ONU, UE, NAFTA, MERCOSUR, ASEAN, OUA)

2. *Existența unor relații între forma variabilelor kantiene din zilele noastre și modelul securității de la Copenhaga ce sunt exemplificate în fig. 1.*

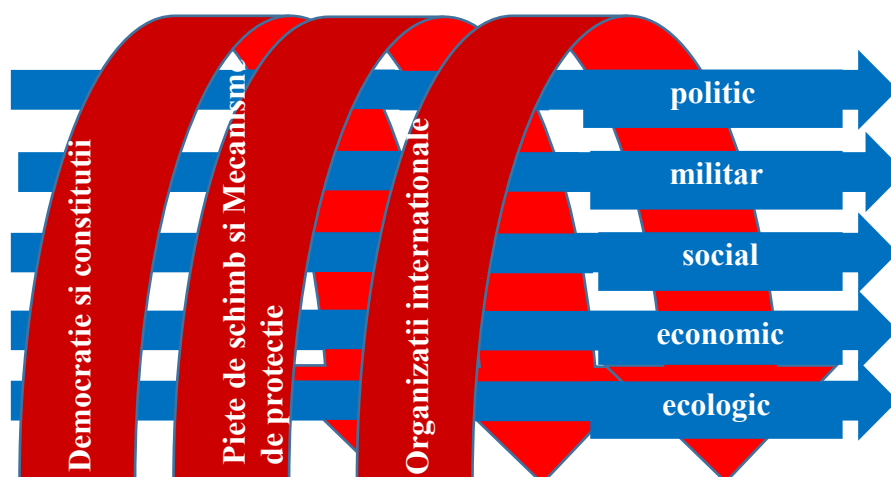

Fig. 1 *Relațiile dintre variabilele kantiene și modelul securității de la Copenhaga*

Explicăm corespondența din figura 1, astfel: componentele modelului securității de la Copenhaga și variabilele kantiene din zilele noastre se găsesc într-o relație de interdependență. Variabila 3 (Organizații internaționale ce garantează starea de securitate) este fundația pe care se dezvoltă domeniile securității de la Copenhaga. Deși organizațiile respective au în general un caracter politico-moral (așa cum I. Kant descrie caracterul organizațiilor) ele influențează indirect și celelalte componente ale sării de securitate. Variabila 2 compusă din piețele de schimb (incluzând și schimburile) și mecanismele de protecție influențează domeniile economic și social. Piețele de schimb și schimburile de bunuri,

schimburile de servicii, schimburile de capitaluri și schimburile de resurse umane conduc la apariția unor relații de interdependență între state la nivel internațional. Tratatetele, curțile de arbitraj, convențiile și organizațiile (altele decât cele de la variabila 3) reprezintă mecanismele de protecție social-economică ale statelor în cadrul sistemului internațional. Variabila 1 compusă din democrație și constituție influențează domeniile politic și militar. Democrația reprezintă vocea sistemului politic, în timp ce domeniul militar este garantul democrației și totodată apărătorul constituției.

3. Operaționalizarea modelului securității de la Copenhaga printr-o rețea neuronală

În cazul de față, cele cinci domenii din modelul securității de la Copenhaga (economic, social, politic, de mediu și militar) vor fi operaționalizate la rândul lor prin variabile măsurabile. Prin această cercetare ne propunem astfel să grupăm variabilele modelului securității de la Copenhaga cu variabilele kantiene și să obținem prin instruirea rețelei neuronale coeficienții relativi de influență pe care variabilele le au asupra gradului de insecuritate al unui stat. Răspunsurile la această întrebare, interpretate prin lumina teoriei, ne oferă o perspectivă nouă asupra forțelor ce modelează relațiile interstatale. Acest lucru este important pentru că poate să susțină luarea unor decizii în domeniul promovării democrației, în domeniul schimburilor internaționale de bunuri și servicii și în susținerea și participarea la promovarea păcii în lume prin influența unei organizații internaționale.

Modelul care va caracteriza starea de securitate a unei entități va fi conceput pe baza unei relații între două entități. Acest lucru are loc datorită faptului că starea de securitate a unei organizări nu poate fi privită la modul singular, având nevoie de cel puțin doi actori pentru a descrie o relație. Din acest motiv datele utilizate vor fi de tip diadă/an²⁰.

Așadar ecuația securității $F(X)=S$ devine într-o rețea neuronală:

$F(\text{economic, politic, social, militar, ecologic}) = S$, unde:

- *Politic* = *P* (Suveranitate, Independență, Integritate teritorială, Caracter național, Instituții, Frontiere, Regimul politic, Elemente ce țin de corectitudine și de fraudă, Guvernare) (9 factori);

- *Economic* = *E* (Capital, Resurse și dezvoltare durabilă, Piață, Investiții ce țin de infrastructura critică, Economie subterană) (5 factori);

- *Social* = *Sc* (Sănătate, Educație, Elemente demografice, Vicii, Dezvoltarea durabilă, Religie, Valori, mentalitate și implicare socială, Elemente ce țin de continuitate) (8 factori);

²⁰ Va descrie toate activitățile relevante pentru cercetare care au avut loc între două țări de exemplu, eșalonate anual.

- *Militar* = *M* (Forțe și structurile specializate, Protecția infrastructurilor critice, Elemente ce țin de spionaj, Elemente ce țin de terorism și riscuri asimetrice, Revoluție în afaceri militare, Dezvoltare durabilă) (6 factori);

- *Ecologic* = *Ec* (Dezvoltare durabilă, Poluare, Climă, Influențe asupra florei și faunei) (4 factori).

Algoritmul aplicat este *trainlm*, performanța rețelei este măsurată cu eroarea medie pătratică, în timp ce datele sunt divizate aleator. Cea mai bună configurație a rețelei este obținută la a 51-a iterație. Performanța acesteia are valoarea de peste 99%, datele fiind validate. Aceasta înseamnă că există o relație puternică între componente și este redată prin rețeaua construită. Practic eroarea calculată prin scăderea targeturilor din *outputuri* este sub 10 la puterea -1 adică 0.01, procentul de reușită fiind peste 99% dintre cele 5.804 cazuri de diade prelucrate.

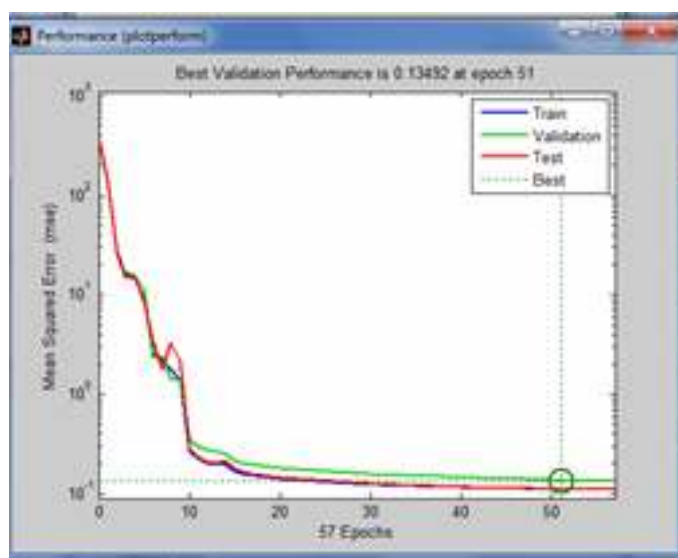

Fig. 2 Performanța rețelei (plotare din Matlab)

Analiza ponderilor și influențelor variabilelor kantiene

În urma modelării stării de securitate printr-o rețea neuronală am obținut ponderile și influențele variabilelor kantiene, în cadrul modelului securității de la Copenhaga. Pentru o prelucrare mai ușoară voi prezenta numai ponderile ce au influențe în cadrul raționamentului nostru.

La nivelul democrației întâlnim cele mai ridicate scoruri ale unor componente vitale vieții politice. Acest fapt demonstrează indirect că sistemul militar este subordonat voinței politice într-un stat democratic și se întrepătrunde cu acesta într-un stat dictatorial. Gradul de centralitate și măsură de constrângere instituționalizată privind competențele decizionale ale conducătorilor sunt cele mai pregnante variabile pentru statul numărul 1.

Mai mult că sigur statul numărul 1 este caracterizat de către o autoritate absolută. Trebuie să remarcăm scorul minim pe care centralitatea o are pentru statul numărul 2. Acest fapt ne demonstrează că inițiatorul cu cât se îndreaptă către un grad de centralitate mai mare cu atât are tendințe conflictuale în cadrul sistemului de relații internaționale. Tendințele sunt susținute de competențe decizionale mult prea mari și incontrolabile de către un grup politic/regim/lider. De partea cealaltă, statul numărul 2 deține scoruri ridicate la *competitivitatea participării*²¹, măsurând gradul în care preferințele conducerii politice și a leadershipului politic pot fi urmărite în arena politică și la *măsura constrângerilor instituționalizate*²². Dacă acestea sunt instituționalizate prin legi și hotărâri, atunci avem de-a face cu un stat democratic. În caz contrar, diada este una deosebit de periculoasă, din perspectiva instabilității actorilor.

Analiza componentelor ce măsoară poziționarea statelor unul în raport cu celălalt și a distanțelor dintre acestea reliefează următoarele elemente: Continuitatea colonială este una dintre variabilele cu influențe ridicate asupra comportamentului diadic. Datele demonstrează că statele au fost influențate de dorința de a obține influențe la nivel global, asupra spațiului geostrategic. De asemenea prin *colcont*²³ și *syscon*²⁴ se întăresc și se confirmă unele judecăți ale teoriilor cuceririi spațiului vital și colonial din geopolitică conform cărora multe state au căutat să-și cucerească spațiul vital și pe glob, după ce resursele proprii nu le-au mai putut susține evoluția.

Analiza fundamentală a balanței de importuri și exporturi este redată de raporturile reciproce ale țărilor implicate în diadă. FLOW2²⁵ (ca raport între Flow2_IR și Flow2_ER) deține o pondere foarte mare. Această înseamnă, raportat la scorul relativ redus al FLOW1, că relația pe care statul doi o are din punct de vedere economic cu statul inițiator îl va determina pe acesta din urmă să aleagă un anumit tip de comportament. Mai exact, cu cât statul numărul 1 este mai dependent din punct de vedere economic de statul numărul 2, cu atât acesta va evita să îi periclitizeze starea de securitate și invers. Dacă statul numărul 1 va dori totuși să afecteze starea de securitate a statului numărul 2, va trebui să găsească soluții de achiziționare sau cumpărare/ privatizare a companiilor și centrelor de

²¹ Variabilă ce măsoară gradul de competitivitate a participării în procesul de luare a deciziei în cadrul domeniului politic.

²² Setul de norme prin care se pot implementa politicile într-un stat.

²³ *Colonial Contiguity* – variabilă din cadrul bazei de date Polity 4 ce exprimă continuitatea colonială.

²⁴ *System concentration* – variabilă din cadrul bazei de date Polity 4 ce exprimă concentrarea sistemului prin numărul de alianțe și organizații.

²⁵ *Flow* – variabilă din cadrul bazei de date Polity 4 ce exprimă raporturile de export-import dintre state.

producție a statului numărul 2. Ideea generală pe care analiza indicatorului acesta o produce este că un stat puternic din punct de vedere economic, care poate oricând să sisteze relațiile de export-import cu alt partener, având și alte surse și piețe de desfacere, este un stat sigur. Starea de securitate a sa nu va fi astfel periclitată. Dacă în schimb renunță la o parte dintre corporații și companii de stat în favoarea altor state prin achiziție sau privatizare, statul devine vulnerabil. De sigur, putem dezvolta o întreagă polemică asupra privatizării companiilor (unele companii poate nu sunt productive, altele trebuie să se implice într-un consorțiu pentru a putea face față concurenței și productivității). Totuși statul trebuie să păstreze anumite categorii de organizații sub îndrumarea sa.

Analiza componentelor disputelor care au avut loc între statele din diade a fost realizată măsurând nivelul ostilităților, al celei mai grave acțiuni antagonice și a gravității confruntării redată în numărul de persoane decedate. Ponderile în general au fost medii, valorile foarte ridicate observându-se la măsurarea nivelului ostilităților pe state separate. Astfel, starea de securitate a unui stat este afectată de către acțiunile vizibile ale celuilalt stat. Un alt aspect care se cade a fi amintit aici este durata diadei și a confruntării. Ea influențează prin implicarea resurselor și cheltuirea fondurilor de la bugetul de stat pentru finalizarea acțiunilor militare. Cu cât diadele sunt mai mari, cu atât ele conduc la o „oboseală” socială și economică a țării respective (pot apărea revolte, structura pe vârste și sexe a populației poate fi schimbată, rezervele de stat pot sărăci etc.).

Concluzii

În urma analizei ponderilor rezultate din simulările anterioare se consideră că variabilele Kantiene sunt mai vii ca niciodată în sistemul internațional. Relațiile dintre o democrație consolidată și o democrație tânără sunt semnificativ mai pașnice decât atunci când unul dintre jucători este o putere absolutistă. Beneficiile păcii democratice se acumulează mai rapid decât în cazul când unul dintre state este așadar autocratic. Creșterea interdependenței economice și a schimburilor de bunuri și capital dintre state reduce riscul unui litigiu cu aproximativ 10-20 % din perspectiva modelului securității de la Copenhaga. În cele din urmă, o creștere a amplitudinii organizațiilor interguvernamentale la care cele două entități aderă reduce riscul unui litigiu cu 30%. În cazul în care toate cele trei elemente kantiene sunt stabilite la niveluri ridicate, incidența litigiilor și diferendelor poate să scadă cu peste 80%. Având în vedere aceste efecte importante, ni se pare prudent că factorii de decizie politică să încurajeze răspândirea instituțiilor democratice și extinderea comerțului la nivel global. Organizațiilor internaționale eficiente, de asemenea, sunt parte integrantă a acestui proces, așa cum susțin A. Mansfield și G. Pevehouse²⁶.

²⁶ E. Mansfield, *op.cit.*, pp. 139.

Beneficiile pacifiste ale democrației, ale unor piețe de schimb și existența unor schimburi de bunuri, schimburi de servicii, schimburi de capitaluri și schimburi de resurse umane, precum și a organizațiilor internaționale sunt tot mai evidente în cazul în care le comparăm cu efectele alianțelor și preponderența dorinței de a obține puterea în relațiile internaționale – elemente susținute amplu în teoriile realiste ale politicii internaționale²⁷. Eforturile de consolidare a democrației, creșterea schimburilor de bunuri și capital între state și crearea unei rețele de organizații internaționale pot aduce beneficii care să susțină extinderea NATO și a puterii ONU. Prin urmare, factorii de decizie politică ar trebui să includă elementele kantiene în strategia lor de pace, în formele prezentate în Tabelul 1.

BIBLIOGRAFIE

- Beck Nathaniel, Richard Tucker, *Conflict in Space and Time*, Weatherhead Center for International Affairs Working Paper, Harvard University, Cambridge, MA, 1997.
- Bird T., Croft S., The Copenhagen School and European Security, *The Romanian Journal of European Studies*, 2003, No. 2, Timișoara.
- Kant I., *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, The Grotius Society Publications, no. 7. Helen O'Brien, trans. London: Sweet and Maxwell, 1927 [1795].
- Pollins B., Does *Trade Still Follow the Flag?*, *American Political Science Review*, 1989.
- Schrodt Philip A., *Prediction of Interstate Conflict Outcomes Using a Neural Network*, *Social Science Computer Review*, 1991.
- Schwartz Peter, *The Art of the Long View: Planning for the Future în An Uncertain World*, Crown Publishing Group, 2012.

²⁷ Nu putem să trecem cu vederea aici eșecul Sfintei Alianțe în anii 1800.

ASISTENȚA PSIHOLOGICĂ

THE PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE

Dr. Carmen IRIMIA*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Organizarea actuală a serviciului psihologic se face conform principiului complementarității disciplinare (fiecare ramură a psihologiei necesită o anumită pregătire specifică: psihologie diferențiată, asistență psihologică, psihologie medicală și clinică, psihologie organizațională, operații psihologice etc.), care trebuie practicate numai de către specialiști, și conform principiului interdependenței profesionale (preot, medic generalist, psihiatru etc.) presupunând o comunicare directă (nemediată) cu factorii de decizie, precum și asigurarea deplină a confidențialității.

The current organization of psychological service is made under the principle of complementarity subject (each branch of Psychology requires a specific training: Psychology called the differentiated psychology, medical and clinical psychology, organizational psychology, psychological operations, etc. to be practiced only by professionals) together with the specialists of different service branches. Also, it involves the principle of interdependence of professionals (priest, general practitioner, psychiatrist etc.) and involves direct (not mediated) communication (unmediated) while ensuring full confidentiality.

Cuvinte-cheie: asistență psihologică; stres; performanță; suport psihiatric; psihiatru; psiholog; psihoterapeut.

Keywords: *psychological assistance; stress; performance; psychological support; psychologist; psychiatrist; psychotherapist.*

Asistența psihologică se realizează, de regulă, prin gestionarea activității psihologice în timp de pace, în situații de criză și la război și se poate face în următoarele trepte: de susținere, consiliere, intervenție și terapie. Astfel: nivelul 1 – asistență psihologică primară (se realizează de către colegi, de către comandant etc. – are scop de prevenție/ suport/ intervenție); nivelul 2 – asistență psihologică secundară (se realizează de

* e-mail: irimiacarmen37@yahoo.com

către psihologul de unitate – are scop de consiliere psihologică a personalului); nivelul 3 – asistență psihologică ternară și asistență psihiatrică primară (se realizează de către o echipă mixtă, formată din: psiholog, instructor pentru pregătire fizică, psihiatru – are scopul diagnosticului clinic, intervenției psihoterapeutice și a recuperării); nivelul 4 – asistență psihologică cuaternară și asistență psihiatrică secundară (se realizează de către psihiatru, psihologul clinician, psihoterapeut, asistentul social – scopul reintegrării socio-profesionale după psihoterapie, cu/ fără spitalizare)¹ după cum reiese din figura de mai jos.

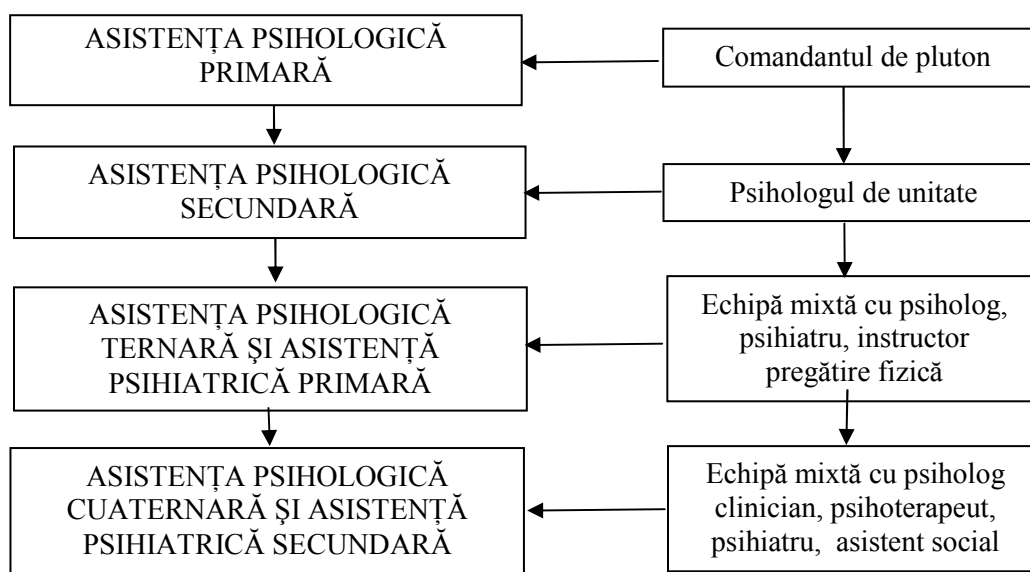

Fig. 1 *Concepția integrată de asistență psihologică și psihiatrică²*

Această concepție integrată de asistență psihologică și psihiatrică se constituie și ca o provocare pentru continuarea cercetării în domeniul asigurării psihologice a militarilor din armata României.

Fiecare tip de acțiune militară are particularitățile sale, factori de risc specifici la care sunt supuși fiecare militar în parte și chiar misiunea în ansamblul ei.

Într-un mediu în care pot exista beligeranți nonmilitari și populație străină cu norme culturale, religioase, etnice și sociale nefamiliare militarilor dislocați în acea zonă (uneori ostilă, violența, terorismul, conflictele latente, manipularea informațiilor, imaginilor, culturii, tradițiilor, mentalităților, intereselor, trebuințelor și așteptărilor), strategiile și tacticile neconvenționale de influențare a moralului, stării de spirit și

¹ Constantin Edmond Cracsner, *Elemente de psihologie militară*, Editura AISM, București, 2003, p. 260.

² *Concepția privind activitatea de selecție, cunoaștere și asistență psihologică în Armata României*, SMG, București, 2002, p. 25.

comportamentul individual și colectiv creează noi surse de stres și impune cu necesitate creșterea profesionalismului, crearea și dezvoltarea unui climat de toleranță între părțile aflate în conflict, dezvoltarea capacității de autoreglare a emoțiilor și realizarea unui echilibru superior. Toate aceste consecințe impun pregătirea și asistarea psihologică a militarilor pentru a face față posibilelor perturbări psihice, care supun la încercări dificile nu numai forța fizică și morală a militarilor, ci și stabilitatea lor psihică, echilibrul emoțional, volitiv, siguranța în sine etc.

Asistența psihologică în armata României

Asistența psihologică este un concept introdus, relativ recent, în terminologia militară românească. Activitatea desfășurată în mediul militar implică, în totalitatea determinărilor sale, apariția stresului profesional, care poate genera personalului, în situații critice, diverse tulburări psihice. În acest sens pentru desfășurarea activității de cunoaștere și asistență psihologică a cadrelor militare și a personalului civil, în mod unitar, a fost elaborată „Concepția privind activitatea de selecție, cunoaștere și asistență psihologică în Armata României”³ și „Dispoziția privind măsurile ce se iau pentru perfecționarea sistemului de selecție, cunoaștere și asistență psihologică în armată”⁴.

Scopul fundamental al activității de cunoaștere și asistență psihologică constă în monitorizarea, menținerea unui potențial ridicat de eficiență individuală a resursei umane, asigurarea asistenței psihologice cu caracter preventiv/ameliorativ, în vederea facilitării îndeplinirii obiectivelor, misiunilor, sarcinilor și cerințelor specifice activității în mediul militar.

Asistența psihologică reprezintă totalitatea operațiilor și măsurilor acordate de către un specialist în vederea întăririi, fortificării sau însănătoșirii psihice a unei persoane cu astfel de nevoi și se acordă gratuit întregului personal aflat în activitate, precum și membrilor familiilor acestora atât în situații de normalitate, cât și de boală, în scopul adaptării psihice la condițiile existențiale sau în scopul recuperării și refacerii capacității psihoaptitudinale pentru muncă.

Specificul activității de asistență psihologică solicită specialistului cunoștințe, calități intelectuale și abilități profesionale deosebite, precum și respectarea deontologiei psihologice în toate împrejurările care fac necesară prezența și intervenția sa.

³ *Concepția privind activitatea de selecție, cunoaștere și asistență psihologică în Armata României*, SMG, București, 2002, p. 25.

⁴ *Dispoziția privind măsurile ce se iau pentru perfecționarea sistemului de selecție, cunoaștere și asistență psihologică în armată*, SMG, București, 2002, p. 14.

Prezentarea experiențelor de război trebuie să constituie momente de reflecție pentru eșaloanele competente care au datoria să elaboreze concepția de asistență psihologică a armatei, fundamentarea teoretică și concretizarea ei în practica militară. Având în vedere faptul că, până în prezent, nu există un sistem teoretic unitar și coerent cu privire la asistența psihologică a militarilor în timp de pace, în situații de criză și la război, propunem, în baza unor experiențe ale altor armate, o posibilă abordare a acestei problematici.

Asistența psihologică presupune, ca premisă pentru buna ei desfășurare, cunoașterea longitudinală, profundă și multilaterală a persoanei căreia i se acordă suport. Pentru a realiza o cunoaștere de tip longitudinal a personalității, psihologul poate utiliza toate metodele și tehnicile de care dispune, punând în evidență particularitățile și trăsăturile psihice caracteristice subiectului. În funcție de situație, demersul psihologic poate continua cu programe de asistență suportivă, consiliere sau psihoterapie. Aceste programe pot avea ca obiectiv eliberarea subiectului de anxietate, depresie sau alte trăiri afective ce împiedică adaptarea sa la mediu.

Se consideră că trăirile care afectează și perturbă comportamentul pot avea efecte negative atât pentru individ (în activitatea profesională, viața sexuală, imaginea de sine și autoaprecierea), cât și pentru cei din jurul său (în relațiile interpersonale).

Câmpul de luptă modern, în totalitatea determinărilor sale, reprezintă cauza principală a stresului de luptă și condițiile cele mai favorabile a traumelor psihice de luptă.

Pentru a mări gradul de rezistență psihologică și de stabilitate emoțională al militarilor, se impune cu necesitate elaborarea unei concepții unitare cu privire la asigurarea permanentă a asistenței psihologice și sociale, înțeleasă ca element de structură în cadrul sistemului instituțional și, totodată, ca dimensiune importantă a capacității de luptă a armatei și Laboratorului psihotehnic de pe lângă Inspectoratul General al Aeronauticii, care se ocupă doar de selecția aviatorilor.

Asistența psihologică reprezintă totalitatea operațiilor, măsurilor și îngrijirilor acordate de către o persoană specializată în vederea întăririi, fortificării și însănătoșirii psihice a unui om. Se distinge clar că aceasta este acordată atât omului bolnav, care necesită un ajutor terapeutic sau psihoterapeutic, cât mai ales omului sănătos, în scop preventiv, profilactic, de adaptare psihică.

Asistența socială este un ansamblu de instituții, programe, măsuri, activități profesionalizate de protejare a unor persoane, grupuri, comunități

cu probleme sociale, aflate temporar în dificultate, în criză și deci vulnerabile. Ca sistem instituțional administrativ (sfera serviciilor, activităților practice etc.), asistența socială își propune să soluționeze cazurile ce apar la nivel individual (*case work*), la nivel de grup (*group work*), la nivel de comunitate (*community work and community development*).

Cele două domenii socio-umane (asistența socială și asistența psihologică) au statute și roluri bine definite în viața de ansamblu a societății moderne. Armata, ca parte componentă a sistemului social global, este conectată prin relații specifice vieții umane cotidiene care, în pofida tipului de comunitate distinctă, intercondiționează cu macrostructura socială. De aceea, pe baza schimbului reciproc informațional-energetic, se impune și pentru armată, într-o formă particularizată, existența și funcționarea într-un mediu specific a unui sistem de asistență psihologică și socială sau, altfel spus, a unui subsistem de asistență psihosocială, în cadrul sistemului general militar.

Sistemul de asistență psihosocială trebuie să aibă permanent în vedere interacțiunea a doi factori importanți: individul (militarul, indiferent de grad, funcție, vârstă, sex, pregătire etc.) și mediul lui de viață socio-economic, cultural, moral etc. În cadrul acestui complex socio-uman, cu scop practic-aplicativ, dar și teoretic, sunt necesare cunoștințe, deprinderi, metodologii, metode, tehnici și procedee care, într-o formă instituționalizată și cu o logistică adecvată, să asigure militarilor pregătire, ajutor, intervenție și terapie, în situații normale și/sau în condiții de criză, în mod individual, dar și subunității militare, în calitatea sa de grup social special. În cadrul sistemului vor coopera specialiști militari și personal cu studii de profil în domenii de largă circulație socio-umană și științifică: psihologie socială, sociologie, pedagogie, medicină, economie, psihopatologie, antropologie, drept, cibernetică, informatică etc.

Ritmul trepidant al operațiilor, problemele cotidiene, nivelul competițional impus, dublat de un temperament predispozant, împinge organismul să resimtă acut orice formă de constrângere sau atingere a lumii exterioare și reacționează prin tulburări la nivel mental și fizic.

Când se organizează și se planifică pregătirea psihică și asistența psihologică a efectivelor participante la misiuni trebuie ținut cont de „ambianța” în care acestea trebuie să se desfășoare.

Astfel pot exista trei genuri de ambianțe: permisivă – atunci când operația are consimțământul general și există o amenințare minimă pentru cei care asigură asistența umanitară, conform experiențelor trecute, populația locală (Angola, Bosnia), refugiații și alte grupuri din zona unde are loc misiunea, așteaptă ajutor din partea trupelor indiferent de mandatul

lor; nesigură – când forțele țării gazdă nu au control efectiv asupra întregului teritoriu sau asupra întregii populații din cadrul zonei operative sau de tranzit; ostilă – atunci când amenințarea este mare din cauza dezordinii civile, operațiilor teroriste sau luptelor. În acest caz, securitatea efectivelor angajate în asemenea misiuni trebuie să reprezinte obiectivul principal, deoarece o forță slabă nu va putea asigura protecția și acordarea de asistență psihologică în fața unei opoziții larg răspândite în teren⁵.

Pentru obținerea performanței în astfel de misiuni este necesar luarea unor măsuri în ceea ce privește reglarea și autoreglarea stărilor psihice cum ar fi: accesul la informații sigure, deoarece în absența acestora au loc interpretări diferite ale informațiilor ce duc la un deficit informațional, favorizarea apariției stării de incertitudine, a anxietății, care generează un comportament dezadaptat situației, deoarece individul din punct de vedere cognitiv are nevoie permanentă să se informeze pentru a-și forma o imagine corectă a realității; întărirea din punct de vedere motivațional și volitiv, pentru că influențarea convingerilor pozitive, inducerea prin persuasiune și manipularea informațională duc la pierderea încrederii în misiune, în sine, în comandanți, în armament și tehnica din dotare; iar din punct de vedere afectiv se pot crea tensiuni pulsionale și dezechilibre emoționale, prin declanșarea și amplificarea unor stări negative, a unor stimuli și a unor mesaje șoc.

Atunci când se amintește despre asumarea diferitelor grade de risc, apariția stresului este inerentă, stresul este chiar „necesar” în dezvoltarea și în maturizarea umană, inițial este pozitiv, dar dacă este prea mult devine nesănătos, creează dependență și nu este controlabil.

În împrejurări dificile, pentru a învinge starea de teamă și anxietate, se săvârșesc operații îndrăznețe, riscante, pentru a proba față de propria conștiință validitatea capacității de adaptare și de rezistență la dificultățile situaționale. Prin același procedeu acționează și mecanismul de decompensare, când deficitele fizice sau morale provoacă acțiuni care trebuie să probeze capacitatea de performanță accesibilă, dar de altă natură decât cea stresantă.

Scop, caracteristici, competențe și principii ale asistenței psihologice

Complexitatea asistenței psihologice este evidențiată de scop, caracteristici, competențe și principii. În acest context, asistența psihică a militarilor la pace, criză sau război poate fi definită ca fiind: „Activitatea care, pornind de la descifrarea vulnerabilității individuale și colective la stresul specific luptei, își propune să realizeze protecție parțială sau totală a

⁵ Doina Bumbuț, *Asistența psihologică a efectivelor participante la acțiuni militare nonviolente*, Editura AISM, București, 2001, p. 7.

luptătorilor față de condițiile dificile, puternic afectogene, ale luptei, întărirea, fortificarea și însănătoșirea psihică a acestora”⁶.

Scopul asistenței psihologice îl va constitui deci realizarea la un nivel maxim posibil a performanței de care este capabil combatantul și măsurile specifice vizând, pe de o parte, asigurarea protecției și sprijinul, iar, pe de altă parte, formarea unor mecanisme de autocontrol al comportamentului acestuia.

Sub aspectul asistenței psihologice la pace, criză sau război, ca legi general valabile rezultate din ultimele conflicte, se remarcă următoarele caracteristici: stresul în anumite situații afectează efectivele până la cele mai înalte nivele ale conducerii și chiar populația locală; asistența psihologică are valoare terapeutică direct proporțională cu rapiditatea, proximitatea și competența aplicării; militarii care aparțin unor subunități bine instruite, bine conduse și coezive și au situații familiale favorabile, au suferit cel mai puțin de pe urma stresului în teatrul de operații; numărul celor traumatizați psihic este direct proporțional cu intensitatea și durata misiunii; conștientizarea stărilor psihice elimină de cele mai multe ori o parte din trauma psihică acumulată; există răniți psihic și fără răni fizice; fiecare militar dispune de un scut psihologic direct proporțional cu încrederea pe care o au în sine, colegi, comandant, armament etc.

Competențele care sunt absolut necesare din punct de vedere al asistenței psihologice la nivelul comandaților se împart în: competențe generale cum ar fi abilitatea de a conduce o unitate mică după o acțiune de detensionare; cunoașterea reacțiilor normale la stres în situații anormale; stăpânire de sine și talent de negociator; managementul stresului și tehnici de relaxare; exteriorizarea emoțiilor și sprijinul reciproc; folosirea sprijinului unor organisme (de exemplu, Comitetul Internațional al Crucii Roșii – ICRC⁷); prevenirea și identificarea abuzului de alcool și droguri; pregătirea pentru întoarcerea acasă și consilierea pentru reintegrare, precum și anumite competențe specifice cum sunt: abilitatea de a distinge

⁶ Ion Radu-Tomșa, *Psihologie militară. Eul, imaginea de sine și comportamentul în luptă*, Editura AISM, București, 1999, p. 167.

⁷ Crucea Roșie este o asociație voluntară cu caracter internațional, apărută din necesitatea completării serviciilor sanitare militare care nu puteau face față situațiilor. În timp, Crucea Roșie s-a extins pe tot globul, intervenind ori de câte ori este nevoie de ajutorare pentru orice catastrofă naturală, orice situație care impune prim ajutor, asistență medicală, distribuie de medicamente, hrană, îmbrăcăminte, adăpost pentru sinistrați, apărarea sănătății și educația sanitară a populației în vederea prevenirii îmbolnăvirii etc. Ea poate include pentru misiunile umanitare: medici primari chirurghi, generaliști și specialiști în traumatologie, urologie, chirurgie plastică, reparatorie și maxilo-facială, neurochirurgie, oftalmologie etc.

între simplele afecțiuni de stres și tulburările neuropsihiatrice sau organice serioase; recunoașterea semnelor de alarmă în instalarea oboselii sau erorilor de comportament; cunoașterea momentului necesar de intervenție la nivelul unității sau trimiterea acestuia pentru asistență de specialitate; detensionarea și calmarea incidentelor/situațiilor critice; intervenția și consilierea crizelor la diferite niveluri; prevenirea sinuciderilor; ținerea sub control a militarilor violenți⁸. Pe timpul ducerii operațiilor/luptelor asistența psihologică se realizează având în vedere câteva principii de bază: descentralizarea sau proximitatea; așteptarea; rapiditatea și oportunitatea; tratarea ambulatorie; competența.

- Principiul descentralizării sau proximitatea – prevede ca militarii afectați psihic să fie tratați, în măsura posibilului la fața locului, să fie evacuați la spital sau puncte/centre de tratare, recuperare psihică. Decizia de evacuare se ia în funcție de situație și de influența acesteia asupra celor afectați psihic atunci când menținerea lor în dispozitiv reprezintă un pericol real pentru îndeplinirea misiunii.

- Principiul așteptării – când starea unui individ traumatizat poate fi ameliorată, prin consiliere psihoterapeutică, și avem certitudinea asupra temporalității crizei.

- Principiul rapidității sau oportunității – prevede ca metodele de tratament să fie simple, rapide și la momentul oportun. Să urmărească, în primul rând, satisfacerea nevoilor primare (trebuințe de hrană, odihnă, căldură etc.), iar izolarea celui afectat să fie de scurtă durată.

- Principiul tratării ambulatorii – la postul de prim ajutor sunt tratați cei care necesită îngrijiri medicale vizate de către medic, psiholog, preot sau ofițerul cu operații psihologice și în timpul cel mai scurt cei cu tulburări psihice ușoare vor fi redați subunităților din care fac parte.

- Principiul competenței – în situațiile de urgență psihiatrică ajutorul acordat celor afectați să se facă de cei cu competență în domeniu (psihiatru, psiholog)⁹.

Necesitatea implicării specialiștilor în psihologie/psihiatrie în actul prevenirii și tratării după îmbolnăvire a fost subliniată încă de la începutul secolului XX de psihosomatică – disciplină asociată medicinei generale, deoarece este știut faptul că nu există suferință somatică (fizică) fără rezonanță psihică, și nu există suferință psihică fără rezonanță somatică.

În concluzie apreciez că rolul asistenței psihologice trebuie să-și îndrepte atenția, în primul rând, spre suferința psihică individuală (victima), în al doilea rând, spre leziunea colectivă în globalitatea ei (sub

⁸ Doina Bumbuț, *op.cit.*, p. 12.

⁹ Constantin Edmond Cracsner, *Elemente de Psihologie Militară*, Editura AISM, București, 2003, pp. 29-30.

impactul imitației, sugestiei, contaminării, molipsirii psihice pot apărea impulsuri arhaice, de fugă panicardă, agitație și degenerare în violență, sau la polul opus încremenire sau inhibiție colectivă) ce necesită scenarii complementare de salvare și ajutor reciproc, în al treilea rând, asupra societății funcționale, fiind lovită în sistemele sale funcționale, energetic, de hrană, alimentare cu apă etc.

BIBLIOGRAFIE

- Bumbuț Doina, *Asistența psihologică a efectivelor participante la acțiuni militare nonviolente*, Editura AISM, București, 2001.
- Cracsner Constantin Edmond, *Elemente de psihologie militară*, Editura AISM, București, 2003.
- Radu-Tomșa Ion, *Psihologie militară. Eul, imaginea de sine și comportamentul în luptă*, Editura AISM, București, 1999.
- Concepția privind activitatea de selecție, cunoaștere și asistență psihologică în Armata României*, SMG, București, 2002.
- Dispoziția privind măsurile ce se iau pentru perfecționarea sistemului de selecție, cunoaștere și asistență psihologică în armată*, SMG, București, 2002.

UNELE ASPECTE TEORETICE PRIVIND COMUNICAREA, CERCETAREA, ÎNREGISTRAREA ȘI RAPORTAREA EVENIMENTELOR LEGATE DE MUNCĂ

COMMUNICATION, RESEARCH, RECORDING AND REPORTING OF EVENTS OCCURED DURING THE WORKING PROCESS

Cms.lect.univ.dr. Cosmin CERNAT*

Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”

Irina GAGENEL**

Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale,
Direcția Juridică

Accidentul de muncă reprezintă vătămarea violentă a organismului, precum și intoxicația acută profesională, care au loc în timpul procesului de muncă sau în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu și care provoacă incapacitate temporară de muncă cel puțin trei zile calendaristice, invaliditate ori deces.

Work accident represents a violent injury to the body as well as professional acute poisoning that occur during the working process, or in fulfilling the working duties, and that causes temporary disability for at least 3 days, disability or death.

Cuvinte-cheie: salariat; angajator; accident de muncă; evenimente; vătămare corporală; incapacitate temporară de muncă.

Keywords: *employee; employer; work accidents; events; injuries; temporary working incapacity.*

Potrivit art. 5 lit. f din Legea nr. 319/2006 eveniment este accidentul care a antrenat decesul sau vătămări ale organismului, accident produs în timpul procesului de muncă ori îndeplinirii îndatoririlor de serviciu, situația de persoană dată dispărută sau accidentul de traseu de circulație în condițiile în

* e-mail: cosmin_cernat@yahoo.com

** e-mail: irina_oanan@yahoo.com

care au fost implicate persoane angajate incidentul periculos, precum și cazul susceptibil de boală profesională sau de boală legată de profesiune.

Noțiunea generică de eveniment cuprinde, legal:

- accidentele de muncă¹;
- bolile profesionale;
- incidentul periculos (evenimentul identificabil – cum ar fi explozia, incendiul, avaria accidentul tehnic, emisiile majore de noxe – rezultat din disfuncționalitatea unei activități sau a unui echipament sau/și din comportamentul neadecvat care nu a afectat lucrătorii, dar ar fi fost posibil să aibă asemenea urmări și/sau a cauzat ori ar fi fost posibil să producă pagube materiale).

Comunicarea evenimentelor

Orice eveniment trebuie comunicat de îndată angajatorului, de către conducătorul locului de muncă sau de către orice altă persoană care are cunoștință despre producerea acestuia. La rândul său, angajatorul are obligația să comunice evenimentele, de îndată, după cum urmează:

- a) inspectoratelor teritoriale de muncă, toate evenimentele, cu excepția accidentelor ușoare;
- b) asiguratorului², evenimentele urmate de incapacitate temporară de muncă, invaliditate sau deces, la confirmarea acestora;
- c) organelor de urmărire penală, după caz.

Angajatorul trebuie să ia măsurile necesare pentru a nu se modifica starea de fapt rezultată în urma producerii evenimentului, până la primirea acordului organelor care efectuează cercetarea, existând însă o excepție, atunci când menținerea acestei stări ar genera producerea altor evenimente, ar agrava starea accidentaților sau ar pune în pericol viața lucrătorilor și a celorlalți participanți la procesul muncii.

Inspectoratul teritorial de muncă, pe raza căruia s-a produs evenimentul, comunică Inspecției Muncii: incidentul periculos, evenimentul care a avut ca urmare un deces, evenimentul care a avut ca urmare accident colectiv, evenimentul care a avut ca urmare accident urmat de invaliditate evidentă, evenimentul care a avut ca urmare accident urmat de invaliditate, după primirea decizie de încadrare într-un grad de invaliditate.

Unitatea sanitară care acordă asistența medicală de urgență, la solicitarea organului care efectuează cercetarea evenimentului se va pronunța în scris, cu privire la diagnosticul provizoriu, în termen de maximum trei zile lucrătoare de la primirea solicitării.

¹ Așa cum sunt definite la Articolul 5 lit. f).

² *Legea nr. 346/2002 privind asigurarea pentru accidente de muncă și boli profesionale*, cu modificările și completările ulterioare.

În cazul decesului persoanei accidentate, inspectoratul teritorial de muncă va solicita, în scris, unității medico-legale competente, un raport preliminar din care să reiasă dacă decesul a fost sau nu urmare a unei vătămări violente.

În situația accidentului urmat de invaliditate, unitatea de expertiză medicală și recuperare, trimite o copie după decizia de încadrare într-un grad de invaliditate, în termen de 3 zile lucrătoare de la eliberarea acesteia, la inspectoratul teritorial de muncă pe a cărui rază s-a produs accidentul.

În cazul accidentelor de circulație produse pe drumurile publice, în care printre victime sunt și persoane aflate în îndeplinirea unor sarcini de serviciu, organele de poliție rutieră competente vor trimite instituțiilor și/sau persoanelor fizice/juridice prevăzute la Articolul 29 alin. (1) lit. a) și b)³, în termen de 5 zile de la data solicitării, un exemplar al procesului-verbal de cercetare la fața locului.

Comunicarea evenimentelor va cuprinde cel puțin informațiile necesare pentru localizarea lor și identificarea victimelor: denumirea/ numele angajatorului la care s-a produs accidentul sediul/adresa și numărul de telefon al angajatorului, locul unde s-a produs evenimentul, data și ora la care s-a produs decesul accidentatului; numele și prenumele victimei, datele personale ale victimei, împrejurările care se cunosc și cauzele prezumtive, cauzele accidentului, numele și funcția persoanei care comunică evenimentului, data comunicării, unitatea sanitară la care a fost internat accidentatul.

Cercetarea evenimentelor

Cercetarea evenimentelor are ca scop stabilirea împrejurărilor și a cauzelor care au condus la producerea acestora, a reglementărilor legale încălcate, a răspunderilor și a măsurilor ce se impun a fi luate pentru prevenirea producerii altor cazuri similare și respectiv, pentru determinarea caracterului accidentului.

Angajatorul numește în comisia de cercetare a evenimentului persoane care trebuie să aibă pregătire tehnică corespunzătoare și să nu fie implicate în organizarea și în conducerea locului de muncă unde a avut loc evenimentul și să nu fi avut o responsabilitate în producerea evenimentului.

Dacă în eveniment sunt implicate victime cu angajatori diferiți, în comisia de cercetare numită de către angajatorul la care s-a produs evenimentul trebuie să facă parte și persoane numite de către ceilalți angajatori, prin decizie scrisă.

Cercetarea evenimentului care constă într-un accident suferit de către o persoană ca urmare a unei acțiuni întreprinse din proprie inițiativă

³ Angajator, în cazul evenimentelor care au produs incapacitate temporară de muncă și inspectoratele teritoriale de muncă, în cazul evenimentelor care au produs invaliditate evidentă sau confirmată, deces, accidente colective, incidente periculoase, în cazul evenimentelor care au produs incapacitate temporară de muncă lucrătorilor la angajatorii persoane fizice, precum și în situațiile cu persoane date dispărute.

pentru salvarea unei vieți omenești sau pentru prevenirea ori înlăturarea unui pericol care amenință avutul public, dacă acesta a avut loc în afara unității angajatorului și nu a avut nicio legătură cu aceasta se face de către primăria pe raza căreia s-a produs.

În cazul accidentelor de circulație pe drumurile publice, serviciile poliției rutiere transmit organelor împuternicite să efectueze, la cererea acestora, în termen de 5 zile lucrătoare de la solicitare, un exemplar din procesul verbal de cercetare la fața locului și orice alte documente existente, necesare cercetării.

În cazul evenimentelor care au generat accidente urmate de incapacitate temporară de muncă sau a incidentelor periculoase în care faptele comise pot fi considerate infracțiuni, dosarul de cercetare se încheie în două exemplare⁴.

Dosarul de cercetare a evenimentelor întocmit de către comisia numită de către angajator trebuie să respecte cerințele legale, înaintându-se pentru verificare și avizare inspectoratului teritorial de muncă pe raza căruia s-a produs evenimentul în termen de 5 zile lucrătoare de la terminarea cercetării.

Inspectoratul teritorial de muncă analizează dosarul, avizează și restituie dosarul în cel mult 7 zile lucrătoare de la data primirii, împreună cu avizul inspectoratului teritorial de muncă.

Dacă inspectoratul teritorial de muncă constată că cercetarea nu a fost efectuată corespunzător, poate dispune completarea dosarului și revizuirea procesului-verbal de cercetare sau poate interveni și efectua direct cercetarea⁵. Dosarul de cercetare întocmit de inspectoratul teritorial de muncă va fi înaintat pentru avizare la Inspecția Muncii, în cel mult 5 zile lucrătoare de la finalizarea cercetării.

Inspecția Muncii avizează și restituie dosarele în cel mult 10 zile lucrătoare de la data primirii lor. Dacă se constată că cercetarea nu a fost efectuată corespunzător, se poate dispune completarea dosarului și revizuirea procesului-verbal de cercetare.

Inspectoratul teritorial de muncă completează dosarul și revizuieste procesul-verbal în termen de 5 zile lucrătoare de la data primirii dosarului. El transmite dosarul organelor de urmărire penală, numai după ce au fost avizate de către Inspecția Muncii.

Parchetele de pe lângă tribunale și judecătorii comunică inspectoratului teritorial de muncă rezultatul anchetei penale, în termen de 15 zile lucrătoare de la definitivarea acesteia.

⁴ Originalul este înaintat organului de urmărire penală.

⁵ Comisia de cercetare va completa dosarul și va revizui procesul-verbal în termen de 5 zile lucrătoare de la data primirii dosarului.

Dosarul de cercetare al accidentului de muncă cu invaliditate, înaintat organelor de urmărire penală, se restituie la inspectoratul teritorial de muncă care a efectuat cercetarea, pentru completare și revizuire, în cazul în care se produce decesul accidentatului ca urmare a accidentului suferit, confirmat în baza unui act medico-legal.

Completarea dosarului și revizuirea procesului-verbal de cercetare a evenimentului se fac în cel mult 5 zile lucrătoare de la primirea dosarului la inspectoratul teritorial de muncă.

Dosarul completat și revizuit va fi înaintat în vederea avizării la Inspekția Muncii, care îl va restitui inspectoratului teritorial de muncă în termen de 10 zile lucrătoare de la data primirii. După avizarea de către Inspekția Muncii, dosarul se înaintează organelor de urmărire penală de către inspectoratul teritorial de muncă.

Procesul-verbal de cercetare a evenimentelor trebuie să conțină toate elementele necesare pentru cunoașterea celor care au efectuat cercetarea, pentru localizarea evenimentului și a cauzelor sale, pentru identificarea accidentatului/accidentatilor⁶.

Dacă accidentul de muncă s-a produs la un angajator, altul decât cel care îl înregistrează, un exemplar din procesul-verbal de cercetare va fi trimis și acestuia. Atunci când angajatorul la care se înregistrează accidentul de muncă își are sediul pe teritoriul altui județ decât cel pe raza căruia s-a produs accidentul, se trimite un exemplar din procesul-verbal de cercetare inspectoratului teritorial de muncă pe raza căruia are sediul angajatorul.

Cercetarea accidentului de muncă

Accidentul de muncă⁷ reprezintă vătămarea violentă a organismului precum și intoxicația acută profesională⁸, care au loc în timpul procesului de muncă sau în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu și care provoacă incapacitate temporară de muncă cel puțin 3 zile calendaristice, invaliditate ori deces.

Normele metodologice privind declararea și cercetarea accidentelor de muncă definesc vătămarea violentă a organismului ca fiind afectarea integrității anatomo-funcționale, cu efecte imediate asupra stării de sănătate a persoanei accidentate care are drept consecință următoarele traume:

⁶ Procesul-verbal de cercetare a unui eveniment se întocmește în: trei exemplare, în cazul accidentului de muncă urmat de incapacitate temporară de muncă, pentru angajatorul care înregistrează accidentul, inspectoratul teritorial care a avizat dosarul și asigurător; mai multe exemplare, în cazul accidentului de muncă urmat de incapacitate temporară de muncă pentru lucrători cu angajatori diferiți, pentru fiecare angajator, inspectoratul teritorial de muncă care a avizat dosarul și asigurător.

⁷ Art. 5 lit. g din *Legea nr. 319/2006*.

⁸ Art. 34 alin 5 din *Legea 319/2006*, dispune că Intoxicația acută profesională se declară, se cercetează și se înregistrează ca accident de muncă și ca boală profesională.

a) leziune fizică acută a corpului uman, produsă în condițiile și cu consecințele prevăzute mai sus⁹;

b) un efect negativ și acut, rezultat dintr-o expunere instantanee, care are drept consecință leziuni multiple asupra corpului uman¹⁰, produse în condițiile descrise mai sus;

c) pierderea sau degradarea unui simț, dereglarea unui aparat sau sistem al organismului, precum și trauma neuropsihică cauzată de leziuni fizice, de dereglări senzoriale, de climatul psihosocial existent sau de intoxicații acute, produse în condițiile de mai sus.

Clasificarea accidentelor de muncă

În concepția Legii nr. 319/2006 accidentele de muncă se clasifică în raport cu urmările produse și numărul persoanelor accidentate, astfel:

- a) accidente care produc incapacitate temporară de muncă de cel puțin trei zile;
- b) accidente care produc invaliditate;
- c) accidente mortale;
- d) accidente colective, atunci când sunt accidentate cel puțin trei persoane în același timp cu cel în cauză.

Declararea accidentelor de muncă

Odată ce un accident de muncă s-a produs, el trebuie comunicat imediat conducerii unității de către conducătorul locului de muncă sau de către orice altă persoană care are cunoștință de producerea lui.

Întrucât în lege nu se face referire la modalitatea în care se va face comunicarea producerii accidentului, se poate utiliza orice mijloc; important este ca această comunicare să fie imediată momentului producerii. Numai astfel angajatorul va putea lua măsurile necesare urgente ce se impun¹¹, în funcție de gravitatea accidentului limitând în acest fel proporția sau efectele acestuia.

Accidentul de muncă urmat de incapacitate temporară de muncă ori, după caz, urmat de invaliditate sau deces, precum și accidentul de muncă colectiv, vor fi comunicate de îndată de către conducerea persoanei juridice sau, după caz, de persoana fizică, în calitate de angajator, inspectoratului teritorial de muncă și, după caz, organelor de urmărire penală competente.

Orice accident urmat de incapacitate temporară de muncă se comunică, în maximum 48 de ore de la data producerii, prin orice mijloace,

⁹ Arsura, contuzia, plaga, fractura, luxația, entorsa, înțepătura, inflamația.

¹⁰ Cum sunt: electrocutarea, asfixia, înecul.

¹¹ Chemarea medicului, trimiterea unei echipe specializate în salvări etc.

de conducătorul persoanei juridice sau persoana fizică la care s-a produs accidentul, la inspectoratul de stat teritorial pentru protecția muncii din județul pe teritoriul căruia a avut loc accidentul, precum și celui din județul pe teritoriul căruia își are sediul persoana juridică unde era angajată victima.

Aceleași inspectorate vor fi anunțate de către aceleași persoane, în cazul în care accidentul este mortal, a produs vătămare gravă, este colectiv sau periculos, cu precizarea ca în aceste situații vor fi anunțate și organele de urmărire penală competente.

Se va proceda la fel, în sensul că conducătorul persoanei juridice sau fizice la care a fost angajată victima va comunica evenimentul în 48 de ore inspectoratelor de stat pentru protecția muncii din cele două județe (cel pe teritoriul căruia a avut loc evenimentul și cel pe teritoriul căruia își are sediul persoana juridică unde era angajată victima), precum și organului de urmărire penală competent teritoriul, în cazul persoanei dată dispărută, accidentului de traseu și accidentului de circulație.

Comunicarea accidentului de muncă cuprinde următoarele informații¹²:

- denumirea persoanei juridice sau persoanei fizice la care s-a produs accidentul și, dacă este cazul, denumirea persoanei juridice la care a fost angajat accidentatul;
- adresa și numărul de telefon al victimei;
- locul unde s-a produs accidentul;
- data și ora la care s-a produs accidentul și, dacă este cazul, data și ora la care a decedat accidentatul;
- datele personale ale victimei (numele și prenumele, ocupația, vârsta, starea civilă, vechimea în ocupație și la locul de muncă);
- împrejurările care se cunosc și cauzele prezumtive;
- consecințele accidentului;
- numele și funcția persoanei care comunică accidentul;
- data comunicării.

Accidentul mortal, inclusiv persoanele date dispărute, cel colectiv, precum și incidentul, periculos, vor fi comunicate de îndată la Ministerul Muncii de către inspectoratul de stat teritorial pentru protecția muncii din județul pe teritoriul căruia a avut loc evenimentul, indiferent că întrunesc sau nu condițiile unui accident de muncă.

Cât privește accidentul urmat de invaliditate și acesta va fi comunicat Ministerului Muncii, de aceleași inspectorate, dar nu de îndată după producerea lui, ci imediat după primirea, la inspectorate, a deciziei de încadrare într-un grad de invaliditate.

¹² Comunicarea operativă a incidentelor periculoase va cuprinde aceleași informații de mai sus, mai puțin datele personale ale victimei.

Cercetarea accidentelor de muncă

Cercetarea accidentelor de muncă se efectuează astfel:

- de către persoana juridică, în cazul accidentului care a produs incapacitate temporară de muncă;
- de către inspectoratele de stat teritoriale pentru protecția muncii, în cazul accidentelor care au produs invaliditate, deces, precum și al accidentelor colective și în cazul accidentelor de muncă care au produs incapacitate temporară de muncă salariaților angajați la persoane fizice;
- de către Ministerul Muncii, în cazul accidentelor de muncă colective, generate de unele evenimente deosebite, precum avariile și exploziile.

Rezultatul cercetărilor se consemnează într-un proces-verbal care, va stabili:

- a) cauzele și împrejurările în care a avut loc accidentul;
- b) prevederile din normele de protecție a muncii care nu au fost respectate;
- c) persoanele care se fac răspunzătoare de nerespectarea normelor de protecție a muncii;
- d) sancțiunile aplicate;
- e) persoana juridică sau fizică la care se înregistrează accidentul de muncă;
- f) măsurile ce trebuie luate pentru prevenirea altor accidente.

Importanța procesului-verbal este deosebită; el permite stabilirea drepturilor de asigurări sociale pentru salariatul accidentat și constituie temei al răspunderii juridice a celor vinovați pentru producerea accidentului.

În situația în care o persoană se consideră nedreptățită de concluziile procesului verbal de constatare, îl poate ataca în justiție, în integralitatea sa ori numai în ceea ce privește unele mențiuni ale sale.

Potrivii Normelor metodologice privind declararea și cercetarea accidentelor de muncă, scopul cercetării accidentelor de muncă este acela de a stabili împrejurările și cauzele care au condus la producerea acestora, a reglementărilor legale încălcate, a răspunderilor și a măsurilor ce se impun a fi luate pentru prevenirea producerii altor cazuri similare și, respectiv, pentru determinarea caracterului accidentului. Cercetarea oricărui eveniment este obligatorie, inclusiv în cazul persoanelor date dispărute, indiferent că întrunește sau nu condițiile unui accident de muncă:

a) în cazul accidentelor care au antrenat incapacitate temporară de muncă, cercetarea se face de către persoana juridică la care s-a produs evenimentul. În cazul accidentelor urmate de vătămare gravă, cercetarea se

face tot de către persoana juridică, dar sub supravegherea inspectoratului de stat teritorial pentru protecția muncii. Tot persoana fizică va cerceta și accidentul ușor.

Pentru cercetarea accidentelor care produc incapacitate temporară de muncă, răspunde conducătorul persoanei juridice, care organizează activitatea în care s-a produs evenimentul, acesta având obligația să numească, de îndată, prin decizie scrisă, comisia de cercetare din care va face parte și o persoană din compartimentul de protecție a muncii sau, acolo unde nu funcționează un asemenea compartiment, o persoană dintre cele cu atribuții speciale în sănătate și securitate în muncă.

Comisia de cercetare a accidentului se recomandă a avea în componență cel puțin trei persoane. Dacă în accident sunt implicate una sau mai multe victime angajate la persoane juridice diferite, la cercetare pot participa și delegați ai acestora.

Accidentul ușor¹³ este cercetat de către persoana juridică sau de către persoana fizică. Persoanele împuternicite, potrivit legii, cu efectuarea cercetării accidentului trebuie să aibă pregătire tehnică corespunzătoare și să nu fie implicate cu răspunderi în producerea evenimentului.

b) în cazul accidentelor mortale, al situațiilor cu persoane date dispărute, accidentelor colective care produc invaliditate, precum și în cazul accidentelor periculoase, cercetarea se face de către inspectoratul de stat teritorial din județul pe teritoriul căruia s-a produs evenimentul.

Tot inspectoratul de stat teritorial din județul pe teritoriul căruia s-a produs evenimentul cercetează și accidente care produc incapacitate temporară de muncă suferite de angajații persoanelor fizice;

c) accidentele de muncă colective, precum și incidentele periculoase care prezintă un grad ridicat de complexitate, sunt cercetate de Ministerul Muncii;

d) evenimentele care se produc în unități ale Ministerului Apărării Naționale;

e) evenimentele produse în activitățile nucleare, datorită unor cauze specifice acestor activități, se cercetează de către organele Comisiei Naționale pentru Controlul Activităților Nucleare, potrivit atribuțiilor ce le revin;

f) termenul prevăzut de Normele metodologice pentru efectuarea cercetării acestor evenimente variază între 5 și 10 zile, în raport cu gravitatea evenimentului produs.

¹³ Prin accident ușor se înțelege, potrivit aceluiași norme metodologice, evenimentul survenit în procesul muncii, care are drept consecință leziuni superficiale, ce necesită numai acordarea primelor îngrijiri medicale și care au antrenat incapacitatea de muncă cu o durată mai mică de 3 zile.

Astfel, cercetarea accidentului urmat de incapacitate temporară de muncă se va încheia în cel mult 5 zile de la data producerii, cu excepția cazurilor când sunt necesare expertize, situații în care termenul se poate prelungi cu încă 5 zile.

Când accidentul de muncă a avut ca urmare o vătămare gravă, cercetarea se încheie în cel mult 7 zile de la producerea acesteia.

Cercetarea accidentului mortal, inclusiv a situațiilor cu persoane date dispărute, a celui colectiv, precum și a incidentului periculos, se încheie în cel mult 10 zile de la data comunicării acestora.

g) constatările făcute cu ocazia cercetării unui accident de muncă se consemnează într-un proces-verbal.

Procesul-verbal de cercetare a accidentului de muncă trebuie să conțină următoarele informații:

- data încheierii procesului-verbal;
- numele persoanelor care efectuează cercetarea accidentului și calitatea acestora, cu indicarea documentului potrivit căruia sunt îndreptățite să efectueze cercetarea, precum și instituția unde lucrează;
- perioada de timp și locul în care s-a efectuat cercetarea;
- obiectul cercetării;
- data ziua, luna, anul și ora producerii evenimentului¹⁴;
- locul producerii evenimentului (subunitate, secție, atelier, drum național etc.);
- datele de identificare a persoanei juridice sau fizice la care s-a produs evenimentul, activitatea desfășurată de aceasta și, dacă este cazul, datele de identificare a persoanei juridice la care a fost sau este încadrat accidentatul;
- datele de identificare ale accidentatului (nume, prenume, cetățenie, vârstă, stare civilă, numărul de copii minori, domiciliul, locul de muncă la care este încadrat, profesia de bază, ocupația în momentul accidentării, vechimea în muncă, în ocupație și la locul de muncă, iar pentru persoanele care în momentul accidentării desfășurau o activitate pentru care este necesară autorizarea, se va face referire și la aceasta);
- descrierea detaliată a locului, echipamentului tehnic, a împrejurărilor și modului în care s-a produs evenimentul, reconstituite în special în baza constatărilor făcute la locul accidentului, declarația conducătorului locului de muncă, declarația accidentatului, în cazul în care este posibil, declarațiile martorilor, verificarea altor acte și documente necesare stabilirii împrejurărilor;

¹⁴ În cazul în care s-a produs un accident și ulterior a survenit decesul victimei implicate în acest eveniment, se a preciza și data decesului.

- urmările evenimentului și urmările suferite de accidentat;
- cauzele reale ale evenimentului, cu trimitere la reglementările legale în vigoare încălcate, precizând actele normative nerespectate, cu redarea integrală a conținutului acestora;
- alte constatări făcute cu ocazia cercetării evenimentului;
- persoanele răspunzătoare de încălcarea reglementărilor legale, cu trimitere la actele normative și articolele încălcate;
- sancțiunile contravenționale aplicate, cu precizarea prevederilor legale încălcate, după caz, propuneri pentru cercetare penală sau propuneri pentru sancțiuni administrative sau disciplinare;
- persoana juridică sau fizică care va înregistra și va declara accidentul de muncă;
- măsurile stabilite pentru prevenirea altor evenimente similare, precum și termenul de raportare, la inspectoratul de stat teritorial pentru protecția muncii privind soluționarea deficiențelor;
- numărul de exemplare în care s-a încheiat procesul-verbal de cercetare și repartizarea acestora;
- semnătura persoanei sau persoanelor care au efectuat cercetarea;
- viza inspectorului șef, în cazul evenimentelor cercetate de inspectoratul de stat teritorial pentru protecția muncii, iar în cazul accidentelor cercetate de comisia persoanei juridice sau persoanei fizice, viza conducătorului acesteia sau a unei persoane cu delegație de competență.

Procesul-verbal de cercetare se întocmește în mai multe exemplare, în funcție de natura accidentului de muncă, după cum urmează:

- a) în două exemplare, în cazul accidentului urmat de incapacitate temporară de muncă¹⁵;
- b) în trei exemplare, în cazul accidentului urmat de invaliditate¹⁶;
- c) în patru exemplare, în cazul accidentului mortal, al celui colectiv, precum și în cazul incidentului periculos¹⁷.
- h) după încheierea procesului-verbal de cercetare a unui accident de muncă, se întocmește un dosar care trebuie să cuprindă: opisul actelor

¹⁵ Din care un exemplar rămâne la dosarul de cercetare al persoanei juridice sau fizice la care s-a produs accidentul și un exemplar rămâne la inspectoratul de stat teritorial pentru protecția muncii care a avizat dosarul.

¹⁶ Din care un exemplar la persoana juridică sau persoana fizică la care s-a produs accidentul, un exemplar la dosarul înaintat organului de urmărire penală și un exemplar la dosarul inspectoratului de stat teritorial care a efectuat cercetarea.

¹⁷ Din care un exemplar la persoana juridică sau persoana fizică la care s-a produs accidentul, un exemplar la dosarul înaintat organului de urmărire penală, un exemplar la dosarul inspectoratului de muncă care a efectuat cercetarea și un exemplar la Ministerul Muncii.

aliat în dosar; procesul-verbal de cercetare; schițe, fotografii referitoare la eveniment; declarațiile accidentatului, în cazul accidentului urmat de incapacitate temporală de muncă sau de invaliditate; declarațiile martorilor și ale oricăror persoane care pot contribui la elucidarea împrejurărilor și cauzelor reale ale producerii evenimentului; declarațiile persoanelor răspunzătoare de nerespectarea reglementărilor legale; copii ale actelor și documentelor necesare pentru elucidarea împrejurărilor și cauzelor reale ale evenimentului; orice alte documente, declarații necesare pentru a determina caracterul accidentului; formularul pentru înregistrarea accidentului de muncii; copia autorizației, în cazul în care victima, în momentul accidentului, desfășura o activitate care necesita autorizare; acte de expertiză tehnică, întocmite cu ocazia cercetării evenimentului; concluziile raportului de constatare medico-legal, în cazul accidentului mortal; copie de pe hotărârea judecătorească prin care se declară decesul, în cazul persoanelor date dispărute; actul medical, emis de unitatea sanitară care a acordat asistență medicală de urgență, din care rezultă diagnosticul provizoriu, în cazurile de accidente urmate de vătămare gravă; copia certificatului de concediu medical, în cazul accidentului urmat de incapacitate temporară de muncă și copia deciziei de încadrare într-un grad de invaliditate, în cazul accidentului urmat de invaliditate, care se vor atașa la dosar după eliberarea de către unitatea sanitară; act emis de unitatea sanitară care a acordat asistență medicală de urgență, din care să rezulte data și ora când accidentatul s-a prezentat pentru consultație, precum și diagnosticul, în cazul accidentelor de traseu; orice acte doveditoare, emise de organe autorizate și prezentate de accidentat, din care să se poată stabili locul, data și ora producerii accidentului sau să se poată justifica prezența victimei la locul, ora și în data accidentării; copia procesului-verbal de cercetare la fața locului, încheiat de serviciul poliției rutiere, în cazul accidentelor de circulație pe drumurile publice; documente din care să rezulte că accidentatul îndeplinea îndatoriri de serviciu, foaie de parcurs, ordin de serviciu etc., în cazul accidentelor de circulație pe drumurile publice și al accidentelor în care sunt implicate persoane aflate în delegație.

Comunicarea, cercetarea și înregistrarea evenimentelor produse în afara României, în care sunt implicați lucrători ai unor angajatori români

Comunicarea evenimentelor, produse în afara granițelor țării, în care sunt implicați ai unor angajatori români, se face potrivit aceluiași reguli stabilite prin Normele legice de aplicare a Legii nr. 319/2003 pentru comunicarea unui eveniment produs pe teritoriul României.

Orice eveniment, produs pe teritoriul altei țări cu ocazia efectuării unor lucrări cu personal român, pe bază de contracte bilaterale, convenții internaționale sau în alte condiții prevăzute de lege, va fi comunicat, imediat,

misiunii diplomatice sau oficiului consular român din țara respectivă și/sau angajatorului, de către orice persoană care are cunoștință despre acesta.

Orice accident, suferit de către personalul misiunilor diplomatice sau al oficiilor consulare române, care funcționează pe teritoriul altor țări, precum și orice accident suferit de către persoanele care îndeplinesc sarcini de stat sau de interes public în afara granițelor României, vor fi comunicate, imediat, misiunii diplomatice sau oficiului consular român din țara respectivă. Aceeași procedură va fi urmată și în cazul lucrătorilor aflați în delegație în afara granițelor României, în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu.

Conducătorul misiunii diplomatice sau al oficiului consular român, care a primit comunicarea, va anunța imediat Ministerul Afacerilor Externe din România. La rândul său, ministerul va comunica angajatorului persoanei vătămate producerea evenimentului.

Ministerul Afacerilor Externe răspunde de cercetarea evenimentelor în care au fost implicați lucrătorii misiunilor diplomatice sau ai oficiilor consulare române și persoanele care îndeplinesc sarcini de stat sau de interes public în afara granițelor României, aflați în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu.

Cercetarea evenimentelor se efectuează de către:

- organele competente din țara respectivă, sub aspect infracțional;
- angajatorii români.

La cercetarea evenimentelor poate participa și un delegat din partea misiunii diplomatice sau oficiului consular român din țara respectivă.

În cazul evenimentelor care au produs invaliditate, confirmată prin decizie, deces, accidente colective, inclusiv în cazul persoanelor date dispărute și în cazul incidentului periculos, Inspekția Muncii poate delega reprezentanți care să efectueze cercetarea la fața locului. Cercetarea se finalizează de către Inspekția Muncii sau inspectoratul teritorial de muncă pe raza căruia are sediul angajatorul român, după caz.

De întocmirea dosarelor de cercetare a evenimentelor răspunde angajatorul care a încheiat contractul cu partenerul străin, în cazul efectuării de lucrări cu personal român, și, respectiv, Ministerul Afacerilor Externe, în cazul accidentelor suferite de angajații misiunilor diplomatice sau ai oficiilor consulare române și persoanele care îndeplinesc sarcini de stat sau de interes public în afara granițelor României, aflați în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu.

Dosarul de cercetare cuprinde elementele obligatorii oricărui dosar de această natură¹⁸.

¹⁸ La care se adaugă copii de pe originalele documentelor de cercetare, emise de organele competente din țara căreia s-a produs evenimentul, precum și traducerea acestora în limba română și copie de pe contractul încheiat cu partenerul străin, din care să rezulte cine a încheiat contractul, obiectul contractului, ce fel de lucrări se execută, pe ce durată, locul unde se execută lucrările respective, clauzele privind securitatea și sănătatea în muncă, care se face comunicarea și cercetarea evenimentelor și înregistrarea accidentelor de muncă.

Orice eveniment produs pe teritoriul României, în care sunt implicați cetățeni străini aflați în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, se comunică, imediat, la inspectoratul teritorial de muncă pe raza căruia a avut loc, de către angajator sau de către orice altă persoană care are cunoștință despre eveniment. La rândul său, inspectoratul înștiințează misiunea diplomatică sau consulatul țării din care provine persoana accidentată, prin intermediul Inspecției Muncii.

Cercetarea unor astfel de evenimente se face de către inspectoratul teritorial de muncă pe raza căruia au avut loc, împreună cu celelalte organe competente, precum și cu reprezentanți ai angajatorului străin implicat în eveniment sau de către Inspecția Muncii. Poate participa un reprezentant al misiunii diplomatice sau al consulatului țării respective.

Dosarul de cercetare se transmite misiunii diplomatice sau consulatului țării de unde provine accidentatul de către inspectoratul teritorial care a efectuat cercetarea.

BIBLIOGRAFIE

Codul Muncii.

Legea 319/2006 privind protecția și securitatea muncii - norme metodologice din 10 septembrie 1996 privind comunicarea, cercetarea, înregistrarea, raportarea, evidența accidentelor de muncă și declararea, confirmarea, înregistrarea, raportarea, evidența bolilor profesionale, precum și a celorlalți indicatori care definesc morbiditatea profesională.

Dr. Cernat Cosmin, *Dreptul Muncii, curs universitar*, Editura Universul Juridic, București, 2011.

Ștefănescu Ion Traian, *Tratat teoretic și practic de dreptul muncii*, Editura Universul Juridic, București, 2010.

Țiclea Alexandru, *Tratat de dreptul muncii*, Editura Universul Juridic, București, 2011.

MASA DE PROTOCOL, INSTRUMENT MIJLOCITOR AL DIALOGULUI DIPLOMATIC

THE PROTOCOL TABLE, A MEDIATOR TOOL OF DIPLOMATIC DIALOGUE

Drd. Costin-Mădălin ZOTOI*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Diplomația, privită în sens larg, reprezintă arta de a interacționa între state și/sau organizații internaționale în vederea realizării unor interese bine determinate. Diplomația reprezintă, prin excelență, un domeniu în care contactul personal are o importanță crucială atât din punct de vedere al protocolului aplicat pentru primirea trimișilor diferitelor state ori entități, cât și din perspectiva explorării intențiilor partenerilor de dialog sau a reacțiilor acestora în diverse contexte.

Noțiunea de „masă de protocol”, instrument al diplomației, s-a dezvoltat odată cu aceasta și nu și-a pierdut înțelesul, pe parcursul vremii devenind din ce în ce mai rafinată. În prezent, nu poate fi conceput un eveniment cu dimensiune diplomatică fără a fi acordată o atenție deosebită organizării mesei de protocol și a tuturor aspectelor subsecvente acesteia.

Diplomacy, in its broad sense, means the art of establishing interaction between states and or international organizations so that well-determined goals may be reached. Diplomacy means, par excellence, a field in which personal contact has a crucial importance, both from the point of view of the protocol that is applied for welcoming the guests of the different states or entities and from the perspective of exploring the intentions of the dialogue partners or their reactions in different situations.

The notion of “protocol table”, a diplomacy tool, developed along with the development of diplomacy and has not lost its meaning, in time becoming more and more refined. Currently, an event with diplomatic dimensions cannot be conceived without paying special attention to organizing the protocol table and all its subsequent issues.

Cuvinte-cheie: diplomație; protocol; etichetă; masă de protocol; eveniment diplomatic.

Keywords: diplomacy; protocol; etiquette; protocol table; diplomatic event.

* e-mail: costin.zotoi@gmail.com

Termenul de *diplomație* provine de la grecescul *diploo* care denumea activitatea de a întocmi documentele oficiale în două exemplare. Urmare acestui fapt, persoanele care îndeplineau această activitate au fost numite diplomați. În accepțiunea modernă, diplomația poate fi definită ca un ansamblu de „activități și metode în domeniul relațiilor internaționale, evitând orice tip de conflict, prin care un stat își atinge obiectivele de politică externă”¹. De asemenea, aceeași sursă enunță și principala sa aplicabilitate, respectiv, „este instrumentul principal al politicii externe”². În altă ordine de idei, statele sau organizațiile internaționale apelează la diplomație în vederea atingerii pașnice a oricăror obiective de politică externă (și care nu pot fi realizate exclusiv prin exercitarea puterii proprii). În consecință, fiecare stat sau organizație internațională și-a înființat organisme specializate care să fie capabile să materializeze, la nivel de detaliu, diplomația.

În plan concret, apreciem că diplomația presupune existența cumulativă a unor obiective de politică externă stabilite, a intereselor comune și a disponibilității de a dialoga, a unor reprezentanți împuterniciți de două sau mai multe state sau de entități internaționale, a mandatului acestora stabilit de forurile competente (care poate conține aria propunerilor care pot fi acceptate și a concesiilor ce pot fi obținute, bazate pe o analiză atentă, cu obiective clare, la care nu se poate renunța), precum și a mediului organizat în care se desfășoară activitatea diplomatică.

Având în vedere faptul că activitatea diplomatică este extrem de sensibilă și că greșelile comise în materie sunt greu reparabile, o atenție sporită este acordată cadrului politico-juridic în care se organizează evenimentul diplomatic și care, în esență, va fi oglinda acestuia. Fiecare activitate este guvernată de ceremonialul și protocolul diplomatic. Ceremonialul diplomatic reprezintă „ansamblul formelor de curtoazie folosite în relațiile dintre state și a căror nerespectare ar putea fi considerată o ofensă”³, iar protocolul desemnează „totalitatea regulilor după care se conduce ceremonialul, reguli care se referă la privilegiile, prerogativele și imunitățile părților”⁴ sau „setul de reguli acceptate și așteptate formal, social și cultural pentru părțile implicate”⁵. Ceremonialul și protocolul diplomatic stabilesc baza comună de relaționare, unanim acceptată, pe care se construiesc tratativele.

¹ *Enciclopedia Universală Britannica*, Editura Litera, București, 2010, vol. 5, p. 122.

² *Ibidem*.

³ Mircea Malița, *Diplomația*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 478.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Diplomatic protocol manual*, disponibil la adresa

<http://www.natoyouthsummit.org/documents/Diplomatic%20protocol%20manual.pdf>, accesată la data de 09.03.2013.

Activitățile diplomatice presupun, fie ca finalitate distinctă, fie ca instrument de lucru, și organizarea de mese diplomatice. În ambele cazuri, sub egida ceremonialului și protocolului diplomatic, se stabilesc și se consolidează relații interpersonale, se sondează obiectivele reale ale partenerilor de discuții atât prin comunicarea verbală cât și, mai ales, prin cea nonverbală, precum și disponibilitatea acestora de a accepta anumite propuneri avansate pe baza mandatului încredințat. Putem aprecia, fără teama de a greși, că masa de protocol reprezintă unul dintre cele mai importante instrumente mijlocitoare ale dialogului diplomatic.

Mese de protocol, invitații și confirmări

Masa de protocol, veritabil instrument diplomatic, se poate organiza atât ca eveniment de sine stătător, fie ca etapă necesară și obligatorie în cadrul unor activități complexe. Astfel, aceasta poate constitui un cadru unanim acceptat de apropiere interpersonală și de mediere a conflictelor.

Indiferent că masa de protocol este un dejun, o cină, un prânz, un banchet, o recepție sau o masă între două reprize de negocieri intense, ea reprezintă în sine o activitate complexă, în sensul că satisface unul dintre instinctele primare și, în același timp, este o etalare a unui înalt rafinament social și cultural.

Invitațiile și confirmările apar, în forma consacrată, în situația meselor diplomatice organizate ca evenimente distincte prin intermediul căruia gazda, reprezentantul unui stat sau al unei organizații internaționale, urmărește atingerea unui anumit scop. În unele ocazii însă, o masă de protocol bine organizată, la momentul și în compania potrivită, poate conduce direct la rezultatul scontat care altfel ar fi fost atins după negocieri îndelungate.

Invitațiile au un triplu rol: transmit un mesaj (atât de formă, cât și de fond), asigură păstrarea acestuia în formă scrisă și servesc ca reper invitaților, care, recitind mesajul, nu uită de eveniment. Potrivit protocolului canadian, invitația trebuie redactată astfel încât să răspundă la o serie de întrebări: „Cine invită? Conform cărei formule de curtoazie? Cine este invitat? De ce? Când este prevăzută acțiunea? În ce loc? Cum putem răspunde? Care este ținuta vestimentară? Cum se ajunge acolo?”⁶.

Cine invită? În practică se menționează pe invitație titlul gazdei împreună cu numele acesteia (ori acestora, dacă sunt mai multe), deși, în formatul oficial strict, precizarea titlului este mai mult decât suficientă.

Conform cărei formule de curtoazie? Invitațiile pot fi nominale, caz în care se consideră că acest lucru adaugă valoare solicitării, în care se scriu fie numai numele invitatului, fie numai titlul acestuia, fie ambele, sau

⁶ Louis Dussault, *Protocolul*, Editura Galaxia, București, 1996, pp. 41-42.

obișnuite, care nu conțin nicio referire la numele invitatului, fiind folosite diverse formulări consacrate.

Motivul invitației? Această parte reprezintă esența invitației, de acest tip de informație este legată intenția destinatarului de a participa la eveniment. Redactarea motivului impune obligatoriu autorului precizie și concizie. Chiar și în situația în care evenimentul organizat nu reprezintă decât un pretext, iar acesta trebuie să fie cât mai convingător.

Când? Evenimentul prilejuit de o anumită ocazie nu poate fi organizat, evident, fără amfitrioni, fără invitați și fără asigurarea unui spațiu corespunzător. Prin urmare, momentul ales trebuie să reprezinte data și timpul, apropiate temporal de ocazia aniversată, în care atât gazdele, cât și invitații au disponibilitatea de a se întâlni într-un spațiu bine determinat, liber la acea dată.

Unde? Adresa trebuie indicată cu precizie, inclusiv momentul de intrare, dacă este cazul, pentru a se evita depunerea oricărui efort suplimentar de către invitați.

Confirmarea

În vederea unei mai bune organizări, mai ales la nivel de amplasare la masă, structura de protocol trebuie să cunoască ce și câți invitați onorează invitația lansată. În acest scop, prin invitație se solicită confirmarea participării și se fixează o dată limită până la care aceasta se poate face. Data limită oferă posibilitatea organizatorilor de a proceda la lansarea de noi invitații sau de a adapta evenimentul organizat la dimensiunile reale conferite de numărul de participanți, rangul și diversitatea acestora.

Ținuta

Modul de îmbrăcare a unei persoane reprezintă, până la urmă, o modalitate proprie de exprimare, de afirmare a unicității umane. Aserțiunea este valabilă în ceea ce privește aspectele obișnuite, cotidiene, însă nu se verifică în mare parte în cazul evenimentelor protocolare. Alegerea unei ținute adaptate perfect unui anumit eveniment reprezintă o adevărată provocare. Cu excepția persoanelor aparținând mass-media și mediului artistic, care își pot permite, în anumite limite, să fie extravagante, este recomandată „discreție și simplitate”⁷. Ca regulă general valabilă trebuie menționată sancționarea ținutei neglijente. Cu alte cuvinte, vestimentația trebuie subordonată întregului efort personal de comunicare, astfel încât interlocutorul să nu fie distras de la argumente de o ținută necorespunzătoare sau neglijentă. Atât îmbrăcămintea, cât și atitudinea

⁷ *Ibidem*, p. 275.

personală trebuie să fie în consonanță permanentă cu împrejurările și mediul social și profesional din care provine un invitat (o persoană având, *inter alia*, rol de exponent).

În ceea ce privește alegerea vestimentației trebuie menționat că opțiunea exercitată poate conduce la rezultate diverse, iar protocolul nu poate lăsa acest lucru la voia întâmplării. Prin urmare, pentru o activitate oficială, se obișnuiește a se preciza în invitație și ținuta stabilită astfel încât să se asigure numitorul vestimentar comun pentru toți invitații. Nimeni nu va părea stânjenit, deoarece adoptă o vestimentație adecvată. De pildă, în cazul domnilor, ținuta poate fi anunțată în următorul mod: ținuta de oraș – haină și pantalon de culoare închisă, cămașă și cravată, haină neagră scurtă – haină neagră purtată cu pantaloni tip reiat negri și cravată neagră, cravată neagră – smoching, cravata albă – frac, uniformă sau chiar costum național. În protocolul canadian, ierarhia vestimentațiilor bărbătești a fost stabilită după cum urmează: cravată albă, cravată neagră, haină neagră scurtă, ținută de oraș.

Tipuri de mese, așezare și noțiuni minime de comportament la masă

Formele geometrice ale meselor utilizate pentru organizarea diferitelor evenimente sunt diverse (dreptunghiulare, pătrate, ovale, rotunde, în T, în pieptene, în potcoavă și în careu), remarcându-se totuși mesele rotunde și ovale. Acestea din urmă încep să fie utilizate tot mai mult în condițiile în care rezolvă o parte a problemelor legate de dispunerea cu precădere a invitaților și asigură o bună vizibilitate a mesenilor. Finețea detaliilor de organizare impune ca fețele de masă să se întindă până aproape de podea, să fie albe și să se așeze una peste alta pentru a crea consistență la atingere și a atenua zgomotele.

Dimensiunile meselor sunt de regulă astfel stabilite încât invitații să poată discuta cu cât mai multe persoane, inclusiv cu cele din fața lor. Pe de altă parte, în anumite cazuri (de pildă, în situația meselor organizate pentru pauzele tratativelor), pentru a evita fragmentarea grupurilor, atunci când este posibil, se preferă o masă care să acopere toți invitații.

Dintre regulile generale de așezare la masă amintim doar următoarele: invitații de onoare vor fi plasați în așa fel încât să se poate bucura de prezența amfitrionului, nicio persoană nu va fi așezată cu spatele la ușă, locul rămânând neocupat, trebuie prevăzut un spațiu de minim 60 de cm pentru fiecare tacâm, nu vor fi așezați doi bărbați sau două femei alături, gazdele vor fi dispuse în așa manieră încât să poată fi alături de toți invitații, cuplurile de invitați nu vor fi așezate împreună, ci, pentru a se promova socializarea, vor fi împărțite simetric pe întinderea mesei și, în sfârșit, localnicii și străinii vor fi intercalați. Dacă mesele diplomatice au

un anumit grad de periodicitate, în aceeași componentă, este recomandat a se păstra ordinea de așezare la masă. De altfel, ultima regulă este consacrată pe teritoriul țării noastre de mult timp fiind consemnată pentru prima oară într-un document istoric sub forma: „Așisderea când șăzi la masă și vei să-ți așezi la masă boiarii cei mari și cei al doilea și cei mai mici și pre alții pre toți, iar tu de atuncea să le păzești locurile, ca la o a doao șădere să nu le schimbi rândurile, căci că deacă pui sluga ta la masă într-un loc, iar al doilea rându tu-l pui mai jos, decii într-acel ceas i să întristează inima și să scârbește”⁸.

Mesele de protocol se decorează riguros cu aranjamente florale, sfeșnice și lumânări, uniform, cu excepția mesei de onoare, dacă există, care va beneficia de un altfel de aranjament. Tacâmurile se așează ordonat în jurul farfuriei de serviciu fiind utilizate începând din exterior. Fiecărui fel de mâncare îi corespunde un anumit tip de tacâm. Ele pot fi așezate încă de la început, ori, pentru realizarea economiei de spațiu, pot fi aduse treptat odată cu mâncarea. Fiecare invitat va regăsi pe masă trei elemente utile: cartonul cu numele, care îl scutește de la căutarea locului, șervetul de masă și meniul.

A lua masa cu cineva presupune participarea, pe o durată bine determinată, la o scenă a vieții în societate, cu reguli stricte. Invitații trebuie să cunoască în primul rând arta conversației și modul corect de a mânca. Într-o perioadă scurtă de timp, de la care nu se poate sustrage, invitatul trebuie să facă față tuturor provocărilor la care este supus. Poate evita să vorbească (nerecomandat în cadrul unui eveniment cu dimensiuni diplomatice), însă, obligatoriu, trebuie să mănânce corect. La masă, manierele țin „mai degrabă de etichetă și de buna cuviință”⁹. Prin urmare: corpul se ține drept aplecându-se doar capul pentru a favoriza astfel conversația, este interzis a se așeza pe masă mai mult decât încheieturile mâinilor, șervetul se întinde pe genunchi și se folosește doar înainte de a se bea vin, sau când invitatul a terminat de mâncat, tacâmurile se aleg dinspre exteriorul farfuriei de serviciu spre interior, așezarea cuțitului și a furculiței paralel pe farfurie semnalizează terminarea unui fel de mâncare etc. Se poate observa cu ușurință că fiecare dintre comportamentele necesare a fi adoptate de invitați sunt favorabile conversației, sunt orientate spre socializare.

O regulă aparte de protocol, consecință directă a ospitalității, stipulează că în prezența unui străin, care nu cunoaște regulile locului, ceilalți comeseni trebuie să-și însușească comportamentul acestuia pentru a evita ridiculizarea oaspetelui.

⁸ Neagoe Basarab, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, Editura Litera Internațional, București, 2001, p. 179.

⁹ Louis Dussault, *Protocolul*, Editura Galaxia, București, 1996, p. 244.

Folosirea tacâmurilor, inclusiv a celor specializate, este obligatorie pentru toți mesenii. La evenimentele protocolare nu se vor servi mâncăruri la care nu se pot utiliza tacâmurile.

În perspectiva modernă, fumătorii trebuie să se abțină de la satisfacerea viciului la masă, existând de regulă și nefumători de față. Ca excepție, la evenimentele oficiale, este recomandată instituirea locului de fumat acolo unde există ventilație bună și nu reprezintă un spațiu de trecere.

Meniul

Organizarea unui eveniment public complex, pentru atingerea unor obiective particulare și pentru o intensă socializare, implică o atenție sporită acordată piesei de rezistență a acestuia: felurile de mâncare ce compun meniul.

Ideea directoare în domeniu este aceea că ocazia și invitații determină obligatoriu cuprinsul meniului. Acesta poate fi abordat ca „o alcătuire complexă, care devine armonioasă prin subtilitatea aranjamentelor și în funcție de posibilitățile financiare și de materialele disponibile”¹⁰. Invariabil, pentru un program reușit, meniul trebuie stabilit astfel încât să se ridice la înălțimea așteptărilor, altminteri, de pildă, dintr-o economie inutilă, se poate ajunge chiar la contrariul efectului dorit, anume la deteriorarea anumitor relații diplomatice și/sau interpersonale.

Înainte de definitivarea meniului, este obligatorie identificarea, dacă există, a dietelor, alergiilor sau interdicțiilor religioase ori a altor restricții alimentare la care pot fi supuși invitații de onoare. Recomandabil ar fi ca în situația evenimentelor restrânse să se procedeze la fel cu fiecare invitat în parte. Meniul trebuie să fie bine echilibrat, alternanța felurilor de mâncare putând acoperi diversele preferințe ale invitaților. De asemenea, la fel de importantă în materie este și consultarea bucătarului răspunzător de eveniment, în raport cu meniul, pentru a fi identificate eventuale îmbunătățiri, sau, pur și simplu, pentru a înlocui anumite feluri de mâncare care i-ar putea pune probleme pe fondul lipsei experienței. Ceea ce apare ca apetisant pe hârtie trebuie să se confirme și pe platouri.

În ceea ce privește evenimentele la care participă străini se obișnuiește să se facă referiri culinare la țara de origine a acestora în meniu. Acestea trebuie să fie materializate doar la nivel de simbol întrucât există riscul major de a ofensa oaspetele preparând un fel de mâncare specific unei zone care, din cauza unei rețete incomplete ori a lipsei de experiență a bucătarului cu acest preparat, diferă substanțial de produsul

¹⁰ *Ibidem*, p. 212.

original. Pe de altă parte, trebuie evitate cu orice preț sortimentele de mâncare cu un nume sugestiv care pot deranja oaspetele.

Vinul, partea lichidă a mesei, trebuie să fie diversificat în așa manieră încât să fie în consonanță cu fiecare fel de mâncare, facilitând astfel digestia. Pentru organizarea unui eveniment reușit este necesară de fiecare dată consultarea unui specialist în vinuri care, în funcție de meniu, va face recomandări, privitoare la temperatura de servire, pentru utilizarea unor soiuri de vin confirmate de alte ocazii.

Concluzii

Protocolul asociat mesei diplomatice este guvernat de o multitudine de reguli care acoperă fiecare moment al acesteia ajutând la gestionarea oricărei situații emergente. Aceste „canoane” au fost culese și codificate în veritabile manuale de protocol care servesc drept îndreptare pentru toate persoanele ce desfășoară activități în domeniu. Articolul de față nu a avut drept obiectiv reluarea acestora, așa cum au fost ele prezentate de către diverși autori, ci prezentarea, în viziune proprie, a unui sumar de norme cu menționarea aplicabilității lor practice, anume asigurarea armoniei pentru facilitarea dialogului diplomatic. Prin intermediul mesei diplomatice, în diverse împrejurări, reprezentanții unor state și organizații internaționale se întâlnesc și discută pe marginea problematicii comune, cu sau fără martori. Acest instrument diplomatic oferă condiții propice pentru: crearea, menținerea și îmbunătățirea relațiilor personale între membrii corpului diplomatic ai diverselor state și/sau ai diverselor organizații internaționale, explorarea disponibilității și intențiilor reale ale interlocutorilor, verificarea atitudinilor invitaților unii față de alții, „spargerea” tensiunii acumulate în timpul diverselor tratative, constituirea de pauze strategice și uneori crearea unui mediu relaxat de negocieri. Condițiile sunt fructificate prin organizarea cu profesionalism de evenimente care să le transpună în realitate. Prin paralelism, se poate considera că masa diplomatică are pentru dialogul diplomatic aceeași importanță pe care o are pentru relațiile interpersonale comunicarea umană nonverbală. Este prin excelență un mediu al subtilității.

Având în vedere finalitatea diplomației și diversitatea situațiilor în care aceasta este folosită, inclusiv în organizarea de mese diplomatice, putem afirma, fără teama de a greși, că aceasta este, în același timp, o disciplină, o știință, și, de ce nu, chiar o formă a artei.

BIBLIOGRAFIE

- Basarab Neagoe, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, Editura Litera Internațional, București, 2001.
- Dussault Louis, *Protocolul*, Editura Galaxia, București, 1996.
- Malița Mircea, *Diplomația*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970.
- Diplomatic protocol manual*, disponibil la adresa
<http://www.natoyouthsummit.org/documents/Diplomatic%20protocol%20manual.pdf>
- Enciclopedia Universală Britannica*, Editura Litera, vol. 5, București, 2010.

FORMELE TIMPULUI DE ODIHNĂ, ALTELE DECÂT CONCEDIUL

REST TIME FORMS OTHER THAN LEAVE

Cms.lect.univ.dr. Cosmin CERNAT*
Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”

Desfășurarea activității cu respectarea unui anumit program de lucru reprezintă una dintre trăsăturile specifice ale raportului juridic izvorât din încheierea contractului individual de muncă. Întrucât munca efectuată presupune cheltuirea forței vitale a omului, este necesar, în mod obiectiv, ca ziua de muncă să se încadreze în anumite limite, să fie numai o parte dintr-o zi naturală de viață.

Conducting the activity with respect to a particular working schedule is one of the specific features of the legal reports stemming from the labor contract. Since the work done involves spending human life force, it is objectively necessary that a working day fall within certain limits, and be just a part of the natural day life.

Cuvinte-cheie: contract individual de muncă; salariat; angajator; timp de muncă; timp de odihnă.

Keywords: *individual employment contracts; employee; employer; work time; rest time.*

Considerații generale – importanța reglementării timpului de muncă și a timpului de odihnă

Desfășurarea activității cu respectarea unui anumit program de lucru reprezintă una dintre trăsăturile specifice ale raportului juridic izvorât din încheierea contractului individual de muncă. Întrucât munca efectuată presupune cheltuirea forței vitale a omului, este necesar în mod obiectiv ca ziua de muncă să se încadreze în anumite limite, să fie numai o parte dintr-o zi naturală de viață. Legislația noastră cuprinde prevederi referitoare nu numai la reglementarea timpului de lucru și a timpului de odihnă, ci și la asigurarea folosiri timpului liber (art. 128 din Codul muncii).

* e-mail: cosmin_cernat@yahoo.com

Potrivit art. 133 din Codul Muncii, „perioada de repaus reprezintă orice perioadă care nu este timp de muncă”, dar care are o legătură indisolubilă cu perioada destinată îndeplinirii sarcinilor de serviciu de către angajați și care are drept scop refacerea capacității biologice de a munci și acoperirea unor nevoi fiziologice și biologice ale fiecărei persoane încadrate într-un raport juridic de muncă sau de serviciu.

Pauzele, cu excepția dispozițiilor contrare din contractul colectiv de munca aplicabil și din regulamentul intern, nu se vor include în durata zilnică normală a timpului de muncă.

Timpul de odihnă se prezintă sub următoarele forme: pauza pentru masă, repausul zilnic (timp de odihnă între două zile de muncă), repausul săptămânal, pauzele și perioadele de odihnă pentru conducătorii auto, zilele de sărbători legale și concediile.

Pauza de masa

Conform art. 130 alin. 1 din Codul Muncii, în cazurile în care durata zilnică a timpului de muncă este mai mare de 6 ore, salariații au dreptul la pauză de masă și la alte pauze, în condițiile stabilite prin contractul colectiv de muncă aplicabil și prin regulamentul intern.

Legal, pauzele astfel stabilite nu se includ în durata zilnică normală a timpului de muncă. Totuși, prin dispoziție contrară, favorabilă salariaților, cuprinsă în contractul colectiv sau în regulamentul intern, pauzele de masă se pot include în timpul normal de muncă.

Tinerii în vârstă de până la 18 ani beneficiază de o pauză de cel puțin 30 de minute, dacă durata zilnică a timpului lor de muncă este mai mare de 4 ore și jumătate.

Partenerii sociali au posibilitatea de a negocia prin contractele colective de muncă sau se pot stabili prin regulamentele interne pauze de masă, a căror durată poate varia în funcție de specificul activității. Astfel, în art. 54 al. 2 din *Contractul colectiv de munca unic la nivel național* se prevede că repausul pentru servirea mesei, dacă are o durată de 15 minute, se include în programul normal de lucru.

Evident, în cazul tinerilor, dacă sunt întrunite condițiile legale (vârsta sub 18 ani și un program zilnic de muncă mai mare de 4 ore și jumătate), partenerii sociali sunt obligați să respecte durata zilnică de cel puțin 30 de minute (pe care o pot include, sau nu, în timpul normal de lucru).

Repausul zilnic

Directiva nr. 2003/88/ C.E privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru stabilește că statele sunt obligate să ia măsurile necesare pentru a asigura fiecărui lucrător dreptul la o perioadă minimă de repaus zilnic de 12 ore consecutive într-un interval de 24 de ore.

Se pot stabili derogări:

- în cazul lucrului în schimburi, de fiecare dată când lucrătorul își schimbă tura și nu poate beneficia de perioadele de odihnă zilnică între sfârșitul unui schimb și începutul următorului schimb;
- în alte situații, cum ar fi activitățile care presupun perioade de lucru fracționate pe parcursul zilei, în special ale personalului de curățenie, activitățile de pază și supraveghere etc.

Repausul zilnic, respectiv intervalul dintre două zile de muncă trebuie să fie, conform art. 131 al. 1 din *Codul muncii*, de minimum 12 ore consecutive și este cuprins între sfârșitul programului de lucru dintr-o zi și începutul programului de lucru din ziua următoare.

În mod excepțional, art. 131 al. 2 dispune că „atunci când nu se lucrează în schimburi, repausul zilnic poate fi mai mic, dar nu sub 8 ore între schimburile în care intră la lucru același salariat”

Repausul săptămânal

Repausul săptămânal se acordă în două zile consecutive, de regulă, sâmbăta și duminica. În cazul în care repausul în zilele de sâmbăta și duminica ar prejudicia interesul public sau desfășurarea normală a activității, repausul săptămânal poate fi acordat și în alte zile, stabilite prin contractul colectiv de muncă aplicabil sau prin regulamentul intern.

În situația prezentată mai sus, salariații vor beneficia de un spor la salariu stabilit prin contractul colectiv de muncă sau, după caz, prin contractul individual de muncă. În situații de excepție, zilele de repaus săptămânal sunt acordate cumulat, după o perioadă de activitate continuă ce nu poate depăși 15 zile calendaristice, cu autorizarea ITM și cu acordul sindicatului său, după caz, al reprezentanților salariaților. Salariații al căror repaus săptămânal se acordă în aceste condiții au dreptul la dublul compensațiilor cuvenite potrivit art. 120 al. 2 din *Codul muncii*. În cazul unor lucrări urgente, a căror executare imediată este necesară pentru organizarea unor măsuri de salvare a persoanelor sau bunurilor angajatorului, pentru evitarea unor accidente iminente sau pentru înlăturarea efectelor pe care aceste accidente le-au produs asupra materialelor, instalațiilor sau clădirii unității, repausul săptămânal poate fi suspendat pentru personalul necesar în vederea executării acestor lucrări. Salariații al căror repaus săptămânal a fost suspendat în aceste condiții au dreptul la dublul compensațiilor cuvenite potrivit art. 120 al. 2. Textul adaugă faptul că, în cazuri excepționale, impuse de condițiile în care se desfășoară activitatea pe șantiere, repausul săptămânal poate fi acordat prin cumulare, într-o perioadă mai lungă, cu consimțământul salariaților.

Ca și stabilirea duratei maxime a zilei de muncă, și reglementarea concediilor plătite, legiferarea repausului săptămânal a constituit în trecut un obiectiv statornic urmărit de salariați.

Pauzele și perioadele de odihnă pentru conducătorii vehiculelor

Având în vedere specificul muncii lor, în cazul conducătorilor de vehicule se prevăd pauze și perioade de odihnă intercalate timpului de conducere.

Astfel, conform Ordonanței Guvernului nr. 17/2002, după o perioadă de conducere de 4 ore și jumătate conducătorul auto trebuie să ia o pauză de cel puțin 45 de minute, exceptând cazul în care începe o perioadă de odihnă.

Această pauză se poate înlocui cu pauze de minimum 15 minute fiecare, distribuite pe parcursul perioadei de conducere sau imediat după aceasta, astfel încât să se respecte prevederile de mai sus.

Prin excepție, în cazul transporturilor de călători prin servicii regulate, pauza minimă poate fi de 30 de minute după o perioadă de conducere de maximum 4 ore, însă numai în condițiile în care pauzele în conducere mai lungi de 30 de minute ar stânjeni traficul urban sau dacă conducătorii auto nu au posibilitatea să ia o pauză de 15 minute în timpul celor 4 ore și jumătate de condus, anterior pauzei de 30 de minute (art. 5).

În fiecare interval de 24 de ore, conducătorul auto trebuie să beneficieze de o perioadă zilnică de odihnă de cel puțin 11 ore consecutive, care se poate reduce de cel mult 3 ori săptămânal la minimum 9 ore consecutive, cu condiția ca o perioadă de odihnă echivalentă să fie acordată în compensație înainte de sfârșitul săptămânii următoare.

În zilele în care perioada de odihnă nu se reduce, aceasta se poate lua în două sau trei perioade separate, în decursul a 24 de ore, una dintre ele fiind de cel puțin 8 ore consecutive. În acest caz, perioada minimă de odihnă trebuie mărită la cel puțin 12 ore.

Pe parcursul fiecărui interval de 30 de ore în care vehiculul este condus de către cel puțin doi conducători auto, fiecare conducător auto trebuie să beneficieze de o perioadă de odihnă de cel puțin 8 ore consecutive.

În cursul fiecărei săptămâni una dintre perioadele de odihna trebuie extinsă, prin intermediul perioadei săptămânale de odihnă, la un total de 45 de ore consecutive. Această perioadă de odihnă poate fi redusă la minimum 36 de ore consecutive, dacă este luat în calcul locul unde vehiculul este parcat sau unde conducătorul auto își are domiciliul, ori minimum 24 de ore consecutive, dacă se ia în altă parte. Fiecare reducere trebuie compensată printr-o perioadă de odihnă echivalentă luată o dată, înainte de sfârșitul celei de-a treia săptămâni care urmează săptămânii în discuție.

O perioadă săptămânală de odihnă care începe într-o săptămână și se termină în săptămâna următoare poate fi atașată oricăreia dintre aceste săptămâni (art. 6).

În cazul în care conducătorul auto care efectuează transportul de mărfuri sau de călători însoțește un vehicul transportat pe feribot sau în tren, perioada zilnică de odihnă poate fi întreruptă o singură dată, dacă se îndeplinesc cumulativ următoarele condiții:

- intervalul de timp al perioadei zilnice de odihnă petrecut pe uscat trebuie să fie luat înainte sau după intervalul de timp al perioadei zilnice de odihnă petrecut la bordul feribotului sau în tren;
- timpul dintre cele două intervale de timp ale perioadei zilnice de odihnă prevăzute la lit. a) trebuie să fie cât mai scurt posibil și nu poate depăși în nici un caz o oră înaintea îmbarcării sau după debarcare;
- pe parcursul ambelor intervale de timp ale perioadei zilnice de odihnă conducătorul auto trebuie să poată avea acces la cabina de dormit sau la o cușetă. Perioada zilnică de odihnă întreruptă în acest mod trebuie mărită cu două ore (art. 7).

Zilele de sărbătoare legală și alte zile în care, potrivit legii, nu se lucrează

Conform art. 134 din Codul muncii, sunt considerate sărbători legale în care nu se lucrează:

- 1 și 2 ianuarie;
- prima și a doua zi de Paști;
- 1 mai, Ziua Internațională a Muncii, sărbătorită pentru prima dată în România, în anul 1890;
- prima și a doua zi de Rusalii;
- 15 august – Adormirea Maicii Domnului;
- 30 noiembrie – Sf. Andrei;
- 1 decembrie – Ziua Națională;
- prima și a doua zi de Crăciun;
- două zile pentru fiecare dintre sărbătorile religioase anuale, declarate astfel de cultele religioase legale, altele decât cele creștine, pentru persoanele aparținând acestora.

Se remarcă faptul că zilele de sărbătoare legală au fie caracter laic, fie caracter religios.

Acordarea zilelor libere se face de către angajator. Aceste dispoziții nu se aplică în locurile de muncă în care activitatea nu poate fi întreruptă datorită caracterului procesului de producție sau specificului serviciului. Ministerul Sănătății Publice și autoritățile administrative publice locale trebuie să ia măsuri pentru stabilirea unui program de lucru adecvat în

cazul unităților sanitare și, respectiv, al aprovizionării populației cu produse alimentare de strictă necesitate.

Salariaților care lucrează în unitățile unde, prin Hotărâre a Guvernului, se vor stabili programe de lucru adecvate pentru unitățile sanitare și pentru cele de alimentație publică, în scopul asigurării asistenței sanitare și al aprovizionării populației cu produse alimentare de strictă necesitate, a căror aplicare este obligatorie, cât și în locurile de muncă în care activitatea nu poate fi întreruptă datorită caracterului procesului de producție sau specificului activității se asigură compensarea cu timp liber corespunzător în următoarele 30 de zile. Dacă, din motive justificate, nu se acordă zile libere, salariații beneficiază pentru munca prestată în zilele de sărbătoare legală de un spor la salariul de bază care nu poate fi mai mic de 100 % din salariul de bază corespunzător muncii prestate în programul normal de lucru. Salariații beneficiază și de compensarea cu timp liber corespunzător în următoarele 30 de zile. Acordarea zilelor libere se face cu consultarea sindicatelor. Dacă din motive justificate nu se pot acorda aceste zile, salariații beneficiază de un salariu majorat cu 100% sau de cel stabilit prin contractual colectiv de muncă

Nimic nu se opune ca prin negociere colectivă și/sau individuală să se stabilească soluții mai favorabile pentru salariați.

Se remarcă faptul că, pe de o parte, textul circumstanțiază obiectul unui astfel de act normativ în ce privește unitățile de alimentație publică numai la cele care comercializează produse alimentare de strictă necesitate, iar pe de altă parte, o atare hotărâre de Guvern este *ex lege* obligatorie pentru toți angajații (nominalizați categorial de Guvern) fie că sunt persoane juridice de drept privat, fie de drept public.

În sfârșit, art. 134 (care stabilește zilele de sărbători legale) nu se aplică, potrivit art. 136, în locurile de muncă în care activitatea nu poate fi întreruptă datorită specificului ei sau caracterului procesului de producție (în unitățile cu foc continuu).

Guvernul poate stabili și alte zile libere sub condiția ca timpul de muncă neefectuat să fie compensat anterior sau ulterior. Firește, prestarea muncii în scop de compensare a timpului liber acordat nu conferă dreptul la plată suplimentară.

Prin contractele colective de muncă pot fi stabilite și alte zile ca nelucrătoare (de exemplu, cu prilejul zilei unei profesii sau a zilei unității în cauză).

O reglementare specială este cuprinsă în H.G. nr. 1.364/2006 pentru aprobarea drepturilor și a obligațiilor donatorilor de sânge. Art. 1 din această hotărâre dispune tranșant că donarea de sânge este anonimă,

voluntară și neremunerată. Cel care este în cauză este îndreptătit să primească tichete de masă pentru produse alimentare și să i se deconteze cheltuielile de transport.

Din perspectiva dreptului muncii, interesează faptul că donatorul, dacă este salariat, are dreptul să primească, la cerere, o zi liberă de la locul de muncă – ziua donării de sânge. Este, așadar, o zi liberă neplătită, pe care angajatorul – dacă i se cere – este obligat să o acorde salariatului-donator.

În sectorul public, conform art. 20 din Legea nr. 330/ 2009 „Munca prestată în zilele de repaus săptămânal, de sărbători legale și în celelalte zile în care, în conformitate cu reglementările în vigoare, nu se lucrează, în cadrul schimbului normal de lucru, se plătește cu un spor de 100 % din salariul de baza al funcției îndeplinite. Munca astfel prestată și plătită nu se compensează și cu timp liber corespunzător”. Rezultă că, spre deosebire de regimul din dreptul comun (art. 137 din Codul muncii), în cazul funcționarilor publici și al salariaților din sectorul public, pentru munca prestată în zilele libere avute în vedere de art. 20 din Legea nr. 330/2009, nu li acordă timp liber corespunzător în următoarele 30 de zile, ci un spor de 100% din salariul de bază. Fiind un spor fix stabilit de lege – de 100% – care nu poate fi negociat nici colectiv, nici individual în sectorul public, s-a renunțat la precizarea „ce nu poate fi mai mic de 100 %” existentă în Codul muncii (art. 137 al. 2) care rămâne aplicabilă în sectorul privat, unde este posibilă negocierea unui spor superior ca nivel.

Menționăm că derogarea de mai sus este aplicabilă ca atare, deoarece Curtea Constituțională prin Decizia nr. 1.415/2009 s-a referit – în considerentele de la pct. 7 – numai la aplicarea Codului muncii în ipoteza orelor suplimentare.

BIBLIOGRAFIE

- Dr. Cernat Cosmin, *Dreptul Muncii*, Editura Universul Juridic, București, 2011.
- Ștefănescu Ion Traian, *Tratat teoretic și practic de drept al muncii*, Editura Universul Juridic, București, 2010.
- Țiclea Alexandru, *Contractul individual de munca*, Editura Lumina Lex, București, 2003.
- Codul Muncii.*

IMPLEMENTAREA STANDARDULUI DE CONTROL INTERN „MANAGEMENTUL RISCULUI”

THE IMPLEMENTATION OF THE „RISK MANAGEMENT”- INTERNAL CONTROL STANDARD

Lt.col.drd.ing. Marian-Ștefan ZAHARIA *
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Managementul riscurilor este văzut fie ca o etapă ce trebuie parcursă în implementarea standardelor de control intern, fie ca un simplu „inventar” al riscurilor dintr-o organizație. De aceea, conștientizarea managementului din organizațiile sau entitățile publice privind beneficiile obținute în urma adoptării și implementării „Managementului riscurilor” este deosebit de importantă în contextul actual. Trebuie făcută precizarea că asumarea unor riscuri este necesară, întrucât singura cale de a evita complet un risc este de a nu face nimic, ceea ce oferă siguranța faptului că nu se va realiza ceva.

Articolul își propune să evidențieze necesitatea unui management integrat al riscurilor și a implementării standardului de control intern „Managementului riscurilor” în cadrul fiecărei organizații.

Risk management is viewed as either a stage which must be covered in the implementation of the internal control standard, or as an "inventory" of risks in an organization. Therefore, raising awareness of the management of public organizations or entities regarding the benefits resulting from the adoption and implementation of "Risk Management" is particularly important in the present context. It must be made clear that taking risks is necessary, since the only way to completely avoid a risk is to do nothing, which means that nothing will be ever accomplished.

The article aims to highlight the need for an integrated management of risk and the implementation of “Risk Management” internal control standard within each organization.

Cuvinte-cheie: risc; organizație; managementul riscului; integrat; standard.

Keywords: risk; organization; risk management; integrated; standard.

* e-mail: zahariamstefan@yahoo.com

Managementul integrat al riscurilor la nivel de organizație

În ultima perioadă, termeni precum managementul riscurilor, guvernare corporativă și control intern sunt folosiți tot mai mult în instituțiile publice din România. Aprobarea Codului controlului intern¹, care cuprinde Standardele de management/control intern la entitățile publice, a condus la dezvoltarea sistemelor de control intern în aceste entități prin alinierea la regulile de management din aceste standarde.

Manifestarea tot mai evidentă și în sectorul public a două coordonate importante din mediul economic, respectiv incertitudinea și riscul în care se desfășoară activitățile, au relevat importanța deosebită a Standardului 11 „Managementul riscului”. Acest standard precizează clar faptul că un sistem de control intern eficient presupune implementarea în entitatea publică a managementului riscului. Totuși relația dintre controlul intern și managementul riscurilor, precum și importanța acestora este, încă, insuficient explicată managementului din entitățile publice. De obicei, managerii din entitățile publice asociază controlul intern cu elaborarea de proceduri formalizate pe activități.

Fiecare entitate publică există cu un anumit scop: să furnizeze un serviciu sau să obțină anumite rezultate. De aceea, preocuparea esențială a conducerii fiecărei entități este de a îndeplini obiectivele asumate. Pentru explicarea necesității managementului riscurilor pornim de la premisa, general acceptată, că atât în mediul extern al unei entități publice, cât și în mediul intern al acesteia se produc schimbări generatoare de riscuri, care pot afecta atingerea obiectivelor propuse de către respectiva entitate publică. Sarcina managementului este de a gestiona corespunzător aceste riscuri, astfel încât să maximizeze probabilitatea de atingere a obiectivelor asumate, în condițiile în care resursele pe care le are la dispoziție în acest scop sunt finite.

Managementul riscurilor nu presupune ca personalul unei organizații să aibă aversiune față de risc, ci să conștientizeze riscurile, întrucât managementul riscurilor reprezintă o metodă logică și sistematică de stabilire a contextului identificării, analizei, evaluării, întreprinderii de acțiuni, monitorizării și comunicării riscurilor asociate oricărei activități, funcții sau proces de o manieră care să permită organizațiilor (entităților) să minimizeze pierderile și să maximizeze oportunitățile.

Alinierea la standardele de control managerial/intern, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 946/2005, implică și obligația de

¹ *Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 946/04.07.2005 pentru aprobarea Codului controlului intern, cuprinzând standardele de management/control intern la entitățile publice și pentru dezvoltarea sistemelor de control managerial.*

implementare a standardului 11 „Managementul riscului”. Acest standard prevede că fiecare entitatea publică are obligația de a analiza sistematic, cel puțin o dată pe an, riscurile legate de desfășurarea activităților sale, de a elabora planuri corespunzătoare în direcția limitării posibilelor consecințe ale acestor riscuri și de a numi salariații responsabili în aplicarea planurilor respective.

În cerințele generale ale standardului se precizează criteriul de stabilire a unui risc ca fiind acceptabil, respectiv dacă măsurile care vizează evitarea acestora nu se justifică în plan financiar. Legătura dintre controlul intern și managementul riscurilor este menționată în standard, în sensul că nu poate exista un sistem de control eficient fără implementarea în organizație a unui management al riscurilor.

Controlul intern reprezintă doar unul dintre răspunsurile posibile la risc ale managementului. Astfel, un manager are la dispoziție cel puțin următoarele opțiuni posibile în gestionarea riscurilor, cunoscute în buna practică și sub denumirea de „cei 5 T”:

- *tolerare*: caz în care riscul este ignorat;
- *transfer*: când riscurile sunt mutate în sarcina altcuiva (de exemplu, un asigurator);
- *terminare*: însemnând eliminarea riscurilor (renunț la activitatea generatoare de riscuri);
- *tragere* de foloase de pe urma oportunităților ce pot decurge din risc;
- *tratare* când se acționează asupra lui prin controale interne pentru a deveni un risc rezidual.

O posibilă confuzie se referă la perceperea managementului riscurilor ca fiind integrat în sistemul de control intern, când, de fapt, controalele interne reprezintă doar un tip de răspuns al organizației la riscurile identificate. Astfel, se poate spune despre controlul intern că reprezintă, practic, etapa finală a managementului riscurilor.

Abilitatea unei organizații de a-și desfășura activitatea în condiții de risc și incertitudine și de a răspunde evenimentelor neplanificate (pozitive sau negative) reprezintă un prim indicator al capacității acesteia de a-și atinge obiectivele. Dar expunerea la risc a devenit tot mai mare, mai complexă, mai diversificată și mai dinamică, din cauza schimbărilor rapide în tehnologie, creșterii vitezei de comunicare, fenomenului globalizării etc. Astfel, organizațiile funcționează astăzi într-un mediu total diferit comparativ cu cel de acum 5 ani. Studiile efectuate au relevat faptul că multe organizații percep o creștere în numărul și în severitatea riscurilor cărora le fac față. Ca urmare a diversității riscurilor și managementul

acestora necesită o abordare largă. În mod normal, managementul riscurilor a fost abordat în mod divizat și executat în așa numitele „silozuri”. Această abordare a condus la eșecul identificării unor riscuri semnificative și la ignorarea, cu rezultate grave, al interrelaționării dintre riscurile care afectează domeniul operațional, tehnic și financiar.

Activitățile desfășurate pe linia managementului riscurilor (identificare riscuri, evaluare, tratare, monitorizare, control etc.) pot avea în vedere operațiuni simple care comportă riscuri mai mici, dar și amenințări și oportunități la care face față organizația în ansamblu. De asemenea, studiile efectuate privind gestionarea riscurilor au relevat și faptul că organizațiile gestionează mult mai bine riscurile de nivel scăzut și previzibile decât riscurile mari și strategice. De aceea, s-a optat pentru abordarea coordonată a riscurilor, materializată în adoptarea Managementului Integrat al Riscurilor, care a cunoscut o extindere în ultimul timp, pe măsură ce organizațiile au înțeles avantajele acestuia. La adoptarea Managementului Integrat al Riscurilor a contribuit și „presiunea” din exterior exercitată asupra organizațiilor pentru identificarea tuturor riscurilor cărora le fac față (financiare, operaționale, sociale, de mediu, etice etc.) și stabilirea de acțiuni în scopul aducerii acestor riscuri la un nivel acceptabil.

Managementul integrat al riscurilor (ERM) reprezintă² un proces structurat, consistent și continuu, desfășurat în întreaga organizație pentru identificarea, evaluarea, stabilirea răspunsurilor la risc și raportarea oportunităților și amenințărilor care pot afecta atingerea obiectivelor organizației.

Managementul Integrat al Riscurilor este o abordare relativ nouă, în care riscurile sunt gestionate de o manieră coordonată și integrată în întreaga organizație, fiind un răspuns la managementul riscurilor bazat pe silozuri, în scopul gestionării creșterii ponderii riscurilor interdependente. Acest proces înseamnă de fapt integrarea activităților privind managementul riscurilor și a responsabilităților în acest domeniu în fiecare componentă a organizației, la fiecare funcție și la fiecare nivel din organizație. Tot personalul din organizație participă la acest proces, astfel încât să poată fi întreprinse acțiuni rapide și eficiente pentru gestionarea riscurilor. În acest sens trebuie înțelese interdependențele dintre riscuri, cum materializarea riscului într-o zonă poate crește impactul riscurilor în altă zonă. În consecință, este vorba și despre posibilitatea ca acțiunea de gestionare a riscurilor să poată fi adresată unor riscuri multiple din sectoare de activitate diverse.

² Adaptare după definiția II A (Institute of Internal Auditors – UK and Ireland).

Managementului Integrat al Riscurilor poate fi văzut și ca un cadru comun orientat spre atingerea obiectivelor organizației, clasificate în patru categorii³:

- *strategice*, care au în vedere obiectivele de cel mai înalt nivel care sprijină scopul pentru care a fost creată organizația;
- *operaționale*, care se referă la utilizarea eficientă și eficace a resurselor de care dispune organizația;
- *de raportare*, referitoare la acuratețea raportării;
- *de conformitate*, privind respectarea legislației și normelor aplicabile.

Managementul riscurilor la nivel operațional nu este integrat când prezintă următoarele caracteristici:

- se concentrează pe riscurile operaționale particulare, în special pe cele care pot fi gestionate;
- este gestionat de funcții individuale (silozuri);
- este văzut ca atributul câtorva specialiști, în principal în audit intern;
- este perceput ca un număr de procese izolate, birocratice și distincte de preocupările de zi cu zi ale managementului.

Un Management Integrat al Riscurilor există dacă sunt prezente următoarele elemente: managementul riscurilor este încorporat în procesele normale de conducere a organizației, nefiind ceva aparte (la fel ca și controlul intern); este în sarcina tuturor din organizație, fiind integrat în cultura acesteia; este o parte integrantă a bunelor practici de management; nu este tratat ca o sarcină separată, necesară îndeplinirii unor cerințe; se concentrează pe riscurile strategice și pe riscurile semnificative din organizație, nu neapărat gestionabile; este oferită conducerii organizației o asigurare independentă privind faptul că sistemul de management al riscurilor, în ansamblu, își îndeplinește obiectivele.

Responsabilitatea privind Managementul Integrat al Riscurilor la nivel de organizație aparține Consiliului de conducere al fiecărei organizații. În practică, acesta va delega atribuțiile și sarcinile pe linia gestionării riscurilor echipei manageriale, care va fi responsabilă de aceste activități. Fiecare persoană din organizație are un rol determinant în asigurarea succesului acestui proces, dar responsabilitatea primară pentru identificarea și gestionarea riscurilor aparține managementului. Un rol

³ Vasile Ionescu, Horia Coroiu, *Managementul riscurilor – de la impunere la necesitate*, Sesiune de comunicări științifice cu participare internațională, 15-16 aprilie 2010, „Securitate și apărare europeană în contextul crizei economico-financiare”, secțiunea 6 logistică, finanțe și contabilitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010, p. 231.

deosebit în acest proces îl au de asemenea comitetele de risc, ofițerii de risc și auditorii interni. Comitetele de risc au ca roluri principale: urmărirea modului de implementare a politicii organizației privind managementul riscurilor, identificarea și raportarea Consiliului de conducere a riscurilor majore cărora organizația le face față, verificarea modului cum sunt gestionate riscurile cheie (semnificative) și promovarea utilizării celor mai bune practici privind managementul riscurilor în cadrul organizației. Ofițerii de risc promovează implementarea tehnicilor, proceselor și procedurilor privind managementului riscurilor în structura în care aceștia lucrează și oferă asistență în evaluarea și în raportarea riscurilor.

Conform literaturii de specialitate, Managementului Integrat al Riscurilor este compus din opt componente corelate⁴:

1. *mediul intern*: are în vedere cultura organizațională, care influențează modul cum este privit riscul, apetitul și răspunsul la risc. De multe ori, în managementul riscurilor sunt luate în considerare doar procesele și structurile și se neglijează cultura organizațională, a grupurilor de oameni care contribuie puternic la eficiența gestionării riscurilor;

2. *stabilirea obiectivelor*: obiectivele trebuie să existe înainte ca managementul să identifice potențialele riscuri care pot afecta atingerea acestora. Managementului Integrat al Riscurilor asigură implementarea unui proces de stabilire a obiectivelor, corelarea obiectivelor cu scopul pentru care există organizația și comunicarea acestora în întreaga organizație;

3. *identificarea riscurilor*: evenimentele interne și externe care pot afecta atingerea obiectivelor unei organizații trebuie identificate, cu stabilirea distincției între amenințări și oportunități;

4. *evaluarea riscurilor*: riscurile sunt analizate din punct de vedere al probabilității și impactului, și prioritizate. Se au în vedere riscul inherent și cel rezidual;

5. *răspunsul la risc*: managementul selectează răspunsurile la riscuri (tolerare, transfer, terminare, tragere de foloase, tratare) dezvoltând un set de acțiuni pentru a alinia riscurile cu toleranțele la risc ale organizației și apetitul la risc;

6. *activitățile de control*: politicile și procedurile stabilite și implementate pentru a asigura că răspunsurile la risc funcționează;

7. *informarea și comunicarea*: informația relevantă este identificată, colectată și comunicată într-o formă adecvată și în timp oportun pentru a permite personalului să-și îndeplinească responsabilitățile;

⁴ Vasile Ionescu, Horia Coroiu, *Managementul riscurilor – de la impunere la necesitate*, Sesiune de comunicări științifice cu participare internațională, 15-16 aprilie 2010, „Securitate și apărare europeană în contextul crizei economico-financiare”, secțiunea 6 logistică, finanțe și contabilitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010, p. 231.

8. *monitorizarea*: procesul privind Managementul Integrat al Riscurilor este monitorizat și modificările necesare sunt efectuate. Monitorizarea este realizată prin activități de management și/sau activități independente de evaluare (audit).

În acest fel, Managementul Integrat al Riscurilor ia în considerare activitățile de la toate nivelurile din organizație (de la nivelul de vârf al organizației, departamente, la unități și structuri subordonate). Există o legătură directă între obiectivele pe care organizația trebuie să le atingă și componentele Managementul Integrat al Riscurilor, care reprezintă ceea ce trebuie făcut pentru a atinge aceste obiective. Această relație este descrisă printr-o matrice tridimensională⁵, în care cele patru categorii de obiective (strategice, operaționale, de raportare, de conformitate) sunt reprezentate pe coloanele verticale, cele opt componente pe liniile orizontale, iar subdiviziunile organizației prin a treia dimensiune. Aprecierea eficacității Managementului Integrat al Riscurilor al unei organizații se face prin analiza prezenței și funcționării celor opt componente descrise.

Implementarea și funcționarea într-o organizație a Managementului Integrat al Riscurilor prezintă următoarele beneficii: o mai mare probabilitate de atingere a obiectivelor propuse; raportarea consolidată la nivelul conducerii a riscurilor disparate identificate; înțelegerea mai bună a riscurilor cheie și implicațiilor largi ale acestora; o mai bună orientare a managerilor pe problemele esențiale; mai puține surprize sau crize în desfășurarea activităților; o mai mare concentrare internă pe a face „ce trebuie” și „cum trebuie”; creșterea probabilității realizării inițiativelor de schimbare; capacitatea de a aborda riscuri semnificative; o mai bună informare pentru asumarea riscurilor în procesul decizional.

Deși Managementul Integrat al Riscurilor aduce numeroase beneficii, există și unele limitări. Aceste limitări rezultă din realitatea faptului că judecata umană în procesul de decizie poate fi eronată, deciziile privind răspunsul la risc și stabilirea controalelor trebuie să ia în considerare costurile necesare relativ la beneficiile obținute; eșecurile pot apărea ca urmare a erorilor umane, controalele pot fi evitate ca urmare a înțelegerii între două sau mai multe persoane, iar managementul poate să nu ia în seamă deciziile rezultate în urma Managementului Integrat al Riscurilor. Aceste limitări exclud posibilitatea ca managementul să obțină o asigurare absolută privind atingerea obiectivelor organizației.

⁵ *Enterprise Risk Management-Integrated Framework-Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)*, disponibil on-line pe http://www.coso.org/publications/erm/coso_erm_executivesummary.pdf, accesat la data de 29 iunie 2013.

Standardul de control intern Managementul riscurilor – model simplificat de management al riscurilor

Încă de la început trebuie precizat că termenii de gestiune a riscurilor și de management al riscurilor sunt similari. Primul este propriu țărilor de sorginte latină, iar al doilea țărilor anglo-saxone. Limba română a adoptat ambii termeni, fără deosebiri semantice, fapt pentru care utilizarea unuia sau a altuia depinde numai de interlocutor.

Managementul riscurilor, în accepțiunea Ministerului Finanțelor Publice, este un proces efectuat de conducerea organizației constând în: definirea strategiei ce trebuie aplicată; identificarea și evaluarea riscurilor ce pot afecta organizația și activitățile ce se desfășoară în cadrul acesteia, ținând cont de parteneriate și de mediu; controlul riscurilor astfel încât acestea să se încadreze în limitele toleranței la risc; monitorizarea, revizuirea și raportarea continuă a situației riscurilor, beneficiindu-se de experiența acumulată (proces de învățare), pentru a se obține o garanție rezonabilă cu privire la realizarea obiectivelor organizației.

Elementele acestei definiții sunt reflectate schematic pentru a sugera procesul (fig. 1).

Fig. 1 *Un model de management al riscurilor*⁶

⁶ Metodologie de implementare a standardului de control intern „Managementul riscurilor”, Ministerul Finanțelor Publice, Unitatea Centrală de Armonizare a Sistemelor de Management Financiar și Control, 2007, p. 17.

Modelul prezentat mai sus împarte procesul de management al riscului în elemente componente, așezate într-o succesiune logică a acestui proces, însă, în realitate, aceste componente se îmbină armonios pentru a crea un întreg. Prin urmare, managementul riscurilor nu este un proces linear, componentele lui interacționând. Gestionarea unui risc poate avea un impact asupra altor riscuri sau măsurile identificate ca fiind eficace pentru controlarea unui risc se pot dovedi benefice și în controlarea altor riscuri. De asemenea, modelul încearcă să sugereze că managementul riscurilor nu are în vedere o organizație izolată ci, așa cum se întâmplă în realitate, o organizație integrată în mediul său de existență, numit adesea context. Procedând astfel se poate spera că pot fi obținute rezultatele dorite. Deși nu apare figurată în model, tolerabilitatea la risc constituie premisa fundamentală în care acesta funcționează. Tolerabilitatea la risc caracterizează fiecare organizație în parte, datorită faptului că definește managementul general practicat în acea organizație. O tolerabilitate mai mare la risc nu înseamnă neapărat un management prost, după cum nicio tolerabilitate la risc mai scăzută nu înseamnă necesitatea unui management bun. Reamintim că tolerabilitatea la risc este legată de resurse și problema esențială este de a găsi un echilibru între resurse și beneficii.

Managementul riscului este numai în parte aplicarea unor principii statuate la nivel de teorie și este un proces continuu de învățare din experiențe trecute, proprii sau ale altora. Ceea ce este extrem de important în demersul de a se ajunge la un management al riscurilor eficace este consolidarea permanentă a unei culturi organizaționale a riscurilor.

Managementul riscurilor este incompatibil cu atitudini de tipul: „las’ ca merge și așa”; „are grijă altul, eu nu trebuie sa-mi fac probleme”; „vom trăi și vom vedea”; „nu e dracul chiar atât de negru pe cât pare”; „este o fatalitate” etc. Managementul riscurilor înseamnă responsabilitatea asumată. Aceasta este problema dificilă în calea implementării unui management al riscurilor eficace, și nu deprinderea unei terminologii sau a unor tehnici.

Concluzii

Necesitatea aplicării managementului riscurilor în organizații (și în organizațiile militare românești) implică aprofundarea cunoștințelor în acest domeniu atât la nivelul managementului superior, cât și al celorlalte persoane implicate în sistemul de control, în scopul dezvoltării funcționalității acestui sistem de management cu implicații majore în

realizarea obiectivelor. Se impune și realizarea unor studii aprofundate asupra implementării și funcționării managementului riscurilor în organizațiile militare românești, a importanței acestuia alături de auditul public intern în realizarea obiectivelor, pe fondul unei culturi organizaționale receptivă la aceste aspecte, precum și diseminarea rapidă a rezultatelor cercetării.

Abordarea integrată a controlului (intern și extern) în cazul programelor, proiectelor, acțiunilor, proceselor, activităților și sistemelor care implică mai multe structuri organizatorice din entități diferite, de la eşaloane diferite poate conduce la creșterea eficacității acestuia și evitarea redundanțelor. Deși bugetul în organizațiile militare este fundamentat și executat pe programe, totuși acestea nu pot fi delimitate, în mod clar, pentru a defini obiective tip SMART și a urmări performanța realizată. De multe ori, performanța este sinonimă în acest caz cu cheltuirea fondurilor alocate și respectarea legislației aplicabile. De aceea, se impune ca programele și proiectele să fie distinct definite în cazul programului major, astfel încât să se stabilească gradul de îndeplinire a obiectivelor și performanța realizată. Abordarea integrată a controalelor și evaluării acestora pentru aceste proiecte și programe va asigura o mai bună urmărire a performanțelor și a gradului de îndeplinire a obiectivelor asociate achiziției sau altor proiect/programe.

Buna practică internațională recomandă managementului de la orice nivel, o abordare bazată pe gestionarea riscurilor, în implementarea controlului intern și conducerea unei organizații. Managementul unei organizații/entități din aceasta răspunde pentru îndeplinirea misiunii acesteia (scopul pentru care există organizație) și a obiectivelor asumate. Pentru îndeplinirea obiectivelor organizației/entității, managementul de la orice nivel identifică riscurile care pot conduce la neatingerea obiectivelor propuse sau la întârzieri în acest sens. După etapa de identificare, riscurile sunt analizate, evaluate și ierarhizate, iar în funcție de aceasta se iau măsurile de gestionare a lor, cele mai multe fiind din sfera controlului intern.

BIBLIOGRAFIE

Ordinul ministrului finanțelor publice nr.946/04.07.2005 pentru aprobarea Codului controlului intern.

Securitate și apărare europeană în contextul crizei economico-financiare, secțiunea 6 logistică, finanțe și contabilitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010.

http://discutii.mfinante.ro/static/10/Mfp/control_prev/programe/Fisa_standard11.pdf

<http://www2.unitbv.ro/LinkClick.aspx?fileticket=zRWUGk0XT0o%3D&tabid=4579>

http://www.coso.org/publications/erm/coso_erm_executivesummary.pdf

www.mfinante.ro/control_prev/.../METOD_IMPLEMENTARE_RISC.pdf

<http://jdre.ase.ro/revista/JDRE4.pdf#page=103>

http://www.strategiimanageriale.ro/images/images_site/categorii_articole/pdf_categorie_8aa57dae89930fe87cfd97fbf3f32b84.pdf#page=155

http://conference.dresmara.ro/conferences/2006/30_%20Bujoreanu_Iulian.pdf

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
„CAROL I”

Redactor-șef: *Laura MÎNDRICAN*

Corector: *Mariana ROȘCA*

Tehnoredactor: *Gabriela CHIRCORIAN*

ISSN (on line) 2065 - 8281

Lucrarea conține 216 pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail: buletinul@unap.ro

Tel./Fax 319.59.69; 319.48.80/0215; 0453